मुळजी जेठा कॉलेज
जळगांव

अजिंठा

नियतकालिक
१९८१-१९८२

मुख्य संपादक
प्रा. टी. आर. चिखमाडे

विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. सतीश खडके श्री. श्रीरंग गजे श्री. खुशाल नेमाडे

जळगाव जिल्ह्यातील तीन मजली एअरकुल दुकान
लग्नाच्या वस्त्याची खास सोय

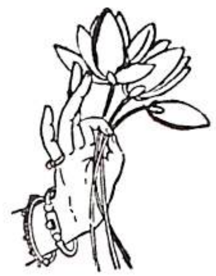

मे. सुरेश साडीयाँ
मे. सुरेश टेक्स्टाईल्स
२७-२८ अप्पासाहेब केळकर मार्केट, जिल्हा परिषदेजवळ, जळगाव

– संबंधीत फर्म –

मे. सुरेश क्लॉथ स्टोअर्स
फुले मार्केट, जळगाव ● फोन – दुकान – ४२६७ घर – ४१४५

LIBRARY
RECEIVED
Date ....
Signature ....

KNOWLEDGE IS POWER

मु. जे. महाविद्यालय

नियतकालिक १९८१–८२
वर्ष ३६, अंक ४७

अजिंठा

विद्यार्थी प्रतिनिधी
श्री. सतीश खडके
श्री. श्रीरंग राजे
श्री. खुशाल नेमाडे

प्रमुख संपादक
प्रा. टी. आर. चिरमाडे

अजिंठा

१९८१-८२

संपादक मंडळ

प्राचार्य सी. आर. पोतनीस
उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे
प्रा. टी. आर. चिरमाडे (प्रमुख संपादक)
" पी. एन. हुपरीकर
" मिसेस प्रमिला भिरूड
,, शा. न. पाटील
,, एन्. डी. पाटील
,, आर. एल्. राणे
,, डॉ. पी. बाय. चौधरी
,, डॉ. इफ्तिखार अहमद

प्रकाशक
प्रा. टी. आर. चिरमाडे
मु. जे. महाविद्यालय

मुद्रक :-
श्री. एस. एन. चौधरी
स्वस्तिक प्रिंटींग प्रेस,
जळगांव

विद्यार्थी प्रतिनिधी

श्री. सतीश खडके
श्री. श्रीरंग राजे
श्री. खुशाल नेमाडे

संपादकीय-

महाविद्यालयाचा सन ८१ - ८२ चा वार्षिक नियतकालिकाचा हा अंक आपल्या हाती देतांना आम्हास अतिशय आनंद होत आहे. अंक छापून तयार होण्यास बराच विलंब झालेला आहे. उशिरा येणारे लेख व अहवाल, निरनिराळया मंडळांचे फोटो, विजेचा तुटवडा इ. कारणांमुळे अंक तयार होण्यास विलंब झालेला आहे त्या बद्दल क्षमस्व.

महाविद्यालयात येणारा वर्ग हा बहुतांश युवा पिढीचा होय. आजच्या युवापिढींबद्दल दोन शब्द लिहावेसे वाटतात. आजची युवापिढी वैफल्याने ग्रासलेली आढळते. त्याला कारणेही तशीच आहेत. वाढती लोकसंख्या, औद्योगिकरण, महागाई व बेकारी यामुळे सामाजिक जीवन ढवळून निघालेले आहे. त्यामुळे अनेक समस्या निर्माण झालेल्या आहेत. उच्च शिक्षण घेऊन, जास्तीत जास्त मार्कस् मिळवून सुद्धां मनासारखी नौकरी मिळत नाही. शिक्षण क्षेत्राबद्दल तर सांगायलाच नको. १०+२+३ शिक्षण--पद्धती, त्यामुळे निर्माण होणारे अनेक प्रश्न, परीक्षा-पद्धतीतील गोंधळ, कॉलेजातील भ्रष्टाचार, पेपर फुटणे व कॉपी सारखे घाणेरडे प्रकार यामुळे शैक्षणिक परिसर अनादरणीय ठरु पहात आहे. परीक्षा-पद्धती वरील विद्यार्थ्यांचा व समाजाचा विश्वास उडेल की काय अशी भिती निर्माण झालेली आहें. सभोवतालच्या जगांत विद्यार्थ्याला मूल्यविहीनता दिसत आहे. सामाजिक, कौटुंबिक वैफल्याने त्याला पछाडले आहे. जातीयता, बेकारी, सामाजिक - आर्थिक विषमता, गरीबी यामुळे त्याचा अहंकार दुखावला गेला आहे. त्यामुळे त्याच्या बाहुत जरी नवीन क्षितीजं पेलण्याचे सामर्थ्य असले तरी समोर दिसणाऱ्या अन्याय, पिळवणूक, विषमता, गरीबी इ. गोष्टींमुळे तो पिचून गेला आहें. आजचा युवा उद्याच्या भव्य, दिव्य भविष्याचा निर्माता होय. राजकीय, सामाजिक, आर्थिक दुर्गुणांवर हल्ला करुन नवीन माणूस, नवीन समाज तो घडवू शकेल. म्हणून समाज, राजकीय पुढारी शिक्षक व पालक या सर्वांनी ह्या पिढीला उत्तेजन देवून त्यांच्या शक्तीचा योग्य वापर करुन घेतला पाहिजे पालकांनी सुद्धां आपला पाल्य कॉलेजला जातो अशी फुशारकी न मारता तो खरोखर काय करतो, किती वेळ कॉलेजात असतो, त्याचे मित्र कोण, त्याचे वागणे कसे इ. गोष्टींकडे लक्ष दिले पाहिजे. तरुणांना राजकारण व समाजकारण या क्षेत्रांत जास्तीत जास्त वाव देवून, त्यांच्या विकासाच्या वाटा आखून त्या अंमलात आणल्यास त्यांच्या - मधील वैफल्य नाहिसे होईल.

महाविद्यालयीन वार्ता

महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ विभागाचे कामकाज २० जून पासून सुरु झाले. ११ वी व १२ च्या वर्गांना प्रवेश मिळविण्यासाठी विद्यार्थ्यांची अक्षरशः झुंबड उडाली होती. १ जुलै पासून सिनियर कॉलेजच्या कामकाजास सुरुवात झाली. एफ. वाय. पासून एम. ए. एम. कॉम. व एम. एस्सी. ला प्रवेश मिळविण्यास विद्यार्थ्यांची खूर गर्दी होती. वेगवेगळया शैक्षणिक उपक्रमांबरोबर कला, क्रिडा साहित्य इ. क्षेत्रांतील विविध कार्यक्रम या वर्षी केले गेले. विविध परीक्षांच्या निकालावरुन कॉलेजच्या शैक्षणिक प्रगतीची कल्पना आपल्याला सहज येवू शकेल. शैक्षणिक प्रगतीबरोबरच कला क्षेत्रातही विद्यार्थ्यांनी स्पृहणीय कामगिरी केली आहें. पुणे येथे झालेल्या युवक महोत्सवासाठी आमच्या महाविद्यालयातर्फे संघ पाठविण्यात आला होता. नासिक येथे झालेल्या एकांकिका स्पर्धेत आमच्या

महाविद्यालयाने प्रथम क्रमांक मिळविला. प्रा. तेजपाल चौधरी लिखीत 'कालचक्र' ह्या एकांकिकेला प्रथम क्रमांक मिळाला.

स्वागत व निरोप

यावर्षी आमच्या स्टॉफवर खालील प्रमाणे नेमणुका झाल्या. :—

सिनिअर कॉलेज

प्रा. जे. एम्. अग्रवाल (कॉमर्स), प्रा. श्याम जी. देशपांडे (कॉमर्स), प्रा. एस्. एम्. सोनाळकर (अकौंटन्सी), प्रा. व्ही. ई. वाणी (फिजिक्स), प्रा. आर. आर. भालसिंग (भूगोल), प्रा. एस. एस. राणे (सायकॉलॉजी), प्रा. मिसेस रोहिणी पुणतांबेकर (अर्थशास्त्र), प्रा. टी. के. अत्तरदे (समाजशास्त्र), प्रा. एम. एस. चौधरी (इंग्रजी), प्रा. आर. एस. कनकुरीकर (गणित).

ज्युनिअर कॉलेज :-

प्रा आर. टी. चौधरी (फिजिक्स), प्रा. ए. पी चौधरी (गणित), प्रा. पी एच. चौधरी इंग्रजी), प्रा. ए. जे चौधरी (रसायनशास्त्र), प्रा. डी. बी. अत्तरदे (फिजिक्स), प्रा. मिस. उमा राजगोपालन (फिजिक्स), प्रा. एच. बी. चौधरी (रसायनशास्त्र), प्रा. मिसेस्. एन्. पी, वाणी (बॉटनी), प्रा. एस्. एस्. कुरकुरे (बॉटनी), प्रा. ए टी. भंगाळे (झूलॉजी)

ह्या सर्वांचे आम्ही हार्दिक स्वागत करतो. सर्व नवागत प्राध्यापक तरुण, उत्साही, कर्तव्यदक्ष व अभ्यासू आहेत. ते आपल्या महाविद्यालयाच्या परंपरेत खचितच चांगली भर घालतील असा विश्वास वाटतो.

उपप्राचार्य प्रा. डी. एम्. नेमाडे ह्यांची संस्थेने दि. १६।४।८२ पासून प्राचार्य म्हणून नेमणूक केली आहे. त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन.

निरोप :

महाविद्यालयाच्या प्रदीर्घ सेवेत असलेले प्रथम प्राध्यापक नंतर उपप्राचार्य व प्राचार्य म्हणून काम करीत असलेले प्राचार्य सी. आर्. पोतनीस दि. १५।४।८२ रोजी सेवानिवृत्त झाले.

या संस्थेच्या शैक्षणिक परिसरांत प्राचार्य पोतनीस यांनी प्रशासकीय जबाबदारी उत्तमरितीने पार पाडलेली आहे. स्वातंत्र्य म्हणजे स्वैर विचार नव्हें. त्यास बंधने असतात, मर्यादेचे वर्तुळ असते व सभ्यतेची चौकट असते हें सरांनी स्वतःच्या वागणुकीने दाखवून दिलेले आहें. सरांची तारतम्य बुद्धी, मार्मिकता, सौजन्यशीलता, सुसंस्कृतता, नम्रता, प्रसिद्धी परांमुखता, ज्ञानउपासना, सामाजिकता, व उदार दृष्टीकोण इ. गुण आमच्या सदैव स्मरणांत राहतील.

प्रा. कर्वे, प्रा. आर्. के दिक्षीत, प्रा. वारके, प्रा. ग. नी. पंडीत, व ऑफीस मधील श्री. नानु राणे या वर्षी सेवानिवृत्त होत आहेत. त्यांची सदैव आम्हास आठवण राहील.

प्राध्यापकांचे कार्य

आमच्या महाविद्यालयातील मराठीच्या प्राध्यापिका सौ. प्रभिला शिरुड यांनी प्रा. म. ना. अदवंत यांच्या मार्गदर्शनाखाली "मराठी कादंबरीत लेखिकांनी घातलेली भर" (१८५७ ते १९४७) ह्या विषयावर संशोधनपर प्रबंध सादर करुन पुणे विद्यापिठाची पी. एच्. डी. ही पदवी संपादन केली आहें. याबद्दल त्यांचे अभिनंदन.

२) पुणे विद्यापिठातील नुकत्याच झालेल्या निवडणुकांमध्य मु. जे महाविद्यालयातील सख्याशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. ना. ल. सावजी यांची पुढील तीन वर्षाकरितां सख्याशास्त्र अभ्यास मंडळावर (बोर्ड ऑफ स्टडीज इन स्टॅटिस्टीक्स) बिनविरोध निवड झालेली आहें. तसेच त्यांची सायन्स फॅकल्टीवर सुद्धा निवड झालेली आहे. त्या बद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन. त्यांच्या ह्या नियुक्तीचा लाभ विद्यार्थी व महाविद्यालयाला होणार आहें.

३) संख्याशास्त्र विभागातील प्राध्यापिका सौ. एस्. एस्. देशपांडे यांची सन १९८१ – ८२ मध्ये पुणे विद्यापीठातील संख्याशास्त्र विभागामध्ये एम्. फील (M. Phil) ही पदवी संपादन करण्याकरितां निवड झालेली होती. त्याचे एम्. फील चे बरेचसे काम पूर्ण होत आलेले आहे. त्यांना लवकरच ही पदवी प्राप्त होवो ही सदिच्छा. त्या जून ८२ पासून पुन्हा संख्याशास्त्र विभागांत रुजू होणार आहेत.

४) संख्याशास्त्र विभागांतील प्राध्यापक आर्. एस्. भागडीकर यांची सन १९८२ – ८३ वर्षाकरितां पुणे विद्यापिठातील, संख्याशास्त्र विभागामध्ये एम्. फील. ही पदवी संपादन करण्याकरितां निवड झालेली आहें. त्याबद्दल हार्दिक अभिनंदन.

५) संख्याशास्त्र विभागांतील प्राध्यापक आर्. के मिश्रा यानीं जानेवारी १९८२ मध्ये खालील अधिवेशनांत भाग घेवून त्यांच्या विषयाचे पेपर रिडींग केले.

35 th Annual Conference of Indian Society of Agricultural statistics held at I. A. S. R. I. (I. C. A. R.) at New Delhi. Title of the Paper -- A Note on Balanced Incomplete multiresponse Designs" त्यांनी लिहीलेला पेपर अभ्यासपूर्ण होता असा तेथील तज्ञ सभासदांचा अभिप्राय आहें.

आपल्या महाविद्यालयाच्या गणिताच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी पुण्याच्या ज्ञानप्रबोधिनी संस्थेच्या कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या प्राचार्या कु डॉ. पुष्पा आगाशे यांनी अंदाजे रु. दोन हजार किंमतीची पुस्तके व त्यांच्या विविध विषयावरील अतिशय मौल्यवान टिपणे देणगी म्हणून दिल्या-- बद्दल संस्था त्यांची आभारी आहें.

सावंत कमिशन भेट

भूतपूर्व मुख्यमंत्री मा. बॅरिस्टर अंतुले यांनी त्यांच्या जळगांव भेटीच्या वेळी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ जळगांवलाच होईल असे जाहीर केंल्यानंतर धुळे व नाशिक येथे बरेच वादळ उठले. विद्यापीठाचे मुख्य ठिकाण निवडण्याकरितां महाराष्ट्र सरकारने माजी मंत्री श्री. पी. के. सावंत यांचे अध्यक्षतेखाली एक मंडळ नेमलेले आहे या मंडळाने जळगांवला भेट देवून मु. जे. महाविद्यालयात भरलेल्या बैठकीत स्थानिक लोकांची विद्यापीठाबद्दलची भूमिका समजावून घेतली व उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ निर्मीती करतांना सर्व गोष्टींचा विचार करुन योग्य स्थळ निवडले जाईल असे आश्वासन दिले.

सन्माननीयांच्या भेटी

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्याकरितां विविध मंडळांचे उद्घाटन करण्याचे निमित्ताने या वर्षी खालील नमुद केलेल्या सन्माननीयांनी भेटी दिल्या.

पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉं. राम ताकवले, श्री. ना. ग. गोरे, डॉ. भालचंद्र फडके, डॉ. वि. म. दांडेकर, प्रा. बोरोले (नागपुर विद्यापीठ), श्रीं. आनंद माधव लेले, डॉं. म. पु. केंदुरकर (ठाणे), डॉं रामदेव शुक्ल, प्रा. नवलगुंदकर (पुणे), श्री. प्रल्हाद सावत (पुणे), प्रा. विठ्ठल वाघ, श्री. एच्. डी. रामलाल, श्री. शब्बीर अहमद राही अन्सारी, श्री. अशोक जी. परांजपे, श्री. जैमिनी कडू, डॉं. चिकोडी, ब्रिगडियर दांडेकर, ग्रुपकमांडर कर्नल रघुवीरसिंग, मेजर धुगे, मेजर काळे, कॅप्टन मेहरा, श्री. अरुणभाई गुजराथी (चोपडा), श्री निरजन दोशी, अॅड के. यू. कुलकर्णी, श्री. सुतार, श्री. सिरसाळे इ. व्यक्तीनी आमच्या विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी मार्गदर्शन केले. आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

शोकसमाचार

आमच्या संस्थेशी अनेक वर्षांपासून संबंधित

असलेले व संस्थेचे व्हाईस प्रेसीडेन्ट म्हणून काम करीत असलेले कै. हिरालाल इंदल कल्याणी यांच्या निधनाने संस्था एका कर्तव्यदक्ष व लोभस व्यक्ती–मत्वाला मुकली आहे. श्री. कल्याणी यांना आमची आदरपूर्वक श्रद्धांजली.

मु. जे. महाविद्यालयांत सुरुवातीला काही वर्षे प्राध्यापक म्हणून असलेले व इंडियन सेक्युलर सोसायटीचे संस्थापक अध्यक्ष आणि भारतीय बुद्धीनिष्ठ चळवळीचे प्रणेते व थोर शिक्षणतज्ञ कै. अ. भि. शहा यांच्या निधनाने आम्हास अतीव दुःख होत आहे.

त्याचप्रमाणे खालील मान्यवर व्यक्तिच्या झालेल्या निधनाबद्दल त्यांच्या स्मृतीस अभिवादन करतांना आम्हास अत्यंत दुःख होत आहे.

ख्यातनाम साहित्यिक दि. बा. मोकाशी, न्यायमूर्ती गजेंद्रगडकर, भूपेश गुप्ता, थोर गांधीवादी नेते व साहित्यिक आचार्य काका कालेलकर, प्रसिद्ध शिक्षणशास्त्रज्ञ जे. पी. नाईक, प्रसिद्ध विनोदी नट बबन प्रभु, ख्यातनाम संगीत दिग्दर्शक सी. रामचंद्र, शिवाजी विद्यापीठाचे संकल्पक सस्थापक व कुलगुरु डॉ. अप्पासाहेब पवार, खानदेशचे गांधी म्हणून ओळखले जाणारे श्री. बाबुभाई मेहता, जेष्ठ पत्रकार श्री. र. ना. लाटे, विनोदी लेखक श्री. शामराव ओक, प्रसिद्ध संसदपटु श्री. रामभाऊ म्हाळगी, थोर गांधीवादीं नेते आचार्य कृपलानी, ख्यातनाम समीक्षक प्रा. नरहर कुरुंदकर, प्रसिद्ध लेखक श्री. अच्युत बर्वे, समर्थ प्रतिभावंत व साहित्यिक कवी अनिल या सर्वांस आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली. मृतात्म्यांना चिरशांती लाभो हीच प्रभचरणी प्रार्थना.

आभार

या अंकाच्या सिद्धतेसाठी अनेकांचे सहकार्य मिळाले प्राचार्य पोतनीस व उपप्राचार्य यांनी आम्हाला वेळोवेळी बहुमोल मार्गदर्शन केले आहे. सपादक मंडळ व माझे इतर सहकारी यांनी स्नेहभावाने व आपुलकीने सहाय्य केले. विद्यार्थी मित्रांनी उत्फूर्त लेख व कविता देवून आम्हास भरीव सहकार्य केलेले आहे. कु. प्रतिभा जोशी ह्यांनी मुखपृष्ठासाठी चित्र काढून दिले आहे.

या अकाच्या छपाईची सर्व कामगिरी मे. स्वस्तिक प्रिंटींग प्रेसचे मालक श्री. सोपानराव चौधरी, त्यांचे सहकारी श्री. अवचितराव वायकोळे व त्यांचे प्रेसमधील विविध कर्मचारी वर्ग यांनी उत्कृष्ठरित्या करुन दिली आहे. त्याचप्रमाणे आमच्या अंकासाठी बऱ्याचशा जाहिरातदारांनी जाहिराती देवून आम्हास उपकृत केले आहे. त्या सर्वांचे आम्ही ऋणी आहोत.

प्रा. टी. आर. चिरमाडे.
प्रमुख सम्पादक

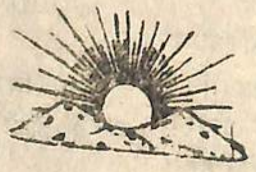

आजिंठा

मराठी विभाग

“ लोकांना केवळ देहनिर्वाहाचे, उद्योग–धंद्याचे, भोगसमृद्धीकारक शिक्षण देऊन भागणार नाही. केवळ असा बौध्दिक विकास सत्ता, संपत्ती, स्वैर व्यवहार याकडे नेतो व सरतेशेवटी विनाशाच्या गर्तेत लोटतो. म्हणून मनुष्याच्या हार्दिक विकासाचा व तसे शिक्षण देण्याचा विचार केला पाहिजे. संत–वाङ्मय, संतसंगती, संत वचनांचे पाठांतर, त्या वाङ्मयाच्या अर्थाचे चिंतन, आणि त्या अर्था–नुसार अर्थरूपता संपादन करण्याचा प्रयत्न ही खरी हार्दिक विकासाची पाठशाळा आहे. या पाठशाळेतच मानवास दैवी संपत्तीचा, सद्भक्तीचा, सद्बोधाचा आश्वासक वस्तुपाठ मिळतो. त्यानुसार आपण वागलो तर मानवी–जीवन पूर्ण व सफल बनते. शरीराने निष्कर्म मनाने ईश्वरभक्ती व बुध्दीने अद्वैत तत्त्वज्ञान यांचे संपादन केले तरच लोकसंख्येचे संरक्षण होईल. ”

ह. भ. प. श्रीकिसन महाराज साखरे
(महाराष्ट्राची सत्त्वधारा)

आमचे प्राचार्य

प्राचार्य सी. आर. पोतनीस
(एम्. ए.)

'अंजिठा' संपादक मंडळ

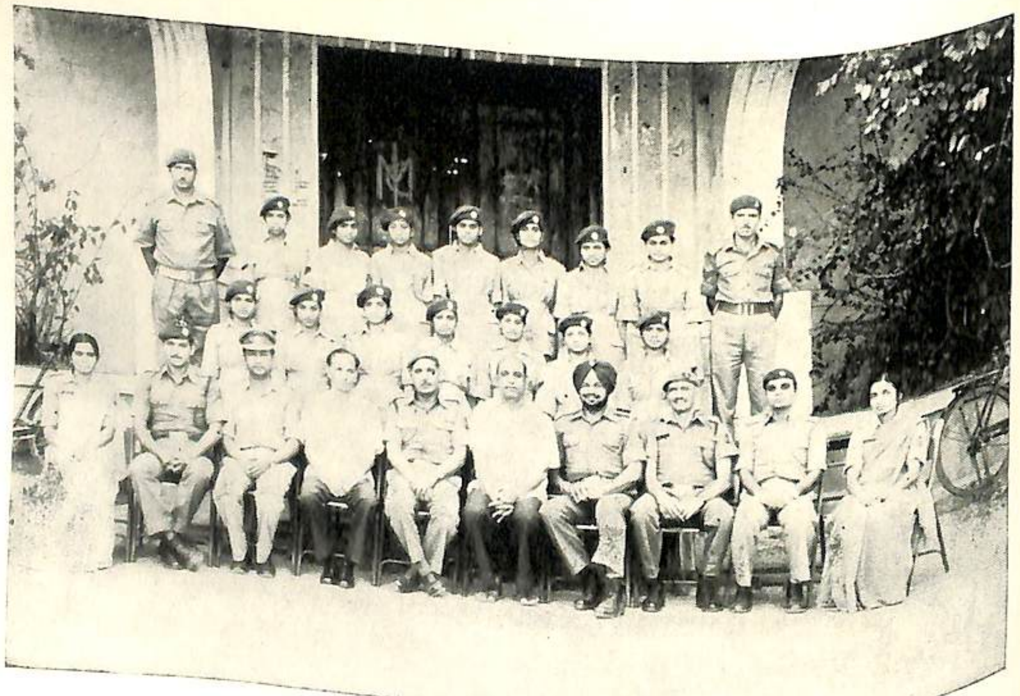

एन्. सी. सी. विद्यार्थिनी कॅडेस् ग्रुप कमांडर (अमरावती) सहित

आमचे प्राचार्य

प्रा. मो. स. भावे

[मी प्राचार्य पोतनीसांचा पहिल्या तुकडीतील विद्यार्थी व एकोणीसशे त्रेपन्नपासूनचा सहकारी; त्यांच्या निवृत्तीच्या निमित्ताने, शिक्षक, व्यक्ती व प्रशासक म्हणून मला प्रा. पोतनीस जसे समजले तसा त्यांचा परिचय करुन देण्याचा हा एक प्रयत्न.]

१९४२ मध्ये मुंबईच्या घाईगर्दीच्या गतिमान जीवनक्रमातून प्राचार्य पोतनीस जळगांवला आले, आणि तीन तपांच्या वास्तव्यात येथील संथजीवन-प्रवाहात बेमालूमपणे मिसळून गेले. पहिल्यावर्षी ते आम्हाला जगाचा इतिहास व नागरिकशास्त्र हे विषय शिकवीत. पुढे अर्थशास्त्राची तोंडओळख व राज्य-शास्त्राचा परिचय त्यांनीच करुन दिला. विषयाचे स्पष्ट आकलन, अस्खलित इंग्रजी उच्चार, लयबद्ध वक्तृत्वप्रवाह आणि आटोपशीर मांडणी ही त्यांच्या शिकविण्याची प्रमुख वैशिष्टये. तर्कसंगत विवेचनामुळे त्यांचे व्यांख्यान ऐकणे हा एक आगळा आनंद असे. यापेक्षाही महत्त्वाचे म्हणजे विद्यार्थ्यांना विषयाची गोडी लागावी, त्यांची जिज्ञासा जागृत व्हावी, त्यांना अवांतर वाचनाचा छंद लागावा व त्यांनी विषयाचे चिंतन, मनन करावे यासाठी ते जाणीवपूर्वक प्रयत्न करीत असत. या दोन वर्षात विद्यापीठाने अभ्यासा-साठी न नेमलेली कितीतरी पुस्तके आम्ही वाचलीं. डॉ. फ्रॉम यांचे , Fear of frpedom जोड यांचे Guide to the philosophy of morals & polisas प्रा. लास्की यांचे ' Grammar ef Politics ' ही पुस्तके याच काळात वाचल्याचे मला स्पष्ट आठवते. त्यावेळीं त्यांच्यावर मानवेंद्रनाथ रॉय यांच्या विचारसरणीचा प्रभाव होता. ते गावात अभ्यासमंडळ चाल्वीत त्यात आम्ही सहभागी होत असू. विद्यार्थ्यामध्ये एखादी चांगलीं गोष्ट आढळली तर तिचा कौतुकाने उल्लेख करुन त्यास उत्तेजन देण्याची त्यांची प्रवृत्ती होती. हेगेल, ग्रीन, यांचे अवघड सिद्धांनाही ते अतिशय सुलभतेने मांडत. त्यांनी मनावर घेतले असते तर सरकारदरबारी देखील आदर्श प्राध्यापक म्हणून त्यांचा सन्मान झाला असता. परंतु आयुष्यभर कांही आदर्श मुल्ये जोपासणाऱ्या, व व्यक्तीगत नुकसान झाले तरी तत्त्वाच्या बाबतीत तडजोड न करणाऱ्या माणसांचा तो काळ होता. प्राचार्य पोतनीस अशा माणसांचे प्रतिनिधित्व करतात असे मला वाटते.

पोतनीसांचे व्यक्तीमत्त्व एकांगी नाही. विद्यार्थी असतांना बहुतेक खेळात त्यांना रस असे. त्यावेळी परीक्षेच्या दिवसांमध्येही खेळाचा सराव ते सोडत नसत. आजही ज्या दिवशी त्यांना बॅडमिंटन खेळावयास मिळत नाही तो दिवस त्यांना बरा वाटत नसावा. बॅडमिंटन हॉल मध्ये नसले तर गर्दी नसलेल्या रस्त्यावरुन दूरपर्यंत फेरफटका मारतांना ते हटकून सापडतात. या क्रीडांप्रेमामुळे खिलाडूवृत्ती ही जशी त्यांच्या स्वभावाचा एक भाग बनली तशीच शिस्तप्रियताही अंगी मुरलीं. त्यामुळे एन. सी. सी. ची जबाबदारी त्यांनी जितक्या सहजतेने पार पाडली तितक्याच स्वाभाविकपणे उपप्राचार्य असतांना

विद्यार्थ्यांमध्ये आदरयुक्त दरारा उत्पन्न केला. त्यांचे शिस्त लावण्याचे मार्गही वेगळे असत. त्याचे एक उदाहरण देण्याचा मोह मला टाळता येत नाही. एका वर्षी, प्राचार्य पोतनीस, कै. प्रा. चिपळूणकर व मी पुण्याच्या 'स्वरुप' लॉजमध्ये एक महिना परीक्षेच्या कामासाठी एकांच खोलीत राहिलो होतो. मी व चिपळूणकर आमचे सकाळचे धुतलेले कपडे तारेवरुन दुसऱ्या दिवशी सकाळीच स्नानाला जातांना काढीत असू. दिवसभर वाळले तरी ते तसेच तारेवर लोंबत असत. हे दृष्य काही फारसे चांगले नाही. हे कधी आम्हाला जाणवलेच नाही. परंतु पोतनीसांच्या शिस्तीत हे बसण्यासारखे नव्हते. त्यांनी एका शब्दानेही आम्हाला त्याबाबत सूचविले नाही; परंतु एक दिवस आम्ही बाहेर गेल्यानंतर सर्वांच्याच कपड्यांच्या व्यवस्थित घड्या घालून रचून ठेवल्या. दुसऱ्या दिवसापासून वाळलेले कपडे लोंबत ठेवण्याची आमची हिंमत झाली नाही. एवढेच नव्हे तर कोणतीही बेशिस्त गोष्ट करण्यापूर्वी 'दादांना काय वाटेल?' असे एकमेकांना गंमतीने म्हणून ती टाळण्याचा आम्ही प्रयत्न करीत असू. या वास्तव्यात पोतनीसांच्या स्वभावाचे अनेक पैलू मला दिसले. आपल्याला योग्य वाटेल ते करीत असतांना, दुसरे काय म्हणतील याचा विचार न करता ते करीत राहाण्याची त्यांचीजिद्द आम्ही पाहिली. आम्ही पुण्यातील निरनिराळ्या भोजनगृहात भ्रमंती करीत असतांना रोज सेवासदनमधून पोळ्या, बाजारातून एखादे फळ, कुठूनतरी भाजी अशी सामग्री भर दुपारी गोळा करुन नंतर खोलीवरच जेवण घेण्याचे व्रत अखंडपणे त्यांनी महिनाभर चालू ठेवले. दुपारचा चहा घेण्या– ऐवजी बिन बर्फाचा ऊसाचां रस घेणे त्यांनी कधीच टाळले नांही. जीवनातील कोणत्याही गोष्टीचा भान न विसरता परिचय करुन घेण्यास कचरु नये हा त्यांचां निकोप दृष्टीकोण व ललित कलांचा रसास्वद घेण्यातील चोखंदळपणां चांच काळात मला प्रकर्षाने जाणवला. त्यांच्या मनाची ऋजूता व वात्सल्य यांचा परिचय होऊन प्राचार्य पोतनीस एक आदर्श कुटुंब प्रमुख असले पाहिजेत अशी माझी खात्री झाली; समवयस्क मित्रपरिवारात वारंवार जाऊन गप्पांची मैफल ते का रंगवीत नाहीत याचेही उत्तर मला मिळाले. प्राचार्यांचा घनिष्ट मित्र किती आहेत हे मला माहित नाही, त्यांच्याकडे त्यांचे जाणे येणे किती याची मलां कल्पना नाही परंतु कोणत्याही आवश्यक प्रसंगी सहकाऱ्याकडे जाणे त्यांनी कधी टाळलेले नाही हे मला ठाऊक आहे. वर्षातून एखादे दिवशी सर्व प्राध्यापकांनी एकत्र यावे; कुटुंबियांसह सर्वांनी सहलीला जावे असे त्यांना मनांपासून वाटत असे. अशा प्रसंगी लहानमोठेपणा विसरुन ते दिलखुलासपणे सर्वांमध्ये सामील होत. कोणालाही त्यांच्याशी वागतांना बुजल्यासारखे होत नसे.

प्राचार्य पोतनीसांच्या प्रशासनाबद्दल लिहिणे तसे अवघड आहे. महाविद्यालयाच्या व्यवस्थापनात भाईसाहेब महाजन यांनी लोकशाहीचे काही संकेत रुजविले होते. त्याचा वारसा पोंतनीसांना मिळाला. सर्व स्तरातील विद्यार्थ्यांची वाढती संख्या; शिक्षणाचा नवा आकृतीबंध त्यातून निर्माण झालेले शिक्षकांचे प्रश्न, शिक्षक संघटनांचा उदय यामुळे प्रशासनाचे काम व्यामिश्र झाले. बुद्धिप्रामाण्यवादी माणसे कोणत्याही प्रश्नाला अनेक बाजू असतात हे गृहीत धरतात. दुसऱ्याच्या मतात वा प्रश्नाच्या दुसऱ्याबाजूत काहीं सत्यांश असू शकतो अशी त्यांची धारणा असते. त्यामुळे ते इतरांच्या बाबतीत सहिष्णु व स्वतःच्या मताच्या बाबतीत अनाग्रहीं होतात. कठोर-पणे आपले निर्णय लादणे त्यांना सहसा पटत नाहीं. या पद्धतीत न्यायाची बूज मोठ्याप्रमाणात राखली जाऊ शकते आणि त्यामुळे असे प्रशासन सर्वांच्याच हिताचे संरक्षक होऊ शकते. तथापि कठोरपणाच्या अभावी ते सकृतदर्शनी प्रभावी व परिणामकारक वाटत नाहीं. खरे तर शबलता हे या प्रशासनाचे वैगुण्य त्याचे सामर्थ्यही असते. परंतु ते सहज लक्षात येत नाहि. प्राचार्य पोंतनीसांच्या प्रशासनाला विश्लेषण बरेचसे लागू पडते असे मला प्रामाणिकमणे वाटते.

आमचे विद्यमान प्राचार्य

प्राचार्य डो. एस्. नेमाडे
(एम्. एस्सी.)

वसतीगृहातील ८१-८२ मधील जी. एस्. व मेसचे काम पहाणारे विद्यार्थी

एन्. एस्. एस्. कार्यकारिणी व ग्रुप लीडर्स १९८१-८२

आमचे विद्यमान प्राचार्य

आपल्या महाविद्यालयाच्या प्रशासनाची सूत्रे दि. १६-४-८२ पासून प्रा. डी. एस. नेमाडे यांचेकडे सुपुर्द करण्यात आलेली आहेत. त्यांची प्राचार्यपदी नेमणूक झालेली आहे. प्राचार्य श्री. नेमाडे सुरवातीपासून म्हणजे १९५९ पासून आपल्या महाविद्यालयात प्राध्यापक असून गेली १६ वर्षे फिजिक्स विभागाचे प्रमुख म्हणून काम करीत आहेत. त्याचप्रमाणे ज्युनिअर कॉलेजचे इन-चार्ज म्हणून पाच वर्षाचा व उप-प्राचार्य म्हणून दोन वर्षाचा प्रशासनाचा अनुभव त्यांच्या पाठिशी आहे. फिजिक्स या विषयाचे ते एक नामांकित प्राध्यापक आहेत.

प्राचार्य श्री. नेमाडे हे मुळचे सांगवी (ता. यावल) या गावचे. त्यांचे माध्यमिक शिक्षण भालोद हायस्कूल सारख्या जुन्या व नामवंत संस्थेत झाले. प्रथमपासून एक कष्टाळू, हुषार, आशाधारक विद्यार्थी म्हणून त्यांचा लौकिक. शेतकरी कुटुंबात जन्म झाल्यामुळे अगदी बालपणापासून त्यांना कष्ट करण्याचा सराव. बी. एस. सी. पर्यंतचे शिक्षण याच संस्थेत झाल्यामुळे त्यांना या संस्थेचा प्रारंभापासून अभिमान आहे. संस्थेच्या कामकाजाची त्यांना पूर्ण माहिती आहे. सतत २०।२५ वर्षे शिक्षण क्षेत्रात अध्यापनाचे व प्रशासनाचे काम करण्याचा विपुल अनुभव असल्यामुळे त्यांना शिक्षण प्रक्रियेतील विविध समस्यांची चांगलीच जाणीव आहे. विद्यार्थ्यांच्या अडचणी व प्रश्न समजावून घेवून त्या सोडविण्यासाठी ते सतत प्रयत्नशील राहिले आहेत. ज्यूनिअर कॉलेजचे अतिशय कटकटीचे व जिकीरीचे काम त्यांनी यशस्वीरित्या हाताळले आहे.

अध्यापकांच्या हिताची सतत जपणूक करुन त्यांच्या अध्ययन व अध्यापनाच्या कार्यातील अडचणी दूर करुन त्यांना सहानुभूतिपूर्वक मदत करीत राहणे हे त्यांचे वैशिष्ट्य आहे. ते वृत्तीने शांत व निगर्वी असल्यामुळे त्यांचेकडे विद्यार्थी, शिक्षकवृन्द व कर्मचारी सहज आकृष्ट होतात. त्यांच्या समंजस व सौजन्यशील वागणुकीने त्यांनी सर्वांचा विश्वास व स्नेह संपादन केला आहे. त्यांचे वैयक्तिक जीवन साधे व संयमी आहे. संघटना चातुर्य, खिलाडूवृत्ती, मितभाषीपणा, प्रसिद्धी पराङमुखता, सातत्याने काम करण्याची चिकाटी इ. गुणांमुळे ते दुसऱ्यांची मने सहज जिंकू शकतात. प्राचार्य नेमाडे आपल्या विषयांत अतिशय पारंगत असून हायस्कूलपासून ज्यूनिअर व सिनिअर कॉलेज पर्यन्तची बरीचशी क्रमिक पुस्तके त्यांनी लिहीली आहेत. त्यांच्या कार्यक्षम व कुशल नेतृत्वाखाली आपल्या महाविद्यालयाच्या उत्तरोत्तर प्रगतीची घोडदौड चालू राहील.

— प्रा. टी. आर. चिरमाडे

निल-कमल

पाहूनी यौवन तुझे
काव्य मला स्फूरले
चेहरा हसरा तुझा
ते डोळे काही ब लले

काळजाचे फुल माझे
गंधीत होवून फुलले
वेणी जणू नागीण
किती किती डंख तिने मारले

बांधेसूध तुझा बांधा
चाल ती देखणी
मन माझे मोहवीते
अशी तु हिरकणी

निळया झाडीत आहे
आकाशीची चंद्रिका
मानस सरोवरात माझ्या
तरंगते निलकमल कां?

★

खुशाल नेमाडे
(मॅगेझिन सेक्रेटरी)
टी. वाय्. बी एस्सी.

मुंबईचे सुप्रसिध्द कंपनीचे —

पामी प्लॅस्ट हायड्रोलींक सिमेंट

मिळण्याचे एकमेव स्थान —

अधिकृत विक्रेते

लोढा ब्रदर्स
९, भाटीया शॉपींग सेंटर
जळगांव
फोन ९०६० पी. पी.

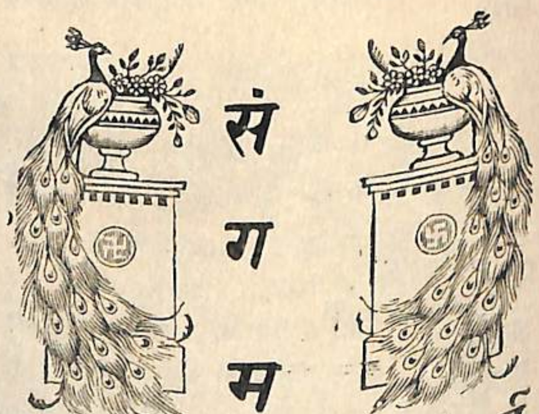

बुकबाईंडर्स अँड प्रिंटर्स
आठवडे बाजार, अप्पामहाराज समाधी समोर
जळगांव
आमचे कडे सर्व प्रकारचे बाईंडींग व
लहान मोठी सर्वप्रकारची छपाईची कामे
आणि ऑफिसला लागणारी सर्वप्रकारची
स्टेशनरी सप्लायर्स

'जीवन-चित्र'

सुहास जोशी
एफ. वाय. बी. कॉम

कलेने तिच्या नेहमीच्या लकबीने खोलीत प्रवेश केला. प्रशांत वाचीत असलेले पुस्तक मिटले व ते लांब ठेवीत, आपल्या नेहमीच्या लडिवाळ पद्धतीने तिने प्रश्न केला.

'मग जायचं ना प्रदर्शन पहायला ? "

" कसले प्रदर्शन?" प्रशांतने मुद्दाम अज्ञान पांघरले.

" इश्श ! महाराणा हॉलमधील ते चित्रकला प्रदर्शन...... "

" इथ जिवंत चित्र असतांना... " प्रशांतला आता विनोद सुचू लागला.

" या माझ्या दिवाणखान्यात. नुसत चित्रांचं प्रदर्शन आहे असं नाही, तर प्रत्यक्ष 'कलेचं' प्रदर्शन आहे ! "

" पुरे बाई थट्टा ! माझी तयारी सुद्धा झाली कोट्याच करावयाच्या झाल्या तर मलासुद्धा आपल्या नावावर करता येतील. "

" ए आर्य महिले ! कोटीतसुद्धा नवऱ्याचं नाव घ्यायचं नसत बरंका ! "

त्याच्या त्या कोटीमुळे, विशेषतः ते वाक्य बोलतांना त्याने केलेल्या एखादया सनातनी शास्त्र्याच्या विडंबनात्मक गोड अभिनयामुळे तिला एकदम हसू आले.

तो आणखीही काहीतरी कोटी करणार होता पण इतक्यात तीच म्हणाली " आपल्या शास्त्रीच्या चित्राबद्दल ऐकले ना ? त्याचे भिकाऱ्याचे चित्र फारच लोकप्रिय झाले आहे म्हणे "

त्या प्रश्नाबरोबर प्रशांत बराच गंभीर झाला. त्याला सुचलेल्या कोटया कुठल्या कुठे पार मावळून गेल्या. स्तब्धपणे तो कलेच्या मागून जाऊ लागला.

चित्रकार शास्त्री कॉलेजमध्ये आल्यापासूनच प्रशांत व कला यांच्या मैत्रीबद्दल अकारण विषाद मानीत आला होता. इतकेच काय पण प्रशांतशी ओळख करून घेऊन कलेला हस्तगत करण्याचे त्याचे प्रयत्न नेहमीच चालत असत .. त्याचे व प्रशांतचे कधीच जमत नसें. आणि बिचारी कला तर शास्त्री च्या वाऱ्यालाही उभी रहात नसे. अर्थात त्यांची जरी मैत्री जमून त्यांचे एकमेकावर प्रेम बसले नाही तरी त्या तिघांच्या ओळखी कायम राहून ओळखीच्या मनुष्याबद्दल वाटणारी आपुलकी मात्र कायम होती तेव्हा प्रशातला गंभीर व्हावयास दुसरेच काहीतरी कारण असले पाहिजे.

प्रदर्शन पहाण्यासाठी तीं दोघंही महाराणा हॉलमध्ये येऊन दाखल झाली... तरी प्रशांतचा गंभीरपणा काही गेला नाही। प्रदर्शनाच्या ठिकाणी लोकांची खूपच गर्दी होती आणि त्याला कारणही तसेच होते. जगातील सुप्रसिद्ध चित्रकारांची चित्रे त्या प्रदर्शनात मांडली होती. सर्व देशातील जीवनांची प्रतिबिंबेच जणु प्रदर्शनातील त्या-त्या चित्रात प्रतीत होत होती. इंग्रजी चित्रकारांची चित्रे, कोळशाच्या खाणीत काम करणाऱ्या आंग्ल मजुरांच्या जीवन-

पद्धतीवर प्रकाश पाडीत होती. फ्रच चित्रकारांनी द्राक्षांच्या मळयात काम करणाऱ्या सुंदर युवतींची चित्र रेखाटून त्यांची जीवनचित्रेच रंगविली होती. बंगालमधील सुप्रसिद्ध वंग चित्रकारांनी बंगालमधील सुंदर वनातील व गंगातीरच्या सुसमृद्ध शेतकऱ्यांचे जीवन चितारले होते.

एका दालनात शिरतांना कला सहज म्हणाली "या सर्व चित्रात त्या त्या देशाचे जीवन किती सुंदर व सूचक रितीने प्रतिबिंबीत झाले आहे नाही ?

"हुँ"

"आणि म्हणूनच त्या चित्रापासून आपल्याला आनंद होतो" पुन्हा कलेनेच री ओढली तरी प्रशांतचा गंभीरपणा कायमच

"जीवनाचे प्रतिबिंब कलेत-कलाकृतीत जेवढे जास्त उमटणार तेवढी कलेची उच्चता वाढणार. आणि त्यापासून होणारा आनंदही वाढत जाणार." नाही का ?" कला प्रशांतला बोलायला लावण्याचा प्रयत्न करीत होती.

खरे म्हटले असता प्रशांतला जर कोणी सांगितले असते कीं, 'कला व त्यापासून होणारा आनंद' या विषयावर आम्हाला चार शब्द सांग तर उत्कृष्ठ रितीने त्याने आपले भाषण त्यातील गोडी कमी न होऊ देता दोन-अडीच तास सहज चालविले असते. इतका त्याचा त्या विषयावरील अभ्यास होता.

पण गंभीरपणा कमी न होऊ देता तो फक्त उद्गारला, "खरेच, जीवनाचे प्रतिबिंब कलेत पडले म्हणजे कलेपासून आपल्याला आनंद होतो. पण त्याचे कारण काय ? एखादया राजाच्या कलात्मक चित्रापेक्षा सुद्धा एखादया भिकाऱ्याच्याच चित्राला जास्त लोकप्रियता मिळते याचे हेच कारण असेल का?"

"ताजमहालाचे म्हणजे कलेचे प्रतिबिंब जिवनांत, म्हणजे पाण्यात पडलेले जास्त सुंदर दिसते हे म्हणणे खरे असेल, पण ज्या जीवनात कलेचे प्रतिबिंब पडावयाच किंवा ज्या जीवनाचं कलेत प्रतिबिंब पडावयाचे ते जीवन कसे निश्चल, निर्मल व सखोल असले पाहिजे"

कलेला प्रशांतच्या या चमत्कारीक मताबद्दल आश्चर्य वाटले. त्यांचा तो वादविवाद आणखीही वाढला असता पण इतक्यात ती दोघेही शास्त्रीच्या चित्रापुढे येऊन दाखल झाली. त्या चित्रापुढे केवढी तरी गर्दी जमली होती. त्या चित्राजवळच शास्त्रीला मिळालेली निरनिराळी पारितोषिके व प्रशस्तीपत्रके टांगून ठेवलेली होती.

तेथील वातावरण शास्त्रीच्या कलाकौशल्याच्या स्तुतीने भरून गेले होते. 'सर सोमणशेठ या श्रीमंत गृहस्थानें त्या चित्राची किंमत दहा हजार रुपये देऊ केली आहे. पण शास्त्रींनी ते विकण्याचं नाकारले'

ते वाक्य ऐकल्याबरोबर प्रशांतच्या मनात पुन्हा विचार आले "सर सोमणशेट ? बाकी खरंच त्यांना काय पैशांची किंमत असणार ?" आणि त्यात आणखी कलेच्या त्या वाक्याने भर पाडली "सर सोमणशेठची रसिकता काय वर्णावी ! बाकी खरच त्यांनीच चित्राची कदर केली"

गर्दी कमी होऊन ती दोघेही आता चित्राच्या अगदी जवळ येऊन ठेपली आणि एकदम प्रशांतला त्या चित्रातील व्यक्ती पूर्वी कुठेतरी पाहिलेली वाटली तो उत्सुकतेने कलेला म्हणाला "कले, ओळखलेस का कोणाचं चित्र काढले आहे ते ?" पण कलेला ओळख पटेना.

प्रशांत आणि कला दोघेही प्रदर्शन पाहून परत फिरली होती. महाराणा हॉलमधून बाहेर पडतात तो केवढा तरी भिकाऱ्यांचा तांडा दारासमोर भीक मागतांना त्यांना दिसला. प्रशांतने कलेकडे पाहिल. कला सुटे पैसे काढीत होती. तिला वाटत होते की, प्रशांतकडून काहीतरी प्रतिक्रिया होईल .. भिकाऱ्यांना मदत करून तुम्ही उगीचच भिकारी वाढवीत आहात, या त्याच्या नेहमीच्या चमत्कारीक व गहन तत्वाप्रमाणें तो काहीतरी बोलेल. पण त्याप्रमाणे काहीच झाले नाही.

पण तो पुन्हा एकदम उद्गारला कले, तो पाहिलास का भिकारी? तो कुठेतरी पाहिल्यासारखा वाटतो का तुला?"

"अग बाई ! तो तर शास्त्रीच्या चित्रातील भिकाऱ्यासारखा दिसतो आहे अगदी."

"हो, तुला मघा मी विचारले ना तू त्याला पूर्वी कधी पाहिलेस का म्हणुन?"

पण तिच्याकडून नकारच आला.

"अग! आपल्या कॉलेजातील तो माळयाच्या हाताखाली असलेला गडी जीवन तुला आठवत नाही?"

"अय्या! ..... खरच की .. आणि मग त्याला त्या माळयाने हाकलून दिले. त्याने त्याच्या पोरीशी लघळपणा केला म्हणून."

"आणि त्याच वेळी आपली एकमेकांशी प्रेमाराधना चालू होती."

"इश्श!"

"आणि कले तुला आठवते कां आपले पहिले चुंबन लपविण्यासाठी आपल्याला जिवनला पंचवीस रुपयांची लाच देण्याचा प्रसंग आला होता."

"हो ते सारं मला आठवत तर ..."

... जीवन त्याच्या पद्धतीप्रमाणे भीक मागण्यासाठी त्याच्या मागे जाऊ लागला. दोन मिनिट चालल्यावर ती तिघेजणच उरली. तेव्हा प्रशांतनें जीवनला एकदम हाक मारली. नावानें हाक मारलेली ऐकून जीवनला अतिशय आश्चर्य वाटले. तो उभा राहिला. प्रशांतनें नंतर सुरुवात केली.

कलेची जीवनला टाळून जाण्याची सारखी चुळबुळ चालली होती. कलाबाई व प्रशांतराव यांच्या सारख्या ऐश्चर्यसंपन्न युग्मानें जीवनसारख्या एखादया भिकाऱ्याशी रस्त्यात बोलत उभे राहणे ही कल्पनाच तिला अतिशय चमत्कारिक वाटली. पण त्याच्यापुढे तिचा इलाज नव्हता.

"का रे जीवन, तू भीक केव्हापासुन मागू लागलास ?"

जीवनला अतिशय वाईट वाटत होते. उत्तर दयायची त्याला लाज वाटत होती. दोन मिनिटे तो काहीच बोलला नाही. नंतर तो एकदम उसळून म्हणला, "साहेब मी स्वतः होऊन भीक मागायला तयार झालो नसतो. स्पष्ट बोलतो म्हणून माफ करा. मला तुमच्यासारख्या श्रीमंत लोकांनीच भीक मागायला लावली. इतकेच काय पण माझ्यासारखे भिकारी भीक मागत आहेत. म्हणूनच तुम्ही श्रीमंत आहात"

जीवन अशक्ततेमुळे थकला होता. पण शेवटचे वाक्य बोलतांना त्यांच्या अंगात जणू नवचैतन्य सळसळत होते. एक क्षणभराने तो पुढे म्हणाला—

"अगोदर मी एका मोठ्या शाळेत-बागेत-माळयाचे काम करीत होतो. तिथे माझ्यासारखीच तरुण पोरे शिकत होती. त्यांचे मजेदार व सुखी आयुष्य मी रोज पाहात होतो. ते शाळेमधल्या मुलीं वर 'पिरती' करतात. त्याच्या हातात हात घालून फिरायलाबी जातात. ते पाहून मी बी आमच्या माळयाच्या सोनीवर प्रेम करायला लागलो. अन एके दिवशी अशीच गंमत झाली. मी बागेत काम करीत होतो. एक विद्यार्थी व त्याची मैत्रीण बागेत फिरत होती. संध्याकाळची वेळ होती. शाळेला सुट्टी होती. बागेत त्या दोघांशिवाय कोणीच नव्हते. त्यांनी मला काही पाहिले नाही. पण मी बरीक त्यांच्या सगळया हालचाली पहात होतो. माझे कामाकडे बिलकुल लक्ष नव्हते. आणि खर सांगू का ? त्या पाहण्यात मलाही एक प्रकारचे सुख वाटे, आनंद अनुभवास येई. पुष्कळ वेळपर्यंत त्याचे बोलणे चालले होते. शेवटी त्याच्या मैत्रीणीने आपले ओठ पुढे केले. आणि तेवढ्यात त्यांचे लक्ष माझ्याकडे गेले.

कलेची सारखी चुळबूळ चालली होती. तिने व प्रशांतने हळूच एकमेकांकडे तिरपा कटाक्ष टाकला. बिचाऱ्या जीवनला काय कल्पना की ज्या प्रेमी युगुलांबद्दल आपण सांगतो आहे तेच ते आहेत.

जीवनने पुन्हा सुरूवात केली. "त्यांना वाटले की मी हे सर्वांना सांगत सुटेन, आणि मी सांगू नये म्हणून मला त्यांनी पंचवीस रुपये देऊ केले. पण मी ते घेतले नाहीत. तो प्रसंग पाहिल्यापासून मलाही

तसंच कराव असे फार फार वाट् लागले. मी दोन-तीन दिवस वाट पाहिलीं. सोनी काही केल्या गाल पुढं करेना. मी तो प्रसंग तिखटमीठ लावून तिला सांगितला ... पण त्याचा काहीच उपयोग झाला नाही. ...शेवटी मीच माझ तोंड पुढे केले ... पण ते नेमके तिच्या वडीलांनी -- माळयाने पाहिले. आणि मला हाकलून दिले घराच्या बाहेर ..."

" त्यानंतर मी तागाच्या गिरणीत कामाला होतो. मला तसल्या दहा दहा तास कामाची बिलकूल सवय नव्हती ... त्यातून सोनीवर तर माझा सगळा जीव .. तिला तर मला भेटता येईना ... कामामुळें व सोनीच्या विरहामुळ मी दिवसें दिवस अशक्त व निराश होऊ लागलो व शेवटी ताप येऊन आजारी पडलो. एक महिनाभर सरकारी दवाखान्यात पडलो होतो नंतर परत गिरणीत नोकरी मागायला गेलो. पण माझ्या सारख्या अशक्त माणसाला कोण ठेवणार नोकरीस? तेथून हा बिनभांडवली सोपा धदा पत्करला.

हो पण या धंदयात एकदा माझं नशीब थोडेसे उघडले होते. "

" पण काय रे, तू कोणाच्या गिरणीत कामाला होतास? मध्येच प्रशांतने विचारले.

" सर सोमणशेटच्या. "

" कले, ऐकलस का तुझे मघाचेच रसिक बर का जीवनचे चित्र विकत घेणारे.

कला मनातल्या मनात विचार करीत होती. प्रशांत पुढे म्हणाला " जिवनचे जीवन कलाहीन करून त्याच जीविताच्या कलात्मक चित्रावर रसिकता मिळविणारे हेच ते रसिक बर का ! "

कुणी काहीच बोलत नव्हते. बिचाऱ्या जीवनला प्रशांतचे बोलणे कळत होते की नाही कोणास ठाऊक!

" भिकाऱ्याच्या धंदयात तुझे नशीव उघडले म्हणून म्हणत होतास ते काय ? "

हो खरंच ते सांगायच रहिलच की, एक इसम मला विचारायला लागला "माझ्या चित्रासाठी तू बसशील का? " मी त्याला होकार दिला. मला त्यातले काहींच कळत नव्हते पण तो जसे सांगेल तसे मी करी. त्याने मांझे एक मोठें थोरले चित्र काढले. आणि त्याबद्दल मला त्याने दहा रूपये दिले. "

" दहाच रूपये दिले त्याने तुला?" आश्चर्याने प्रशांतने विचारले.

"इश्श ! मग त्याने काय मोठेसे काम केले त्यात नुसत ते सांगतील तस बसायच. " कलेने आपली बाजू मांडली.

"हो ना मला तर ते जास्तच वाटले ", जीवनचा उत्साह त्याच्या नजरेतून डोकावला महाराणा हॉलच्या बाहेरच्या कोपऱ्यापर्यंत तो तिघेही आता येऊन ठेपली होती. प्रशांतने जीवनला विचारले " त्या रुपयांचे काय केलेस तू? "

त्या प्रश्नासरशी कलेला प्रशांतचा राग आला. अगोदरच जीवनसारख्या एका भिकाऱ्याशी रस्त्यात इतका वेळपर्यंत बोलावयास लागल्याबद्दल ती नाराज होती. त्यात प्रशांतच्या नसत्या चवकशांची भर. ती इंग्रजीत त्याला म्हणाली, " पुरे बाई या तुमच्या नसत्या चवकशा. नाहीतर मी आपली जाते कशी." त्यावर इंग्रजीतच प्रशांतने टोमणा मारला, " अग ती कलाकृतीं तासचे तास पाहण्यात तुला आनंद वाटत होता आणि ज्या जीवनाचे प्रतिबिंब त्या कलाकृतीत उमटले आहे त्याच जीवनाचे प्रत्यक्ष दर्शन बरे :तुला आता असह्च व्हाव ना. "

त्यावर कला ओशाळून काहीच बोलली नाही. त्यांचे बोलणे संपलें असे वाटल्यावरून जीवन प्रशांतच्या मघाच्या प्रश्नाला उत्तर देऊ लागला.

" त्या दहा रूपयांपैकी तीन रूपयांची मी त्या दिवशी दारु प्यायलो, तीन रुपये सिनेमात घालवले व चार रुपये, जास्त पैसे मिळतील या आशेने सट्टयावर लावून घालवून बसलो. "

असे म्हणून तो पुन्हा मागे फिरला.

समोरून चित्रकार शास्त्री येत होता. कला आणि प्रशांत हातात हात घालून चालली होती. आणि जीवन ...! दीनवाणेपणाने भीक मागत होता...

—: आधार :—

कु. देशमुख उज्वला
एम्. ए. (सिनिअर)

स्टेजवरचा लाल मखमली पडदा हळू हळू सरकू लागला आणि आतल्या विलोभनीय दृष्याने प्रेक्षक आकर्षित झाले. स्टेज वरच्या डाव्या बाजूला सर्व भारतीय वाद्ये आणि वादक बसलेले होते, तर उजव्या बाजूला विविध पाश्चिमात्य वाद्ये ठेवलेली होती. पुढे दोन माईक गायकांसाठी होते. सर्वत्र होता प्रकाशाचा झगझगाट आणि मोगऱ्याचा सुवास !

परीक्षकांचा गट खुर्चीवर बसला होता. प्रथम क्रमांक कोणाला मिळाला हे जाणून घेण्यास सर्वच उत्सुक होते. कारण आजची स्पर्धाही आंतरराष्ट्रीय गायकस्पर्धा होती, आणि तिच्यात प्रथम क्रमांक मिळविणारी व्यक्ती निश्चितच भाग्यवान ठरणार होती. परीक्षकांनीही सुरुवातीला उत्सुकता ताणून न ठेवता प्रथम क्रमांकाच्या भाग्यवतीचे नाव सांगितले सर्वांच्या अपेक्षेप्रमाणे '**रेखा**' या अपंग उदयोन्मुख गायिकेनें प्रथम क्रमांक मिळविला होता. प्रेक्षकांनी रेखाने पुन्हा गीत म्हणून दाखवावे यासाठी आग्रह धरला. परीक्षकांनीही रेखाला गीत गायची विनंती केली.

पुढच्याच बाजूला रेखा विजयसह बसली होती. रेखा कांहीशी बावरली होती. काहीशा बावरलेल्या नजरेनेच तीने विजयकडे पाहिले. विजयने नजरेने तिला धीर दिला, ती कुबडयांच्या सहाय्यानें विजय-बरोबर हळूहळू स्टेजकडे निघाली. माईक समोर येताच विजयने तिच्या कुबडया बाजूला ठेवायला मदत केली आणि तिला खाली बसविले. रेखाने क्षणभर थांबून वाद्यांचा अंदाज घेतला आणि आर्त सुरात गायला सुरुवात केली,

" लागी पिया मिलनकी आस रे
छोडा बाबुल देस बिलास, लागी पिया
मिलनकी आस "

विजय ऐकता ऐकता भान हरपत होता आणि आठवत होता भूतकालातील दोन तीन वर्षापूर्वीची दुपार, ग्रीष्माची दुपार ! रणरणते ऊन... ....!

ऊकाडयानें हैराण होवून विजय आपल्या खोलीत बसला होता. त्याला या नव्यां शहरात येऊन दोन-तीन महिनेंच झाले हाते त्याला मोठ्या मुश्किलीने या चाळवजा इमारतीत एक खोली मिळाली होती शेजाऱ्यांशी त्याने विशेष संबंध ठेवला नव्हता फक्त कधींकधी सकाळी ऐकू येणाऱ्या सुरेल गाण्यांचा वेध घेण्याचा त्याने प्रयत्न केला होता. पण हा सुरेल स्वरात गाणी म्हणणारी स्त्री कोण हे त्याला अजून कळले नव्हते. तो असेच विचार करत होता, तितक्यात एका कर्कश आवाजाने त्याची तंद्रा मोडली.

" कितीदा सांगीतले की पितळेची भांडी चकचकीत घासत जा म्हणून, खाते तेवढा जोर मेली भांड्यांवर दाखवत नाही "

आणि त्या पाठोपाठ हळू स्वरात,

" मामी, अग राख नाही ना म्हणून जोर लागला नाही. "

पुन्हा तो कर्कश आवाज आला,

" राख नाही हे निमित्त, भांडी घासायचाच तुला कंटाळा "

त्याने खिडकीतून खाली वाकून पाहिले. खालच्या चौकात एक सतरा अठरा वर्षाची सुस्वरुप मुलगी व भांड्यांचा मोठा ढीग. एकएक भांडे घासून संपवित होती जवळच एक जाडजड व चेहऱ्यावरुन रागीट वाटणारी स्त्री कंबरेवर हात ठेवून उभी होती. त्याने अंदाज केला की या मामीभाची असतील. काहीतरी कुरबूर चाललीय. उगीच गंमत म्हणून तो पहायला लागला.

ती बाई शेजारी उभ्या असलेल्या शेजारीणीला सांगत होती त्यावरुन त्याला कळले की, ही मुलगी रेखा "जन्मत:च आईबापाला खावून बसली. एकटी एक पोर म्हणून मामाने इथे आणले तर ती मामालाही स्वर्गाची वाट दाखवून मोकळी झाली. तिचा पाय-गुणच तो ! दिसायला सुंदर असली म्हणून काय झाले ? पायगुण वाईट असल्याने तिला कोणीही पत्करत नव्हते. खर तर तिला हाकलूनच द्यायचे होते पण, पुढे हळू स्वरात ती म्हणाली, "पण भांड्यांना मोलकरणी मिळतात कुठं? म्हणून राहू दिले"

त्या खालीच उभ्या असल्याने सर्व संभाषण विजयला ऐकू येत होते. ती मुलगी रेखा मात्र ऐकू न गेल्याने किंवा सवय होती म्हणून म्हणा, चुपचाप भांडी घासत होती, पण ... पण तिच्या डोळ्यातून अश्रूंच्या सतत धारा वहात होत्या, त्या मामीच्या लक्षात येऊ नयेत म्हणून ती केस सावरण्याचे निमित्त करुन पुसत होती.

विजयला त्या मुलीबद्दल सहानुभूती वाटायला लागली. त्याने आजपर्यंत असे जीवन पाहिले नव्हते. तो एका मोठ्या वकीलाचा मुलगा होता. घरात पूर्वापार अमाप संपत्ती होती. शेतीवाडा होती घरी आलेल्या कोणालाही त्याची आई कधी रिकाम्या हातानें पाठवत नसे. घरचे वातावरण नेहमी आनंदी असायचे. आवाज चढवून आई किंवा वडील बोलल्याचे त्याला कधी आठवत नव्हते. पण, त्याला आज कळत होते की, या मामीसारख्या अशाही व्यक्ती आहेत की त्यांना हळू आवाजात बोलताच येत नाही. आणि या रेखासारख्या गरीब मुलीही आहेत की त्यांना डोळ्यातील पाण्याला बांध घालता येत नाही. विजयची ही तंद्री एकदम मोडली.

ती मुलगी हळूच म्हणत होती, " मामी, भांडी विसळायला पाणी दे ग ! "

त्याबरोबर ती मामी कपाळाला आढ्या पाडून, तोंड वेडेवाकडे करुन शेजारणीला सांगायला लागली, "पहा, एवढीशी तर भांडी घासायची, ती विसळायला पाणी घ्यायलाही उभे रहा पांगळी आहे ना ही रेखी"

त्यावरुन विजयला बोध झाला की, ही रेखा केवळ दु:खानेंच पिचलेली नाही तर शारीरिक दुर्बलताही हिच्यामागे आहे. लहानपणी पोलिओ झाल्याने तिचा डावा पाय कामातून गेला होता. त्याला रेखाबद्दल एकदम सहानुभूती, आपलेपणा वाटायला लागला. एवढ्यात, ' खळ्कन ' आवाज झाला. आवाजाच्या अनुरोधानें त्याने पाहिले तर रेखाच्या हातून एक कप निसटल्यामुळे त्याचे जमिनी-वर तुकडेतुकडे झाले होते. रेखा भयभित मुद्रेनें त्या तुकड्यांकडे आणि मामीकडे पहात होती मामीचे डोळे खदि रांगा सारखे बघता बघता लाल झाले, तिच्या भुवया वर चढल्या, आवाजानें वरची टीप गाठली, आणि ती ओरडत रेखाजवळ आली. आल्या-आल्या तिनें रेखाच्या कंबरेत लात घातली आणि तिच्या आईवडीलांचा, मेलेल्या मामाचा उद्धार सुरु केला तोल गेलेली रेखा भांड्यांवर कोसळली. तोंडातून अस्फुट किंकाळी उमटली

विजयला हे सर्व पाहणे अगदी असह्य झाले. जरी या लोकांशी त्याची ओळख नसली तरी माणुसकीच्या नात्यानें, त्याच्यावर झालेल्या संस्कारांनी त्याला रेखांकडे खेचून नेंले. भराभरा जिना उतरुन तो रेखाजवळ गेला आणि रेखाला त्यानें हात धरुन उभे केले. मामीला हा धक्का बसत होता. विजय काहीच बोलला नाही. पण मामीनें प्रसंग ओळखून डाव टाकला केवळ आधार देण्यासाठी विजयनें रेखाचा हात धरला होता. पण मामीने त्याला अभद्र शिव्या द्यायला सुरुवात केली ' त्याला शरम, लाज आहे का ? असा प्रश्न उपस्थित केला, आणि शेवटी, ' लग्न करीत असशिल तरच तिला उभं राहायला आधार दे '' असे म्हटले. विजयही संतापला होता, " हो ! करेनही एका जिद्दीनें तो बोलून गेला, रेखाशी लग्न ! "

रेखाच्या मामीचा जळफळाट झाला. ती तरातरा आपल्या खोलीकडे गेली आणि रेखाला, ' खबरदार, इकडे पाऊल टाकशील तर ! ' असे धमकावित तिनें धाड्कन दरवाजा बंद केला.

विजयनं हळूहळू रेखाला आपल्या खोलीकडे नेले. खोलीतील स्वच्छता पाहून तिला आपल्या राखेने बरबटलेल्या साडीची लाज वाटली. पण त्याने तिला तेथे बसते केले. नंतर ताबडतोब तार करुन आईला गावाहून बोलावले. आईवडिलांनाही मुलाने केले ते न्याय्यच होय आणि रेखा पांगळी असली तरी फारसे बिघडत नाही हे पाहून रेखा-विजयचे लग्न लावण्यास पुढाकार घेतला.

विजय आणि रेखाचे लग्न झाले. त्यांचा संसार हळूहळू बहरू लागला. रेखाच्या पांगळेपणाबद्दल तो कधीही उल्लेख करीत नसे. ती अशिक्षित होती, पांगळी होती, तरी तिने इतरांपेक्षा काही वेगळे करून दाखवावे आणि पांगळे असलो तरी आपणही कमी नाही हे दाखवून द्यावे ही त्याची इच्छा होती पण ती दुखावू नयं म्हणून तो बोलत नव्हता.

रेखाही हळुहळू मागचे जीवन विसरत होती. विजयबरोबर नविन संसारात रममाण होत होती पण आपण पांगळ्या आहोत हे मात्र ती कधीही विसरू शकत नव्हती. विजयला आपल्यापेक्षा चांगली, निरोगी मुलगी मिळणे शक्य होते हेही तिला माहित होते. म्हणून विजयसाठी काहीही करतांना आपण कमी पडणार नाही याची ती काळजी घेत होती.

विजय एकदा अचानक घरी आला, तेव्हा रेखा तिच्या आवडीचे गाणे म्हणत होती. त्याला एकदम पूर्वी चाळीत रहात असतांना सकाळी ऐकू येणारी गाणी आठवली. रेखाचा आवाज इतका सुरेख आहे हे त्याला माहीतच नव्हते. तिच्या आवाजातील माधुरी, स्वरांची जाण पाहून त्याने ठरविले की तिच्या आवाजाला जडणघडण दिली तर ती नक्कीच पुढे येईल. हा त्याचा मनोदय रेखाला कळताच तीही आनंदली. कारण, त्याची इच्छा तीच तिची इच्छा होती आणि या इच्छापूर्ती साठी दोघेही सारखीच झटत होती.

पतीच्या सहकार्याने आणि स्वतः घेतलेल्या मेहनतीने रेखा हळुहळू उदयोन्मुख गायिका म्हणून प्रसिद्ध झाली. तिच्या गाण्यांच्या रेकॉर्डस् प्रसिद्ध झाल्या नामांकित गायिकांमध्ये तिला स्थान प्राप्त झाले विजयच्या मनात येत होते, इतके असले तरी आज खरोखर तिची कसोटी लागली होती. कारण जितकी लोकमान्यता आवश्यक आहे तितकीच राज-मान्यताही आवश्यक आहे. ती आज रेखाने मिळविली होती. आज ती ' सर्वोत्कृष्ट गायिका ' हा किताब मिळविण्यात यशस्वी ठरली होती.

विजयने केलेल्या रेखाच्या निवडीचे, तिला घडविण्यासाठी घेतलेल्या प्रयत्नांचे चीज झाले होते. विजयने एका अपंग मुलीला आधार दिला होता. नुसता आधार नाही तर असे व्यक्तिमत्वही त्याने तिला बहाल केले की ती इतरांपेक्षा वेगळी वाटायला लागली होती. पांगळेपणा काय किंवा इतर कोणताही अपंगपणा काय, कर्तुत्वाच्या दाही दिशां-आड येत नाही हेच तिच्या कृतीतून स्पष्ट झालेले होते.

फोटोग्राफर लगबगीने दोघांचे फोटो घेत होते. टी. व्ही. कॅमेरे सर्वत्र फिरून होणारे प्रसंग आपल्यात साठवत होते. रेखाचेही गाणे संपत आले होते. विजय तिला स्टेजवरून खाली उतरण्यासाठी मदत करण्यास, पुन्हा आधार देण्यास उठत होता. पण तरीही तो सर्वांपासून दूर जात पुन्हा पुन्हा त्या गीताची माधुरी चाखत होता.

" लागी पिया मिलनकी आस
छोडा बाबुल देसविलास,
लागी पिया मिलनकी आस...... ! "

अशी रंगते प्रेम कहाणी !

कु. ललिता प्रकाश नंदनवार
एम्. ए. (अर्थशास्त्र)

आजचे कॉलिजकुमार कॉलिजला यायचा अवकाश की स्वतःला रोमीओ समजू लागतात आणि एखादी ज्युलिएट भेटते काय हे शोधायला लागतात एलिफंटा पॅन्ट आऊट ऑफ डट झाल्याने डिस्को जिन्सची पॅन्ट त्यावर 'टि' शर्ट, डोळ्यावर मोठ्ठा रंगीबरंगी गॉगल व क्वचित गळ्यात स्कार्फ बांधून ही स्वारी प्रयेक वर्गातून फिरत असते. नक्की कोणत्या साईडला व वर्षाला असतो हे केवळ त्यालाच माहीत ! आता त्याला हवी हवीशी वाटणारी यूलियट त्याच्याच वर्गात आढळेलच याची खात्री नसते ना ! मग हे जनाब कॅन्टिन ला खिशाला न परवडताही वरचेवर भेट देत असतात. आता तिथेही उपयोग झाला नाही तर लायब्ररीतून लागोपाठ पुस्तक घेतली जातात आणि एकही पान न उघडता परत केली जातात ! उगीचच रिडिंगरुमला दर पिरीअडच्या आधी व नंतर चकरा मारणे सुरू होते. आणि आपल्याच वर्गातील एखादी मुलगी वारंवार आढळल्यास तिलाच आपल्या स्वप्नातील ज्युलिएट समजून ओळख करण्याचा प्रयत्न केला जातो आणि सुरू होते एक —

'आधुनिक प्रेम कहाणी'

रोमिओ आपल्या बिटलकट्वर एक हात फिरवीत...

'मिस्...'

'प्लीज तुमची इकानॉमिक्स ची वही देता का. ?'

ती आपण स्वप्न तर पाहात नाही ना, अशा अवस्थेत किंचित घाबरलेल. हात ना किंचित् कंप तिला पट्कन् काहीच सुचन नाही. ती विचारते

'काय?'

हे रोमिओ साहेबही मनातून घाबरलेले असतात न जाणो ह्या स्वप्नातील ज्युलियटने प्रथम भेटीतच स्वप्नांचा चुराडा केला तर !

तो तिच्या दृष्टीला दृष्टी भिडवून म्हणतो.

'कालच्या नोट्स काढायच्या राहिल्या'

ह्या अवधीत ती थोडीफार सावरलेली असते.

'पण मी इकॉनॉमिक्स् घेतलेले नाही'

थोडे सावरून पुढे महाशय म्हणतात.

'अरे खरंच ! मला इकॉनॉमिक्स् ची वही नकोच होती. पण घाईत तसे बोलून गेलो. अच्छा ! मग हिंदीची वही आहे काय ?'

'नाही. आज हिंदीचा पिरिअड नाही.'

परत रोमीओचा धीर खचायला लागतो. नजर खाली वळते पण स्वारी हार मानायला तयार नाही. मोठ्या प्रयत्नेपूर्वक म्हणतो.

'अं ऽऽ मग मराठीचीच वही द्या ना.'

ती आपल्या वह्या पुस्तकांची चाळाचाळ करते आणि 'अय्या ऽऽ आज मी मराठीची वहीच द्यायला विसरले बाई !' मानेला किंचित झटका. रोमिओ तिच्या मधुर उद्गाराने एकदम खुष ! तितक्यात पिरिअड सुरू झाल्याची बेल, ही आपल्या वह्या पुस्तक जमा करून चालायला लागते. हा तिच्या मागे

'अच्छा तर उद्या नक्की आणा हं !'

'काय ?'

'इकॉं . नाही मराठीची वही.'

ही आधुनिक ज्युलिएटही काही कमी नसते. मनातून रोमीओवर जाम खुष ! दुसऱ्या दिवशी जरा लवकर येते रोजच्या पेक्षा जास्त मेकअप लक्ष वेधणारं. मॅचिंग. नजर मैत्रिणींना चुकवून त्यालांच शोधीत असते. पिरिअड सुरू होतो. हिच लक्ष बाहेर, आणि पाचच मिनिटांत रोमीओसाहेब आपल्या बुटांचा टॉप...टॉप आवाज करीत वर्गात हजर होतात आणि ती बरोबर दिसेल अशा अँगलमध्ये बेंचवर बसतात. हिची तिरपी नजर त्याच्याकडेच दोघांचंही लेक्चरकडे लक्ष नसतं पण आपण खूप सिरिअसली नोट्स काढीत आहोत असं भासविलं जातं. मनातून सरांना आणि बेल न देणाऱ्या मामाला 'लाख शिव्या! युगामागून युग संपावीत तसा सावकाश पिरिअड संपतो. मात्र. घतलेला पाइंट संपविण्यांच्या बेतात सर असल्याने लेक्चर सुरूच दोघांच्याही जिवाची नुसती घालमेल होते.

एकदाचे सर बाहेर जातात पण आता प्रांब्लेम असतो मित्र मैत्रिणीचा. ही मुद्दाम मागे रेंगाळते तो खिशातून कंगवा काढून स्टाईलमध्ये भांग पाडीत उभा. मग प्रयत्नपूर्वक ओठावर गोड स्मित आणून (शशिकपूर टाईप)

"वही आणली ना ?"

पण ही महावस्ताद

नाजूक आवाजात

'आज किनई खूप उशीर झाला आणि घाईत वही द्यायलाच विसरले.' (वही हातातच असते पण परत भेटण्याचा चान्स कोणती ज्युलिएट गमावेल. ?)

आणि मग असं हे रोमियो ज्युलियटचे प्रेम हळू-हळू वाढायला लागते. आणि मग एकमेकांची नांवे रामनामाचा जप करावा तशी वहीच्या मागच्या पानावर खरडली जातात. कांही वेळा बेंचवर कोरली जातात. तसच या काळात 'काली घटा छाते,' तिच्या आखूड 'जुल्फांच्या' छायेत त्याला 'निंद' काय येते. 'शाम' पहाता-पहाता 'गुजरते' 'सुहावनी चांदनी राते' त्यांना झोपू देत नाहीत. तिच्या उथळ डोळ्यात पाहून तो गुणगुणतो– "तेरी झीलसी गहरी आँखोंमें..." घरी मैत्रिणींची नावे सांगून 'ही' त्याच्या बरोबर पिक्चरला जाते आणि मग पिरिअडला वरच्या-वर दांड्या मारल्या जातात. कॅन्टीनच्या शेवटच्या टबलावर कोपऱ्यात ही जोडी हमखास आढळते. तिचे लाजणे, मुरकणे आणि 'त्याला' मधुर वाटणारे उद्गार अय्या ss, इश्य ss, चल चावट कुठला ss ऐकायला मिळतात.

ऐकमेकांकडे पहात–ती

ए.

काय ?

'माझं किनई तुझ्यावर खूपss खूपsss प्रेम आहे. अगदी पवित्र प्रेम. असं वाटतं आपण एकमेकांसाठीच जन्मलो आहोत.' (हम बने तुम बने एक दुजे के लियेच्या चालीवर)

हळू-हळू ह्या गुलाबी प्रेमाची चर्चा वर्गात व नंतर संपूर्ण कॉलेजमध्ये सुरू होते. मात्र हे प्रेमीजीव "हम किसीके बाप कां डरता नही" ह्या थाटात सर्वांच्या समोर उघड-उघड भेटतात. कॉलेजच्या आवारात एखाद्या झाडाखाली भान हरपून गप्पा मारीत बसतात. सीटी बसमध्ये एकाच सीटवर हातात-हात घालून बसतात.

पाहता-पाहता हा स्वप्निल सोनेरी काळ संपण्याच्या बेतात यतो. फायनलच्या वर्षी तिच्या घरात लग्नाच्या गोष्टी व्हायला लागतात. आणि मग एके दिवशी– त्यांच्या पूर्वनियोजीत स्थळी तो खूप आधी आलेला. ती काहीशी पाय ओढत येते. डोळ्यात पाणी. नजर खाली. हा मात्र जाम चिडलेला मात्र नंतर तिचा हा नेहमीपेक्षा निराळा नूर पाहून तिला जवळ घण्याच्या प्रयत्नात–

'राणी, तुला काय झालं ग ......?'

पण ती दूर सरकत, डोळ्यांना रूमाल लावीत 'नको राजा,' आणि दाटलेला हुंदका देत दोन्ही हातांनी चेहरा झाकून घेत, 'माझ ... माझं ...'

'बोल ना'

'माझं किनई...'

हा अधिरपणे तिचे हात बाजूला करून तिच्याकडे पाहात

‘ बोल राणी !’

‘ माझं... किनई लग्न ठरविलं रे पप्पांनी ’

राजा एक दम डाऊन !

‘काय...?’

‘ होयना ! अरे मी खूप विरोध करणार होते रे, पण तुला माहीत आहे ना, पप्पांचा स्वभाव. मला. बाई त्याची खूप भिती वाटते.– मोठ्ठ्याने हुंदका. ‘आता काय करायचं–’ राजाचा रडवेला स्वर

पण आपण तर एकमेकांना वचन दिले ना लग्न करायचे

‘ होय ना पण राजा माझा नाईलाज आहे रे ’–

परत हुंदका

‘ ऐ मग आपण पळून जायचं काय ’– तो

‘ हो हो तसच करू ’ – तिची कळी थोडी खुललेली .

‘पण जायच कुठे ?–’ परत प्राब्लेम.

‘ मग आपण दोघे मिळून हातात हात घालून ‘ माझं काय चुकलं ’ ह्या नाटकातील नयन–प्रशांत सारख रेल्वेतून उडी मारून आत्महत्त्या करायची काय–?’

‘ तो ’ एका श्वासात म्हणतो.

“ नको बाई मला साधी आमच्या ओटयावरूनही उडी मारायला भीती वाटते. ”

शेवटी सर्व उपाय योजून टाकून तो म्हणतो.

“ जाऊदे लाडके, तू त्याच्या बरोबर लग्न कर मी माझ्या पवित्र प्रेमाच्या साक्षीने तुला संमती देतो. ”

आणि तिचा हात आपल्या हातात घेत म्हणतो.

‘राणी, आता आपण एकमेकांपासून जुदा व्हायचं.

‘हे जग नाही तरी आपल्या सारख्या खऱ्या प्रेमीकांचे मिलन नाहीरे होऊ देत ! ’

‘ ह्या जन्मी नाही तरी पुढच्या जन्मी आपण एकमेकांना नक्कीच भेटू मी वाट पाहीन राणी, मी वाट पाहीन– ” तो

अंधार व्हायला लागलेला पक्षांची किलबिल ती एकदम उठत – ‘मी जाते रे, आई वाट पहात असेल आणि हं! साखरपुड्याची बोलणी करायला तिकडची मंडळी ही यायची आहे.’

तो स्वतःशीच बोलल्याप्रमाणे– ‘ जा प्रिये मी अनंत काळ तुझी वाट पाहीन ! ”

तो ‘ लकी कॉर्नर ’ वर सिगारेट फुंकित उभा. समोरच्या हॉटेलमधून रेडोओतून सूर–

“ तेरी याद दिलसे मिटाने चला हूँ ! ... ”

हे निसर्गा ...!

गोपाळ निवृत्ती चौधरी
T. Y. Bsc. (chem)

हे निसर्गा ...
तुझं रूप बघून मी थक्क झालो.
तुझे इंद्र धनुष्यी रंग
मला वेडावतात
नि बुडबितात
विचारांच्या मालिकेत !
तुझा गंध मला जाणवतो
मातीत हिरव्या पिकात ...
तुझा स्पर्श मला जाणवतो
अंतरंगात
पान–फूलासारखं कोवळं करीत !
तुझी रूप देतात
आम्हाला सारं काही
सूर्य प्रकाश देतो
चंद्र चांदणं देतो
वृक्ष सावली देतो
फूल सुहास देतं
तुझं दातृत्व
आमच्या रोमरोमात भिनू दे ...
हे निसर्गा
तुझं दातृत्व’
आमच्या रोमारोमात भिनू दे.

थोर समाज सेविका सावित्रीबाई फुले

कु. माधुरी नारायण कुळकर्णी
एम्. ए. (मराठी)

स्त्री एक महान शक्ती आहे. स्त्रीचे कौटुंबिक जीवनातील व मानवी जीवनातील स्थान अत्यंत महत्वाचे आहे. एक आदर्श माता, आदर्श भगिनी, आदर्श पत्नी व आदर्श विचारांची स्त्री इ. विविधरूपात आपल्या समोर उभी राहते. मानवी जीवनात, समाजात, संस्कृतीत, जडण घडणीत स्त्रीचा महत्वाचा वाटा आहे. निसर्गाने जरी स्त्रीला दुबळी केली असली तरी आज ती पुरूषांच्या खांद्याला खांदा लाऊन विविध क्षेत्रात प्रभावीपणे संचारत असून आपण अबला नसून प्रबला आहोत असे दाखवुन देत आहे.

आधुनिक युगात स्त्री आणि पुरूष दोन्हीही संसाराची जबाबदारी उचलत असतात. जरी स्त्री ही संसाररूपी रथाच एक चाक मानली गेली असली तरी आज ती रथाची उत्कृष्ट सारथी बनलेली आहे. पुरूष फक्त अर्थिक जबाबदारी पार पाडीत असतो. परंतु स्त्री ही घरातील सर्व काम करून मुलाबाळांना सांभाळून संसारास अर्थिक मदतीचा हातभार लावते. यामुळेच आधुनिक जीवनात स्त्रीचे सामाजिक व कौटुंबिक स्थान महत्वाचे झाले आहे. मात्र ग्रामीण भागात शिक्षणाच्या दृष्टीने आणि सामाजिक दृष्टीने पाहिजे तेवढा स्त्रियांचा विकास झालेला नाही. त्या स्त्रीया बहुतांशी आपल्या पतीवर अवलंबून असतात. त्यांचे फक्त चूल व मूल एवढेच मर्यादित क्षेत्र असते. भारता सारख्या विकसनशील राष्ट्रात ७०% पेक्षा जास्तलोक ग्रामीण भागात राहात असल्यामुळे येथील स्त्रीयांना आपल्या हक्काची व कर्तव्यांची जाणीव नसते. त्यांना सामाजिक योग्य ते स्थान देण्याची आवश्यकता भासते. त्या दृष्टीने आज ग्रामीण भागात स्त्रीयांना शिक्षण देण्याचे कार्य सरकारने हातो घेतले आहे.

इतिहासाकडे नजर टाकता आपणास सीता, उर्मिला, अहिल्या, झांशीची राणी, सावित्रीबाई फुले ही स्त्रीची वेगवेगळी आदर्श रुपे दिसतात. पूर्वी होऊन गेलेल्या ह्या स्त्रियांनी फार महत्वाची कामगिरी बजावली आहे. जिजाबाईनें आपल्या बाल शिवाजीच्या बाल मनावर शौर्याचे उदात्ततेचे ठसे उमटविले नसते तर कदाचित महाराज एवढे मोठे झाले नसते झांशीच्या राणींची तर कर्तबगारी फार मोलाची आहे पाठोशी लहान मूल बांधून लढणारी तो रणचंडिका होती. तसेच अहिल्याबाई देखील आपल्या सोंज्वळतेने व जनसेवेनें इतिहासात अजरामर झाल्या. त्यांनी राजकारणात तर भाग घेतलाच पण त्याच बरोबर समाजकारणहो जोपासले आहे. ह्या सर्व स्त्रियांनी भारतीय संस्कृती टिकवली व समृद्ध तर केलीच पण स्त्रीयांना जगण्याची नवीन दिशाही दिला.

अगदी अलिकडचे कर्तबगार स्त्रीचे उदा. द्यायचे तर सावित्रीबाई फुले यांचे घेता येईल.

सावित्रीबाई फुले म्हणजे एक आदर्श सहधर्मचारिणी होत. एक महान समाज सेविका होत. पू. सावित्रीबाई ज्योतिराव फुले यांचे स्त्री शिक्षणात फार मोठे ऋण भारतातील सर्व महिलांवर आहे. सावित्रीबाईंचा जन्म १८३१ रोजी नायगांव (खंडाळा) जि.

सातारा येथे नेंवासे पाटील यांच्या घराण्यात झाला. त्या ९ वर्षांच्या असतांनाच १८४० साली ज्योतिबा फुले यांच्याशी विवाह झाला आणि तेव्हा पासून त्यांनी आपल्या पतीच्या ध्येय जीवनातही प्रवेश केला.

ज्योतिबा फुले हे सत् प्रवृत्तीचे होते. धर्म नीती बद्दल आपुलकी होती. ते सामान्य होते त्यांनी पुण्यात सन १८४८ मध्ये मुलीसाठी शाळा स्थापन केली. संबंध हिंदुस्थानात हिच प्रथम शाळा युगान युगे भारतीय स्त्रियांची गुलामगिरी ठोकरणारा हाच पहिला महात्मा ! शिक्षणाची पवित्र ज्योत घरा-घरातूनच निर्माण झाली. स्वतः आपल्या पत्नीला शिकविण्यास सुरूवात केली. सावित्री बाई शाळेत जाऊ लागल्या तेव्हा त्यांना लोकांनी खूप त्रास दिला. त्यांना शेणाचे गोळे फेकून मारत त्यांची साडी शेणाने भरली जाई. पण अशा अवस्थेत देखील त्यांनी या समाज कंटकांना दाद दिली नाही. ज्योतिबांनी त्यांना घरीच शिक्षण दिले. ज्योतिबा स्वतः शिक्षक होते. सुरूवातीला पांढरपेशा वर्गात जरी विरोध झाला तरी आपलीच मुली मुले त्यांच्या शाळेत पाठऊन बहुजन समाजाने त्यांना प्रोत्साहन दिले. पुढे पुढे मग शिक्षणाचा प्रसार वाढू लागला तसा शिक्षकवर्ग अपुरा पडू लागला. संस्कार क्षेत्र व चारित्र्यवान शिक्षक आपणास हवेत. त्यांच्या भावना व विचार जाणूनच त्यांच्या धर्मपत्नी सावित्री बाईंनी त्यांना मदत केली. त्या शिक्षिका झाल्या आणि त्यांनी ज्योतिबांच्या कार्यात खांद्याला खांदा लावून सहभाग दिला सावित्री बाईंचे हे कार्य ज्योतिबारावांच्या वडीलांना हे अजिबात आवडले नाही. त्यांनी दोघांना घराच्या बाहेर काढले. शिवाय जातीतील लोकांनी त्यांना वाळित टाकले.

सावित्री बाईंनी स्त्री शिक्षणाची कामगिरी तर बजावलीच पण त्याचबरोबर त्या एक थोर समाज सेविका देखील होत्या. समाज सेवेची कामे त्यांनी खुप केली. व त्यावेळी सती जाण्याची चाल होती ती बंद व्हावी यासाठी त्यांनी प्रयत्न केला. १८५३ मधे त्यांनीच बालहत्या प्रतिबंधक गृह सुरू केले. ही अनाथ मुले सांभाळण्याची बिकट कामे या दोघांनीच केलेली आहेत. विधवा विवाह घडऊन आणले. त्याच प्रमाणे त्यांनी हळदी कुंकवाचा कार्यक्रमातून व अनेक उत्सवातून महिलांमधे आचार विचाराचे आदान प्रदान सुरू केले. सत्यशोधक समाजांच्या स्थापनेत महात्मा फुल्यांच्या बरोबरीने त्यांचाही वाटा आहे

पुढे महाराष्ट्रात सन १८७३ मधे मोठा दुष्काळ पडला. तेव्हा सावित्री बाईंनी स्वस्त धान्य दुकानाची मागणी केली ती सरकारने सुरू केली. सत्य शोधक समाज तर्फे ५२ अन्नछत्रे चालविली गेली. सावित्री बाईंनी रोग्यांवरही औषधोपचार केले. एवढे कार्य करीत असतांना त्या कधी थकल्या नाही, कंटाळलेल्या देखील नव्हत्या शेवटी त्यांना प्लेग झाला. आता आपण जनसेवेस मुकणार याचा त्यांना खेद झाला. १० मार्च १८९७ मधे त्या स्वर्गवासी झाल्या. शेवटच्याक्षणी देखील त्यांच्या चेहऱ्यावर सेवेचा आनंद दिसत होता. अशा कर्तव्यदक्ष असणाऱ्या साध्वी थोर मातेचे ऋण महिलांना फेडताच येणार नाही.

दिवा-वात...

सतीश खडके
T. Y. B. Com

अंधाऱ्या रात्री
वाटेने चालतांना
आशा दीप बनून
आलीस तू... (१)

दुःख डोहात
बुडत असतांना
सुख नौका बनून
आलीस तू... (२)

मरणाच्या दारात
मी असतांना
जीवन ज्योत बनून
आलीस तू... (३)

तू कोण ? विचारले असता
सांगितले मी,
मी दिवा...
...आणि तू माझी वात. (४)

अप्रतीम फोटो साठी—

★ अद्यावत असे एकमेव ठिकाण ★

स्टुडिओ पॅलेस

★

प्रो.– उदय चौधरी
जी. डी. आर्ट

कृषक भवन, मोठ्या कोर्टा समोर,
जिल्हा पेठ, जळगांव

शशी ॲटोमोबाइल्स

हिरापन्ना अपार्टमेंट
जिल्हा पेठ,
जळगांव

राजदूत मोटर सायकल व लुना मोपेडचे
ओरिजिनल स्पेअर पार्टस्
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण.

प्रोप्रायटर—
शशी भारंबे

गोंदण

जयंत काळे
Ju. M. Com

तुझ्या आकाशी असलेल्या चंद्राने
गोंदलाय तुझा तळहात
त्याच वेळी विसाव्यासाठी
येणाऱ्या पाखरानेही गोंदलय अंग अंग
आणि आज त्या गोंदलेल्या
नक्षीच्याच झाल्या आहेत.
रक्ताळलेल्या जखमा

❀❀

फोन नं. ४७३१

टिकाराम परशराम महाजन ॲण्ड सन्स

◦ शहाबाद ◦ कोटा ◦ लाल व काळी फरशी ◦ लाल फरशी ३ इंच जाडीचे ढापे
सिमेंट टाईल्स ◦ बांधकामास लागणारे सागोळ हायड्रोलिक लाईम (लिमेन्ट)
◦ नेरु गोणीचे विक्रेते.
मुंबई-नागपूर रोड, जिल्हा पेठ, जळगांव

नवीन फर्म फोन नं. ४७३१ पी. पी.

मे. गंगा स्टोन पॉलिशिंग इंडस्टीज

◦ किचन कडप्पा स्टोन, मार्बल कोटा-शहाबाद रफ व पॉलिश फरशीचे विक्रेते.
मुंबई-नागपूर रोड, (अप्पा महाराज समाधीचेमागे) जळगांव

फोन नं. ३९३६

मे. टिकाराम परशराम महाजन

इमारती लाकडाचे व्यापारी, शिवाजी नगर, जळगांव

स्वर संगम

आमच्याकडे केसेटस् व रिकार्ड होलसेल व
रिटेल भावात मिळेल
भाटिया शापिंग सेंटर, दुकान नं. ११
पोलन पेठ, जळगांव.

गोड गुपित !

शशांक देशमुख
एफ. वाय. बी. कॉम

" अहो, उठता ना आता? किती उशीर झालाय गडे ! " रोजच्याप्रमाणे अंथरूणातून ताडकन उठून पटकन पण घाबरत घाबरत आवरणार येवढयात आणखी काही वाक्ये कानावर पडली.

अहो उठा ना लवकर. मी किनई एक गंमत सांगणार आहे " मी आधी स्वताला एक चिमटा घेतला पण ते सत्यच होते. चिमटा घेण्याचे कारण एवढेच की रोजच्यापेक्षा फारच काहीतरी कानाला ऐकायला मिळाले. नाहीतर रोज "अहो उठता की नाही ? काय मेला आळशीपणा. शेजारचे दिलीपराव पहाटे पाचलाच उठतात. आणि तुम्ही मात्र सात वाजेपर्यंत लोळता. " तेव्हा वाटत म्हणाव हिला कि दिलीपरावांशीच का नाही तु लग्न केल ? पण असे बोलायचे धाडसच होत नाही त्यामुळे आज हृदयात एकदम गुदगुल्या झाल्या. पुन्हा खात्री करावी म्हणून पटकन उठलो आणि गॅलरीतून बाहेर पाहिले.

" अहो असं काय करता ? " सौ.

" अग सूर्य आज पश्चिमेला उगवला की काय ते पहात होतो.

आणि याचा अर्थ लक्षात आल्यावर सौ. बरोबर मी पण मोठयाने हसु लागलो. फार दिवसांनी अशी पर्वणी चालून आल्याने मी पटकन प्रातर्विधी आवरुन डायनिंग टेबलावर जाऊन बसलो. त्याबरोबर पोहयांची डीश तयार त्यापाठोपाठ लगेच चहा. मला काही समजेना. काय गौड बंगाल आहे ते. मी विचारले " अग तुझं गुपित काय आहे ? " सौ. म्हणाली. "

मी नंतर सांगेन. " मीही जास्त आग्रह धरला नाही. म्हटल ऐन चांदण्यात ग्रहणाचे परिणाम कशाला चाखायचे. बर ग्रहण एकदा लागल की आठ-आठ दिवस सुटत नाही

हिने माझ्याकडून आठ दिवसांची रजा घेईन व एक हजार रूपये काढून आणीन असे वचन गोडगोड बोलून घेतले. आणि इथेच माझी विकेट पडली हे मला समजलच नाही. मी बाहेर गेलो व येताना हिने सांगितल्याप्रमाणे सामान व एक हजार रुपये बँकेतून घेउन आलो. घरी येताच सांगितले, " अग रजा मिळाली बर का. आणि हे घे एक हजार रूपये. " असे म्हणून मी एक हजार रूपये हिच्या स्वाधीन केले. साग्रसंगीत जेवण पार पडले. जेवताना सुद्धा मी गुपित जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला पण व्यर्थ.

नाही म्हणायला थोडासा वैतागलोच. मग मी कॅलेंडर चाळले. पण माझा, हिचा अथवा आमच्या लग्नाचा वाढदिवस नव्हता. हे दिवस लक्षात ठेवावे लागतात बर का? कारण लग्न होऊन तीनच वर्ष झाली आहेत. दुपारी क्रिकेटची कॉमेंट्री ऐकत पडलो. बराच विचार केला. म्हणल आठ दिवस रजा घ्यायला लावली आणि एक हजार रूपये काढून आणायला लावले. निश्चित कुठेतरी ट्रिपचा विचार असणार- जरा चादरीतून तोंड बाहेर काढले तर ही सर्व घर, कपाटे, भांडे, आवरून व्यवस्थित लावत होती. मग मात्र ट्रीपच्या विचाराबद्दल दुमत राहिले नाही. मस्त चार तासांची वामकुक्षी झोडली. मी जागा झालेला पाहताच पलंगावरती चहा आला. मी मनात परमेश्वराचो

प्रार्थना केली, " देवा रोजचा दिवस असाच येवू दे. रोज तुला पावशेर पेढयाचा नैवेद्य दाखविन.

" अहो, आवरा ना लवकर पाच वाजायला आले आहेत. उशोर होतोय." असे म्हणून हिने गोड हास्य केले. तेव्हा वाटले कि माझ्यासारखा सुखी या जगात कोणीही नसेल. हिची घाई पाहून वाटले रजेचा पहिला दिवस सिनेमा व फिरणे यासाठी असावा. मी आवरून तयार. बुट घालीत होतो तेवढयात बेल वाजली. मनात शिवी हासडली. सौ. ने दार उघडले तर दारात हिचे आईबाबा, तिची लहान बहिण व भाऊ दत्त म्हणून हजर, हे पाहिल्यावर मी बुटाची लेस अशी बांधली की जशी एखाद्याच्या गळयाभोवती फासाची दोरी आवळावी. वाटल हया सर्वांना गॅलरीतून खाली फेकाव, ही तर अगदी आनंदात होती. मी विचारले, " अग, तुझी गंमत केव्हा सांगणार ?"

" अहो, माझे आईबाबा येणार होते हीच माझी गंमत बर का. " उरलेला एक बुट फेकून हिच्या टाळक्यात मारावा इतका राग आला. पण करतो, काय रजा होती आठ दिवस व हजार रूपये देवून बसलो होतो. वचन दिले तेव्हाच क्लीनबोल्ड झाला होता हे मला आता उमजले.

" अहो. रात्रीच्या खेळाची सहा तिकिटे काढून आणा " अशी सौ. ने ऑर्डर सोडली.

पुढे आलेली पन्नास रू. ची नोट घेऊन अस्मादिक बाहेर पडले. करतो काय एका स्त्रीने हात न लावता अगदी चारीमुंडया चित्र केले होते. या आठ दिवसात हजारातले किती उरतात व बाजारातील फेऱ्यांनी माझे वजन किती पौंडांनी घटते एवढेच पहाणे माझ्या हातात होते.

जगातील काही देशातील लोकांच्या पाहुण्यांचे स्वागत करण्याच्या पंरपरागत पद्धती

संग्राहक- कु. छाया पं. तुरीले
F. Y. B. Com.

१) भारतीय लोक दोन्ही हात जोडून स्वागत करतात.
२) अरब लोक गालाला गाल लावून स्वागत करतात.
३) फिलीपाईन्समधील लोक डोक्यावर दोन्ही हात उलट ठेवून स्वागत करतात.
४) आस्मा येथील (सायल लोक) नाकाला नाक लावून स्वागत करतात.
५) मलायातील लोक माकडाप्रमाणे उडया मारून व आरोळया ठोकून स्वागत करतात.
६) रशियन लोक उजवा हात वर करून स्वागत करतात.
७) एस्कीमो लोक एकमेकांचे केस ओढून स्वागत करतात.
८) झूलू लोक (आफ्रिका) कंबर वाकवुन स्वागत करतात.
९) रेडइंडियन लोक डोक्यावरील पिसाची अदला-बदल करून स्वागत करतात.
१०) कांगोमधील लोक एकमेकाभोवती प्रदक्षिणा घालून स्वागत करतात.

तुझंच ...

आज तुझ्या आठवणीत
आयुष्यातला
एक- एक- क्षण...
मी विसरत आहे।
विसरते क्षण ...
पसरत्या आठवणी ..
सार काही
तुझंच आहे ! तुझंच आहे

प्रमोद पी. चौधरी
एफ. वाय. बी. ए.

" पुन्हा एकदा...... "

अंडर ऑफीसर
विनोद एम. कोळपकर
टी. वाय बी. एस्सी.
१८, महाराष्ट्र बटा. जळगाव
एम. जे. कॉलेज, जळगांव

किर् ... किर् ... रातकिडयांचा आवाज कानाशी घोंघावत होता, काळीकुट्ट रात्र, जिकडे तिकडे अंधारच अंधार समोरचे काही दिसत नव्हते. आणि या भयानक रात्रीला, भयानक काळोखाला साथ देत होती अतिभयानक थंडी. नको ... नको ती भयानक थंडी परत नको. या परिस्थितीत स्वतःच काय हा विचारच करवत नव्हता. इतक्यात समोरून दोन व्यक्ती स्ट्रेचर उचलून आणतांना दिसल्या. स्ट्रेचरवरील व्यक्तीचे बोट सुद्धा बाहेर दिसत नव्हते. सर्व शरीर डबल-तिबल ब्लॅकेट खाली झाकलें होते. ते स्ट्रेचर मेडीकल M. I. रूमकडे चालले होते. स्ट्रेचर-वरील व्यक्तो बेशुद्ध होती. इतक्यात एक वार्ता ऐकू आली. ४ मूले व २ मुली गायब ! हरवल्या त्यांचा शोध चालू आहे. जवळूनच वाहणाऱ्यां नदीच्या खळखळाटाने सर्वांच्या हृद्याची धडधडाट सुरू करून दिली, जमलेल्या व्यक्तींमध्ये कुजबुज सुरू झाली व मधूनच आवाज आला शिवाजी महाराज की जय, " महाराष्ट्र क्वांटीजन ... हिप हिप हुर्रे ! ...

वरील हकिगत ना तर एखादया सस्पेंस स्टोरीचे आहे किंवा पिक्चरचे ! मनालीला ऑल इंडीया ट्रेकिंग कँपसाठी महाराष्ट्रातून आम्ही २९ विद्यार्थी व '९ विद्यार्थींनी गेलो होतो. हकीगत त्याची आहे. मोठया उत्साहात व आनंदात आम्ही पंधरा हजार फूट उंच ट्रॅकिंग करायला गेलो होतो. आणि पहिल्याच रात्री आम्हाला वरील परिस्थितीशी सामना दयावा लागला. कधीही परिचित नसलेल्या भयानक थंडीशी आम्हाला लढावे लागले. जवळूनच वाहणाऱ्या बर्फाच्या व पाण्याच्या बॉस नदीच्या खळखळाटामध्यं रात्रीची भयानकता बघावी लागली. परंतु एवढयावरच धैर्य सोडून चालणार नव्हते. महाराष्ट्राचे एन. सी. सी. चे नाव आम्हाला १५०००० फूट उंच न्यावयाचे होते. त्या दिवशी महाराष्ट्राचा जयजयकार करीत झोपलो व दुसरी रम्य सकाळ प्रत्येकाच्या स्फूर्तीने उजाडली. पंधरा हजार फूट उंचीचे रोतांग शिखर आम्हाला आव्हान देत होते. " या आणि मला स्पर्श करा " आम्ही आतुर होतो त्याचे आव्हान स्वीकारायला. परंतु त्यादिवशी आमची ६० कि. मी. चालण्याची प्रॅक्टीस करून घेतली आमच्याशी तंबूपासून ३० कि. मी. वर असलेल्या " कोठी " रोतांगच्या पायथ्याशी असलेल्या तंबूपर्यंत ! परंतु यांचे कुणालाही काहीच वाटले नाही. कारण प्रत्येकजण बर्फाला स्पर्श करण्यास आतूर होता. बर्फ होता रोतांगवर ! दुसऱ्या दिवशीही निराशाच, त्यादिवशी तंबूपासून पायथ्याच्या तंबूपर्यंत नेण्यात आले व तिथच आराम !

तिसऱ्या दिवशीची पहाट सर्वांना आनदांची होती. याच पहाटेची सर्व वाट पहात होते. सर्वांना सकाळी लंच पॉकेट देण्यात आले व ८ वाजेला शेतांग चढण्यास राज्य क्वांटीजन प्रमाणे चढावयास सुरवात झाली. महाराष्ट्राच्या व शिवाजीमहाराजांच्या जयजयकारात वर चढण्यास महाराष्ट्राच्या कॅडेटनी सुरवात केली. महाराष्ट्रात मेजर गुप्तेंनी घेतलेल्या प्रॅक्टीसमुळे महाराष्ट्रातील कॅडेटना चढाव जाणवत नव्हता. परंतु चढाव फार कठीण होता. तीन चार हजार फुटांवरूनच इतर राष्ट्राचे बरेच कॅडेट चढू

शकत नव्हते म्हणून परत पाठविले गेले. भयानक चढ, खोल दऱ्या व थंडी यामुळे फार त्रास होत होता. मागून कँप कमांडर आर्डर देत होते. ''चला आता थोडे अतर राहिले.'' तीन-चार हजार फुटाचे अतर कँप कमांडरांना थोडें दिसत होते. मनात विचार आला. यांच्या सारखे लोक जर भारतात आणखी असते, तर यांनी एव्हरेस्टवर राहून घरघुती वस्तुंसाठी रोज खाली ये जा केली असती. परंतु त्या शिवाय त्यना उपाय नव्हता. जसजसे वर चढत होतो तसतशी थंडी अतिशय वाढत होती व थकावट ही जाणवत होती. ८-९ हजार फूटांवर बऱ्याच कॅडेटना श्वासोच्छ-वासाचा त्रास व्हायला लागला. श्वास घतला जात नव्हता व थंडीही भयानक होती. कारण जिकडे तिकडे बर्फच बर्फ पसरला होता. त्यामुळे ते चढू शकले नाहीत. पुढे बर्फाळ भाग वाढत होता. मधे मधे बर्फावरुन चालतांना काही ठिकाणी वरून बर्फ दिसायचा पण खाली दरी किंवा पाण्याचा प्रवाह असायचा अशा ठिकाणी पाय पडणे म्हणजे साक्षात मृत्यूच होता. वर सगळीकडे ढगाळ वातावरण होते थंड वाफेचे ढग आम्हाला स्पर्श करीत होते. त्या ढगातून चालत जावे लागत होते. दाट ढगांमुळ काही अतरावराल दिसत सुद्धा नव्हते. त्यामुळें नैसर्गिक सृष्टी सौंदर्याचा आम्हास आनंद लुटता आला नाही. अशाही परिस्थितीत महाराष्ट्रातील सर्व कॅडेट्सूनी शिखर सर केले. रोतांगवर पोहचल्यावर (२ वाजता) स्नो-फॉल सुरु झाला. आधीच थंडी; जवळ पुरेसे साहित्य नाही व त्यात हे ''स्नो फॉलचे'' संकट ! पण तरीही आम्ही स्नो फॉलचा नैसर्गिक आनंद लुटत होतो. स्नो फॉल आम्हाला जीवनात प्रथमच बघावयास मिळत होता. सर्वजण अगदी आनंदात उडया मारीत होते व नैसर्गीक आनंद लुटत होते. लंच आटोपून दीड तासानंतर रोतांग उतरण्यास सुरूवात केली. चढण्यापेक्षा उतरणे हे सोपे नव्हे हे आम्हाला तेव्हा जाणवत होते. एखादया ठिकाणाहून पाय घसरला की मृत्यूच्या जबडयात ! धैर्य न खचू देता सर्व महाराष्ट्रातील कॅडेट खाली उतरण्यात यशस्वी झाले.

सर्व अगदी आनंदात होते. सर्वांना आनंद होत होता. रोतांगचे आव्हान स्वीकारून पूर्ण केल्याबद्दल, पंधरा हजार फूट उंच चढून उतरण्यात यशस्वी झाल्याबद्दल. परत वळून पाहता वाटत होते, मी हे पर्व जिंकले ? मी या तुझ्या दुरून नाजूक पांढऱ्या शुभ्र दिसणाऱ्या कडांना स्पर्श केला. अद्यापही असं वाटतं याव आणि स्पर्श करावा तुझ्या नाजुक शुभ्र कडांना पुन्हा एकदा ! ...

कधी तरी संध्याकाळी....

कधी तरी संध्याकाळी
उरी दाटते काहूर
अशा वेळीच मनी
येई आठवणींना पूर !

कधी तरी संध्याकाळी
तुटून पडती सारे बंध
येता आठवण तुझी
ओलावते डोळ्यांची कड!

कधी तरी संध्याकाळी
वाटते एकटे असावे
स्पंदनात, हुंदक्यात
विश्व सारे पेलवावे !

कधी तरी संध्याकाळी
येता आठवण तुझी
वाटते पंख लावूनी उडावे
तुझ्या पावलांवरी थेट
माझें मस्तक टेकावे.

स्वाती वसंत वाणी
XIth Sc.

आगगाडीतील गमती जमती !

अनंत वि. मनोरे
११ वी (विज्ञान)

प्रवास म्हटला म्हणजे मला गगनात मावेनासा आनंद होतो. खो-खो खेळण्यासाठीं आम्हीं मुले व मुली सर्व नासिक येथे जाणार होतो. स्टेशनवर पोहोचलो तोच कळले की गाडी एक तास लेट झाले! वेळ जावा म्हणून केळी खाल्ली व गप्पा छाटल्या. एवढयात २-३ जणांनी भूमीला अक्षरशा साष्टांग दंडवत घातले ! कारण ते केळयाच्या सालपटावरुन घसरले होते. बुकस्टॉल वर गर्दी जमली होती. ती फक्त बघ्यांची ! भिकारी सुद्धा त्रास देत होते ! प्लॅटफॉर्मवर आता जाम गर्दी झाली. एवढयात गाडी आली. काही माणसें सामानासकट स्वतःला खिडकी-तून आत कोंबून घेत होते. पण आम्ही कसेतरी डब्यात ' दरवाज्या वाटे ' शिरलो. तेवढयात माझ्या पायाला 'मऊ' असा स्पर्श जाणवला. सेकंडक्लासच्या डब्यात सुद्धा गादया असतात कां ? असा मला प्रश्न पडला. तोच मला एक किंकाळी ऐकू आली. तो दोन-तीन वाकडे-तिकडे शब्द बोलला. परंतु " मौनं सर्वार्थ साधनम् !" हे व्रत त्यावेळी अवलंबिले होते मी.

डब्यात खूप गर्दी होती. बाकावर माणसे दाटी-दाटीने बसली होती. वर बसलेल्या माणसाला कोणते ' स्टेशन ' आले हे बघायचे होते. तोच खाली बसलेल्या माणसास वरून डोक्याला येणारा 'पदस्पर्श' जाणवला. दोघे एकमेकांना 'शिव्या' दयायला लागले. तेव्हा एका सभ्य व साक्षर माणसानें एक हितकार्य करून ते भांडण मोडले. गाडीत कोणीही मनुष्य वेळ जावा म्हणून काहीना काही करीत असतो. एका शौकीन माणसानें वेळ जावा म्हणून सिगरेट काढली. व ती पिण्यास सुरूवात केली. डब्यात त्याच बाकावर २-३ स्त्रिया होत्या त्यांना मळमळ होऊ लागली. भारतात 'बाईचे' राज्य आहे म्हणून कोणीना कोणी त्यांना मदत करणार हे माझ्या डोक्यात पटकन शिरले. व तसेच झाले. दोन-तीन माणसांनी त्या माणसाला समजावून सांगितले. पण तरी काही उपयोग झाला नाही. शेवटी स्वर्गातून एकमेकांचे ' पित्तर ' खाली आणले गेले. एकाने इथे तर " धूम्रपान करू नये " ही सूचनाच वाचून दाखविली. हे भांडण चालू असताना सिगरेट पिणाऱ्या माणसाला अक्षरशः चटका बसला. त्याने हात झटकून ती फेकून दिली खाली मारवाडी माणूस बसला होता त्याच्या पगडीवर तो सिगरेट पडली. त्याला वाटले ' ढेकूण ' असावा ती त्याने काढून बघितली तर ती जळालेली दिसली. तोच आपल्या ' राजस्थानी ' मारवाडी भाषेंतून ती तोफखाना ओकायला लागला. यासर्व घटना घडल्यानंतर आम्हाला थोडयाच वेळात जागा मिळाली.

वेळ जावा म्हणून आम्ही काही मुल गाण्याच्या भेंड्या खेळू लागलो. परंतू नाईलाजास्तव तो खेळ आम्हाला बंद करावा लागला. आमच्या समोर ' सत्तर ' वर्षीय म्हातारा माणूस बसला होता. तो शेजारी बसलेल्या माणसाला सांगत होता, तरुण पिढीला काही अक्कल नाही, त्यांना मानमर्यादा नाही, वगैरे समोर एक बाई आपल्या मुलाला घेऊन बसली तिने वॉटरबॅग आणली होती. तिने ती टांगून ठेवली. पण गाडीच्या किंचित वेगाने आजुबाजूला पाण्याचा

वर्षाव होऊ लागला. त्याबाईने ती काढुन ठेवली. ती बाई ग्लासात पाणी ओतत असतांना लहान मुलांच्या उतावीळ पणामुळे उचंबळून ते खाली सांडले. गाडी धूवून निघाली रेल्वे कामगारांनी न केलेली स्वच्छता त्या वॉटर बॅगने केली ४० गांव स्टेशन आले. काही जणांनी फराळ केला. एका बाईने चहा घेतला. तिचा मुलगा चहा पीत असतांना गाडीची शिटी वाजली. कपबशी व पैसे त्या बाईकडेच राहिले चहावाला बिचारा कितीवेळ गाडीमागे पळत येतांना दिसला. कपबशी हस्तगत केल्यामुळे त्या बाईच्या गालावरील कळी खुलली.

आमच्या शेजारी बसलेला माणूस अधून मधून बोलता बोलता तपकीर ओढत असे. आमच्यातील एकाने तपकीरच्या डबीतुन चिमूटभर तपकीर काढून शेजारी बसलेल्या मित्राच्या नाकाजवळ नेली ! आणि एका सेंकदात त्याच्यानाकाची वळवळ सुरू झाली व त्याला दोन तीन शिंका आल्या. त्यामुळे शेजारी बसलेल्या सर्वजनिमंत्रीत पहुणे मंडळींवर फुकट स्प्रे (सेंट) शिंपडला गेला ! पण त्या विचित्र आवाजामुळे एका बाईच्या मांडीवर झोपलेले मूल दचकून रडू लागले. आमच्यातल्या एकामुलाने रेडिओ आणला होता फिल्म 'एक दूजे के लिए' मधील गाणे लागले होते. परंतु तिकडूनच एक म्हातारा हातात त्याच्या पिढीतील इलेक्ट्रीकवर गिटार चालणारे गिटार (तबोरा) घेऊन "केशवा माधवा" हे भजन गात येत होता. त्या मुलाने आणखीन जोरात रेडिओचा आवाज केला पुन्हा तोच म्हातारा शेजा- त्याला सांगत होता "आजकालची तरूणपिढी सिनेमाकडे आकर्षित झाली आहे, त्यांना भजने, किर्तनं आवडत नाहीत" तरूणपिढी बद्दलचा टिकेचा भिडी चालूच होता.

नाशिक स्टेशन आलेले होते. चार तास केव्हा निघून गेले हे आम्हाला कळलेच नाही. ! अशा असतात आगगाडीतील गमती जमती ! बघाव्यात व आनंद लूटावा. दुसरे काय ?

'टर' ची गंमत

थंडीला	स्वेटर
मुर्खाला	खेटर
प्यायला	वॉटर
विजेला	मीटर
मारायला	हंटर
अपचनाला	सोडा-वॉटर
दुखण्याला	डॉक्टर
खायला	बटर
फिरायला	मोटर
वाचायला	लेटर
लिहायला	रायटर

कु. छाया पं. तुरीले
F. Y. B. Com.

गावना पुढारी

डोकामा टोपी कोनानी
गावमा टेक नानानी
हातमा मुंदी सोनानी
घरमा बीपत दानानी
म्हने मी पुढारी गांवना
सपेत कपडा घालीसन फिराना
नानसे माले थोडी फार पेवाना
त्यान्हा वरे से कोंबडा खावाना
परसंग येस घरमा दोन सबत आयकाना
भाईर त्याव मोडस मी गावना
याले म्हणतस पुढारी गावना.

सुनिल रा. पाटील
XI (I) Comr.

बायको आणि कुऱ्हाड

अजय वा. सराफ
टी. वाय्. बी. एस्सी.

एक लाकुडतोडचा रानात लाकडे तोडीत असतांना त्याची कुऱ्हाड पाण्यात पडली. तेव्हा देवाने लागोपाठ तीन बुडया मारून एक सोन्याचो, दुसरी चांदीची व तिसरी लोखंडाची कुऱ्हाड पाण्यातून बाहेर काढली त्या प्रामाणिक लाकुडतोड्यानें त्यापैकी फक्त स्वत:ची असलेली कुऱ्हाड आपली म्हणून सांगितली. तेव्हा देवाने त्याला तिन्ही कुऱ्हाडी बक्षीस दिल्या ! ही गोष्ट सत्ययुगात घडली.

कालांतरानें कलियुग आले. तो लाकुडतोडचा जळगांवला जन्मला, पण जळगांवला काही काम मिळत नाही, त्यामुळे तो मुंबईला राधाला आपल्या बरोबर घेऊन गेला. रेल्वेच्या गर्दीत त्याची राधा हरवली. तेव्हा तो आक्रोश करू लागला तिकडून देव आले. व त्यांनी त्याला रडण्याचे कारण विचारले. तो म्हणाला, "देवा, मागील जन्मी माझी पाण्यात पडलेली कुऱ्हाड तुम्ही मला मिळवून दिली होती. तशीच आता सुद्धा माझी राधा शोधून आणा."

"तथास्तु" म्हणून देवाने त्या अफाट मुंबई शहरात पहिली बुडी मारली व सिनेनटी "राधा" त्या लाकुड-तोड्यापुढे उभी केली ! त्यांनी विचारले, "काय रे बाबा, ही आहे का तुझी राधा ?" 'नाही देवा.' तो उत्तरला. दुसऱ्यांदा देवानें एक फॅशनेबल कॉलेज-कुमारी 'राधा' म्हणून त्याच्यापुढे उभी केली. "ही पण माझी राधा नाही म्हणून त्या लाकुडतोडचाने सांगितले.

नंतर देवाने झोपडपट्टीत तिसरी बुडी मारली व एक जाडे भरडे पातळ नेसलेली बाई त्या लाकुडतोड्या-समोर उभी केली. तिला पाहून तो म्हणाला, 'हीच माझी राधा आहे.' मग देव परत जात असलेले पाहून तो म्हणाला, "देवा, मागील जन्मी तुम्ही मला तिनही कुऱ्हाडी बक्षीस दिल्या होत्या. मग आता पण..."

देवाने कपाळावर हात मारून घेतला ! कलियुग अवतरल्याची त्यांना प्रचीती झाली !

卐卐卐

-0 चूकामुक 0-

किरण गंगापूरकर
एम्. ए. मराठी

जरी चूकवितेस तू
तरी होई दृष्टीभेट
अन् तुलाच नकळत
ढासळे तुझ्या प्रतिज्ञेचा कोट !

तुझ्या अबोल बोलांचा
आहे ज्ञात मला अर्थ
शब्द-कोष धुंडाळाया
हवा काय सांग व्यर्थ !

नको तर नको बोलू
नको उच्चारूस भाव
व्यथा तुझी मज पाशी
व्यर्थ तुझा लपंडाव !

रातराणी

विजय बाविस्कर
T. Y. B. Com.

(वाङ्मय मंडळ काव्य स्पर्धा : प्रथम पारितोषिक)

रानात उतरल्या
पावसाच्या सरी,
चिंब चिंब भिजली
निद्रीस्त रातराणी ॥

वेभान वारा
मस्तीत गातो गाणी,
छेडण्यास जाता
गंधीत रातराणी ॥

टाळ्या पिटती पाने
नादात पुष्पवेली,
साथ रातकिड्यांची
सजली रातराणी ॥

शाल्ह अंधाराचा
बुट्टी चांदण्यांची
पदर नक्षत्रांचा
सौभाग्य रातराणी ॥

भ्रतार नभाआड
चूर लाजलाजूनी,
यौवन बहरलेले
धुंदीत रातराणी ॥

रेखाटली कथा
स्वप्नातली बावरी,
गूढ आसवांची
स्वप्नील रातराणी ॥

कै. वा. म. जोशी

सुनंदा झोपे
एम्. ए. (मराठी)

२१ जानेवारी १९८२ म्हणजे तत्त्वजिज्ञासू कांदबरीकार (Philosopber Novelist) अशा सार्थ व महनीय पदवीने विभूषित झालेल्या एका असामान्य साहित्य शिल्पकाराच्या जन्मशताब्दीचा सुवर्ण. दिवस हे असामान्य साहित्य शिल्पकार म्हणजे मराठी वाङ्मयात प्रसिद्ध असलेले कांदबरीकार श्री. वामन मल्हार जोशी हे होत.

प्रो. वामनराव ऊर्फ तात्यासाहेब यांचा जन्म 'तळे' मुक्कामी आपल्या आजोळी सन १८८२ मध्ये २१ जानेवारीस झाला वामनरावांचे प्राथमिक शिक्षण गोरेगावी झाले. मराठी पाच इयत्ता झाल्यानंतर ते पुण्यास आपल्या जेष्ठ बधूकडे आले पुण्यास आल्यावर अर्थातच इंग्रजी शिक्षणाला प्रारंभ झाला. त्यांनी 'न्यू प्रिपरेटरी' क्लासेसमध्ये आपले नाव दाखल केले. तेथे इंग्रजी सहावीपर्यंत शिक्षण झाल्यावर मॅट्रीकपर्यंतचे शिक्षण नगर येथ झाले. १९००मध्ये मॅट्रीक पास झाल्यानंतर पुढील उच्च शिक्षणासाठी पुण्यास येऊन डेक्कन कॉलेजमध्ये दाखल झाले. १९०६ साली वामनराव तत्वज्ञान हा विषय घेऊन एम्. ए. ची परीक्षा उत्तीर्ण झाले. त्यानंतर साहजिकच पुढे काय ? हा प्रश्न दत्त म्हणून त्यांच्यापुढे उभा राहिला. एम्. ए. झाल्यानंतर पोस्टल सुपरिटेंडेंटची मोठ्या पगाराची नोकरी आपोआप आणि विना परिश्रम घरी चालून येत असतांना वामनरावांचे चित्त द्रव्यमोहाने विचलित झाले नाही. याला कारण म्हणजे त्यांची स्वार्थत्यागबुद्धी. विद्यासेवक वामनरावांना पोष्टासारख्या खात्यात हमाली करणे पसंत पटले नाही. त्यामुळे पुढे काय ? हा प्रश्न अजूनही सुटलेला नव्हता. १९०६ मध्ये वामनराव राष्ट्रीय शिक्षण व मातृभाषेचे माध्यम असलेल्या प्रो. विजपूरकरांच्या समर्थ विद्यालयाला येऊन मिळाले. प्रो. विजापूरकर हे 'विश्ववृत्त' या मासिकाचे संपादक होते. त्यांचे मदतनीस म्हणून वामनराव होते. 'वैदिक प्रार्थनांची तेजस्विता' हा पंडित सतावळेकरांचा लेख विश्ववृत्तात प्रसिद्ध होऊन त्यावर खटला भरला गेला व त्यात वामनरावांना ३ वर्षे शिक्षा झाली.

कारागृहातून मुक्तता झाल्यावर पुढे काय ? म्हणून 'मराठा' या इंग्रजी वृत्तपत्रास जाऊन मिळाले. तेथे २ वर्षे सहसंपादकाचे काम केले 'मराठा' वर्तमानपत्राचा संबंध संपल्यावर वामनराव मुंबईस आले. आणि त्यांनी अच्युत बळवंत कोल्हटकर यांच्या 'Message' या इंग्रजी दैनिकात सहसंपादक म्हणून काम करण्यास सुरूवात केली. आतापर्यंतच्या जीवनात इकडून तिकडे वाहवण्याचा जो प्रसंग आला होता त्याला आता स्थिर व अचल दिशा लागली. त्यांनी १९१८ च्या जूनमध्ये महिला विद्यापिठासारख्या स्त्रीशिक्षणसंस्थेत आजन्म अध्यापन व्रत अंगिकारले. हे त्यांच्या स्वभावाच्या दृष्टीने समुचित आणि स्पृहणीय झाले. तत्वज्ञान व मराठी बरोबरच मानसशास्त्र, इंग्रजी इ. विषयांवरही त्यांचे प्रभुत्व होते.

आजकालचे हजारो मराठी वाचक आणि काळाच्या दृष्टीने दूर असलेले उद्याच्या मराठी रसिकांच्या पिढ्या वामनरावांच्या स्मृतिमूर्तीला जी फुले वाहतील ती त्यांच्या वाङ्मयविषयीच्या प्रेमामुळे त्या वाङ्मयात प्रतिबिंबित झालेल्या त्यांच्या

प्रसन्न आणि प्रभावी व्यक्तिमत्वाविषयीच्या आदरामुळेच.

'आश्रमहरिणी', 'रागिणी', 'नलिनी', 'सुशीलेचा देव', 'नवपुष्पकरडक' ह्या वामनरावांच्या प्रसिद्ध कादंबऱ्या आहेत. कॉलेजमध्ये असतांनाच वामनरावांनी लिखाणाला सुरूवात केली होती. पुढे सहसपादकाचे कार्य करीत असतांनाही त्यांनी थोडे लिखाण केले असले तरी, लौकिकदृष्टया त्यांनी साहित्यक्षेत्रात जे पहिले पाऊल टाकले ते 'रागिणी' च्या रूपानेच.

मराठी ललित वाङ्मयात ज्या नायकांनी वाचकांची किंवा प्रेक्षकांची हृदये काबीज केली आहेत, त्यापैकीच 'रागिणी' ही एक आहे. तिने भैय्यांसाहेबाशी केलेले प्रेमळ वर्तन, त्यांच्या विरहात तिने आचरलेले कडक व्रत, तिने आपल्या सासऱ्याच्या बोलण्यास न जुमानता केलेली एकनिष्ठ सेवा, आनंदरावाबद्दल असलेले तिचे निर्मळ प्रेम, उत्तरेबद्दलचा तिचा निर्व्याज स्नेहभाव, फार काय पण जनुभाऊसारख्या दुष्टासंबधाने सुद्धा तिने दाखविलेले क्षमाशीलत्व- सारांश, तिच्या स्वभावाच्या कोणत्याही अंगाचा विचार केला तरी ते हृदयंगमच वाटते वामनरावांची दृष्टी अंतर्मूख असल्यामुळे पात्रांच्या अतरगांची वर्णन उत्तम रितीने, चातुर्याने रेखाटली आहेत. उदा. उत्तरा, आनंदराव, भैय्यासाहेब, 'रागिणी' या कादंबरीत तत्वज्ञान व काव्य, गांभीर्य व विनोद यांचा मनोहर संगम, पहावयास सापडतो. या कादंबरीची भाषा प्रौढ पण सुगम, साधी पण सुंदर असून अर्थव्यक्तिक्षम आहे.

'नलिनी' ही कादंबरी रागिणीची धाकटी बहीण असल्याचे वामनरावांनी सांगितले आहे. या कादंबरीत १९०८ साल, त्या दरम्यानच्या काळातील प्रसंगांचे, मनोभावनांचे, खळबळींचे व आकांक्षाचे चित्तवेधक शब्दचित्र रेखाटले आहे. सबंध कादंबरीत एकाच विचारांचा एकच एक धागा अनुस्यूत आहे. त्या कादंबरीत अद्भूतरमणियता, रहस्यप्रियता, आणि सृष्टीवर्णनाचे मनोहारित्व या गोष्टी प्रामुख्याने डोळयापुढे येतात.

'सुशिलेचा देव' ह्या कादंबरीत सुशीला ही त्यां मनाच्या विकासाचे प्रतिक म्हणूनच रंगविली आहे. सुशीलेच्या 'देवा' संबधीच्या कल्पनांचा विकास मोठा मनोरंजक आहे. तिच्या बाळपणापासून तिला 'देवबाप्पा' चा धडा मिळतो. लहानपणापासूनच तिला देवाचे अस्तित्व पटू लागते तांबड्या दगडाला फुले वाहण्यात तिला देवभक्ती वाटू लागते. 'पण ह्या दगडात देव नव्हताच मुळी' असे बाळूच्या व सुनंदाच्या कुचेष्ठेने तिचे तिला वाटू लागते. तिला ते पटते. सुशीलेच्या मत परिवर्तनाचे बीज येथे सापडते. तिच्या मंगळागौरीची, तुळशीला पाणी घालण्याची जेंव्हा गिरीधररावांकडून चेष्टा होऊ लागते तेव्हा 'झाडात कसला आहे देव ?' असे तिला वाटते. देवपूजा ही देवाची मनधरणी आहे किंवा त्याला दिलेली लाच आहे.' हे त्यांचे म्हणणे तिला खरे वाटू लागते. माणसासारखेच पण त्याहून उच्चतर कोटीतल आणि आकाशात राहणारे असे लहानपणचे देव जाऊन त्यांच्या जागी 'पति हाच देव' असे तिला वाटू लागले होते. पण पुढे हा देवही देव नाही असें तिच्या मनात येऊ लागले. तिच्या दृष्टीने देवच नाहीसे झाले आणि त्यांना जलसमाधी देण्यास ती तयार झाली, आणि शेवटी 'ध्येय हाच देव' असे प्रतिपादन करू लागली. ह्याप्रमाणे तिच्या देव' विषयक कल्पनांचा विकास आहे.

'इंदु काळे आणि सरला भोळे' ही पत्रात्मक कादंबरी असून मराठी ललित वाङमयाचे भूषण म्हणून मानली जाईल. वामनरावांच्या कादंबरीचे बीज नेंहमी कथात्मक नसून विचारात्मक असतें. 'आश्रमहरिणी' चे कथाबीज 'सुलोचनें' च्या परिस्थितीत आणि तिच्या विचार कलहात आहें.

कादंबरी लेखनाच्या पहिल्या भरात वामनरावांनी काही गोष्टीही लिहिल्या. त्या 'नवपुष्पकरंडक' मध्ये आल्या आहेत. 'साक्रेटीसाचे संवाद' हे अनुवादित पुस्तक असून 'नीतिशास्त्रप्रवेश' हे स्वतंत्र रितीने लिहिले आहे.

नीतिशास्त्राप्रमाणेच साहित्यशास्त्रातही वामनरावांचा अधिकार असामान्य आहे उत्तम ललित वाङमय निर्माता हा उत्कृष्ट टीकाकार होऊ शकतोच असे नाही. पण श्री. कृ. कोल्हटकरांच्या जोडीने सूक्ष्म दृष्टोचे पण समतोल साहित्य चिकित्सक म्हणून वामनरावांचा निर्देश उद्याच्या मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासकाराला करावा लागेल, 'विचारसौंदर्य,' 'विचारलहरी' 'विचारविलास,' 'विचारविहार' हे त्यांचे टीकाग्रंथ प्रसिद्ध आहेत. विचार सौंदर्यात सखोल वाङमय विवेचन आहे तर विचार-लहरीत वामरावांच्या प्रासंगिक लेखात सुद्धा किती जिव्हाळा, प्रामाणिकपणा आणि मार्गदर्शन असू शकते याचे प्रत्यंतर येते.

'स्मृतिलहरी' हे त्यांच्या मराठी ग्रंथ भांडारातले शेवटचे असे एक सुंदर रत्न आहे. वामनरावाच्या हातच्या या शेवटच्या गोड घासाचा आस्वाद घेतांना तांब्यांच्या 'रिकामे मधुघट' या कवितेची आठवण झाल्यावाचून राहात नाही आता माझ्याजवळचा काव्यमधु संपला आहे हे सांगण्याकरिता तांब्यानी ही कविता लिहिली. वामनरावही शवटी शेवटी "सांगायसारख माझ्यापाशी काही उरल नाही' असंच म्हणत असत पण हे म्हणता म्हणता त्यांनी सपादकाच्या आग्रहाखातर मधुन मधुन जे स्फुट लेखन केले त्यात त्यांच्या वृत्तीतले मार्दव आणि माधुर्य किती काठोकाठ भरले आहे याचे प्रत्यंतर स्मृतिलहरीत आहे.

वामनरावांना महाराष्ट्रात कवी म्हणून कोणी ओळखत नाही. पण ते अंतःकरणाने कवी होतें वामनरावाच्या सत्यभक्तीनेंच त्याचे वाङमय सुंदर केले अ हे. सस्कृत व पाश्चात्य साहित्याचा दांडगा व्यासंग, त्यास पोषक ठरणारे तत्वज्ञान व मानसशास्त्रीय अभ्यासाची बैठक यामुळे वामनरावांच्या टीका विचाराला प्रगल्भता आणि मौलिकता लाभलेली आहे. त्याच्या शैलीत कल्पकता, अर्थवाहकता आणि आकर्षकता आहे. याचबरोबर उत्तुंग कल्पनाविलास व मार्मिक कोटिक्रमही आहे.

स्त्रीशिक्षणाविषयींची त्यांची भूमिका व्यापक स्वरूपाची होती. स्त्रीशिक्षणासाठी स्त्रियांचे स्वतत्र विद्यालय नसावे अशा मताचे ते असून सहशिक्षणाचे पुरस्कर्ते होते स्त्रीशिक्षणाचे ध्येय अमुकच एका विशिष्ट प्रकारचे असावे अशा मताला त्यांचा आत्यंतिक विरोध होता त्यांच्यामते पुरूषाप्रमाणे स्त्रियांच्याही बाबतीत व्यापक दृष्टी ठेवली पाहिजें. सुसंस्कृतता हेच दोघांच्याही शिक्षणाचे ध्येय असावे.

१९४३ च्या जानेवारीस सबंध महाराष्ट्राभर त्यांची एकसष्टी मोठया उत्साहाने साजरी करण्यात आली. पुढे सहाच महिन्यांनी त्यांची बिघडत चाललेली प्रकृति विकोपास जाऊन ते जुलैच्या २० तारखेंस मुंबईस मृत्यू पावले.

वामनरावांनी आपल्या आयुष्यात शेंकडो विद्यार्थिनींना विद्यादान केले, वत्सल दृष्टीने पित्याप्रमाणें त्यांची सुख दुःखें पाहिली. त्यांना नेहमी सहानुभूतीने सल्ला आणि सहाय्य केले. त्यांच्या मृत देहाबरोबरच त्यांची ही भूमिका संपली होती. पण त्यांचें कार्य अजून संपलेले नव्हतें. तें दीर्घकाल चालणारे आहे. महाराष्ट्राच्या पुढील पिढ्यातल्या लक्षावधी तरूणांना आणि प्रोढांना ते आपले गुरूच वाटतील. त्यांच्या कथाकादंबऱ्यातून मिळणारा सात्विक आनंद, त्यांची पुस्तके वाचून उत्पन्न होणारे उदात्त वातावरण, मानवी जीवन सुखमय व्हावे म्हणून त्यांनी केलेले मार्गदर्शन ह्या साऱ्या गोष्टी मराठी जगाच्या स्मृति भांडारात चिरंतन स्थान मिळवतील यात शंका नाही.

देवाण-घेवाण

राजेंद्र मनसुटे
XII (Com.)

तुझे दुःख मी घेईन
माझे सुख तुला देईन !

तुझे अश्रु मी घेईन
माझे हसणे तुला देईन !!

फुलांचे हार तुला वाहीन
उरलेले काटे मीच घेईन !!!

अशीच अशीच
देवाण घेवाण करीत
माणसान जगत राहाव.

आपले सौंदर्य खुलविण्याकरिता

❀ तसेच नववधूच्या शृंगारासाठी एकमेव ठिकाण ❀

टीप– आमचेकडे नववधूच्या शृंगारासाठी लागणारे सौंदर्य प्रसाधने भाड्याने मिळतील. तसेच नववधूची मेंहदी सजावट करिता व्यवस्था केली जाईल. व बर्थडे केक ऑर्डरीप्रमाणे तयार करुन मिळेल.

पत्ता– ७१, जिल्हापेठ
"हिरापन्ना" अपार्टमेन्ट समोर
जळगांव फोन ३२८९

आमच्याकडे रेमंड, विमल, मफतलाल व इतर प्रख्यात मिलांची सूटींग, शर्टींग व ड्रेस मटेरीयल तसेच प्युअरसिल्क, आरगंजा, मैसूर शिफान, प्युअरपॉलीस्टर, खटाऊ फुलवायल्स व इतर सर्व प्रकारची ६ व ९ वारी साड्या व मॅचींग ब्लाऊज योग्य दराने मिळतील. एकवेळ अनुभव घ्या !

जनता क्लॉथ स्टोअर्स

२५,२६ फुले मार्केट, टॉवरजवळ, जळगांव

प्रवास

कैलास सार्वेकर
एम्. ए. (खिनि.)

पौर्णिमेच्या चांदण्याचं गोड स्वप्न बरोबर घेउन मी इथं आलो. तेव्हा लोखंडी कुपणाच्या तारा पोटातून आरपार गेलेलं कडुलींबाचं झाड म्हणालं,

"'हृदय' नावाची वस्तू बरोबर घेऊन हया प्रदेशात प्रवेश करु नकोस. फजीत होशील.'

त्याचं हे बोलणं ऐकल्यावरही न ऐकल्यासारखं करुन मी आत आलो तर हया प्रदेशातला कण नि कण भोगी राक्षसांच्या घोडयांच्या टापांनी तुडवुन टाकलेला.

लचके तोडलेली अर्धवट फळे झाडांना लटकलेली कुस्करुन टाकलेल्या फुलांच्या पाकळया अस्ताव्यस्त पडलेल्या राक्षसांच्या कुऱ्हाडीने तोडून फेकलेले कित्येक जातिवंत झाडांचे सांगाडे. आणि घोडयांच्या तुडवण्यानं कधीच मातीमोल झालेली हिरवळ अशा या रुक्ष प्रदेशात तरीही भटकत राहिलो. पांढऱ्या केसांचा एक वृद्ध पहारेकरी भेंटला. त्यानं हया प्रदेशाची करुण कहाणी सांगितली.

दूर दरबारी सिंहासन सांभाळून बसलेल्या एका राजाचा आशिर्वाद घेऊन राक्षसांची टोळी हया प्रदेशात कशी आली ? एका हरणीच्या डोळयादेखत तिच्या पिलाचं मांस हया राक्षसांनी कसं खाल्लं ? गाईच्या दुधाची विटंबना कशी केली ? इथल्या फळांचे लचके कसे तोडले ? दिसेल त्या फुलाला कसे चुरगाळलें ? आणि त्यातलीच एक कळी कशी कांतीकारक ठरली ? एवढीशी कळी तिनं हया राक्षसांना पळवून लावलं ? (पण त्यासाठी तिला आपलं फुलपण गमवावं लागलं.)

अशा कित्येकांनी सांगितलेल्या कित्येंक कथा ऐंकत राहिलो. भेंटेंल त्या वस्तूशी दोस्ती करून फिरत राहिलो. हया प्रवासातच एक गोंडस पाखरुं भेंटलं. त्यानंही त्याची कथा सांगितली : माय अहंकारी निघाली म्हणून बाप तिला सोडून निघून गेंला. कितीतरी दिवसांनी बापाला ओळख दिली म्हणून आईनं माझ्या डोक्यावरची छत्री काढून घेंतली. आता माय-बाप दोघं असूनही मी अनाथ आहे. अनाथ असलो तरी आनंदी आहे.

अशा या रूक्ष प्रदेशात एक अनाथ पाखरूं ?

तेही आनंदी !
मला हे पाखरुं कडक उन्हाळयातही हसणाऱ्या गुलमोहोरासारखं महान वाटलं.
मग मी त्याच्याशीही मैत्री केली. 'माझ्यावर गाणी लिहीशील तर मी ती गाणी माझ्या गोड गळयानं गाऊन आयुष्यभर तुझं रंजन करीन' असं त्यानं मला सांगितलं मीही होकार देऊन त्याला माझं म्हटलं. नुस्तं 'माझं म्हणण्याचं निमित्त झालं. तोवर इथली सारी गिधाडं जमा झाली आणि–

तुझं पाखरूं बदनाम आहे.
राक्षसांनी त्यालाही भोगलं आहे.

'तुझं पाखरू बदनाम आहे.' असं सारखं कर्कश आवाजांत ओरडू लागली. तशी दोन्ही हातांचे तळवे कानांवर घट्ट दाबून मी त्यांना ओरडून सांगितलं–

'बदनाम असलं तरी
माझं पाखरु माझं आहे.
माझं पाखरूं माझंच आहे.'

सांगताना तर सांगून गेलो. पण एकदा खात्री करून घ्यावी म्हणून पाखराला निरखून पाहिलं तर– त्यावर राक्षसांनी ओरबाडलेल्या अत्याचारी नखांच्या अनंत खुणा ! तेव्हा मात्र सुन्न झालो.

तरीही पाखराला म्हणालो – तुझ्याबद्दल जे घडलं आहे ते कबूल कर आणि हे सर्व चूक होतं असं म्हण. मग मी तुला 'मागूस' नावाची माणसं राहतात त्या प्रदेशात घेऊन जाईन. तिथं तुला कोणीही बदनाम म्हणणार नाही. तुला तिथं स्वैरपणे उडता येईल, गाता यईल, फिरता येईल. पण एकदा तू कबूल कर. पाखरूही बडं हट्टी निघालं. असं काही घडलंच नाही असं म्हणालं. आणि उलट राक्षस किती पराक्रमी (!) म्हणून त्यांचं त्याने कौतुक केलं. मग मात्र मस्तक भणाणलं,

अर्थात मस्तक भणाणलं तरी पाखराला मी जिवानिशी मारून टाकल नाही. माझा पिंडच मुळी तसा नव्हता. फक्त त्याला म्हणालो, 'तू म्हणतोस तसा तू पवित्र आहेस.

कुठंही जा, आनंदी रहा.
पण माझ्या जगात तुला स्थान नाही.'

मग मी पाखराला सोडून दिलं.

आणि सर्व अनुभवांच्या काळया आठवणी गोळा करून पौर्णिमेच्या चांदण्याचं गोड स्वप्न घेऊन ज्या प्रदेशात आलो होतो तिथून परत निघालो.

" प्रा. विसरभोळे "

एकदा एक प्राध्यापक रेल्वेच्या First Class च्या डब्याने प्रवास करीत होते. गाडीत काही लुटारूंनी त्यांचा काही सामान व पैश्यांचे पाकीट चोरल्यानें पुढे काही वेळात त्यांच्या गाडीत तिकीट कलेक्टर आला. नियमाप्रमाणे टी. सी. ने तिकीट मागितले. पण त्यांनी तिकीट काही दिले नाही. पण सुदैवाने टी. सी. हा त्यांचा विद्यार्थीच निघाला, तो म्हणाला मी तिकीट करून देतो सर. त्यावर प्राध्यापक महाशय म्हणाले; अरे पण मी कोणत्या गावी जात आहे, ते मला कळायला हवे ना !

माधव आर. सोनगिरे
एफ वाय. बी. कॉम

'फुलाफुलात गंध नाही'

भावनांचे खेळ आता
भावनेत संपलेले,
अंतरीचे सूर आता
अंतरीच लोपलेले ॥

मनामनात जोखलेली
सांगू कशी खूण आता,
दीपादीपात तेवणारी
म्हणू कशी ज्योत आता ॥

विखुरलेले क्षण आता
वेचण्यात अर्थ नाही,
हिरवी राने सुकली आता
फुलाफुलात गंध नाही ॥

विजय बाविस्कर
T. Y. B. Com

[वाङ्मय मंडळ काव्यस्पर्धेतील प्रथम पारितोषिक विजेता]

जाहिरात युगाय नमः

कु. जयश्री तांबोळी
T. Y. B. Com.

आक ऽऽ छी ! मला अतिशय जोरात शिंक आली. अर्थातच ही शिंक काही सर्वसामान्य नव्हती. (हं, सूज्ञ वाचकांच्या लक्षात आलंच असेल.) कारण तशी नसती तर तिचा या लेखात समावेश झालाच नसता, असो ! तर मला शिंक आल्याबरोबर लगेच आमचे लहान बंधुराज (जे सतत सिलोन ऐकत असतात.) अक्कपैकी हातावर एक बाटली घेऊन आणि आपला एक हात कमरेवर ठेवून आमच्यासमोर उभे ठाकले. आणि ही बाटली कसली आहे असं विचारण्या अगोदरच त्यांच्या मुखातून शब्द बाहेर पडले. " सर्दी और जुकामसे संपूर्ण आराम मिलने के लिये आप भी इस्तेमाल कीजीए व्हिक्स व्हेपोरब ! " आणि माझ्या डोक्यात एकदम प्रकाश पडला. (फिलिप्स्च्या बल्ब-सारखा) म्हणजे एकंदरीत आमच्या आईने सुद्धा त्या सिलोन वालीचा "व्हिक्स की बडी शिशी हमेशा घरमे रखीए" चा उपदेश अगदी तंतोतंत पाळला होता तर ! मला हंसूच आलं ! आजचं युग हे जाहिरातीच युग आहे असं नुसत ऐकून माहीत होत. पण आज ते प्रत्यक्ष अनुभवलं होतं.

गंमत अशी की ह्या जाहिरातीतील औषधांचा वापर केला तर आपण एक प्रसिद्ध कंपनीच अथवा सिलो-नच्या जाहीरातीतील औषध वापरत आहोत याचाच आनंद इतका होतो की आपला ९०% आजार त्या-मुळेच बरा होतो. आजकाल माणसाचं दैनंदिन जीवनच संपूर्णपणे जाहिरातमय झालंय्. कसं ते पहा. सकाळी उठल्यापासूनच हे जाहिरातीच भूत आपल्या मानगुटीवर बसलेल असत. दात घासायला घेतले की आदल्याच दिवशी चित्रपटात पाहिलेली "आयुर्वेदीक जडीबुटीयोंसे बनी " संपूर्ण स्वदेशी टूथ-पावडर, टूथ-पेस्ट विको वज्रदंती आठवते. आणि त्या बरोबरच बिनाका गीतमालामधला बिनाका टूथब्रश आठवतो. या दोन्हींचा संगम योगायोगाने आपल्या हातात झालातर आपल्या अंगावर मूठभर मांस चढल्यासारख होतं. (गलेलठ्ठ व्यक्तीनी माफ करावं !)

तोंड धुवून चहा घ्यायला बसलं की "हरे राम, तेच दुकान, तोच चहा पण स्वाद नाही! यावर उपाय काय ? अशा वृंदावन चहाच्या जाहिरातीतील स्त्री सारखं तोंड वाकड करून मी समोरचा चहा वृंदावन चहाच्या आठवणी घोळवत संपवते. आंघोळीची देखील तीच बोंब ! आमच्या घरी तर अंगाच्या साबणाची निवड करतांना मी नेहमी लिरीलचीच निवड करते. कारण त्यामुळे उत्साह आणि ताजेपणा येतो. आणि लिंबामुळे त्वचेची चांगली निगा राखली जाते. आपली कांती अतिशय मुलायम राहते. (अर्थात हे सगळे उत्तम शब्द माझे नाहीत ! लिरीलच्या जाहिरातीचीच ही नक्कल हं !) कपडे धुण्यासाठी आमची आई तर नेहमी "सुपर सर्फ " चाच वापर करते. कारण आपली मुलं त्यामुळे कोणत्याही कार्यात सर्वप्रथम येतील अशी तिला उगीचच आशा वाटते ! (हो! पिक्चरमधे 'सुपरसर्फने धुतलेले कपडे घातल्यास विजय हा नेहमी ठरलेलाच असतो.) आणि कपडयांसाठी वापरण्यात येणाऱ्या साबणाबाबतीत तर ती नेहमी लींला मिश्रासारख्या अधुनिक सासूबाईची आज्ञा 'व्हील' चा वापर करून तंतोतंत पाळत असते. !

आंघोळीनंतर वेणी घालण्यासाठी (पुरुषांना आवश्यक असल्यास 'हिप्पी केसांची सफाई' हा शब्द प्रयोग वाचकांनी वापरावा.) केस विचरले की आपले केस सुद्धा 'शकुंतला हेअर ऑईल' मधल्या 'तीं'च्या सारखेच लांबसडक, विपुल आणि चमकदार की असेच काहीसे झाल्याचा भास मला होतो! मेकअपसाठी आरशासमोर उभे राहिल्यानंतर तर निरनिराळया पावडर आणि क्रीम्सचा वास एकदम नाकात शिरतो. (मात्र हा वास देखील काल्पनिकच)

दिवसभरात सगळयांचा आवडता आणि महत्वपूर्ण असा कोणता कार्यक्रम असेल तर तो म्हणजे जेवण. यावेळी तर माझ्यासमोर नेहमी "दाणदार, पौष्टिक, सहज-पाचक" अशा सनफ्लॉवर मधील गुलाबजाम समोर येतात. आणि त्याचवेळी रेडीओवर मात्र "तुम्हे मेरी कसम, एक चपाती और ले लो. कौनसी पेट में डालू. भूकही नहीं लगती" अशी डाबर च्यवनप्राशची जाहिरात सुरू असते ती ऐकल्यावर ते च्यवनप्राश काल्पनिकरित्या माझ्या पोटात जाऊन सकाळी खाल्लेल्या पोहयाचे तात्काळ पचन होते. आणि माझ्या पोटातला भुकेचा कावळा अजूनच जोरात 'चपाती' 'चपाती' असं ओरडतो तर मी काय सांगत होते? .. हं तर अशी ही तुमची आमची बरीचशी जाहिरातमय दिनचर्या.

काही जाहिराती ह्या माणसांचे गरम खिसे थंड करण्यात अगदी पटाईत असतात. कस ते पहा! न्यूट्रीन्स, बबलगम, साठेक्कर अथवा प्रियाची लोणची यासारख्या वस्तूंच्या जाहिरातीत चॉकलेट खाणारा अथवा लोणचं पाहून जीभ बाहेर काढणारा मुलगा बघितला की लहान मुले तशाच प्रकारच्या टॉफीज अथवा चॉकलेट खाण्यासाठी कोण आकांड तांडव करतात!

एकदा मी आमच्या लहान भगिनीचं (जी आमच्या घरातलं शेंडेफळ आहे) प्रगती पुस्तक बघितल! ती ड्रॉईंगमध्ये नापास असल्याचे पाहून मला जरा आश्चर्य वाटलं. मी तिला म्हंटल ड्रॉईंग-सारख्या विषयात तू नापास कशी झालीस? तर तिने मला ठसक्यात उत्तर दिल "माझ्याजवळ कॅमलीनची रंगपेटीच नव्हती, मग नापास नाही होणार तर काय?" यावर मला हसावं की रडाव तेच कळेंना!

अशा बाबतीत स्त्रियांचा देखील हातखंडा असतो. अमक्या मासिकातली तमक्या रंगाची, तसल्याच डिझाईनची साडी विकत घेण्याचा अट्टाहास त्या कधीच सोडत नाहीत त्यामुळें बिचारे पुरुष मात्र मफतलाल शर्टींग, जियाजी सुटींग, ठाकरसी फेब्रिक्सच्या जाहिरातीतील कपडयांच्या नुसत्या डिझाईन्स बघत बसतात. (दुसरं काय करतील बिचारे!)

काही जाहिराती तर बुद्धी, डोकं नावाची चीज कडी कुलुपात बंद करून नंतर तयार केल्यासारख्या वाटतात! उदा. ब्लेडच्या जाहिराती. या जाहिरातींमध्यें बहुतेक कौशल्य आणि सुसंगती या कल्पनांनाच ठारमारलेले दिसते. काही ब्लेडच्या जाहिरातीत तर चक्क स्त्रियांच्या आवाजांचा समावेश असतो! स्त्रियांना आजपर्यंततरी ब्लेडचा काहीच उपयोग होत नसतांना त्या जाहिरातीत स्त्री चा आवाज असावा असं निदान मला तरी वाटत नाही. उदा. ब्लेडची सिलोनवरची जाहिरात. (सिलोन श्रोत्यांना याची चांगलीच माहिती असावी.) अहो हे तर काहीच नाही. एका जाहिरातीत, घोडयाची शर्यत चालू असतांना एका शर्यत पटूला वाटतं की आपण सारखे का मागे पडत आहोत? त्याच्या लगेच लक्षात येत की आपण दाढी न केल्यामुळें असं होतय्! मग तो लगेच तिथेच कोणत्यातरी प्रसिद्ध ब्लेडने दाढी करतो, आणि शर्यत जिकतो. त्याची दाढी करून होईपर्यंत शर्यतीतले इतर लोक त्याच्याकडे बघत बसलेले असावेत अथवा झोपलेले असावेत! पण सगळ्यात गहन प्रश्न असा आहे की दाढी करणे आणि शर्यत जिकणे यांचा कुठे काय संबंध येतो यावर मी सध्या संशोधन करीत आहे. तुम्हाला या प्रश्नाच उत्तर देता आल्यास जरूर सांगा. शिवाय दुसरी एक जाहिरात म्हणजे 'थम्स् अप' हे 'थम्स् अप' नेहमी समुद्रावर अथवा समुद्राच्या पाण्यात विहार करतांना 'प्राशन' करतांना दाखवतात. म्हणून हे पेय थंड किंवा गरम यापैकी दुसऱ्या वर्गात मोडत असावे असा माझा अंदाज नव्हे खात्री आहे.

व्हिक्सच्या जाहिरातील तर 'राजू बेटा' नावाच्या प्राण्यालाच नेहमी सर्दी झालेली असते! त्याच्या नाकाला सारखं व्हिक्स चोळून त्याच्या नाकाची काय अवस्था झाली असेल याची तर कल्पनाज करवत नाही! म्हणून यासाठी दुसऱ्या एखादया व्यक्तीचे नांव सुचवावे अशी तिव्र इच्छा होते. (ती कधी पूर्ण होईल याची वाट पाहू रेडीओकड लक्ष ठेवा.)

आणि आपले अमीन सयानी म्हणजेच 'अमीन भाई' तर म्हणतात "जरा अपना हाथ तो बढाईये. ये तुम्हारी इतनी खुबसूरत कलाई रिको की घडी के बिना कितनी सूनी है!" पण या खुबसूरत कलाईवर फक्त रीकोचीच घडी चांगली दिसते का? इतर घडयांची त्यांना नावेच माहीत नाहीत का? हे माझे प्रश्न अजून तरी निरुत्तर आहेत. असो. तुम्ही अजून कटाळला नाहीत ना? घाबरू नका. तुम्हाला जास्त बोअर नक्कीच होणार नाही. कंटाळला असाल तर तुम्हाला एक कोडं सोडायला देते. (तसं काही विशेश कठीण नाही.) सध्या सलोनवर दोनच जाहिराती सतत लागतात. त्या पैकी एकीबद्दल तर मी संपूर्ण अनभिज्ञ आहे. मात्र दुसऱ्या जाहिरातील मला "तोशी ss बा" हा शब्द पूर्णपणे समजतो. (मात्र ही जाहिरात नक्की कशाची आहे. याचा मला अजून शोध लागायचा आहे.) शिवाय ही जाहिरात संपूर्णपणे इंग्लीशमध्यें असल्यामुळे समजण्याचा प्रश्नच येत नाही. मात्र ही जाहिरात अतिशय कर्णमधुर आहे त्यामुळे मला एक इंग्लीश गाणं ऐकण्या सारखं वाटत.

तुम्ही म्हणाल की जाहिरातींच्या ही नुसत्या चुगल्याच करते आहे की काय? तर असा गोड गैर-समज करून घेऊ नये. नाण्याच्या दोन बाजू प्रमाणे जाहिराती ही एक बाजू झाली. सगळयाच जाहिराती वाईट नसतात. काही तर इतक्या चांगल्या असतात, की त्यांची निर्मिती करणा-या सुरीक डोक्यांचं मला अतिशय कौतुक वाटतं विशेषतः क्रिकेटच्या मॅचच्या वेळी दिल्या जाणाऱ्या जाहिराती अतिशय उत्तम असतात. त्या जाहिराती खालील प्रमाणे सांगता येतील.

(१) खुबसूरत शॉट, और इसके साथ ही इन्होने अपना खाता खोल दिया. आपभी अपना खाता खोलीए पंजाब नॅशनल बँक में!'

(२) औरये कॅच! (गोंधळ ठीक ऊसी तरह जिस प्रकार तोशीबा "आनंद बॅटरी" अपने रेडीओमे स्टेशन कॅच करती है!

या शिवाय कासव छाप अगरबत्तीची प्रत्यंक जाहिरात ही अगदी बुद्धीचातुर्यांचं उत्तम उदाहरण आहे. म्हणून हा लेख वाचत असतांना तुम्हाला डास त्रास देत असल्यास कासव छाप अगरबत्ती वापरण्यास विसरु नका. तर एकंदीत हा लेख आपण वाचल्या-नंतर " कु. जयश्री तांबोळी पेश कर रही है " जाहिरात युगाय नमः " अशी जाहिरात मात्र कृपया कुणीही करू नका. (केल्यास मराठीतच करा. कारण माझं मातृभाषेवरील प्रेम.)

卐卐卐

न्यु अलिशान सायकल मार्ट

व कटपीस सेंन्टर

चित्रा चौक पोलन पेठ,

जळगांव

प्रो.- दिलीप खडके

विज्ञान आणि श्रद्धा

कु. शैला गजानन चांदसरकर
सिनिअर एम्. ए.

मानवी जीवनात भावनेला महत्वाचे स्थान आहे. भावनाशून्य माणसे समाजधारणेलाच काय पण कौटुंबिक जीवनातही उपयुक्त नसतात. भावना ही श्रद्धला जन्म देते. ज्या व्यक्तीबद्दल अगर वस्तूबद्दल श्रद्धा असते त्या व्यक्तिचे आचार विचारांचे अनुकरण करण्याची वृत्ती निर्माण होते. श्रद्धा असलेल्या वस्तूं बद्दल भक्ती निर्माण होते. अशी श्रद्धा समाजधारणेला व समाज हिताला उपयुक्त ठरते. अलिकडे शास्त्रीय शोधांमुळे भावनेकडे दुर्लक्ष केले जात आहे हे खरे, पण श्रद्धा जेव्हा बुद्धीचे महत्त्व टाळून परंपरेवर आंधळा विश्वास ठेवून एखादे कार्य करविते तेव्हा अंधश्रद्धा निर्माण होऊन लोकभ्रमही निर्माण होतात. भ्रामक समजुती ह्या अंधश्रद्धेचे मूळ आहे. नवससायास, अंगारेधुपारे, जादुटोणा इ. व्याधी बरे करू शकतात. अशा भ्रामक कल्पना निर्माण होतात व शास्त्रीय उपाय करण्याऐवजी आंधळेपणाने पीडा वाढविणारे उपाय केले जातात आणि क्वचितप्रसंगी रोगी बरा न होताच दगावतो. म्हणून अंधश्रद्धा ही परिणामी घातकच ठरते. पण ह्या रोगावर शास्त्रीय उपाय शोधून त्याप्रमाणे प्रयोग झाल्यावर लोकांना ह्या अंधश्रद्धा हळुहळू निकामी वाटू लागल्या आणि शास्त्रीय उपचाराकडे लोक वळले.

शास्त्र हे प्रयोगात्मक आहे. प्रयोगाने जे सिद्ध होईल ते बुद्धीला पटते, कारण त्यातला कार्यकारण भाव स्पष्ट झाल्यामुळे ते मान्य होते. अशा प्रकारच्या प्रयोगनिष्ठ शास्त्रांनी होणारी प्रगती ही बुद्धीला आवाहन करते. अर्थात ह्याला शिक्षणाची जोड मिळाल्याशिवाय ते शक्य होत नाही. दिवसेंदिवस शिक्षण वाढत आहे, त्यामुळे शास्त्रीय प्रगतीनुसार निर्माण झालेले वेगवेगळे शोध अंधश्रद्धा नष्ट करण्यास मदत करीत आहेत जसे विस्तवाला पाय लावणे हे पाप समजत असत कारण अग्नी ही देवता मानली जाते. पण ह्याच देवतेच्या साहचान मानवाने आगगाडया, तारायंत्रे, विमान, निरनिराळी यंत्रे चालविण्यात जे यश मिळविले त्यामुळे ह्या देवतेच्या अंधश्रद्धेला फारसे स्थान उरले नाही. अशा प्रकारे मनुष्याने पंचमहाभूते, पृथ्वी, आप, तेज, वायु आणि आकाश आपल्या जीवनात वेठीला धरून त्यांचेकडून विविध प्रकारची कामे करवून घेऊन मानवी जीवन सुखी व समृद्ध केले आहे. ह्या पंचमहाभूताविषयी एकेकाळी जी अंधश्रद्धा होती ती आता राहिलेली नाही असे म्हणता येईल. कारण ही तत्वे व जीवन ह्यांचा परस्परसंबंध लक्षात घेऊन त्याबाबतच्या अनावश्यक अंधश्रद्धेला अनायसेच फाटा मिळाला आहे. तसेच प्रवासात स्पृश्य-अस्पृश्य भेद, प्रयाणासाठी मुहूर्त वगैरे पाहणे इ. अंधश्रद्धेवर आधारलेल्या गोष्टी आता नष्ट होत चाललेल्या आहेत.

शास्त्रीय प्रगतीमुळे मानवी जीवन सुखी व समृद्ध होण्यास खूपच मदत झालेली आहे, तरीसुद्धा असे काही प्रसंग किंवा घटना असतात की त्याबाबत मानवी बुद्धी तोकडी पडते व नेमका कार्यकारणभाव शोधता येत नाही. त्यादृष्टीने पूर्वी कुठेतरी वाचलेली एक दोन उदाहरणे सांगता येतील.

लंडनमधल्या एका अद्ययावत व सुसज्ज अशा इस्पितळात एक रोगी दाखल झाला. त्या रोग्याचे निदान करण्यासाठी तेथील सर्व डॉक्टरांनी आपआपल्या परीने खूप प्रयत्न केले. परंतु रोगाचे निश्चित निदान होऊ शकले नाही. त्या रोग्याच्या रोगाबाबतच्या चार्टमध्ये रोगाच्या सदराखाली संबंधीत डॉक्टरांनी G. O. K. अशी नोंद केली. काही दिवसांनी हॉस्पिटलची तपासणी करीत असताना एक वरिष्ठ डॉक्टर आले. त्यांनी तो चार्ट पाहून हा कोणता रोग आहे असे त्या डॉक्टरांना विचारले. तेव्हा त्याने रोगाच्या निदानाबद्दल सर्व हकिकत सांगितली. रोगाचे निदान शक्य न झाल्याने God only knows असे रोगाचे निदान संक्षिप्त स्वरूपात लिहिले आहे असे सांगितले. तपासणी करणाऱ्या अधिकारी डॉक्टरांनी सुद्धा त्याबाबत प्रयत्न केले पण त्यांनाही यश आले नाही. थोडक्यात, वैद्यक शास्त्रात एवढी प्रगती होऊनही काही गोष्टी मानवी बुद्धीच्या पलिकडे असतात असे दिसून येते.

मुंबईच्या जे जे हॉस्पीटलमध्ये डॉ. जावडेकर नांवाचे एक सुप्रसिद्ध बालरोग तज्ञ होते. त्यांच्याकडे एक गरीब वृद्धबाई आपल्या चार-पाच वर्षांच्या एकुलत्या एक अत्यवस्थ नातवाला घेऊन आली. औषधोपचार करुन त्याला बरे करावे अशी तिने विनंती केली. पण मुलाची एकंदर अवस्था इतकी वाईट होती की त्यावर औषधाचा परिणाम होईल असे डॉक्टरांना वाटले नाही. तरीपण त्या वृद्ध बाईला दिलासा देऊन त्यांनी शिकस्तीचे प्रयत्न केले. त्या प्रयत्नाचा काहीही उपयोग न झाल्याने व कमलेही औषध लागू पडणार नाही अशी डॉक्टरांची खात्री झाल्याने त्यांनी त्या वृद्धेला नातवाला घरी घेऊन जाण्यास सांगितले. त्यावेळी सायंकाळ झाल्यामुळे तिने हॉस्पीटलमध्ये एक रात्र राहण्याची परवानगी मागितली व डॉक्टरांनी ती दिली व तेथें असलेल्या नर्सला आवश्यक ते लक्ष देण्यास सांगितले. ती वृद्धा आपल्या आजारी नातवाच्या उशाजवळ बसून रात्रभर एकनिष्ठेने काही चिंतन करीत बसल्याचे नर्सने पाहिले. सकाळी डॉक्टर आले तेव्हा ज्या मुलाची आशा त्यानी सोडली होती त्याच्या प्रकृतीत अनपेक्षित सुधारणा झाल्याचे त्यांना दिसून आले. त्यांना मोठ आश्चर्य वाटले. नर्सने ती बाई रात्रभर चिंतन करीत असल्याचे सांगितले. त्यावरून श्रद्धेनें व त्या वृद्धेच्या इच्छाशक्तीमुळे हे घडले असावे असा डॉक्टरांनी तर्क केला.

शास्त्रीय प्रगती होऊनही काही प्रसंगी अशा घडलेल्या घटनांची कार्यकारण संगती लावता येत नाही. येथे विज्ञानाला महत्व द्यावे की श्रद्धेला हा प्रश्न निर्माण होतो.

जीवनात श्रद्धा आवश्यक असून तिला महत्वाचे स्थान आहे. श्रद्धेने पर्वतही हालतात अशा अर्थाचे एक इंग्रजी सुभाषित आहे. पण हीं श्रद्धा विवेकावर आधारलेली असली पाहिजे. म्हणजे मग ती कधीही त्रासदायक होणार नाही. ह्यादृष्टीने खालील सुभाषित विचारात घेण्यासारखे आहे.

श्रद्धावान् लभते ज्ञानम्
ज्ञानवान् लभते क्रियाम्
क्रियावान् लभते शास्त्रम्
शास्त्रवान् स हि पंडितः ॥

ह्या श्लोकात श्रद्धेला अग्रस्थान दिलेले असले तरी तिची सांगड ज्ञानाशी घातलेली आहे आणि ज्ञानाची सांगड क्रियेशी घातलेली आहे. म्हणजेच श्रद्धा, ज्ञान, क्रिया ही एक साखळी असून तिच्या मुळेच मनुष्याला पांडित्य लाभते. सारांश, जीवनात ह्या तिन्ही गोष्टींची आवश्यकता असून त्या परस्परावलंबी असल्यामुळे अंधश्रद्धेला वाव मिळणे शक्य राहात नाही.

फोन- ३४३०

काजल मेटल्स

सर्व प्रकारच्या स्टेनलेस स्टीलच्या
भांड्यांचे अधिकृत विक्रेते

मे. कोल्हे आणि कंपनी
धुलिया सायकल मार्ट समोर,
जळगांव

आमचेकडे मोल्डींग, वेल्डींग व टर्नींगची कामे केली जातील.
तसेच
ऑटोलाईनचे
आणि सर्व प्रकारचे हेडसिट, फिटिंग व क्रॅकचे कामे करून मिळतील.
सर्व प्रकारचे ट्रॅक्टरचे व शेपींगची कामे केली जातात.
सिटबार, सिल्व्हबार आणि गन मेटल बुशिंगबार, हजर स्टॉकमध्ये मिळतील.
कपल, मोनोब्लॉक पंपसेट, जनरल रीपेअरींग केले जातात.

दर्जेदार कामाचे एकमेव ठिकाण :–

उदय मेटल अँड इंजिनिअरींग वर्क्स

शिवाजी नगर, पोलिस चौकीजवळ, जळगांव – ४२५००१
प्रोप्रायटर – एस. सी. दलाल

नूतन वर्षानिमित्त आमच्या असंख्य ग्राहकांना हार्दिक शुभेच्छा !

रिपेअरींग स्पेशॅलिस्ट

योग्य भाव !
तत्पर सेवा !

टेप रेकॉर्डर, रेडीओ, पंखे, विजेची उपकरणे, कॅलक्यूलेटर्स, मिक्सर, घड्याळे, गॉगलसचे

विक्रेते :– घड्याळे, ओरिएन्ट पंखे, स्टील फर्निचर, टेपरेकॉर्डर्स, कॅसेटस्, विजेची उपकरणे, गिझर्स, हॉट प्लेटस्, ओवेन, गॅस तन्दुर, बेस्ट स्टॅण्डर्ड गॉगल्स ॲन्ड फ्रेम्स, वेनेटेक्स चेन, पट्टे, प्रेझेन्टेशन आर्टिकल्स् इत्यादि

संपर्क – **नॉव्हेल्टी एम्पोरिअम** ☎ दु. ४७११
१९३, महात्मा गांधी रोड, जळगांव. घर ४८११

(Note :– Specialist in Watch Repairing)

ऐसा साहित्यिक होणे नाही ....

सावखेडकर भालचंद्र पंढरीनाथ
एम्. ए.

कधी तुम्ही भर मध्यरात्री निखळून पडलेला तेजःपुंज तारा पाहिला आहे? रात्रीचा गडद अंधार. रातकिडयांची किर्र सोबत. अन् पायवाटेनं तुम्हा एकटेच. दिशा दाखवणारा एकच एक तेजोगोल–चमचमता तारा. तोच निखळून पडतो. अंधार दाटून येतो. अन् तुम्ही दिशा चुकता कधी घडलंय असं तुमच्या बाबतीत?

तुमच्या नसेल पण मराठी शारदेच्या दरबारात शागिर्दी करणाऱ्या अनेक साहित्यिकांच्या बाबतीत तरी असंच काहीसं घडलंय. कारण त्यांना दिशा दाखविणारा, नरहर कुरूंदकर नावाचा तेजःपुंज स्वयंभू ताराच मराठी सारस्वताच्या नभांगणातून अकाली निखळून पडला आहे. अन् लाचार साहित्याचा अंधार मराठी रसिकाला घेरून टाकू पहातोय.

स्वतःच्या अनुभवांशी प्रामाणिक राहूनच कलावंत स्वतंत्र राहू शकतो. अशी भूमिका घेणारा हा स्वयंसिद्ध ज्ञानगभस्ति आपणा साऱ्यांनाच चकवून कायमचा पडद्याआड गेलाय. जग ही एक मोठी रंगभूमि आहे आणि आपण सारेच या रंगभूमीवरील लहान-मोठे नट असलो तरी या एका महान नटाच्या अकाली निधनाने निर्माण झालेली पोकळी भरून निघणे अवश्य आहे. कारण आहेतहि बहु. होतीलहि बहु परि यासम हाचि हा! ऐसा साहित्यिक होणे नाही !!

अगदी परवा-परवा ला. ना. सार्वजनिक हायस्कूलच्या सुवर्णमहोत्सवात त्यांना ऐकलं. खणखण'त वाणी, निर्भीड मते अन् त्यासाठी वाटेल ते राहण्याची तयारी यांचं दर्शन घडलं. कुरूंदकरांना ऐकणं म्हणजे पूर्ण बुद्धिवादी माणसाची तर्ककर्कशता अनुभवणं. 'समाजपरिवर्तनाच्या मार्गातील अडचणी'चा अहापोह करतांना त्यानी या बदलाच्या साधनाचीच एक अडचण म्हणून गणना केली. आजच्या काळांत (निदान भारतात तरी) लोकशाही शासनप्रणालीच समाजपरिवर्तनाची गंगोत्री गणली जाते. परंतु कुरूंदकरांनी मात्र अत्यंत सुसंगतरितीने लोकशाही हीच कशी समाजपरिवर्तनाच्या मार्गातील धोंड आहे ते सांगितले. त्याच्या मते जातीयवादाचा भस्मासुराला पोसणारी लोकशाहीच खरी सामाजिक बदलांना जिवंत गाडते. कारण लोकशाही ही एक अशी शासनप्रणाली आहे की जी एका बाजूने जाती–जातीतील भेद बुजवत चालते आणि दुसऱ्या बाजूने जाती–जातीत तेढ माजवीत जाते. त्यांच्या नेहमीच्याच तर्ककठोर शैलीत त्यांनी त्यांचं म्हणणं श्रोत्यांच्या मनी रूजवलं. तसंच, मराठवाडा विद्यापीठ नामांतरवादी चळवळ अगदी भरात असतांना या एकट्या नरपुंगवानं उघड विरोध–विरोधासाठी नव्हे तर तत्त्वासाठी–करून दलितबांधवांचा रोष ओढवून घेतला.

असे हे नरहर कुरूंदकर एकाएकी निघून गेले... कायमचा चटका लावून. मराठी सारस्वत पुन्हा एकदा निर्बळ बनलं. पंधरा जुलै एकोणीसशे बत्तीस कुरूंदा या परभणी जिल्ह्यातील गावी जन्म घेवून नंतरची उणी पन्नास वर्षांची हयात बादावादी

करण्यात, टीका-निंदा साहण्यात घालणारे नरहर कुरूंदकर मृत्युला इतक्या सहजासहजी भीक घालतील असं आधी कोणी म्हटलं असतं तर आपण त्याला मुर्खात काढलं असतं. त्यांच्या पराक्रमाचा, उमेदीचा हा काळ. अजून बरंच काही घडवायचा, घडायचा काळ मराठी साहित्याला व रसिकाला दोघांनाही बरंच काही देण्यासारखं असतांना कुरूंदकर निघून गेले. एक झंझावात शांत झाला. एक शमा अकस्मात विझली.

कुरूंदकर समीक्षक म्हणून गाजले. पण ते पाश्चात्यदिशाभिमुख नव्हते. अस्सल भारतीय समीक्षणाची गंगोत्री म्हणजे कुरूंदकर असं म्हटल्यास वावगं ठरू नये. त्यांचा 'धार आणि कांठ' हा ग्रंथ टीकाशास्त्रात मोलाची भर घालणारा ठरला. या टीकाग्रंथात त्यांनी मांडलेले विचार अत्यंत मूलग्राही स्वरूपाचे असून त्यामुळें टीकाशास्त्राचा प्रवाहच बदलून गेला. एखाद्या साहित्यकृतीचे मूल्य ठरविनांना वापरला जाणारा मापदंड हा त्या साहित्यकृतीच्या समकालीन असावा. त्याविना त्या विशिष्ट साहित्यकृतीचे चीज होऊच शकत नाही. यासाठी त्यांनी एखाद्या साहित्यकृतीच्या आकलनांस बाधा आणणाऱ्या मापदंडाचो निरूपयोगी म्हणून संभावना केली. त्यांच्या मतें मापदंड हा वाड्.मयाच्या आकलनासाठी असतो, तुलनेसाठी नसतो. याच विचाराच्या आधारे त्यांनी 'आपण मापदंड कोणता निवडणार यावर पुष्कळसे (मूल्यमापन) अवलंबून असते' हा सिद्धांत मांडला. याच सिद्धांताच्या आधारे मराठी कादबरीतील विविध प्रवाहांची, प्रयोगांची आणि प्रवृत्तींची त्यांनी मोठ्या सूत्रमय भाषेत चर्चा केली आहे. त्यांनीच म्हटल्याप्रमाणे- "लेखकांच्या वाड्मयीन प्रकृतीचा, वाड्.मय प्रकारातील प्रवृत्तीप्रवाहांचा आणि त्या वाड्.मयप्रकारातील वाड्.मयकृती जे प्रश्न उपस्थित करतात त्यांचा विचार' ह्या ग्रथात केलेला आहे; आणि त्यामुळेच या ग्रंथाचे स्वरूप ऐतिहासिक किंवा विवेचक न रहातां 'मराठी कादंबरीचे अंतरंग खुलं करणारा मदतन'स' असे बनते. शक्य तितके निरपेक्ष आणि अलिप्त दृष्टीने कलाकृतीकडे बघण्याची त्यांची मनोवृत्तीच या ग्रंथाला उत्तम आधारभूत समीक्षण ग्रंथ बनविण्यात साह्यभूत ठरली आहे, हे जसे आपणास जाणवते तसेच, समीक्षक म्हणून 'रुपवेध' मध्ये तात्विक चर्चा करणाऱ्या कुरूंदकरांहून 'धार आणि काठ' मधील कुरूंदरांची भूमिका वेगळी आहे हेहि आपणांस जाणवतें. याउलट 'वाटा तुझ्या-माझ्या' या पुस्तकातील कुरूंदकरांचे दर्शन आगळेच आहे. युवापिढीच्या जिव्हाळ्याच्या प्रश्नांवर एका मित्राने केलेले मार्गदर्शन म्हणजे हे पुस्तक. याव्यतिरिक्त 'जागर,' 'मागोवा,' 'पंडित नेहरू,' 'शिवरात्र,' 'भजन' आदिमधून कुरूंदकरांचे सर्व विषयांवर अधिकाराने भाष्य करणारे व्यक्तिमत्त्वच साकार होते. 'श्रीमान योगी' या रणजित देसाईंच्या ऐतिहासिक कादंबरीला त्यांनी लिहिलेली प्रस्तावना म्हणजे समिक्षकाने वाड्.मयकृतीचे परिशीलन करतांना राखण्याचे द्विवेभान यावरील उत्तम परिपाठ.

अशाप्रकारे साहित्य आणि समीचा क्षेत्रात सहज विहार करणारे कुरूंदकर राजकारणांतहि तेवढ्याच सहजतेने वावरत. लहानपणापासूनच राष्ट्रसेवादलाच्या तत्त्वांचा संस्कार झाल्याने अन्यायाविरूद्धची चीड त्यांच्या रक्तातच होती. अनेक शतके अन्याय साहणाऱ्या दलितबांधवांना बरोबरींचे स्थान मिळावे हा त्यांच्या जीवननिष्ठेचाच भाग होता. तरीहि बरेचदा त्यांचे विचार समजण्यापलिकडील असल्याने चुकीच्या परिशीलनाच्या वादळात सापडत. त्यातच प्रत्येक प्रश्नांवर स्वत:चे असे खास मत आक्रमकतेने मांडण्याची शॅली. यामुळे एक वादग्रस्त व्यक्तिमत्त्व म्हणूनही ते गाजले.

असे असले तरी आज मात्र त्यांच्या निधनाने एक आकस्मिक पोकळी मराठवाड्याच्याच नव्हे तर संबंध महाराष्ट्राच्याच शैक्षणिक, साहित्यिक आणि राजकीय जीवनात निर्माण झाली आहे. मराठी साहित्याला-विशेषत: मराठी समीक्षेला, महाराष्ट्रातील समाजप्रबोधनचळवळींना आणि राजकीय चळवळींनाही हा पंडित आणखी कितीतरी वर्षे तरी खचितच हवा होता. त्यांच्याकडून खूप अपेक्षा होत्या पण काळ कधीच कोणासाठी थांबत नाही. गेला क्षण तो आपला, बाकी सारं दैवाधीन. अन् त्यामुळेच कुरूंदकरांचं विचारधन जोपर्यंत आपल्या सोबत रहाणार आहे, तोपर्यन्त कुरुंदकर आपल्यातच बोलणार-निर्भीड मते खणखणीत आवाजात ठसठशीत शॅलीत अंधश्रद्धांवर आघात करणार- अन् त्याच भावावेगाने 'बलस्थानें ओळखा'! हा उपदेश करणार.

घटका-पळानं काळ पळत राहणार आहे.
एकदिवस आपणहि त्याचे ग्रास बनणार आहोत.

त्यामुळे कुरूंदकरांच्या विचारशलाकातील काही तेजोकण उचलून आपले जीवन प्रकाशमय करणें एवढेच आपल्या हाती! किंवा कुरूंदकरांची सर्वगामी, सर्वंकष बुद्धिमत्ता, तीव्र पण शुध्द विनोदबुध्दी, निर्व्याज मोकळेपणा, प्रखर तत्त्वनिष्ठा आणि निर्भिडपणा यांच्या आठवणी काढीत व 'गिरा दो पर्दा कि अब दास्ताँ खाली हो गयी हैं' ची विराणी गात त्यांना भावपूर्ण श्रध्दांजली वाहणे एवढेंच आपल्या हाती उरले आहे. नाहीतरी आपल्यासारख्या सामान्य माणसांच्या हाती दोन अश्रू ढाळण्याखेरीज असते तरी काय ?

卐 卐 卐 卐

☎ 4137

पूर्वीचे तळेले इलेक्ट्रिक रिपेअर
म्हणजेच नांव बदलून

अलका इलेक्ट्रिकल्स्

आमचेकडे इ. मोटार, पंखे व वेल्डींग
ट्रान्सफार्मर वायडींग करून मिळेल.
तसेच
मेनस्विच, स्टार्टर, गीझर इत्यादी साधने
उत्तम प्रकारे रिपेअर केले जातील.

प्रो. आर. सी. तळेले

हेलकावा

कु. लता मुकुंद देशपांडे
S. Y. B. Com.

अशाच एका रम्य पहाटे
वारा मला छेडून गेला
छेडतांना कानामधे गुजगोष्टी करुन गेला।
अशाच एका कोवळ्या सकाळी
सूर्य हळूच डोकावून गेला
रम्य केशरी किरण ठेवा मनात ठेवून गेला।
अशाच एका मध्यान्ही
उदासपणा मनात भरुन गेला
संध्याकाळच्या चाहुलीने कुठेतरी विरुन गेला।
अशाच एका संध्याकाळी
बोलकेपणा बहरुन आला
कातरवेळच्या पावलाने मनामध्ये अबोल झाला।
अशाच एका शांत रात्री
पारिजातक दरवळून गेला
प्राजक्ताच्या दरवळण्याने मन निष्पाप करुन गेला।

卐 卐 卐

मुग्ध कळी

अशीच एक वेडी कळी।
स्व:ताशीच हसत होती।
हसता हसता मनामध्ये।
उमलण्याची आशा होती।
अशीच एक उमलती कळी।
दवामध्ये भिजत होती।
दवामध्ये भिजतांना।
स्वत:शीच फुलत होती।
मनामध्ये फुलन फुलता।
काट्यावरती विसावत होती।

— माफी —

संजय येवले
एस्. वाय्. बी. एस्सी (अे)

सकाळचे दहा वाजले आहेत. दीपक मनिषाची वाट पहात उभा आहे. त्याच्या मनात तुफान वादळ भरलेले आहे. ह्या क्षणी काय होईल याची त्याला कल्पनासुद्धा नाही. तो फक्त एकच विचार करीत आहे. मनीषा केव्हां येईल व तिच्याजवळ आपण माफी केव्हां मागू. पण त्या दिवशी मनीषा कॉलेजलाच आली नाही. दिपक तिची वाट पहात-पहात त्याचे डोळे पाणावल्यासारखे झाले. त्याला त्या मनीषाच्या मागील गोष्टींच्या आठवणी येऊ लागल्या.

मनीषाची पहिलीच भेट व्ही. टी. च्या बसस्टॉपवर झाली. त्यावेळेस दीपक मुंबईत पहिल्यांदाच आला होता. कारण त्याच्या वडिलांची बदली नुकतीच मुंबईला झाली होती. दीपक बसस्टॉपवर जाण्यास निघाला त्यावेळेस तेथे ती तुफान गर्दी, गोंधळ, गाड्यांची रहदारी व त्यांचे वेगवेगळे आवाज सुरू होते. अशा परिस्थितीत दीपक पार गांगरून गेला होता. काय करावे त्याला काही सुचतच नव्हते. क्षणा क्षणाला त्याच्या मनांत येत होते कुणालातरी विचारावं. पण काही लोक म्हणतात मुंबईला कोणत्याही परक्या माणसाला विचारणं म्हणजे धोक्याचं असत. त्यासाठी पोलीसाला विचारावं. पोलीसाला शोधण्यासाठी त्याने नजर चहुबाजूने फेकली परंतु तेथे कोठेहा पोलीस दिसला नाही. आता तर त्याला फारच भीती वाटू लागली होती. पाऊल पुढं टाकण्याची त्याची हिंमतच होत नव्हती, तेवढ्यात दूर बसस्टॉपवर एक मुलगी उभी दिसली. त्याच्या मनाला तेवढाच धीर आला, एवढ्या गर्दीत आपल्याला कुठंतरी आधार मिळाल्यासारखे त्याला वाटले. त्याच्या मनात आले आपण त्या मुलीजवळ जावं आणि तिला विचारावं, पण पुन्हा तो विचार करू लागला, एखाद्या परक्या मुलीला आपण जाऊन विचारावं आणि तिने आपल्या गालात मस्त कोरी करकरीत हाणली तर? पण मनाचा धीटपणा करून दीपकने तिला विचारलं Excuse me, please आपण कुठं जात आहांत! त्यावर तिने दीपकला वरून खालपर्यंन्त निरखून पाहिले व जरा रागातच म्हणाली, का? त्यावर दीपक घाबरूनच गेला होता. जणु त्याच्या तोंडाचे पाणीच पळाले होते! तो घाबरत म्हणाला, "नाही, म्हणजे मला कॉलेजला जायचे होते पण बस कोणती आहे ते मला माहित नाही," त्या मुलीने दीपकला बसचा नंबर सांगितला. एवढेच नाही तर ती मुलगीही त्याच कॉलेजला जाणार होती. थोड्यावेळाने बस आल्यानंतर ती दोघेही निघून गलीत.

दीपक आणि मनिषा दोघेही बसने जात असल्यामुळे त्यांच्या मधून मधून भेटी होऊ लागल्या आणि त्या भेटीमध्ये त्यांनी एकदुसऱ्याचा परिचय करून घेतला. तसेच मनिषाने तिच्या आईवडिलांशी दीपकची ओळख करून दिली, दीपक सुटीच्या दिवशी तिच्या घरी गप्पा करायला जायचा. ते दोघेही कॉलेज, पिक्चर अशा अनेक विषयांवर गोष्टी करायचे. अशाप्रकारे बरेच ८-९ महिने निघून गेले.

तिला ज्यावेळेस जवळून पाहाण्याचे प्रसंग येत गेले त्यावेळेस दीपकला वाटायचं ही मुलगी दिसते तितकी स्टंट नाही, ती अगदी अल्लड व भोळी आहे, कारण ती तिच्या मनातील साऱ्या गोष्टी दुसऱ्यांजवळ सांगते यावरूनच ही मुलगी किती साधी आहे याची त्याला जाणीव झाली. नकळत त्याच्या मनांत तिच्याविषयी आदर निर्माण झाला, तिच्याबद्दल कुतुहल वाटू लागले, त्याच्या कानांना तिचं गोड बोलणं सारखं ऐकत राहावसं वाटू लागलं. त्याच्या डोळ्यांना वाटायचं तिने कायम आपल्या समोर उभे राहावे व आपण तिच्याकडे पाहात राहावे. अशा तऱ्हेने तो तिच्याकडे आकर्षित होऊ लागला. असे बरेच दिवस केव्हा निघून गेले ते त्याला कळाले सुद्धा नाही.

एके दिवशी दीपक घरी पुस्तक वाचत बसला होता. आणि अचानक पोष्टमनने त्याच्या हातात तार दिली, दीपकने ती फोडून वाचली त्यात लिहिले होते 'Mother Serious, start immediately' ती तार पाहून तो ताबडतोब गावी गेला. आईची तब्येत जास्त खराब झालेली होती. सुदैवाने धोक्याची वेळ टळलेली होती पण दिवसेंदिवस आजार वाढत होता, आणि अशातच एक दिवस आई दीपकला व ह्या जगाला सोडून निघून गेली. त्याच्या मनावर जणू दुःखाचा डोंगरच कोसळल्यासारखे झाले होते. तशातच त्याला त्याच्या मनिषाची आठवण झाली. त्याला वाटलं ह्या जगांत आपल्या आतुलकीचं कुणीतरी आहे आणि त्या आशेने तो वडिलांचा निरोप घेऊन मुंबईस आला.

मुंबईला आल्यानंतर दीपक कॉलेजला गेला. दीपकची नजर मनिषाचा शोध घेत होती परंतु त्याला मनिषा काही दिसत नव्हती. असे २-३ दिवस निघून गेले. मग त्याने तिच्या मैत्रिणींनाच विचारले, "मनिषा कॉलेजला का येत नाही?" त्यावर त्या म्हणाल्या, "तुला माहित नाही. मनिषाचे लग्न झाले" तो त्यांच्या बोलण्याकडे शून्य नजरेने पाहातच राहिला. त्याला वाटत होतं. आपल्या पायाखालची जमीन हादरत आहे, डोक्यावर जणू घण पडत आहेत. तसेच आपण हे स्वप्न तर पाहात नाही ना? किंवा आपणांस भास तर होत नाही ना? असे कितीतरी प्रश्न त्याच्या मनांत उभे राहिले. तो तसाच घरी निघून गेला.

काही दिवसानंतर मनिषाची व दीपकची भेट भाजीमार्केटला झाली. शक्यतोवर दीपक तिला भेटण्याचे टाळतच होता तोपर्यन्त ती जवळ येऊन हसत म्हणाली, "अरे! दीपक बऱ्याच दिवसानंतर भेटत आहेस. आणि हो! तू माझ्या लग्नात कां आला नाहीस? मी तुझी फार फार वाट पाहीली. तिचं नेहमीप्रमाणे सारखं बोलणं चालूच होत. मनीषा मधेच थांबून म्हणाली दीपक तू आज असा नाराज कां दिसतोस?" त्याच्या मनात आले आता हिला सारी कहाणी सांगावी व तो तिला सांगू लागला, 'मनिषा मुली खरोखर वाईट असतात. त्यांना दुसऱ्याच्या मनाची कदर नसते." त्यावर ती म्हणाली, "असं झालं तरी काय?" काय झालं म्हणून विचारतेस!' 'मनिषा तुला माहीत नाही मी तुझ्यावर किती प्रेम करीत होतो. आणि शेवटी तू दुसऱ्याशी लग्न केलंस, तू माझ्या प्रेमाचा अपमान केलास,' तेव्हा मनिषा रागाने चिडूनच म्हणाली, 'दीपक, काय बोलतो आहेस याचा विचार कर आणि स्वतःला लवकर सांभाळ!' 'नाही मनिषा हे खरं आहे.' त्यावर मनिषा म्हणाली 'दीपक, मला तुझ्याकडून अशी अपेक्षा नव्हती. मी स्वप्नात सुद्धा असा विचार केला नव्हता! खरंच मला आज समजलं मुली-मुलांशी बोलण्याचे कां टाळतात...? कारण मुलं त्याचा वेगळाच अर्थ काढीत बसतात. त्यांना समाजाची पर्वा नसते, त्यांना हे माहित नसंत की स्त्री जातीवर समाजाची किती बंधनें असतात. ती त्यांना सहजासहजी तोडता येत नाही. आणि म्हणूनच कोणत्याच मुलीने-मुलांशी ओळखी करणं म्हणजे मुर्खपणा होय, कारण चूक ते करतात व दोषी दुसऱ्याला ठरवतात."

दीपक फक्त तिच्याकडे पाहात राहीला तो अतिशय अस्वस्थ झाला. दीपक घरी आल्यावर विचार करू लागला. खरोखर मनिषाचे प्रेम निर्व्याज्य, पवित्र, उदात्त असं होतं. ते एका खऱ्या मित्राच्या प्रेमचं होतं. कारण कुठल्याही वैषयिक भावनेचा त्याला स्पर्श नव्हता, खरोखर केवढा मोठा अपराध घडला माझ्याकडून, केवढा भयंकर गुन्हा केला होता मी. त्या पवित्र प्रेमाला मी वैषयिकतेच्या साच्यात बसून पहात होतो, गाड हसणाऱ्या फुलावर

आघात करू पाहात होतो. आणि यासाठी आपल्याला तिच्याजवळ माफी मागायला गेलेच पाहिजे. परंतु त्याची हिंमतच होत नव्हती. जो दीपक आजपर्यंत तिच्याशी निडरपणाने मोकळ्या मनाने गोष्टी करत होता पण आज तिच्याजवळ माफी मागण्यासाठी त्याचे पाऊल पुढे पडत नव्हते.

आणि एवढ्यांचसाठी तो आज कॉलेजवर मनिषाजवळ माफी मागायला आला होता. परंतु मनिषा न भेटल्यामुळे तो निराश होऊन परत जात होता. रस्त्याने चालत असतांना अचानक त्याला मनिषा दिसली. त्याच्या मनाला वरं वाटलं, परंतु दैवयोग म्हणा की त्याचं नशिब म्हणा तो मनिषाला हाक मारील तेवढ्यांत बसने त्याला जोरदार ठोस दिली व तो चेंडूसारखा फेकला गेला. हे सारं दृष्य मनिषाने पाहिले. तिचा तर धिरच खचून गेला होता. ती कशीतरी त्याच्याजवळ गेली. पहाते तर द्रीपक रक्ताच्या थारोळ्यात होता. मात्र त्याच्या तोंडातून हलकेसे शब्द येत होते, म .... नि .... षा ...... म .... ला .... मा...... फ .... क .... र ... .
मी ...... तुला ..... समजू शकलो ना ......

卐 卐 卐

पहाट

शरद ओंकार सोनार
१२ वी (आर्टस्)

हळूच लागली चाहूल
तुझ्या आगमनाची
केली तयारी सृष्टीने
तुझ्या स्वागताची
निघत होता हळूच
अरुण टेकडी आडून
लावले सप्तरंगी किरण
त्याने चौफेर उधळून
पक्ष्यांच्या किलबिलाटाने
हळूच वर्दी दिली
ढगा आड लपत छपत
रजनी अदृश्य झाली.

यायचेंच होते ...

राजेंद्र धांडे
एफ्. वाय्. बी. कॉम II

यायचेच होते जीवनांत माझ्या
सोडून तू गेलीस कां ?
तहानलेल्या चातकावर
प्रितीचा वर्षाव केलासच कां ?

यायचेच होते जीवनांत माझ्या
दुःख तू दिलेस कां ?
या खुल्या भ्रमराश तू
प्रिती-सुमनात कोंडलेसच कां ?

यायचेच होते जीवनांत माझ्या
विरह तू दिलास कां ?
सांग प्रिये सांग
निष्ठूर तू झालीस कां ?

With Best Compliment From—

Bhatia Electric Works and Stores

Authorised Dealers for

Khaitan Ceiling and Exhaust fans Jawan Table fans, Anchor Electrical Assessories.

7, Bhatia Shopping Centre,
JALGAON 425001

उद्याची आशा : सूर्यशक्ती

नरेंद्र खर्चे
१२ वी Sci.

" पृथ्वीच्या पोटातील इंधनसाठे म्हणजे जणूकाही वडिलार्जित संपत्ती. नव्या पिढ्यांनी ती नष्ट केली तर मनुष्याला कफल्लक व्हायला काय वेळ लागणार? म्हणूनच उर्जेचा नवा शोध घेण्यासाठी आता सुर्यशक्तीची उपासना करायला हवी. "

आज अखिल मानवजातीसमोर उर्जेचे उत्पादन कसे वाढवायचे आणि ती कशी साठवून ठेवायची हा प्रश्न भेडसावत आहे. आज पृथ्वीवरील अन्य देशामध्ये सौरशक्तीचा कसा उपयोग करून घेता येईल यावर संशोधन सुरू आहे. या संशोधनाचे महत्त्वाचे फळ म्हणजे सौरघट, सौरघट हा सूर्यांच्या किरणामधील प्रकाश उर्जेचे विद्युत उर्जेत रूपांतर करतो. त्याचप्रमाणे पृथ्वीभोवती फिरणारे कृत्रिम उपग्रह आज दळणवळणातील क्रांती घडवून आणत आहेत. त्यांच्या सहाय्याने जगाच्या एका कोपऱ्यातील संदेश सहजपणे दुसऱ्या कोपऱ्यात पोचवले जातात. परंतु या उपग्रहांचे काम त्यांना उर्जा पुरविणाऱ्या सौरघटाशिवाय अशक्य झाले असते. उपग्रहाच्या बाहेरच्या अंगाला पातळ चकत्या चिकटविलेल्या असतात या चकत्या सूर्याचे किरण शोषून घेऊन त्यांचे विद्युत्शक्तीत रूपांतर करतात व उपग्रहातील यंत्रणेला वीज पुरवितात.

जर या सौरघटाचा शोध लागला नसता तर अतिशय जड व धोकादायक अशा किरणोत्सर्गी पदार्थांपासून उपग्रहांतील यंत्रांना उर्जा पुरवावी लागली असती. त्यामुळे उपग्रह पाठविण्यामागचा खर्च तर अतोनात वाढलाच असता परंतु काही वेळा उपग्रहांना अपघात होऊन ते पृथ्वीच्या वातावरणांत खेचले गेले असते. तेव्हा या किरणोत्सर्गी पदार्थामुळे पृथ्वीच्या काही भागात धोकादायक परिस्थिती निर्माण झाली असती. पृथ्वीवरील सर्व जीवनच मुळी या सौर शक्तीवर आधारित आहे. पृथ्वीवरील सागरात सर्वप्रथम वेगवेगळी मुलद्रव्ये एकत्र येऊन (Alliances) प्रथिने निर्माण झाली व या प्रथिनांपासून पहिली जीवसृष्टी निर्माण झाली असावी.

सूर्याची प्रकाशशक्ती शोषून घेऊन ती अन्नाच्या स्वरूपात वनस्पतीद्वारा पाठविली जाते. हेच अन्न पृथ्वीवरील इतर जीव भक्षण करतात. या अन्नाच्या चक्राबरोबरच सूर्याची उर्जाही वनस्पतीकडून प्राण्यांना दिली जाते व या उर्जेचे उष्णतेत रूपांतर होऊन ती वातावरणांत मिसळून जाते. अर्थात वनस्पती सर्व उर्जा घेतात असे नाही. बरीचशी उर्जा हवेला मिळते. यामुळे हवा गरम होऊन वारे निर्माण होतात. काही प्रकाशउर्जा पाण्याला मिळून त्याची वाफ होते. अखेर वाफेचे ढग व ढगातून पाऊस पडून पाणी डोंगरावर किंवा उंच प्रदेशांमध्ये साठते. उंचावर साठवलेले पाणी नदीवाटे धबधब्यांवाटे समुद्र-सपाटीवर येतात. यावेळी या पाण्यात साठलेली स्थितीजन्य उर्जा आपण विद्युतजनित्रे फिरवून विद्युतउर्जेत रुपांतरित करतो.

आपण सौरशक्ती असे म्हणतो तेव्हा सध्या पृथ्वीवर सूर्यापासून येणाऱ्या किरणांमधील शक्तीविषयीच आपण बोलत असतो. कोळसा व तेल

यासारख्या इंधनातील उर्जा ही बँकेत आपल्या वाडवडिलांनी साठविलेल्या पैशांसारखी आहे. ती एकदा वापरून टाकली कीं पुन्हा आपल्याला काही ती वापरता येणार नाही उदा :- एखादा खुशालचेंडू इसम मुलाबाळांची पर्वा न करता वडिलार्जित पैसा चैनीत उधळतो त्याचप्रमाणे सध्या मानवजात - विशेषत: पुढारलेल्या देशांमधील - कोटयावधी वर्षे निसर्गाने साठविलेली ही उर्जा अक्षरश: उधळून टाकीत आहे पुढील पिढ्यामधील मानवजात कोणत्या उर्जेचा उपयोग करून मानव संस्कृतीची जोपासना करणार याचा विचार फारच थोडे लोक करीत आहेत.

नैसर्गिक तेलांसारखी इंधन यंत्रे चालविण्याच्या दृष्टीने अतिशय उपयुक्त आहे. दुर्दैवाने औद्योगिक-दृष्टया प्रगत राष्ट्रात या इंधनाचा खाजगी वाहनात उपयोग करून अक्षरश: उधळपट्टी चालू आहे. या इंधनाचा वापर अतिशय जपून करायला पाहिजे. सुर्यापासून मिळणारी सौरशक्ती वापरून आपणही खनिज इधने वाचवू शकू त्याचबरोबर सौरशक्तीच्या वापराने पृथ्वीवरील उष्णतेचा समतोलही ढळण्याची शक्यता नाही. कारण एवढी प्रकाशउर्जा पृथ्वीवर सूर्याकडून येणार असतेच. त्याचबरोबर या शक्तीच्या वापराने पृथ्वीवरील वातावरणातील कर्बद्विप्राणील वायूही वाढण्याची शक्यता नाही.

सूर्यशक्ती वापरतांना होणारा आणखी एक फायदा म्हणजे सूर्यशक्ती जागच्या जागी योग्य त्या शक्तीत रूपांतरीत करून वापरता येणें शक्य असल्यान ती दुसरीकडे वाहून नेण्याचा खर्च होणार नाही. अशा रितीने वाहून नेतांना उर्जा वाया जाण्याचाही धोका नाही. दूरदूरच्या गावांना, खेडयांना वीजपुरवठा करण्यास सध्या विद्युतकेंद्र तयार नसतात. कारण ते त्यांना बरेच खर्चिक काम होते. म्हणूनच भारतातील बऱ्याचशा खेडयांकडे वीज पोहोचलेली नाही. परंतु सौरशक्तीचा उपयोग सुरू झाल्यावर गावातही जागजागी वीज निर्माण करता येईल, तिचा शेतीला पाणी पुरविण्यासाठी, छोटे उद्योगधंदे चालविण्यासाठी, तसेच प्रकाश-निर्मितीसाठी करता येईल, यामुळे महत्त्वाचा फायदा हा होईल की खेडयात झालेल्या औद्योगिकरणाने खऱ्याखुऱ्या अर्थाने गावे शहराच्या जोखडातून मुक्त होतील. शहरांकडे जाणारा बेकारांचा लोंढा थांबवता येईल.

सूर्यशक्ती ही केवळ सौरघटांद्वारेच नव्हे तर इतरही उपायांद्वारे वापरात आणता येते. सुर्यशक्तीचा उपयोग करून पाणी गरम करता येईल व हळूहळू त्याचे तपमान वाढवून निर्माण झालेल्या वाफेचा उपयोग करून यंत्रे चालविता येतील. विद्युतजनित्रे चालवून विद्युतनिर्मिती करता येईल. सौरशक्तीचा वापर करून अन्न शिजविण्यासाठी तयार केल्या गेलेल्या सोलर कूकरविषयी तुम्ही ऐकले असेलच हिमाचल प्रदेशात फळे जलदरित्या वाळविण्यासाठी सुर्यकिरणे केंद्रित करून उष्णता निर्माण करणाऱ्या कपाटांसारख्या यंत्राचा वापर केला जातो. हे झाले सर्व सूर्यशक्तीचे फायदे. हे लगेचच आपल्या पदरात पडणार आहेत असे नाही. सूर्यशक्तीचा एकचवेळा म्हणजे सूर्य फक्त दिवसाच प्रकाशत असतो. यावर उपाय म्हणजे दिवसा न वापरलेली सूर्यशक्ती साठवून ती रात्री वापरण्याची सोयही केली पाहिजे. त्याचप्रमाणे हवामानातील बदलांमुळे, ढगांमुळे पृथ्वीवर येणाऱ्या सूर्यशक्तीमधील बदलांचाही विचार केला गेला पाहिजे.

हे सर्व प्रश्न लक्षात घेऊन जगभर शास्त्रज्ञ व तत्रज्ञ प्रयोग करीत आहेत. यातील बरेच प्रश्न हळूहळू सुटतील अशी खात्री आहे. ह्यामुळे आपल्या भारत देशात एक आमुलाग्र बदल घडून येईल, त्याचप्रमाणे खेडयांमध्ये स्वयंपूर्णतेचे वारे खेळू लागतील आणि शहरांमधीलही उर्जेचा तुटवडा कमी होईल यात तीळमात्र शंका नाही. दारिद्रय, मागासलेल्या या अंधारातून आपल्या देशाला जर सर्वांगीण प्रगतीच्या प्रकाशाकडे जायचे असेल तर व्यापक स्वरूपाच्या प्रयत्नांचे अर्घ्य सूर्यदेवास द्यावे लागेल. ही महत्पूजा आधुनिक विज्ञानमणींनाच बांधावी लागेल यात नवल ते कसले ?

卐 卐 卐 卐

" मी कसा दिसणार ? "

बी. नारायणराव
एम्. अे. प्रथमवर्ष

परमेश्वराने घडलेला हाडामांसाचा मानव देह ! आणि त्या देहात कुठंतरी असलेल; कधीच कोणालाही प्रगट स्वरूपात न दाखवता आलेल मन! मानवाचं मन! किती विचित्र असत मानवी मन ? कधी मूर्त तर कधी अमूर्त; कधी दृष्य तर कधी अदृष्य गोष्टींचा विचार करत. कुठंतरी विचारमग्न होत. असाच माझ्या मनात विचार आला. मी विचारमग्न झालो. अितका विचारमग्न झालो; सारं काही विसरून मनाचे ठिकाणी एकच विचार ! वयाची तीन तपे जरी उलटली तरी शिक्षण घ्यायच! कॉलेजमध्ये विद्यार्थी म्हणून जायच !! आणि नेमकं आमच्या ह्या विचाराला एका प्रश्नाच ग्रहण लागल. "कॉलेजमध्ये मी कसा दिसणार ?"

आपण जाणकार वाचक माझ्या प्रश्नाला हसणार. हा काय वेडयासारखा प्रश्न झाला.? हा अगदीच वेडा दिसतो. पण ज्ञानासाठी असलेलं वेड वेगळच असत. मलाही प्रथम वाटलं की आपण वेडे आहोत. चांगली आयुष्याची तीन तपे उलटल्यावर कॉलेजच्या एम्. ए. मराठीच्या वर्गात विद्यार्थी म्हणून आपण बसणार. कॉलेजात जाऊन आपण शिक्षण घेणार! तर आपण कसे दिसणार? हाच प्रश्न मनात घर करून होता.

कॉलेजात प्रवेशाचा फॉर्म भरला. कारण आजवर आमचे शिक्षण झाले ते चक्क बहि:स्थ विद्यार्थी म्हणून. आता मनाला लागलेली ओढ म्हणजे आयुष्यात आपण कॉलेजचे ते दिवस; जे आपणाला अनुभवता आले नाहीत ते अनुभवावेत. म्हणून निश्चयानें कॉलेज प्रवेशाचा फॉर्म भरला. पहिल्या तासाला आम्ही सकृतदर्शनी उपस्थित होईपर्यन्त जे काहूर माजले. जे वादळ माजले; जो विचारांचा सुंसाट वारा थैमान घालायला लागला तो याच प्रश्नाने की, " मी कसा दिसणार "

आम्ही स्वत:ला नख शिखांत न्याहाळले. मनात विचारांच्या भरतीची एक लाट आली. कोणा लेखकाला 'एक पहिला पाढरा केस' इतका छळला की त्यातून लघुनिबंधाची मांडणी झाली. आणि या देहावर तर अगदी एखाद्या पठाराने मध्यान्हीच्या सूर्यप्रकाशात चमकावे अशी भुरळ झाली आहे, तर मग आपण त्या जगात - त्या विश्वात - कसे दिसणार ?

पहिल्याच दिवशी मनात उसळणारा हा डोंब मी त्यावेळी शमवू शकत नव्हतो. नको ते शिक्षण ! नको ते कॉलेज ! नको ती नसती उठाठेव ! असे प्रश्न एकसारखे बाणांचा मारा करीत होते. धन्य ते भीष्माचार्य ! ज्यांचा शय्या बाणांची होती. बाणही नोकदार, टोकदार, वास्तव होते. मानव टोकदार तीक्ष्ण बाणाचा प्रहार सहन करू शकतो. पण मनाच्या ठिकाणी बोचणाऱ्या शल्याचे बाण किती दाहक; तीव्र असतात याचा अनुभव मी घेत होतो.

सभोवतालचे वातावरण प्रसन्न होते. सगळ अगदी नंदनवन! रंगीबेरंगी फुलांची चालती बोलती ती बाग ! मंद मृदुगंध दरवळत होता. मी मात्र मनाच्या कप्प्यात अडकून; दडून निष्क्रियपणे न्याहाळत होतो. जणू सगळयांच्या नजरा माझ्याकडे रोखलेल्या आहेत. हा कोण? असा भास आभासाचा खेळ

चालला होता. जे नानाप्रकारचे रंगीबेरंगी विचार केले, ते पार चक्काचूर झाले होते.

बाळ अभिमन्यूने चक्रव्यूहात प्रवेश केला. त्याचे ठिकाणी देखील प्रश्न निर्माण झाला नसेल की "मी ह्या चक्रव्यूहात कसा दिसणार?" मी मात्र माझ्याच चक्रात गटांगळया खात होतो. तोच घंटेचा घणघण आवाज कानी पडला. स्वत:ला चाचपत, सावरल. निमूटपणे "आमची पाऊले चालती नं. २ च्या खोलीची वाट"!

वर्गात अस्मादिकांनी प्रवेश केला त्यावेळी फक्त आमच्या सोबतीला होती ती बाकं! अगदी निर्जीव नव्हती ती. ती माझ्याशी बोलत होती. "हे पहा ; आम्ही आहोंत येथे! तसाच तू पण बस!"

हा काय त्यांचा उपदेश झाला. पण त्याक्षणी त्यांचा उपदेश ऐकणं मी कर्तव्य मानल त्यांची महान तपश्चर्या पाहुन मी त्यांचाच आदर्श घेतला. एखाद्या नवपरिणत वधूने लाजावे, खाली मान घालून बसावे. अगदी तसा मी......

आश्चर्य ! प्राध्यापक केव्हा आलेत. वर्गात विद्यार्थ्यांनी केव्हा प्रवेश केला ते देखील मी जाणू शकलो नाही. मनाचे ठिकाणी तेवढे धाडस नव्हते. समोरची प्रफुल्ल सृष्टी बघण्याची दुबळया मनाचे ठिकाणी हिंमत होत नव्हती. मनात तोच प्रश्न "मी कसा दिसणार ?

मी बाकात बसलेलो होतो. मी काहीतरी लपवून ठेवू इच्छित होतो. काय लपवून ठेवायचे होते मला ? माझे वय, माझे शरीर, माझे पांढरे केस, माझे मी पण वा माझे अज्ञान ! सारा व्यर्थ प्रयत्न ! सगळा व्यर्थ खटाटोप चालला होता. तितक्यात कानावर शद्ब आलेत.

"आपण आजच आलात वाटत ?"

प्रश्न मला विचारला होता. याचे मला भान नव्हते. मी ठिकाणी असूनही ठिकाणावर नव्हतो. पुन्हा कानी शद्ब पडलेत.

"हो ! हो ! आपणच !"

मग मात्र मी सरळ अगदी सरळ कोनासारखा उभा राहिलो. आणि "मी कसा दिसणार ?" हा माझाच प्रश्न केव्हा मला सोडून गेला हे कळल नाही. मनाच्या स्मृतीमध्ये त्याच ठिकाणी त्यावेळी आठवले ते कबीराचे बोल– "गुरू गोविंद दोऊ खडे काके लागु पाय ?"

या ठिकाणी मला दिसणारे होते ते माझे गुरू! ज्ञान देणारे गुरु ! आजवर बहि:स्थ म्हणून ज्ञान ग्रहण करणाऱ्या मला रामदासांच्या उक्तींची आठवण झाली.

"नाना साधने बापुडी । सद्गुरूविण करिती वेडी ।
गुरूकृपेविण कुडकुडी । वेर्थचि होती ।।"

卐 卐 卐 卐

तुलाही जाणवेल

विजय नारखेडे
सिनियर एम्. ए.

निर्णय कधीचाच घेणार होतो
तुझ्या हाकेला ओ द्यायचा नाही.
मनावर समुद्र आंथरायचा व
डोळयात हिमालयीन दडपण ठेवायचे.
तुझ्या गावाच्या शिवरेषेवर मी
टांगून ठेवलीय एका जखमी भुतकाळाची
खद्खद्ती मह्फिल !
त्याच्यातून जातांना तुलाही जाणवेल
तुझं हरवलेलं सत्त्व व तू जोपासलेली निती
अन् तुझ्या चपळ सर्कशीतल्या जनावराना
तुझ्या दलालीची भिती.
पापणीच्या आत दडलेल्या पाण्यात
लाखो चेहऱ्याचे प्रतिबिंब चित्रित होतांना
रविवर्म्याच्या चित्रातील जिवंतपणाही
तुझ्या नयनांत फिका पडतो.
नाजुक सौंदर्याच्या तुझ्या हातांना
जेव्हा खजुराहोच्या मूर्तीचे
प्राक्तन लाभले असे तू म्हणालीस तेव्हा
दुनियेत स्त्रीत्व मातीमोल झाले,
मातीमोल झाले ! ....

स्वतंत्र खलिस्थानचा विषारी नाग !

चारुदत्त मधुकर जोशी
Jr. M Com.

दि. १६ जुलै १९८१ ची वृत्तपत्रातील बातमी वाचून जबरदस्त धक्का बसला. कारण कोणत्याही राष्ट्रवादी मनोवृत्तीच्या पुरूषाचा थरकाप उडविणारी ती वार्ता होती. अकाली लोंगोवाल गटाच्या लोकांनी जागतिक शिख संमेलन वरील तारखेस भरविले होते. तेव्हा भारतीय संघराज्यांतर्गत पण स्वतंत्र शिखराष्ट्राची मागणी करण्यात आली होती. म्हणजेच स्वतंत्र शिखिस्तानची राष्ट्रद्रोही मागणी केली होती.

आजच सरकारपुढे अनेक समस्या कमी अधिक अग्रस्वरूपात आहेत. त्यात प्रामुख्याने आसाम आंदोलन, पाकिस्तान बरोबर करण्यात येत असलेला 'युद्ध नको' करार वगैरे, त्यात भर पडली लोंगोवाल गटाने केलेल्या शिखिस्तान मागणीची!

या मागणीचा राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय, राजकीय व सामाजिक या सर्व बाजू लक्षात घेऊन विचार केला तर ती देशद्रोही व विघटनकारी तर आहेच पण खुद्द शिख बांधवांनाही घातक ठरणार आहे.

खलिस्थानवाद्यांची ही मागणी म्हणजे आज संपूर्ण भारतीय जनतेला गळफास ठरणार आहे. कारण काश्मिरपासून कन्याकुमारी पर्यन्त असलेली भारत भूमी राष्ट्रातील प्रत्येक नागरिकाची आहे. केवळ विशिष्ट समाजाचे लोक त्या विशिष्ट राज्यात राहतात म्हणून ते राज्य त्या लोकांचे मालकीचे होत नाही. अशा रितीने वागल्यास देशातील एकता संपुष्टात येऊन, भारताला परकीयांपासून धोका निर्माण होऊ शकेल.

म्हणूनच साप्ताहिक हिंदुस्थानतर्फे हिमांशु जोशी यांनी घेतलेल्या मुलाखतीत गृहमंत्री ग्यानी झैलसिंग यांनी स्पष्ट केले आहे की स्वतंत्र खलिस्तानचे हे आंदोलन नव्हेच. काही अतिरेक्याच्या या केवळ घोषणा आहेत. "यह तो चंद सिरफिरे लोगोंका दिया हुआ नारा है." असें झैलसिंग म्हणाले. परंतु गृहमंत्र्याच्या या विधानाने परिस्थितीचे गांभीर्य कमी होत नाही. कारण केवळ घोषणांवर न थांबता देशद्रोह्यांची मजल फार लांबवर गेलेली आहे. कारण या अतिरेक्यानी अमृतसरमध्ये स्वतंत्र रेडिओ केंद्र उभारले आहे, राजकीय खून पडत आहेत. इतकेच नव्हे तर २९ सप्टेंबरला खलिस्थान–वाद्यांनी इंडियन एअरलाईन्सचे दिल्ली – श्रीनगर उड्डाणावरील विमान पळवून लाहोरला उतरविले. हा एक सरकारला धाक दाखविण्याचाच प्रयत्न आहे. त्यामुळे सर्व राष्ट्रप्रेमी भारतीयांनी या गोष्टीकडे गांभीर्याने पाहाणे आवश्यक आहे. सरकारनेही कठोरपणाने ही चळवळ मोडून काढली पाहिजे.

भारत हे संघराज्य असल्याने, अनेक बाबतीत राज्यांना सार्वभौमत्त्व देण्यात आले आहे. स्वतंत्र शिखिस्तानच्या मागणीचे कारण स्पष्ट करतांना, अकाली दलाच्या लोंगोवाल गटाने असा आरोप केला आहे की भारत सरकार शिखांच्या धार्मिक

व्यवहारांमध्ये हस्तक्षेप करते, म्हणून स्वतंत्र राष्ट्राची मागणी करण्यांची गरज निर्मांम झाली. त्यासाठी ७ सप्टेंबर १९८१ ला अनेक लोकांनी दिल्लीत अटक करवून घेतली.

स्वतंत्र राष्ट्र म्हणून मान्यता देण्याची कल्पनासुद्धा फारच खतरनाक आहे. भारताच्या संरक्षणाच्या दुष्टीने या राज्याचे म्हणजेच पंजाबचे असामान्य महत्त्व आहे. ते भारताच्या सीमेवर असून पश्चिम पाकिस्तानला लागून आहे. उद्या स्वतंत्र राष्ट्राचा दर्जा मिळाला तर पाकिस्तान भारताविरूद्ध उभा ठाकणार नाही याची कोण हमी घेईल ? चंदीगड ही पंजाबची राजधानी आहे. पंजाबच्या औद्योगिक विकासपणा बराच झालेला आहे. भारतात गहू पिकणारा महत्त्वाचा प्रदेश म्हणून पंजाब ओळखला जातो देशातील शेतकी अवजारे बनविणारे निम्मे कारखाने व इतर कारखाने पंजाबात आहेत. त्यामुळ असे स्वतंत्र राष्ट्र होणे भारतीय जनतेला फार नुकसानकारक आहे. अशा फुटीर प्रवृत्तीने देशाच्या सार्वभौमत्त्वाला धोका पोहचू शकतो. आसाम आंदोलनाप्रमाणे फुटीरवादी शिख संघटनांनी खलिस्तानची मागणी करून देशाच्या एकात्मतेलाच आव्हान दिलेले आहे.

१३ एप्रील १९८१ रोजी अकाली दलाच्या तलवंडी गटाची जागतिक शिख परिषद दिल्ली येथे झाली. युनोचे सहसदस्यत्व मिळण्याची मागणी करण्यात आली. स्वतंत्र राष्ट्र म्हणून मान्यता मिळण्याखेरीज युनोचे सदस्यत्व मिळणे शक्य नाही.

हा प्रश्न प्रादेशिक नसून तो राष्ट्रीय आहे. त्यासाठी सर्वांचे म्हणजेच विविध पक्षांचे नेते, शिख समाजाचे प्रतिनीधी, सरकार इ. चे सहकार्य घेऊन हा प्रश्न हाताळला पाहिजे, अन्यथा आसाम प्रमाणे हा प्रश्न चिघळेल,

त्यानंतर २३ आक्टोंबरला लोंगोवाल अकाली व इतर शिख संघटनांशी सरकारने त्यांच्या मागण्यांवर चर्चा सुरु केली होती. सरकारने जर या संबंधी कचखाऊपणाचे धोरण स्वीकारले तर त्याचे परिणाम फार घातक होतील. अखंड व स्वतंत्र भारतासाठी सांडलेले रक्त वाया जाईल. देशभक्तांचे अंतरात्मे आक्रंदन करतील म्हणून फुटिरतेचा हा विषारी नाग ठेवलाच पाहिजे. नाही-तर उद्या इतर राज्ये अशीच स्वतंत्र राष्ट्राची मागणी करतील.

स्वतंत्र शिखीस्तानाची मागणी करणाऱ्यांनी हे लक्षात ठेवले पाहिजे, की भारत हे निधर्मी राष्ट्र आहे. म्हणून कोणत्याही धर्मांच्या नावाखाली स्वतंत्र राष्ट्राची मागणी करणे सर्वथा अयोग्य होय. वरील सर्व गोष्टींचा सर्व दृष्टीकोनातून विचार करून शिख संघटनाशी चर्चा करून, सरकार ह्यासंबंधी योग्य निर्णय घेईल अशी इच्छा व्यक्त करण्यालल्लीकडे सर्वसामान्य जनतेच्या हातात काय आहे ? शिख समाजाच्या हिताच्या दृष्टीनेही अशी वेगळी चूल मांडणे घातक ठरणार आहे.

गृहमंत्री झैलसिंग यांनी विशेष करून बुद्धीजीवी व वृत्तपत्रकारांवर खास जबाबदारी टाकलेली आहे. यांनी स्तब्ध न राहता लोकांना मार्गदर्शन केले पाहिजे असे म्हटले आहे. जातीय व विघटनात्मक शक्तींना विरोध न करणे हे देशाचे दुर्दैव ठरेल असा इशारा त्यांनी दिला आहे. आपलं कर्तव्य म्हणून हा लेख लिहिण्यांचा मी अल्पसा प्रयत्न केला आहे.

ज य हिं द ?

समाप्त

तृष्णा

नरेंद्र ढाके
टी. वाय. बी. कॉम.

ताम्रवर्णी शांतपणे वाहते, तिचे हिरवे निळसर पाणी, तिच्या त्या नांवाशी अगदी विसंगत वाटते. वाऱ्याच्या लहरी येतात, ताम्रवर्णी काहीशी कुरकुरते. तिला तो वाऱ्याचा अल्लडपणा नकोसा वाटतो. पण वाऱ्यापुढ ताम्रवर्णीचा नाईलाज असतो. असा वारा तिला हसवून पसार होतो. ताम्रवर्णी आज तुषारवर रागावलेली होती. कारण, आज तुषार ताम्रवर्णीच्या पोटात गळ टाकुन बसला होता. नंतर त्याने त्याच्याजवळील एक वही उघडून त्यातील कोमेजलेले गुलाबाचे फूल बाहेर काढले.

त्याला पुन्हा तो प्रसंग आठवला. तो व त्याचे मित्र कॉलेजमधील एका झाडाखाली उभे होते. तेवढयात त्याचा मित्र तारीक म्हणाला, “ अरे तुषार ते बघ, कॉलेजमध्ये हे नवीन पाखरू आलय् ! अरे हे पाखरू कोण बर ? अरे आपल्याच वर्गात आहे. ‘ तृप्ती आहे तिचे नांव ’ तेवढयात ती आमच्याजवळ आली होती. मी म्हणालो, “ ओ हो ऽ ब्लाऊज गुलाबी, ओठ गुलाबी, गाल गुलाबी व हे वरती गुलाबाचे फूल देखील गुलाबी. किती सुंदर दिसत होते ते. तिने फक्त एकदा केसावरून हात फिरवून ती चालती झाली. एकही शद्ब न बोलता मी पण माझ्या मित्रांमध्ये बोलत राहिलो. अजूनही तिची मूर्ती मला आठवते व तिच्याच विचारात मी आज त्या ताम्रवर्णीच्या तिरावर येऊन बसलो होतो.

दुसऱ्या दिवशी मी कॉलेजात गेलो. वर्गात मागे वळून बघतो तर बेंच रिकामा. बेंचवर तारीका एकटीच बसली होती. आज तृप्ती अजून आली नव्हती. माझं लक्ष लेक्चरकडे अजिबात लागत नव्हते. काय करावं हे सुचेनासे झाले. मी पुन्हा वळून पाहिलं तर तृप्ती तिच्या जागेवर बसलेली होती. तिला पाहिल्यावर मला जरा बर वाटलं. नंतर तास संपल्यावर मी थांबलो व तृप्तीपण शेवटूनच वर्गाबाहेर पडलो. ती बाहेर आल्यावर मी तिला म्हटले ‘ तृप्ती, मला तुझी नोटस् वही हवी आहे. ’ तिने वही लगेच पुढं केली व चालती झाली. ती एक शद्बही बोलत नव्हती. तिच्या जवळून मी नोटस्‌च्या वह्या घेत होतो, देत होतो. पण तृप्ती अजून माझ्याशी एकही शद्ब बोलली नाही; याचे मला आश्चर्य वाटले. मी नंतर तिच्याशी बोलायचा ठाम निश्चय केला. कॉलेज सुटल्यावर ती एकटी मागून येत होती. मी तिला हाक मारली. तृप्ती...... तृप्ती...... मी..... मला तुझ्याशी काही बोलायचे आहे. तृप्ती मी तुझ्यावर प्रेम करतो. तृप्ती प्लीज मला तू साथ देशील ना ? तृप्ती, मी जेव्हापासून तुला पाहिले तेव्हापासून असं वाटत तुझ्याकडे सारखे पाहत बसावे. तृप्ती मला साथ देशील ना? तृप्ती,तुषारला जर तृप्ती मिळाली नाहीतर त्याची तृष्णा भागेल काय ? तूच सांग त्याची तृष्णा भागेल काय ? तृप्तीने माझ्याकडे बघून तिच्या डोळयात अश्रु आले व तेथून न बोलताच निघून गेली.

नंतर मी सुद्धा ताम्रवर्णीच्या काठावर येऊन बसलो तेवढ्यात माझ्या मित्राने मला एक चिठ्ठी देत म्हटले, 'अरे तुषार, ही तृप्तीने दिली आहे.' तृप्तीचे नाव ऐकताच मी तिला झटकन उत्रडून वाचू लागलो,

प्रिय तुषार,

तू माझ्यावर प्रेम करतोस! मी पण तुझ्यावर प्रेम करते पण मी तुला साथ देऊ शकणार नाही. तुझी जीवनसाथी होण्याचे भाग्य माझ्या नशिबात नाही. कारण ...का...र...ण मी मुकी आहे व तुझ्यासारख्या देखण्या तरुणाला मी मुळीच शोभत नाही. तू माझ्यावर प्रेम करतोस ना पण माझी वाचाळ तुला पडणार नाही. तरी मला तू विसरुन जा...... विसरुन जा! क्षमस्व.

तृप्ती

तसाच मी ताम्रवर्णीच्या पत्राकडे बघत राहिलो.

卐 卐 卐 卐

आजची आमची लोकशाही

सुधीर कुळकर्णी
XII Com.

आजची आमची लोकशाही?
म्हणजे भडकलेला कंदील
ना पुरेसा प्रकाश आजसाठी
ना पुरेसे आश्वासन उदयांसाठी ॥
नजरा सर्वांच्या खिळलेल्या
एकाच प्राणांतिक प्रश्नावर
ज्योत राहणार
की विझणार ॥
वात मोठी केली तर
काच तडकते
लहान केली तर
वातच विझते ॥
म्हणजे तुर्त तरी भवितव्य
खिडकीतुंन येणाऱ्या वाऱ्या हाती ॥

आशा - निराशा

स्वाती वसंत वाणी
XI th Sc. Div. F.

वेडी आशा चालत होती
निराशेच्या अंधारातून,
खाच - खळग्यातून,
काटयाकुटयातून,
शोधित किरण प्रकाशाचा,
उद्याच्या भविष्याचा.
परंतू वाट ही जीवनाची,
अंधाराची, वळणाची,
दिसता मार्ग दिसेना
संपता मार्ग संपेना
दिसला एक आशेचा किरण
पण ठरले तेही मृगजळ
कसची आशा पून्हा निराशा !
वाकडया वाटेत अडकली आशा,
बोचऱ्या काटयात थांबली आशा
स्वप्न बघत प्रकाशाचे, प्रकाशाचे

तुझी छाया

Miss. Meera D. Deshpande
Sr. M. A.

मानिले एकदा प्रियकर तुज जीवाचा
तुजवाचुनि टाकू भार कुणावर साचा
आधार एक तू एकच सर्वस्वाचा
वाहिला हार तव कंठी जीवित्त्वाचा
सोडिली एकदा नौका आयुष्याची
ती बुडो तरो तव प्रेमसागरावरती
कां विन्मुखतेचे बोल बोलशी वाया
कां वृथाच सखया कष्टविशी मम हृदया
हा विनोद आहे सारा -
कां प्रेमपरिक्षा मानू -
की वंचकता समजावी — प्रियकरा
तरि पुन्हा एकदा कथिते तुजला राया
तुजवेगळी न मी तुझीच आहे छाया !

- निर्माल्य -

कु. कांता प्रल्हाद रडे
१२ वी कला

उषा राणीच्या भव्य स्वागतात दंग असलेला तो अरुण पहा! कसा सर्वत्र गुलाल उधळून तिच्या मार्गात रंगवल्लिका खुलवीत आहे! द्विजगण स्तुतीस्त्रोत्र गात आहेत नि त्यांना साथ देत आहेत नद्या नि निर्झर सडासंमार्जनाने पृथ्वी देखील नटली आहे, सजली आहे. त्या धुंद मृगगधात भव्य उद्यानातील सुरेख पुष्पांचा मंद सुगंध मिसळतो आहे. व सारे वातावरण आनंदाने अन् चैतन्याने बहरले आहे.

ही पहा डवरलेली फुलबाग उल्हास नि उत्साह नुसता ओसंडत आहे. ती पाहिली का जाई? लाजून चूर झाली आहे. होय, तो चावट मोगरा लगट करतोय ना तिच्याशी! त्या उभयतांच्या शुभ्रतेची निर्मलता सर्वत्र पसरलेली अन त्या बागेची शोभा आगळीच! हे पहा गुलाबराज. उंच नि ताठ मानेने सौंदर्याचा दिमाख मिरवीत आहेत. सौंदर्याबरोबर त्याला लाभलेला सुगंध त्याच्या मोठेपणात भरच टाकीत आहे. ह्याच गुलाबराजाच्या दिमतीस असलेले त्याचे सरदार, दरकदार, भालदार व चोपदार कसे तटस्थ उभे आहेत. व आपआपल्या चित्रविचित्र दरबारी पोशाखात रांगेत तटस्थ स्थिरावले. कोण आहे बरे? निशीगंध, चमेली, झेंडू, कण्हेर, चांदणी, कृष्ण कमल व गुलबक्षी, सोनचाफा, गोकर्ण, शेवंती आणीक कितीतरी सारे नम्र अन आज्ञाधारक सेवक. सर्व कसे उत्साही, तेजस्वी, टवटवीत आणि तत्पर!

हे सारे पुष्पजगत् मंद मंद वाऱ्याबरोबर नाचत, डुलत नि बागडत आहे. पाखरांच्या संगतीनं गाताहेत साराआसमंत या मंद धुंद अशा सुगंधाने भरुन गेला आहे. सृष्टी देवतेला नटवितांना, सजवितांना ही सारी सुमनं भौतीकसृष्टीस विसरली मात्र नाही हं! ह्या भौतीक - जगतात वावरणाऱ्या प्रत्येक प्राण्यासही ते तेवढच आनंदी करतात व सुगंध देतात. प्रेमीजनांना वेड लावतात, पाखरांना निवारा देतात, पशुंना विसावा देतात, मानवाला सुख - शांती देतात. पण ह्या साऱ्या निरागस नि सुकुमार सुमनांना त्यांच्या भविष्याची जाणीव तरी आहे का?

गरीब बिचारी निष्पाप अन् निःसंदेह या सृष्टीतील ज्या मानवास ते सुख - शांती, आनंद व सुंगध देतात, तोच मानव त्यांचा कर्दनकाळ ठरावा?

होय, हे कटू सत्य आहे की हा मानव या सुमनांचा काळ आपले स्वःतचे कृत्रीम सौंदर्य खुलविण्यासाठी तो या फुलांवर झडप घालणारच, देवपुजेच्या ढोंगी भक्तीसाठी तो त्यांना खुडणारच आणि स्वःतचे महात्म्य वाढवून घेण्यासाठी ह्या फुलांचेच हार घालून स्वतः मिरवणार व दुसऱ्यासाठी मिरवणार. परार्थी जीवन जगणाऱ्या ह्या सुकोमल सुमनांचा हा मानव क्षणात नाश करणार! अरेरे!

आपले सौंदर्य व आपला सुंगध साऱ्या सृष्टीस स्वैरपणे लुटू देणारे फूल म्हणजे मूर्तीमंत त्याग. त्याग, सौंदर्य व सुंगध यांचा सुरेख त्रिवेणी संगम म्हणजे हेच ते सुमन, फुल. उषाराणीच्या आगमनाने त्यांना कोणता

व किती आनंद होणार आहे! बघा, बघा! नाचताहेत, हसता हसता बागडत आहे. एकमेकांना बाहूत कसे घेत आहे. बघा , पण...... अरेरे! तो पहा आलाच तो त्यांचा काळ, कर्दन काळ, मानव. बागवान, ज्याने या सर्व सुकुमार, सुंदर व कोमल फुलांना जोपासले, ओंजारले, गोंजारले तोच आता खुडणारता, होय. नक्कीच ! स्वतःच्या स्वार्थासाठी जगात ताठ्यानं वावरणारा हा अप्पलपोटा प्राणी हाच तो 'माणूस'! पहा, पहा कशी खुडलीच ती फुल त्यान. टाकली ती आपल्या परडीत. चालला तो झपाझप काळ दैत्य. एकावरून दुसऱ्यावर व तसऱ्यावर पण हाय! कोठे आहे तो स्वर्गीय आनंद ! कोठ आहे तो उत्साह ! कोठं आहे चैतन्य ! आणि कोठे गेला तो दरवळणारा मधुर गंध! संपले सारे, सारे काही संपले त्या पुष्पकमळांचे जीवन. आता फक्त उरले.

निर्माल्य ! निर्माल्य !! निर्माल्य !!!

卐 卐 卐 卐

सुकेशा

कु. देशमुख उज्वला
M. A. (Sr.)

फुलाहूनही नाजुक, मृदु ही अशी अजाण नार
खुशाल मुक्त सोडून बैसली अपुला केशकलाप ॥
मृदु, सोनेरी, तलम केशा
का सोडून बैसली विमुक्ता
हिला न माहित अपुल्या तारूण्याचा प्रभाव
खुशाल मुक्त सोडून बैसली अपुला केशकलाप ॥
खट्याळ वारा घाली पिंगा
तरी न करी तक्रार ही मुग्धा
सोसून त्याच्या त्रासा, त्याला न करी अटकाव
खुशाल मुक्त सोडून बैसली अपुला केशकलाप ॥
दिसते जरीही अबोल बाला
नसे ही इतकी अजाण कलीका
करी प्रतिक्षा अपुल्या वल्लभा, आहे की ही सुजाण
खुशाल मुक्त सोडून बैसली अपुला केशकलाप ॥
बघते त्याला पहाटस्वप्नी
जपते हृदयी त्याची स्मृती
तारूण्याचा अन प्रेमाचा की हो हा प्रभाव
खुशाल मुक्त सोडून बैसली अपुला केशकलाप ॥

अधुरे स्वप्न

दिलीप भावसार
एफ्. वाय्. बी. कॉम्

रंगवुनी स्वप्न माझे
निघुनी का गेलीस तू ?
जीवनाचा अर्थ मजला
सांगुनी गेलीस तू !
जीवनाचे चित्र माझ्या
आज मी ग रेखिले !
रंग त्याचा होऊनी अन्
उडून का गेलीस तू ?
मूर्ती तव मी नयनी माझ्या
होती ग रेखाटली
अश्रुधारा होऊनी अन्
निघुनी का गेलीस तू ?
चित्र अपुरे... स्वप्न अपुरे ..
साग ग फुलवू कसा ?
मिलनाची आस मज
लावुनी का गेलीस तू ?

धर्मांतर—एक ज्वलंत प्रश्न

नंदकुमार भारंबे
एम्. ए. राज्यशास्त्र श्रेष्ठ

तामिळनाडूतील मीनाक्षीपुरम् येथील हरिजनांनी धर्मांतर केल्यामुळे संपूर्ण भारतीय समाजात खळबळ माजली. वास्तविक भारतीय राज्यघटनेने धार्मिक स्वातंत्र दिले असतांना खळबळ माजण्याचे कारण काय? स्वखुषीने कोणासही कोणत्याही धर्मात जाता येते. पण येथे या धर्मांतराच्या पाठीमागे फार मोठे षडयंत्र असल्याचा भास येतो. परकीय पैशाच्या जोरावर या देशातील सुमारे ८% दलित बांधवांचे ईस्लामीकरण करण्याची ही योजना आहे. मीनाक्षीपूरम् येथील घटनेने त्याचा श्रीगणेशा म्हणता येईल. मदुराई येथील कोट्टूर या खेडेगावात गुथाई नावाच्या चोवीस वर्षांच्या हिंदु तरूणाने धर्मांतरास नकार दिल्याने त्याचा खून केला गेला. त्याच प्रमाणे जळगांव जिल्हयातील धरणगाव येथील श्री. कुलकर्णी यांना धर्मांतरीत करण्यात आले. त्यामुळ भारतीय समाजात संताप निर्माण होणे स्वाभाविक ठरते, दलितांना नाना तऱ्हेची प्रलोभने दाखवून धर्मांतर करण्यास प्रवृत्त करणे मग ते पैशाच्या जोरावर असो अगर नोकरीचे आमिष दाखवून असो, अशी धर्मांतराची लाट दक्षिणेस उसळून आली. त्यांचे पडसाद संपूर्ण भारतीय समाजात पडणे स्वाभाविक ठरले.

वरील घटनांच्या अनुषंगाने धर्मांतर का होत आहे? या प्रश्नाचा विचार करणे आवश्यक ठरते. तर त्यास प्रामुख्याने सामाजिक व आर्थिक कारणे कारणीभूत ठरतात. भारतीय समाजाची रचना ही चातुर्वर्णांवर आधारलेली आहे. त्यामुळे कनिष्ठ स्तरावरील जातींना दलितांना हजारो वर्षे जो छळवाद, अन्याय. अत्याचार सहन करावा लागला. व लागत आहे. त्यांच्याच संतापातून धर्मांतर होत आहे. त्याचप्रमाणे भारतीय समाजात आढळून येणारी कमालीची विषमता, सामाजिक दौर्बल्य, अज्ञान, अशिक्षितपणा, मागासलेपणा इ. दोष असल्याने धर्मांतरास प्रवृत्त झाले असे म्हणता येते. त्याचप्रमाणे बहुसंख्य दलित समाज, जाती, जमाती, वनजातीत विखुरलेला असून आर्थिक दृष्टया अतिशय दुर्बल आहे. त्यास पुरेसा रोजगार नाही. इतकेच नव्हेतर अन्न, वस्त्र, निवारा या प्राथमिक गरजा पुरेशा प्रमाणात मिळत नाहीत हिंदु धर्मात जर समान वागणुक मिळत नसेल तर त्याची प्रतिक्रीया म्हणून मुस्लीम धर्मात जाण्यात गैर काय आहे. अशा विचारातून दलितांमध्ये धर्मांतर होत असतांना दिसून येते.

वरील प्रकारे दलित समाजाची भूमिका अगदी रास्त, योग्य आणि उचित ठरते. यात शंका नाही. पण धर्मांतर हा यावरील एकमेव उपाय होवू शकत नाही. धर्मांतर करून वरील प्रश्न सुटणार नाहीत हे ही निश्चित आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी सर्व धर्मांचा आणि त्याच्या सामाजिक परिस्थितींचा तौलनिक अभ्यास केला होता. अस्पृश्यतेसारख्या घातक प्रवृत्तीला नष्ट करण्यासाठी हिंदु धर्माचा त्याग केला. पण कोणत्याही अमिषास बळी पडून त्यांनी मुस्लीम धर्माची दीक्षा घ्यावयास नकार दिला. हमिद दलवाईसारख्या जाणकार, पुरोगामी आत्म–परिक्षणाची जाण ठेवणाऱ्या मुस्लीम अनुयायावरून त्या धर्मात भोगण्या लागणाऱ्या यातनांची व

जाचाची कल्पना आपण लक्षात घ्यावी नाहीतर आगीतून निघून फुफाट्यात पडण्याची पाळी धर्मान्तर करणाऱ्यावर यायची.

ज्या इस्लाम धर्मात लोकशाही, स्वातंत्र्य, बंधुत्व सहिष्णुता, सामाजिक सुधारणा इ. ना स्थान नाही, त्याचप्रमाणे कुराणातल्या आज्ञेत कानामागा आणि वेलांटीतही फरक केला जात नाही, ज्या समाजात स्त्रियांना कोणतेच स्वातंत्र्य नाही सामाजिक दर्जा नाही. अश्या धर्मात जाऊन काय साधणार ? ज्यात कठोर आत्मपरीक्षण करण्यास वाव नाही व आत्मदोष दर्शनाची भुमिका सहन होत नाही अशा धर्मात जावून कोणती सामाजिक क्रांती होणार ? केवळ चित्रपट पाहिला म्हणून हिंस्त्र हल्ला स्त्रीवर होतो, संपूर्ण स्त्री समाजाला साधे मनोरंजनाचे अधिकार नाकारले जातात, त्यांना फुकटाची निसर्गातील शुद्ध हवा मिळू दिली जात नाही. तेथे दलित स्त्रीची काय अवस्था होणार याचा विचार धर्मांतर करणाऱ्यांनी केला पाहिजे.

आसाम, मणीपूर, मेघालय, केरळ, तामिळनाडू, कर्नाटक इ. ठिकाणी परधर्मियांचा धोका वाढला आहे हिंदु धर्मीय अल्पसंख्य करून या देशाचे इस्लामीकरण करण्याचा आणि पुन्हा या देशाचे विभाजन करण्याचा योजनाबद्ध प्रयत्न होतांना वरील प्रदेशातील संदर्भात अनुभवास आलेला दिसून येतो.

धर्मांतरामागे फुटिरतेची भावना निर्माण करून भारतापासून वेगळे करण्याचे ; इस्लामी करणातून राष्टांतर करण्याचे षड्यंत्र रचले जात आहे असे दिसून येते. अरब राष्ट्रांनी योजनाबद्धरीत्या भारतीय दलितांना मुस्लीम करण्याचे ठरवून सुमारे ८०० कोटी पेट्रोडॉलर्स खर्च करण्याचे बोलले जात आहे. एक संघ भारत भविष्यात इस्लामी जगाला इस्त्रायल पेक्षा अधिक त्रासदायक ठरणार आहे. हे टाळण्यासाठी हिंदु समाजातील हरिजन, गिरीजन मागासवर्गीय लोकांना धर्मान्तरास प्रवृत्त करून भारताचे विभाजन घडवून आणण्याचा शकुनी सल्ला C I A ने मुस्लीम राष्ट्रांना दिला कि जेणे करून भारतात अस्थिर परिस्थिती निर्माण करून त्याचा फायदा घेण्यात यावा. त्यासाठी अरबांनी ' राबिता– अल्‌ अमाम अल्‌ ' नावाची संघटना स्थापन करून जगातील सर्व मुस्लीम राष्ट्रे तिचे प्रतिनिधी आहेत. त्याद्वारा धर्मान्तराचा वणवा पेटविण्याचे कार्य होत असतांना दिसून येते. अरब राष्ट्राकडून धर्मांतरासाठी पैसा येत आहे हे लोक सभेत शासनाने देखील मान्य केले आहे लंडन मधून अरबी पैशावर चालणारे 'अरेबोया' मासिक म्हणते की सध्या भारतात इस्लामी करणास अनुकूल परिस्थिती आहे व इस्लामची भारतात घोडदौड चालू आहे.

पैसे घेवून धर्मांतर केले तर तो पैसा किती दिवस पुरणार आहे. याचाही विचार करणे आवश्यक ठरते. म्हणून असे म्हणता येते की धर्मान्तर करून सामाजिक आर्थिक प्रश्न सुटणार नाही हे लक्षात घ्यावे

धर्मान्तराने राष्ट्रीय एकात्मतेला, सामाजिक स्वास्थ्यास शांततेस फार मोठा धोका निर्माण झाला आहे. समाजातील जातीयता कमी न होता वाढत जाणार आहे. फुटीर वृत्तीला मोठ प्रोत्साहन मिळणार आहे. त्याच प्रमाणे हिंदु अल्पसंख्य होण्याचा धोका आहे. कारण लोकशाहीत लोकसंख्येला महत्त्व असते. जातीयवादावरून या देशाच्या अखडत्वाचे दोन तुकडे झाल्याचा इतिहास डोळ्यासमोर आहे. इस्लामीकरण हे देश विभाजन करणारे, स्वतंत्र संस्कृती नष्ट करणारे जळू आहे. त्यांच्या मागे परकीय शक्ती, पैसा आणि यंत्रणा आहे. त्यामूळे संभाव्य धोका धर्मांतर करणांऱ्यांनी विचारात घेवून त्यावर मनन चिंतन करावे.

धर्मांतर हे राष्ट्रांतर ठरते. कारण धर्मांतर हे लोकशाही, स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व, धर्मनिरपेक्ष या जीवन मूल्यांना धक्का देणारे आहे या मूल्यांना काळीमा लावणारे आहे. भारतीय निष्ठा धोक्यात येणार कि काय अशी भिती त्यातून निर्माण होतांना दिसून येते. नुकत्याच भारत पाकिस्थान क्रिकेट व हॉकी सामन्याच्या वेळी त्याचा प्रत्यय आलेला दिसून येतो. अरब इस्रायल संघर्षात इस्रायलचा निषेध केला. मग भारत पाकिस्थान युद्धात पाकिस्तानचा निषेध का केला नाही अशी शंका मनात निर्माण होते. या वरून स्पष्ट होते कि अनेक भारतीय मुस्लीम पाकिस्तानशी निष्ठा ठेवणारे भारतात आहेत. ' इस्लाम खतरेमें है ' अशी बांग देताच सर्व मुस्लीमांची अस्मीतता एक होते. याचाही विचार करावा.

स्वत:ला अधिक पुरोगामी म्हणवून घेणारे नेते जेव्हा सर्वधर्म समभावाची शिकवण देतात आणि त्याच बरोबर जो खऱ्या अर्थाने सहिष्णु, धर्मनिरपेक्ष आहे. अशा हिंदुंना उपदेशाचे बालकडू पाजतात. धर्मान्तराच्या चळवळीला अप्रत्यक्ष पाठिंबा देतात तेव्हा त्यांच्यातील वैचारिक गोंधळ स्पष्ट दिसून येतो. आपण काय बोलत आहो याचे भान त्यांना राहात नाही. अशा प्रसंगी त्यांची कीव करावी तेवढी थोडीच आहे. मनुस्मृतीत दलितांबद्दल, स्त्रीयांबद्दल अनिष्ठ आज्ञा आहेत. मग कुराणात काय स्त्रीयांबद्दल गौरवोद्गार आहेत ?

मनुस्मृती ग्रंथात स्त्रियाबद्दल, दलितांबद्दल अमानवीय आज्ञा दिलेल्या असल्याने हा धर्मग्रंथ जाहिररित्या जाळणाऱ्या तथाकथीत पुरोगाम्यांना असा प्रश्न विचावारासा वाटतो कि अत्यंत प्रतिगामी स्वरूपाच्या स्त्रियांना कोणताही सामाजिक दर्जा नाकारणाऱ्या समाजावर टीका करीत नाहीत. पण तेवढे धारिष्टच या संधीसाधू लोकात निर्माण होवू शकत नाही, समाज सुधारण्याचा मक्ता फक्त स्वत:कडे सांगणारे " पतितपावन " आणि तत्सम संघटनावर बंदी आणा म्हणून ओरडतात. बनारस हिंदु विद्यापीठ यातील ' हिंदु " हा जातीयवादी शब्द गाळून बनारस विद्यापीठ असे तुम्ही म्हणता ना मग अलिगड मुस्लीम विद्यापीठ यातील " मुस्लीम " शब्द जातीयवादी नाही कां ? यावरून येथील पुरोगाम्यांची वृत्ती दिसून येण्यास बरीच मदत होते.

वरीलप्रकारे विचार करतांना असे दिसून येते कि धर्मांतर ही घातक प्रवृत्ती असून, त्याने प्रश्न न सुटता ते वाढत जाणार आहे आणि राष्ट्रीय एकात्मतेला तडा जाणार आहे त्यामुळे धर्मातर न करता आपल्या समस्या शांततापूर्ण आणि अहिंसक मार्गाने सोडविणे, हाच खरा योग्य मार्ग आहे. त्यामुळे त्यावर काही उपाय आहे का याचा विचार करणे योग्य ठरते. तर धर्मांतरावर निश्चित पक्का उपाय असू शकतो यात शंका नाही.

आर्थिक दृष्टया दुर्बल घटकांना पैशाचे आमिष दाखवून धर्मांतरास बळी पाडले जाते. म्हणून दलित समाज, जाती जमाती, वनजाती यांची आर्थिक पातळी उंचावण्यासाठी शासनाद्वारा पर्यायाने समाजा द्वारा योजनाबद्ध प्रयत्न केले पाहिजे. त्यांना पुरेसा रोजगार उपलब्ध करून देवून अन्न, वस्त्र, निवारा यांची हमी दिली पाहिजे. त्यासाठी आर्थिक सहाय्य दिले जावे कि जेणे करून त्यांच्यातील उद्यमशील प्रवृत्तीस वाव मिळेल. असे वातावरण निर्माण केले पाहिजे कि त्यांची आर्थिक पातळी उंचावून समाजातील विषमता नष्ट होईल. मग आर्थिक दुर्बलतेच्या आरिष्टातून बाहेर पडल्यावर त्याची सामाजिक अवहेलना आपोआप कमी कमी होत जाईल. अस्पृश्यता हा समाजाला लागलेला कलंक आहे तो पुसून टाकून समाज सांस्कृतीक दृष्टया समृद्ध करणे हा त्यावर उपाय होवू शकेल.

माझ्या पाठीमागे माझे बांधव आहे. अडचणी संकटावेळी धावून येतील अशी सुरक्षिततेची भावना त्यांच्यात निर्माण करून सर्व समाजाने त्यांना सामावून घेतले पाहीजे. आणि त्यांच्या पाठीमागे खंबीरपणे उभे राहिले पाहिजे. भावाभावातील भांडणे शांततेने सोडविली पाहिजे. हिंदु धर्मातील समाज रचनेमूळे दलितांना जे भोगावे लागले आहे ते केवळ संतापाच्या शद्वातून दुरूस्त होणार नाही. त्यासाठी प्रत्यक्ष कृतीशिल राहिले पाहिजे. शिक्षणाचा प्रसार करून समाजातील घातक प्रवृत्तीवर, चालीरितीवर हल्ला करून समाजात वैचारिक क्रांती घडवून आणणे क्रमप्राप्त ठरेल. मनुष्य शिक्षित झाल्याने त्याच्या मनातील रुढी परंपरांची पुटे ढासळू लागतात. वैज्ञानिक दृष्टीकोनातून प्रत्येक गोष्टीकडे पाहाण्याचे शिकले पाहिजे. प्रत्येक गोष्ट सद्सदविवेक बुद्धीच्या कसोटीवर घासून

पाहाण्याचा दृष्टीकोन त्यांच्यात बळावेल यासाठी प्रयत्न करावा. सामाजिक चळवळीला आर्थिक चळवळीची जोड दिल्या शिवाय प्रश्न सुटणार नाहीत. महाराष्ट्रात किती तरी जमिनही दलित समाजाच्या मालकीची आहे. ती त्यांना मिळवून दिली पाहीजे. किफायतशीर शेती व्यवसाय शिकवून स्वकर्तृत्वावर उभे राहाण्याचे प्रयत्न केले पाहिजे द्वेषाचे राजकारण करण्यापेक्षा सहकारावर भर देण्याचे राजकारण करावे. त्याचप्रमाणे सहकारी चळवळी उभारल्या जावून समाजातील विषमता नष्ट केली पाहिजे.

राष्ट्रीय एकात्मता निर्माण होण्यासाठी संघटीत झाले पाहिजे. त्यासाठी समाजातील दुर्बल घटकांच्या समस्या समजून घेवून त्याची सोडवणूक करून त्यांचा विकास कसा होईल याचा विचार होणे आवश्यक आहे. एकसंध समाज निर्माण करण्याची गरज आहे. कारण समाज जर एकसंध असेल तर राष्ट्रही एकसंध राहील. अशी भावना त्यांच्यात रूजविण्याचे कार्य झाले पाहिजे. समाजातील स्वाभिमान, आत्मविश्वास वाढला पाहिजे.

१ फेब्रुवारी १९८२ ते १५ फेब्रुवारी पर्यन्त जनजागरण अभियान सुरू करून समाजात जागृतीची ज्योत पेटविण्याचे कार्य सुरू झाले आहे. त्यातून समाजात स्वाभिमान वाढून संघटीत होण्यास सुरूवात झाली आहे. त्यामुळे धर्मान्तरासारख्या घातक प्रथेला आळा बसण्यास निश्चीत मदत होईल असे वाटते.

धर्मनिरपेक्षता, लोकशाही, स्वातंत्र्य समता, बंधुता या मुल्यांची जपणूक करण्यासाठी सांस्कृतीक सामाजिक व राष्ट्रीय ऐक्य घडवून आणणे आवश्यक आहे. सर्व धर्म समभावाचे तत्त्व खऱ्या अर्थाने प्रचलित झाले पाहिजे. धर्म हि व्यक्तीगत बाब समजली गेली पाहिजे. जाती, धर्म, पंथ विरहित समाज निर्माण झाला पाहिजे.

त्याचप्रमाणे भारतीय समाजावर आधुनिकीकरण औद्योगिकरण शुद्धीकरण यांचा निश्चित प्रभाव पडून समाजातील जातीयवाद नष्ट झाला नाही हे जरी खरे असले तरी त्याची तीव्र धार बोथट झाली आहे. हे मान्य करावे लागेल. आजच्या वैज्ञानिक अणु युगात धर्मांचा प्रभाव निश्चित कमी झाला आहे. हे सत्य मान्य करावे लागते. याचाही विचार धर्मांतर करणाऱ्यांनी करावा बालपणी शिवलेली कानटोपी जसजशी मोठेपणी टाकून द्यावी लागते तद्वतच जुन्या परंपरा चालीरिती बाबत घडावे. 'अवघे विश्वची माझे घर' असे मूल्य असणाऱ्या हिंदु समाजात राहुन संघटीत होवून आत्मविश्वास व स्वाभिमान वाढवून सामाजिक क्रांती घडवून आणून 'एकसंघ भारतीय समाज' निर्माण केला पाहिजे. ज्यांना भोगावे लागले त्यांनी धर्मांतर केले त्यात बिघडले कोठे पण कोणाचाच छळ होणार नाही अशी परिस्थिती निर्माण करुन खऱ्या अर्थाने आधूनिक समाज निर्माण करण्याचे आव्हान तरूणांनी स्वीकारले पाहिजे.

卐 卐 卐 卐

साथ दोन पावलांची

प्रकाश पाटील.
F. Y. B. Com. 'B'

येतांना दुरून त्या अनोळखी व्यक्तीस
पाहता क्षणी हसलो मी;
हसतांना पाहुनी मला ती देखील हसली
ओळखच जणु काही पुर्व जन्माची
दोन पाऊले चालली बरोबर,
होवून एकरुप माझ्याशी;
आणी........
क्षणात निघुन गेली दुरी.
कधी न परत येण्यासाठी,
अनंतात विलीन होण्यासाठी;
सुवांशु प्रमाणे एखाद्या निशच्या,
मावळल्यावर न उगवण्यासाठी.
कधिही परत न येण्यासाठी.
परंतु... जातांना ठेवुन गेली ओळख म्हणुनी
...... साथ दोन पावलांची.

माझी युरोप सफर

विवेक गजानन देवकर
टी. वाय. बी. कॉम

अत्यंत आधुनिक व शास्त्रोक्त पद्धतीचा अवलंब करुन भारतातून रशियाला कांदा निर्यात करण्यात खानदेशातील आमची कंपनी देवकर एक्सपोर्ट प्रा. लि. खानदेशात अग्रेसर आहे. त्यामागे आम्ही रशियन बाजारपेठेत मिळविलेला लौकीक कारणीभूत आहे. आम्ही १९७९ पासून रशियाला कांदा निर्यात करीत आहोत. त्यानिमित्ताने मला वारंवार रशियाला जावे लागते. अशाच एका प्रवासात मी युरोपातील काही देशांनाहि भेटी दिल्या त्याचा हा अल्पसा वृत्तांत,

माझी मॉस्कोची flight सोमवारी रात्री ११-३० वाजता होती. रशियाला जाण्याची ही माझी तिसरी खेंप. पण प्रत्येक वेळी मायभूमी सोडतांना मनाची चलबिचल होते. मी मास्कोला माझ्या व्यापारासाठी जात होतो.

ठीक ९ वाजतां मी मुंबई येथील सहार विमानतळ गाठले. कस्टम अधिकाऱ्यांकडून सर्व प्रवासा सामानाची छाननी करुन घेतली. नंतर पासपोर्टला Departure शिक्का मिळाला. आता मी प्रवास करण्यास मोकळा झालो होतो.

फ्लाईट नं AI - 521 ने सहार विमानतळावरुन प्रवासास सुरवात केली. मॉस्को वेळेनुसार मी श्रीमतीवो (Shrimatio) विमानतळावर सकाळी ७-३० वाजतां पोहचलो.

मॉस्को शहरात पोहचल्यावर माझ्याजवळ असलेल्या चलनाची नोंद (Custom Declaraf) करुन घ्यावे लागले. सर्व ठिकाणी खर्च करतांना चलनाच्या नोंदीचा कागद बरोबर घ्यावा लागतो. रशियात प्रवेश केला असल्याची नोंद पासपोर्टवर केली जात नाही. कस्टम पास केल्यानंतर मी रुपयातील Traveller Cheque चे रशियाच्या पैशात (रुबल) मध्ये रूपांतर करुन घेतले. माझा व्हिसा व्यापार नंबर १ चा असल्यानें विमानतळावर टॅक्सी घ्यावयास आली होती. विमानतळाच्याबाहेर आल्यावर थंडी फारच वाजत होती. तपमान अंदाजे +६ होते. हिवाळचात तपमान - २२ पर्यन्त असते. मी टॅक्सीने हॉटेल रशियात गेलो. तेथे माझा व्हिसा व पासपोर्ट घेतले गेले. हॉटल रशिया खूपच मोठे व भव्य आहे. ते मुंबईच्या ताजमहाल हॉटेलच्या तुलनेत दुप्पट आहे.

माझे काम मास्कोत फार महत्त्वाचे होते. कांदे, लसूण, बटाटे, काळी मिरची इ. वस्तूंच्या निर्यातीसाठी माझी कंपनी संपूर्ण जहाज भाड्यानें घेवून निर्यात करीत असते. प्रत्येक जहाजात ३००० ते ५००० टन कांदा जात असतो. माझे लसूणामध्य विसलाख रूपयाचे नुकसान होणार होते. मी त्यासाठी मॉस्कोला गेलो होतो व लसूणचो Letter of Credit (L. C.) ही कांद्यामध्ये करुन आणली. शिवाय २५०० टन कांद्यांचे Contract केले. रशियन लोकांनी मला खूप मदत केली. माझे काम आटोपल्यावर मी मॉस्कोमधील लेनिन म्युझियम, मॉसोलियम, म्हणजे लेनिनचा मृतदेह ज्याठिकाणी ठेवला आहे ती जागा पाहिली. रशियन लोकांत माणूसकी चांगली आढळली. तेथे शिस्त व नियम अतिशय काटेकोरपणे पाळले जातात. रशियन सरकारने लोकांकरिता खूपच सोयी उपलब्ध करुन

दिलेल्या आहेत. ज्यांना मेहनतीचे काम आहे त्यांना एखाद्या ऑफीसर प्रमाणे पगार आहे. रशियन लोकात उच्च-नीच भाव अथवा जाती भेद नाहीत. ते एकमेकांना व परकीयांनाही मदत करणारे वाटले. त्यांना भारतीयाबद्दल खूपच आपुलकी आहे. लहान मुलांचे सगोपन रशियन सरकारच करते. मुलगा मोठा होईपर्यंत सगळी जबाबदारी रशियन सरकार पार पाडते. मुलांनाच काय पण इतर सर्व रशियन लोकांना औषधें मोफत मिळतात. रशियन सरकारने रेल्वेचे भाडें फारच कमी ठेवले आहे. रशियन ५ कोपेक्समध्यें तुम्ही कोठेही प्रवास करू शकता. त्याचप्रमाणें बसेसचे भाडेंहि खूपच कमी आहे. आपल्याकडील बसचे भाडे पाहून अंगावर काटाच उभा राहतो. रशियन सरकारने जीवनावश्यक वस्तूंच्या किमती फारच स्वस्त ठेवल्या आहेत. उदा. चहा, ब्रड, बटर इ वस्तूंचे भाव १९२५ सालापासून तसेच आहेत. रशियन सरकार ८० टक्के नुकसान सोसते. आपल्याकडें मात्र वर्षांतून दोनतीन वेळा भाव बदलत असतात.

रशियातील प्रेक्षणीय स्थळे पाहून झाल्यावर मी युरोपातील इतर देशात प्रवास केला. मी झेकोस्लोव्हॉकिया (प्राग) पोलंड (वार्सा) ला गेलो नंतर स्वित्झर्लंड, जिनेव्हा पाहिले. जिनेव्हा येथील फाऊंटन प्रसिद्ध आहे. त्यानंतर लंडनला आलो. लंडन हे तसे खूप जुने शहर होय. भारताविषयी तेथील लोकांमध्यें आपुलकी आढळली नाही. कदाचित् सध्या तेथे सुरू असलेल्या वर्णकलहामुळें असे असू शकेल. लडनमध्ये ऑक्सफर्ड स्ट्रीटव रॉयल अलबर्ट हॉल व पार्लमेंट हाऊस इ. प्रेक्षणीय स्थळे आहेत. लंडनला बेकारी बरीच आढळली. तेथे रस्त्यावर भिकारी सुद्धा आढळले. एंजल स्टेशनच्या परिसरांत सर्व जुनी घरे आहेत. ऑक्सफर्ड स्ट्रीट या भागात फक्त एकच नवीन बिल्डींग आढळली. तेथील बसेससुद्धा जुनाट आहेत लंडन व आजूबाजू-चा परिसर पाहून झाल्यावर मी मायदेशी परतण्या-करिता हिथ्रो विमानतळावर आलो. हे विमानतळ फारच मोठें आहे. एकाएका मिनटाने येथून विमानाचे उड्डाण होत असते; नंतर मी तेथील कस्टम पूर्ण करुन 'हर्षवर्धन जम्बो' विमानाने माझा परतीचा प्रवास केला व रात्री मुंबईस आलो.

अशी माझी युरोप सफर झाली.

साज

महेशचंद्र जोशी
T. Y. B. Com.

प्रिया केश करण्या
आली व्हरांड्यात
जुना चमेलीचा गजरा
फेकला परसीत
आस माझी सुगंधात
घेतला ओंजळीत
नयनात सामावला
पाकळ्याचा साज
चोरुन भिंती आड
घेतली चुंबने हजार
गोऱ्या कळ्याची रास
घासली चेहऱ्यावर
भावनेच्या भरात
चुरघळली पाखर
जमीनदोस्त झाली
पाकळी एक... एक...

कचकडी फूल

लिलाधर चौधरी
F. Y. B. Sc.

बहारीला आलेल्या फुलाची
ताडकन मान तोडली
समाजात वावरणाऱ्या बदमाशांनी
तेव्हाचे ते फुलच झालय बदमाश
आणि माना मोडतय समाजातील सज्जनांच्या
अन् होतय सत्त्व हरवूनी समाधानी
त्या वेळेस मला वाटत जीवनांत
नव्याने निर्माण होणाऱ्या तत्त्वाचे
असेच असावे दलाल

हॉटेल विलास

भवानी पेठ, राजकमल टॉकीज समोर,
जळगांव. ☎ ३९४६

* आमचे पदार्थ *

स्वादिष्ठ मटन, लज्जतदार मुर्गा व मच्छी, स्पेशल बिर्याणी, रुचकर आमलेट, गरमागरम परोठा, तसेच शाकाहारी पंजाबी डिसेस

* आमची वैशिष्ठे *

* ३० वर्षांचा पारंपारीक अनुभव व ख्याति * चांगल्या प्रतिचा माल व झटपट सेवा.
* पार्टीची व फॅमिली रुमची खास सोय

(प्रो. प्रल्हाद सिताराम महाजन)

—० सम्राट पेपर्स ०—

१४, जे. एम. मार्केट, जळगांव.

आमच्याकडे सर्व प्रकारचे प्रिंटींग पेपर्स, कार्डशीटस, कार्बन पेपर व सर्व प्रकारची ऑफीस स्टेशनरी योग्य भावात विकत मिळेल.

!! वर्षा प्रिंटींग इंक, नागपूर यांचे एकमेव वितरक !!

मोटार सायकल्स, स्कूटर्स व स्पेअर-पार्टस
एक्साईड बॅटरी व टायर-ट्यूबचे
अधिकृत विक्रेते

मे. रायसोनी ब्रदर्स

माहिजी बाजार, जळगांव
तार- रायसोनी * फोन ३४७१

卐

AFTER GRADUATION ?

BUSINESS OFFER

When do we come in the picture ?
Precisely when you are looking around for new profitable idea and when stroke up in your mind to start
" DIAMOND BUSINESS "
Our experience and expertise guarantee to you high standard Consultation.
If you desire to earn Crores of Rupees and expand your activities by adding new lines of sophisticated business, then contact confidentially with us for :
" Fanstastic Diamond Business Secrets "
India's leading and reputed house of diamond consultants and the trusted name in diamonds.

MONALISA ENTERPRISES
Post Box No. 92
JALGAON- 425001

* शालेय, महाविद्यालयीन, पॉलीटेकनीक पुस्तके गाईडस्.
* सर्व प्रकारचे ग्रिटींग कार्डस्, इन्व्हिटेशन कार्डस् ग्रिटींग कार्डस्
* शालेय स्टेशनरी
* आकर्षक लग्नपत्रिका
* सर्व प्रकारच्या Question Bank Solutions

वृंदा बुक डेपो

पंजाब नॅशनल बँकेसमोर
म. गांधी रोड, जळगांव

सर्व प्रकारचे सौन्दर्य प्रसाधने, फॅन्सी गुडस, स्टेशनरी कटलरी व स्टीलची भांडी योग्य भावात मिळतील.

अप्सरा
जनरल स्टोअर्स

० ब्ल्यु स्टार टेलर्स ०
– सुट स्पेशॅलिस्ट –
सिव्हील हॉस्पिटल जवळ, जळगांव.

एन्. सी. सी. रँक होल्डर्स व ऑफिसर्स ग्रुप कमांडर (अमरावती) सहित

जळगाव विभागाच्या निरनिराळ्या संघात निवड झालेले खेळाडू

वादविवाद मंडळ कार्यकारिणी

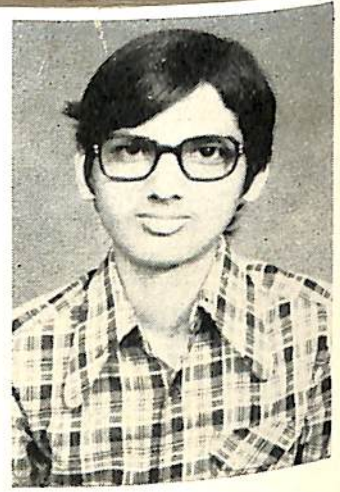

सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी १९८१–८२
उपेंद्र ब्रह्मे

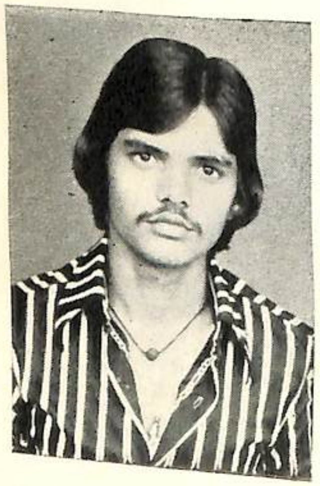

महेश देशमुख
विद्यापीठ प्रतिनिधी

बॅडमिंटन व टेबल टेनीस जिल्हा पातळीवरील
विजयी संघ

साहित्य मंडळ कार्यकारिणी

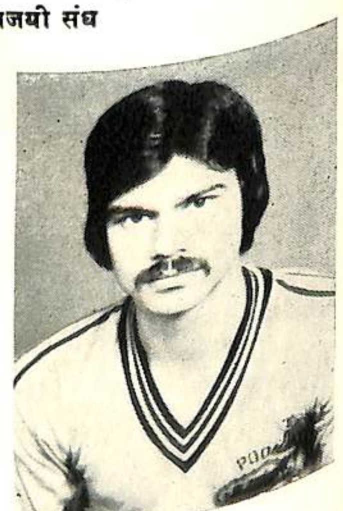

श्री. सुभाष पाटील
पुणे विद्यापीठ फुटबॉल,
हॉकी व हॅण्डबॉल संघात निवड

जळगांव विभाग–आंतर महाविद्यालयीन
कबड्डी स्पर्धा विजेता संघ

कु. खंडाळकर
थाळी फेक, गोळा फेक प्रथम

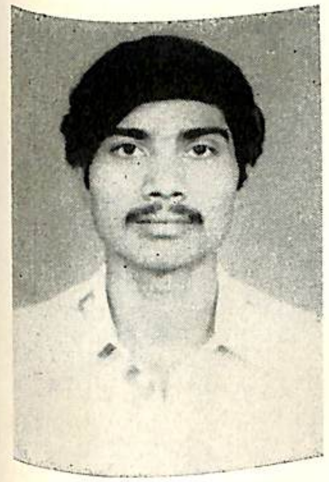

पाटील पी. डी.
एम्. कॉम सर्वप्रथम

बज्मे उर्दू कार्यकारिणी

केमेस्ट्री असोसिएशन कार्यकारिणी

कु. शर्मिला जगताप
१२ वी आर्टस् सर्वप्रथम

प्लॅनिंग फोरम कार्यकारिणी

कु. चित्रा गुळवे
१२ वी कॉमर्स सर्वप्रथम

मिसेस् शोभा राणे
एम्. ए. सर्वप्रथम

जिमखाना विभाग कार्यकारिणी

फिजीक्स् फोरम कार्यकारिणी

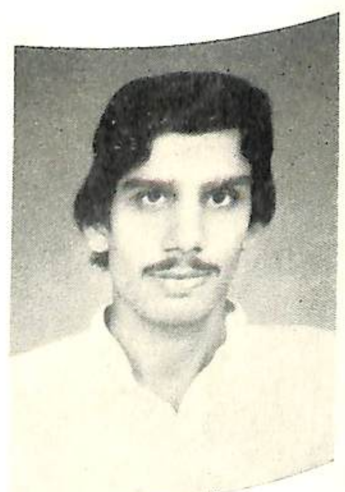

पुणे विद्यापीठ कबड्डी
संघात निवड

ज्यु. कॉलेज कलामंडळ कार्यकारिणी

अतुल तडवी
सर्वोत्कृष्ट खेळाडू १९८१-८२

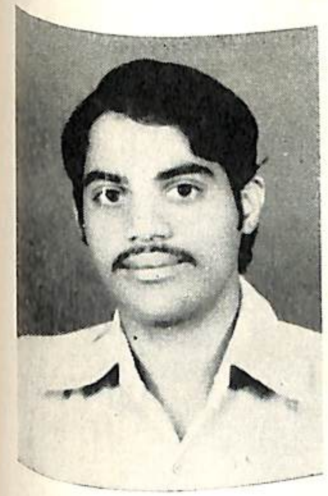

एस्. व्ही. ढाके
बी. ए. सर्वप्रथम

जिमखाना पारितोषिक वितरण समारंभ प्रसंगी
प्रमुख पाहुणे श्री प्रल्हाद सावंत भाषण करतांना

जळगांव विभाग आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा
मल्लखांब विजयी संघ

राधेश्याम कोगटा
पुणे विद्यापीठ कबड्डी संघात निवड

कला मंडळ (सि. कॉ.) कार्यकारिणी

कु. मंदा मंडोरे
पुणे विद्यापीठ हॉकी संघात निवड

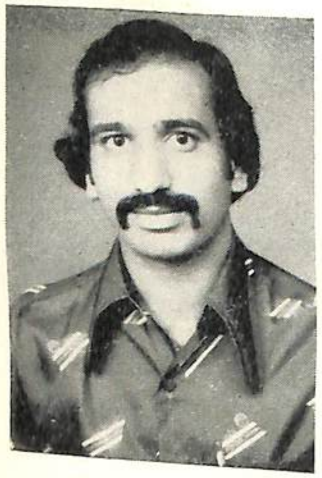

एन्. एम्. तळेले
डी. सी. एस्. सर्वप्रथम

जळगांव विभाग आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा
बॅडमिंटन व टेबल टेनिस विजेता संघ

ज्यु. कॉलेज कबड्डी जिल्हा पातळीवरील विजयी
व विभागीय पातळीवरील उपविजयी संघ

कु. सुनंदा राणे
पुणे विद्यापीठ हॉकी व हॅण्डबॉल संघात निवड

निरोप समारंभप्रसंगी बोलतांना प्राचार्य पोतनीस

सुभाष वाणी
हिमालयन माउन्टेनियरींगसाठी निवड

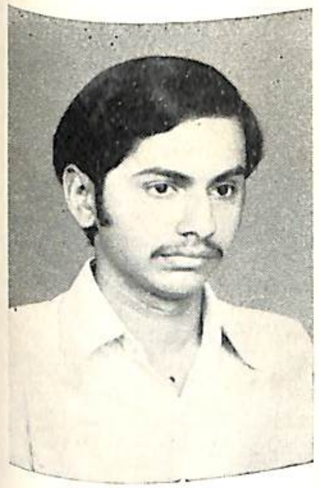

सुनिल गगडाणी
बी. कॉम्. सर्वप्रथम

'कालचक्र' एकांकिकेतील कलाकार

पोहणे व वैयक्तिक स्पर्धांमधील जिल्हा पातळीवरील
विजयी स्पर्धक १९८१-८२

कु. निलिमा कुलकर्णी
पुणे विद्यापीठ बॅडमिंटन संघाची कर्णधार

जळगाव विभाग आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा
वजन उचलणे विजेता संघ

पी. यू. तलवारे
डॉम सर्वप्रथम

कु. कुमुदिनी जंगले
एन. सी. सी. स्कॉलरशीपसाठी निवड

ज्यु. कॉलेज व वाणिज्य मंडळ
' डिस्को ' डान्स सादर करतांना

' निर्धूर चुली ' या
शिबीरातील प्रात्यक्षिक

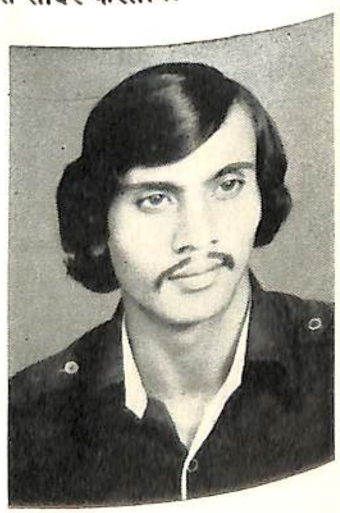

इकबाल मिर्झा
आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा
४०० मीटर्स धावणे प्रथम क्रमांक

जळगाव विभाग आंतर महाविद्यालयीन
स्पर्धा बास्केट बॉल विजेता संघ

मु. जे. कनिष्ठ महाविद्यालय वाणिज्य
मंडळाचे उद्घाटन

कु. आशा सबनीस
टी. वाय्. बी. एस्. सी. सर्वप्रथम

दिलीप चौधरी
वजन उचलणे स्पर्धा प्रथम क्रमांक

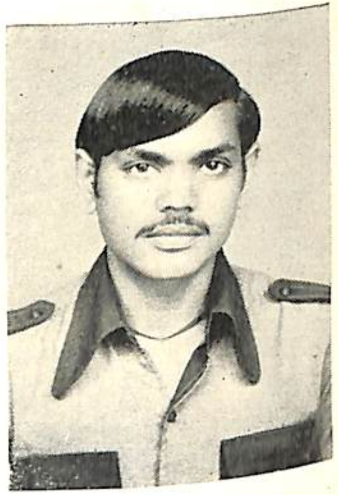

शिंपी जी. एस्.
पुणे विद्यापीठ बास्केट बॉल संघात निवड

विवेक बिर्ला
१२ वी सायन्स सर्वप्रथम

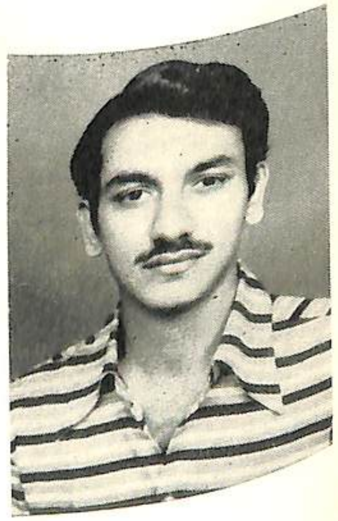

योगेंद्र सोळुंकी
पुणे विद्यापीठ हॅण्डबॉल संघात निवड

आजिंठा

हिन्दी विभाग

" यह तो ठीक है भगवान कि छेनी के आघातों में से ही तुम्हारा निर्माण हुआ है, पर हमसे तो आघात सहन नहीं होते। फिर वे हमें यों ही भगवान बनाने पर तुले हुए हैं। हम तो आदमी .... जानवर जो कुछ हैं वही बने रहना चाहते हैं। भगवान गुस्ताखी मात्र हो। हमें जरा यह बता दो क्या वे कलाकार ही हैं और उनके हाथ में छेनी के नाम से और ही औजार अन्याय-अत्याचार तो नहीं !

*

हमारे इस प्रजातंत्र की जीभ तो खूब चलती है, पर कानों से वह पूरा-पूरा बहरा है। लिखकर ही आवाज पहुँचती है। पर जिन्हे आवाज पहुँचानी होती है वे लिखना नहीं जानते। हमें लिखना सिखा दो इस आवाज को लिखाने के लिए वे जिन पढ़े-लिखे लोगों के पास जाते हैं वे ऐसे होते हैं कि उनके हाथ बँधे रहते हैं, और जिनके बँधे नहीं हैं वे लिख देने में विश्वास नहीं करते। "

– अनाम.

बेकारी के अभिशाप में योगदान देनेवाले अपराधी

देवकीनंदन शर्मा (डी. एल. शर्मा)
एम. कॉम. (ज्युनि.)

विदाई समारोह । पचीस सालकी सेवा के बाद कॉलिज से छुट्टी पा रहे हैं प्रोफेसर आनंदराज ।

विख्यात व्यक्तियोंका समूह बंठा हुआ है । मंगल तोरन, कागज के फूलो की पृष्ठभूमि मे भविष्य से हाय मिलाने की आतुरता मे बैठे नवयुवकों के चेहरे। लाऊडस्पीकर मे ल ल ला.... का आलाप ।

मंच पर बैठ प्रोफेसर फिर एक बार उस जग-मगाते भवन को निहारते हैं । जाने क्यों उनकी आँखों मे आँसू उभड पडते हैं........... । पचीस साल........ । सोचते हुए राहत–सी महसूस करते है ...... कितने, कितने विद्यार्थी लहसे; मस्ती, कहकहें; ... विद्यार्थी-समूह का ढंग ही अलग मन फूल उठता हैं.........

" प्रिय छात्र-वृंद, आप लोगोंसे अलग होते हुए कहते–कहते आँसुओ का फव्वारा छूट पडता है...... गला रुंधसा जाता हैं ।

अब उनकी प्रशस्ति में कहा जा रहा हैं—
" अक्षर ज्ञान, विद्या-दान, विशेषकर गरीबों को विद्या-दान करोंडो पुण्य कर्म करते हुए हमारे प्रोफेसर आनंदराज पिछले पचींस वर्षो से यह ज्ञान-दान करते आ रहे है । उनकी इस महान सेवा को कभी भुलाया नहीं जा सकता...... " तालिओं की गगन बेदी गडगडाहट ।

सभा विसर्जन का क्षण ।

" बस ...." प्रोफेसर अपनें को संभाल नही पा रहे थे । मन ही मन डरने लगे कि विवश हो कर जोरसे रो न पडे । मंच सें उतरनें को थे कि हजारो छात्रो नें घेर लिया...... " सब लोगों से छुट्टी । " सर "...पिघलती, कांपती आवाजें । " उधर... आपके लिए कार खडी हैं सर ।" भावविश में विद्यार्थीयों का नायक प्रोफेसर के चरणों से लिपट सा जाता है । उन्हें कार में बिठाता हैं ।

० ०

" भूल गये ?" आवाज आती है ।
भगवान की मूर्तिपर दृष्टि गाडे खडे हुए आनंदराज धीरे से मुडे । बिस्तर से उठनें के बाद उनकी दृष्टि मूर्तिपर जो टिकी तो हटी ही नहीं । आवाज सुनकर उन्होंने मुडकर देखा. निर्मला उनकी पत्नी थी । नहा–धोकर प्रसन्न मन से मुस्कराती ।

" किसे भूल गया हुँ ? "

" सवेरे पाँच बजे ही उठ बैठे है ? "

" .. .. ? "

" आज कॉलेज जाने की जरुरत नहीं ? "

" हाँ, अब कभी भी जाने की जरुरत नहीं "

उनकी आवाज भरी गयी ।

निर्मला अनमनी-सी हो उठी ।

" मैं—मैंने दिल दुखानें वाली बात तो नहीं कही ?"
"पगली...!" उन्होंने मुसकराने की कोशिश की ।

नित्य की भांति प्रातःकर्म के बाद उन्होंने खाना-पिना भी पूरा कर लिया । पर अब.....अब कहाँ जाए ?

दैनिक कार्यक्रम में जो परिवर्तन हुआ उसका यह परिणाम । प्रोफेसर आनंदराज की समझ में नही आरहाथा कि क्या करे । पचीस सालोंसें जिस धर्मवत दिनचर्या के अभ्यस्त थे, उसके अभाव में चौबीस घंटो के भीतर ही वे उब गये ।

वे दिनभर घर में ही रहे । कई लोग कुशल-मंगल पूछ कर चले गयें ।

शामको टहलने के लिए प्रोफेसर आनंदराज बाहर निकले । लंवी सडक ....

कॉलेजसे छूटने के बाद छात्र-छात्राएं सागर की तरह उमड पडे । आगे, पीछे कारें और उनके साथ-साथ दौंडती बसें उन सबसे बचते प्रोफेसर आनंदराज चल पडे ।

थकावट का अनुभ हुआ तो सोचा एक कप कॉफी पी लू तों......!" और वे सामने वाले छोटसे होटल मे जा बैठे, मेन्यू बोर्ड को देखने लगे

" बडा, मसाला दोसा, चाय रटते हूये बैरेनें उनके चेहरे को ओर देखा । वह चौक पडा, "सर ! ...... आप ?"

प्रोफेसर चौके । पल मे पहचानकर हंसे, फिर कुछ आश्चर्य, कुछ दुःख से उन्होंने पूछा, तुम रामू हो ना ?"

" सर आप यहां ?"

'हाँ, कल रिटायर हो गया हूँ......!" और वे कुछ बोल न सके । " बी. ए मे दाखिल होने के सप्ताह भर बाद हार्ट अटैक से पिताजी चल बसे... पढाई बंद कर दी..." रामूने कहा । " यही पर होटल चलाते हो ? मुझे मालूम नही था ! " प्रोफेसर ने कहा ।

" हाँ बहुत दिनों से चला रह हुँ, लेकिन यहाँ आये थोडे ही दिन हुए ... कभी कॅश पर बैठता हूँ । भीड को सभालना हो तो 'सर्वंट' भी बन जाता हूँ । एक मिनीट सर ! कहकर अंदर चला गया । लौट-कर आया तो हाथमे लड्डू और नमकीन लाया " मुझे सिर्फ कॉफी चाहिए ।"

" आपके स्टुडेंट का होटल है । मिठाई चख-कर तो देखिए । " कहकर रामू हंस पडा । विदा लेते समय प्रोफेसर के मन में एक ही विचार था, यदि वह दुर्घटना न हुई होती तो आज रामू 'डिग्री-होल्डर' होता । उनका मन करूणा से भर उठा

तभी किसीको उन्होंने सामने से तेजी से ओझल होते हुए देखा । वह तो सारंगन था । मुझे देखते ही क्यो बिदक गया ? अव उनकी आगे जाने की इच्छा नही हुई ।

" सर !" एक उमगभरा स्वर सुनकर प्रोफेसर मुडे ,खुश हुए । " अरे परसू तुम ?" "हाँ सर!" मजे मे हो न ?" " हमारे घर पधारिए सर !" आतुर बुलावा । " अच्छा, चलो !" कौतूहल वश वे मान गये ।

परसू ने बाहर आकर सामने वाले होटलसे कॉफी मंगायी । अचानक पीछे का दरवाजा खर-खराने की हल्की आवाज आयी । " एक मिनट सर....." कहकर परसू ने भागकर दरवाजा खोला देखा तो सारंगन निकला । " किनसे बात कर रहे हो? अपने प्रोफेसर आनंदराज सर से" "यहाँ है?" आश्चर्य हुआ । " क्यो ?" " मैंने उन्हे अभी देखा था । अच्छा हुआ उन्होंने मुझे नहीं देखा । "क्यों?" परसू की समझ मे कुछ नहीं आ रहा था । उनकी हमेशा यही कोशिश रही कि हम सब का भविष्य उज्जवल हो । जब भी मिलते तुरंत पूछते " क्या कर रहे हो ?" और इसका उत्तर मेरे पास नहीं । उनसें मिलकर दुखी नहीं बनाना चाहता !" सारंगन के स्वर मे दर्द था तुमसे कुछ पूछा?" " नहीं " परसु बोला । अच्छा हुआ वरना यह सुनकर कि " बकार है " उन्हे तकलीफ होती!"

'सारंग तुम जानते हो, मै किस चिंता में हूँ!" " क्या भला ? " " प्रोफेसर साहब को घर तक लाया हुँ । कॉफी तो पिलानी चाहिए न ?" 'अभी नही मिलायी ?" हाँ, मंगायी है ..." " फिर " " ...थोडी देर में कप ले जाने के लिए लडका आयेगा..." सारंगन समझ गया । जेब में मैला-कुचैला नोट पडा था, एक रुपये का । निकालकर उसने परसू को दे दिया । " धन्यवाद " परसू ने राहत की सांस ली ।

रहने दो धन्यवाद की क्या बात है ? प्रोफेसर पूछेंगे तो किसी नौकरी का नाम बता देना । कल ही रिटायर हुए हैं । उनका दिल मत दुखाना !" सारंगन चला गया ।

उधर परसू जब सारंगन से बात कर रहा था तो प्रोफेसर ने देखा, एक कैलेंडर जमीन पर पडा है । उन्हो ने उसें उठाया और कांपते हाथों से उसकें पीछे लिखा- " भारत के सपूत " आगे उनसे कुछ भी लिखा न गया । हस्ताक्षर करके पुर्जा मेज पर रख दिया ।

सारंग को विदा कर परसू लौटा तो देखा, प्रोफेसर कमरे में नहीं थे । उसने गली मे नजर दौडायी । होटल वाला लडका कप लेकर जा रहा था

"भाई..." परसू ने पुकारा ।

" क्या " लडका पास आया ।

" पैसे...?"

" उन्होंने दे दिये है "

" सर ने ? " उसन चौककर पूछा

प्रोफॅसर आनद राज सिर झुकाकर धीरे धीरे चले जा रहे थे । मन उदास था । आज पहली बार उन्होंने अनुभव किया कि वे आज तक नौजवानों का समय बरबाद करते रहे है । अपने रिटायर होने का दुख, रामू के ग्रेज्युएट न बनने का दुःख सब घुल गया ।

बेकारी के अभिशाप में योगदान देनेंवाले अप-राधी कें रुप में घर कीं तरफ चले जा रहे थे ।

卐 卐 卐 卐

अनोखा सफर

मधुकर भारुळे
१२वी सायन्स (ई)

कौन जानें जिंदगीका अनोखा सफर
अनजाने राहोंकी खामोश डगर
जिंदगीको किसको हैं खबर
हम है बेखबर तुम हो बेखबर
फिर भी........
लटने, मिटनेंका' सवरने बिछडनें का
हर एक को है यह डर
हर एक शयपे, हर एक मोडपर
हजारो रंग दिखाती ह जिंदगी
चाहतो के ख्वाब सजाती है जिंदगी
हकीकत मे लुटती है तमन्ना ये जिंदगी

न्यू स्टायलो टेलर्स

जेन्टस् ॲण्ड लेडीज्

स्पेशालिस्ट

सुबक व मनपसंत काम – उत्तम व टिकाऊ शिलाई

माफक शिलाई दर – तत्पर सेवा.

महात्मा गांधी रोड.

जळगांव ४२५००१

चहा - कॉफी,
फराळाचा ताजा माल
याखाठी—

सहजानंद विश्रांती गृह

३४५, नवी पेठ,
जळगांव
प्रो.· देविदास मुरलीधर भारंबे

अशोक हॉटेल
व
भोजनालय

एम. जे. कॉलेज, अनंत कॉलनी

जळगांव ४२५००१

लग्न, मौंजी व पार्टींच्या (रिसेप्शन)
आर्डरी स्विकारल्या जातील.

अहम्

शिरीष राजधर तायडे
एम्. ए. (ज्युनि.)

दिनभर कोयला ढोकर, शाम छः बजे थककर घर लौटना इस हमेशा के कार्यकलाप से मोहन उबल पड़ा था। वह अपने बोरियत कार्यकलाप में क्रांति करना चाहता था। " लेकिन कैसे ?" जब अपना पेट पालना मुश्किल हो जाता है तब लोहे के चने चबाने पडते है। यों मोहन के कार्य में कोई बढ़िया परिवर्तन होना या उसे कोई अच्छी–खासी नौकरी प्राप्त होना, कोई खास अचंभे की बात नही थी। क्योंकि उसनें बी. ए. पहले दर्जे में पास किया था। लेकिन हर चीज या सुख-सुविधा पैसोंमे मिलनेंवाली इस दुनिया में कोई बढ़िया नौकरी खरीदने के लिए मोहन के पास पैसे नहीं थे।

मोहन अकेला था। माँ–बाप तो उसके बचपन में ही उसे अनाथ छोड़कर स्वर्ग सिधार गए। चाचाजी ने ही उसे पाल–पोसकर बड़ा किया। चाचाजी अविवाहित थे; मोहन ही उनके सगे बेटे जैसा था। मोहन को पढाई – लिखाई के लिए उन्होंने उसे मामा के घर, शहर में भेज दिया। पढ़ाई का सारा खर्च चाचाजी देते थे। मोहन ने बी. ए. पास किया। पैसों के कमी के कारण चाचाजी न उसे अपने पास बुला लिया। मामा एक सिपाही होने के कारण इतने समृद्ध नही थे कि मोहन को पाल सके और न ही उनको हैसियत थी कि मोहन को कहीं काम-धाम दिला सके।

मोहन को अपने पैरोंपर खडा रहकर बूढे चाचाजी के एहसान चुकाने थे। झट, उसने यहाँ वहाँ अर्जियाँ लिखे, बडे-बडे लोगों को आरजू-मिन्नतें की; लेकिन कुछ नही मिल। उसे आशा थी कि बी. ए. करने के बाद अच्छी नौकरी जरूर मिलेगी। लेकिन वह आशा पानी की लकीर की तरह मिट गयी। किसी तरह जीवन–निर्वाह करने के लिए मोहन को कोयले के काले रंग में रंग जाना पडा।

एक दिन जब वह लौटा, तब दरवाजे में चाचाजी उसकी प्रतिक्षा कर रहे थे। उनके हाथ में हरे रंग का एक लिफाफा था। कोयले के काले रंग से सने हुए हाथ पोंछकर मोहनने लिफाफा पढ़कर देखा तो वह 'बॉम्बे सिल्क मिल' नियुक्तिपत्र निकाला। मोहन खुशी के मारे झूमने लगा। उसने सपनो में भी सोचा नही था कि वह किसी मिल का 'मॅनेजर' बनेगा। लेकिन अब वह वास्तविकता थी। मोहन न अपने अनपढ़ चाचाजी को यह समाचार सुनाया। चाचाजी की आँखे आश्चर्य से विस्फारित हो गई। अपनी इकट्ठी की हुई पूंजी का फल वह साक्षात देख रहे थे।

मोहन ने उसी रात अपने मन और कपडों का काला रंग साफ किया और पौं फटते ही वह बंबई चल पड़ा।

* * * * *

किसी तरह एक महिना बीत गया और दूसरे महीने कि एक तारीख आ गई, जिसके इंतजार में मोहन आँखे बिछाकर बैठा था। सौ-सौ के दस नोट मोहन के हाथ मे चमक उठे मोहन फुला न समायाना। जैसें दुनियाँ उसकी मुठ्ठी मे हो। उसे अपने जीवन के बीते दिनों से घृणा होने लगी। अब मै एक मिल मॅनेजर हूँ – मोहन विजयी-वीर कि तरह सीना

तानकर चलने लगा। एक हजार रूपएँ वेतन पाने के साथ-साथ मान-सन्मान से मोहन का दर्जा बहुत ऊँचा हो गया। जिसे कलतक कोई पुछता नही था, आज उसकी खिदमत मे बहुत सारे लोग 'हुजूर, हुजूर' करने लगें।

बंबई आकर मोहन की दुनिया ही बदल गई। उसे किसी बात की कमी नही थी किन्तु वसतिगृह मे रहकर होटल मे भोजन करना, मोहन को बार-बार खटकने लगा। अगर इस बात पर वह ठंडे दिलसे सोचता तो खुद् को धिक्कार ने लगता-"छी... छी.... एक मैनजर अनाथ की तरह वसतिगृह में रहता हैं ..... मजदूरों की तरह होटल के टुकडों पर पलता है ? ... छीss... मुझ जैसे मैनेजर को यह शोभा नही देता। ... ... मुझे तो अब एअरकन्डीशन्ड बंगले में रहना चाहिए ...... नौकरों से बढ़िया भोजन पकाना चाहिए।"

दूसरे ही दिन मोहन ने अपना फैसला मिलके मालिक को सुनाया और उनका ही एक बंगला अपने लिए प्राप्त कर लिया।

मोहन की जिंदगी एक साफ-सुथरी सड़क से भागने लगी। जिसपर उसे न किसी बात की दिक्कत महसूस होती थी, न ही किसी बात का कष्ट। बिलकुल सुनहरी जिंदगी ! मोहन की आँखोपर रंगीन चश्मा चढ़ गया और मोहन को सारी दुनिया ही रंगीन नजर आने लगी। वह अपने - आपको 'एक बड़ा आदमी' महसूस करने लगा।

उधर, गांव में, चाचाजी की तबीयत दिन-ब-दिन बिगड़ रही था। चाचाजी के पास दवा-दारू के लिए पैसे नही थे एवं कहीं से ला भी नही सकते थे। इस वक्त मोहन के सिवा और कौन था जिससे वह अपना दुख-दर्द कटकर इलाज करवाते। चाचाजी ने स्थिती को संभालते हुए मोहन के पास चले जाना ही ठीक समझा। चाचाजी ने हिम्मत बटोरी और वह बंबई चल पडे।

जिंदगी में पहलीबार इतने बडे शहर में आकर वह जरूर झुन्झला गए। एक दिन और एक रात उन्हे अन्य मुसाफिरों की तरह फूटपाथ पर ही गुजारनी पडी। सवेरा होते ही उन्होंनें बडी आशा और उमंग के साथ मोहन की तलाश शुरू कर दी। शाम तक उन्हें मोहन के मिलने का कोई आता-पता नही मिला। वह थक गये। मन को कोसते - कोसते ही बुखार के कारण कमजोर चाचाजी और आधे हो गए। उन्होंने सोचा की जिस कदम वह आयें हैं, उसी कदम फिर से अपनें गांव लौट चले। लेकिन जेब में केवल दो ही रुपएँ बचे थें। चाचाजी दुविधा में पड गए। उसी वक्त, चाचाजी का ध्यान एक बहुत बडी मिल पर गया और उनके मन में आशा का एक किरण उमड़ आया। चाचाजी आशा से लंबे-लंबे डग भरते हुए गेंट के पास टहलने वाले सिपाही तक जा पहुँचे। सिपाही से मोहन के बारे में पूछताछ की तो सिपाही ने कहा - "भई, आज तो इतवार है, छुट्टी है। मैनेंजर बाबू आज घर पर ही मिलेंगे।"

चाचाजी ने आरजू भरे स्वर मे कहा - "मुझे अपनें बेटे तक पहूँचा दोगें तो बडी मेहरबानी होगी आपकी... ।"

सिपाही नें तुरंत आनेवाली टॅक्सी को रोका और चाचाजी को 'मैनेंजर, मोहनबाबू' के बंगले पर छोड देनें के लिए कहा। मोहन को देखने की उत्सुकता से उनके मन में गुदगुदा - सो होने लगी थी।

मोहन का बंगला देखकर ही वे दंग रह गये। उन्होंने सपना भी नही देखा था कि मोहन सोने कि तरह चमक उठा है। गेंट पार करते वक्त दरबान ने उन्हे रोक लिया। चाचाजी ने उसे मोहन के और अपने नाते-रिश्ते बतायें; अपनी हालत सुनाई। चाचाजी की दीनता देख उसे दया आई। वह अपनें साहब की अनुमति लेने के लिए अन्दर गया। कुछ ही देर में वह आया और उसने चाचाजी को अन्दर जाने के लिए कहा।

चाचाजी जब बरामदे से होकर अन्दर जाने को हुए तब किस्म-किस्म की इत्रों की खुश्बु से उनकी नाक पवित्र हो गई; पाश्चात्य संगीत की धुन से उनके कानोंका मैल साफ हो गया। चाचाजी ने दहलीज पर कदम रखा और देखा-मोहन के इर्द-गिर्द लोगों की भीड थी। उसी भीड से 'चियर्स, चियर्स' जैसी कोरस आवाजें सुनाई दे रही थी। सभी के हाथों में किसी लाल पेय, शायद शराब से भरे हुय गिलास थे। जैसे, किसी बहुत बडी खूशी के लिए जशन मनाया जा रहा हो।

चाचाजी अन्दर घुसे। लोग चाचाजी को घूरकर एक ओर सरक गए। उनके फटे, गंदे-मैले खद्दर के कपडों से और शरीर से आनेवाली बदबू से लोग अपना नाक सिकोड कर रह गए। मोहननें यह सब देखा। एक आदमी मोहन के कान में फुसफुसाया - "यह क्या, साहब ? अन्दर कोई भिखारी घुस आया है और उसने रंग में भंग कर दिया हैं।" तभी चाचाजी ने बडे गर्व से कहा - "बेटा मोहन ! ... मेरा बेटा साहब बन गया...मेरा मोहन कोयले के ढेरे से निकलकर सोने मे आ गया। ..शाबास! ...बहुत ऊँचा कर दिया रे अपनें बाप का नाम!"

लोगों ने तेज और तीखी हँसी का फुहारा चाचाजी और मोहन की ओर छोडा। मोहन ने अपना अपमान होते देखा। चाचाजी ने आगे कहा "बेटे.. .. मोहन ! पहचाना नही.. मैं हूँ तुम्हारा चाचा.." तभी मोहन शेर की तरह दहाड़ उठा। दरवाजे पर टहलता हुआ दरबान आया, मोहन नें गरजकर कहा "बदतमीज, इस भिखारी को अन्दर क्यों आने दिया ? निकालो इसे बाहर !" चाचाजी का चेहरा गिर गया। दरबान उन्हें एक नटखट बच्चे की तरह घसीटता हुआ बाहर लाया और क्रोध मे धक्का देते हुए कहा - चल हट्, कमीना कहीं का ?" चाचाजी दरवाजे से लुढ़ककर जमीनपर एक गठरी का तरह आ गिरे; उनका हृदय दहल गया। वह मृतवत् हो गए। उठकर गेंट तक आते - आते उनका सिर चकराने लगा और वह मेंहदी के झुरमट के पास धड़ामसे गिर पडें।

रात बारह बजें महफिल बरखास्त हो गई। सभी लोग चले गए। गेंट बंद करते हुए दरबान नें उसी बुढें भिखारी को अपनी टार्च की रोशनी मे देखा; वह मृतवत् पड़ा था। उसने साहब को खबर दी; जिसे सुनते ही मोहन गेट की ओर दौडनें लगा।

चाचाजी मृतवत् पडे थे। मोहन सकपका गया। चाचाजी को उठाकर उसने विवश होकर पुकारा। लेकिन चाचाजी बेसुध ही रहे। मोहन ने महसूस किया कि उनकी साँस बिलकुल धीमी और ठंडी चल रही हैं। वह घबरा गया। उसने पानी के छींटे उनके चेहरे पर मारकर कहा -"होश मे आओ चाचाजी .. चाचाजी? मुझे माफ कर दो चाचाजी ..उन लोगों के सामने मैंने तुम्हे पहचान ने से इन्कार किया... अपमानित किया...उसकी सजा मुझे इतनी बडी मत दो चाचाजी ... मुझे माफ कर दो ... चाचाजी माफी दे दो।"

कुछ देर बाद चाचाजी अधखुली आँखों से मोहन को निहारते हुए कुछ कहनेवाले थें; लेकिन अतिपीड़ा के कारण उनके ओठ थरथराकर रह गए। अचानक, बडी कठिनाई से चाचाजी ने मोहन का हाथ थामा -"बेटा ... मोहन ... मोहन बेटा... मोहन s s? लेकिन आगे कुछ कहने से पहले ही चाचाजी के प्राण पखेरू उड़ गये।

मोहन चाचाजी का देह अपनी बाहों में भरकर बच्चे की तरह फफककर रो पड़ा। अपनें-आपको कोंसने लगा।

जब उसने अपने अन्दर झांक कर देखा तो उसके दिल में 'अहम्' का मजबूत और बिफरा हुआ वृक्ष पल्लवित हो चुका था।

फोन नं. ३७७२

शिव मेटल्स

आमचेकडे आंदणासाठी लागणारे—

ताट, वाटी, तांबे, स्टीलचे डबे, पातेले, मिल्क कुकर, त्याच प्रमाणे इतर संसारोपयोगी भांडी योग्य भावात मिळतील.

नवे दुकान, नवीन माल

प्रो.- पाटील ब्रदर्स, जैन ब्रदर्स शेजारी, **जळगांव.**

अजिंठ्या'स हार्दिक शुभेच्छा !—

मे. चंद्रकांत सिमेंट ॲण्ड आयर्न इंडस्ट्रीज्

कूलर, मिटर पेटी, शेतीसाठी पाईप, पलग, गोदरेज टाईप कपाटे, सिमेंट जाळी, सि. बेंचेस व इतर बिल्डींग सामानाचे निर्माते व विक्रेते.

जुन्या कपाटांना रंग देवून मिळेल

९, पोलन पेठ,
(राजकमल टॉकीज जवळ)
जळगांव

ममता मंगल सर्व्हिस

लग्न, मौंज, सभा, संमेलने, पार्टी या प्रसंगासाठी—

स्वयंपाकाची कामे

उत्कृष्ट रित्या करून दिले जातील.

त्याचप्रमाणे लग्न कार्याचे वेळी—

स्वयंपाकाची भांडी

मिळवून दिली जातील.

पत्ता:—
रमेश चुनिलाल भाटीया
मु. जे. कॉलेज कँटीनचे मागील बाजूस
जळगांव

एक अनोखा इंटरव्ह्यु'

नितीनचंद्र अस्मार.
XII Sci.

[एक उम्मीदवार इंटरव्ह्यु के लिए साहब की केबीन मे प्रवेश करता है। साहब उसे एक-एक सवाल पुछते है, उनके जबाब में यह उम्मीदवार बडी मुस्तेंदीसे और मनोरंजतासे उत्तर देता है।]

साहब : क्या नाम है आपका ?
उम्मीदवार : "जॉनी मेरा नाम" हैं।
साहब : आजकल आप क्या काम करते है ?
उम्मीदवार : 'सत्यकाम्'
साहब : कहाँ रहते है आप ?
उम्मीदवार : 'झीलके उसपार' पहाडीके पीछे 'तीसरी मंझिल' पर।
साहब : आपके घरमें कौन-कौन हैं ?
उम्मीदवार : 'दादी माँ', 'दो भाई', 'मेरे भैय्या', 'मेरी भाभी', 'छोटी बहन'.।
साहब : इसके अलावा और आपका कोई है ?
उम्मीदवार : 'जिगरी दोस्त', 'जूली', 'मिली', 'रंगा खूष'.
साहब : आप दूसरोंके साथ कैसा बर्ताव करते है ?
उम्मीदवार : 'जैसे को तैसा'।
साहब : आपको किन-किन बातोंकी जरूरत है ?
उम्मीदवार : 'रोटी, कपडा और मकान' बस्।
साहब : एम् एस् सी होकर भी आपको अभी तक 'नोकरी नही मिली ?
उम्मीदवार : 'कभी- कभी ऐसा भी होता है।
साहब : मगर इसकी कोई वजह तो होगी ?
उम्मीदवार : 'सच्चाई'
साहब : लगता हैं, मैंने आपको कही देखा है ?
उम्मीदवार : 'वो कोई और होगा', 'वो मैं नही'।
साहब : आप जलगाँवमे कब आये ?
उम्मीदवार : 'बोस साल बाद'।
साहब : आप सचमुच अच्छा काम करेंगे ?
उम्मीदवार : 'आपकी कसम'
साहब : आप नौकरी के बाद क्या करना चाहते है ?
उम्मीदवार : 'प्रेमविवाह'
साहब : आजके नेता जनताको क्या समझते है ?
उम्मीदवार : 'खिलौना'।
साहब : आजके नेताओंको कौनसा नारा लगाना चाहिए ?
उम्मीदवार : 'गरीबी हटाओ'।
साहब : अगर आप नेंता बनेंगे तो क्या नारा लगायेंगे ?
उम्मीदवार : 'समाजको बदल डालो', 'काला बाजार' बंद करो।
साहब : देखिए आपकी सच्चाई पर मुझे नाज हैं, मैं आपको 'नौकरी' दूंगा। क्या आप खुश है ?
उम्मीदवार : 'साहब ! 'तुमसा नही देखा'। 'तुमसे अच्छा कौन हैं'। थँक्यू सर।

सर्वप्रकारची लहानमोठी छपाईची कामे
सुबक व टिकाऊ बाईंडींग, वक्तशीर,
अचूक आणि बिनचूक छपाईसाठी—

स्वस्तिक प्रिंटींग प्रेस,

१०३, पोलन पेठ
जळगांव

एस्. आर. इंजिनियरिंग वर्क्स,
जळगांव
शिवाजी रोड, जिल्हा पेठ, जळगांव 425001
☎ 3077

आमचे येथे सर्व प्रकारचे मोटारचे क्रक, शॉफ्ट ग्रँडींग, मोटार सायकल, ट्रॅक्टर वगैरे बोअरिंग स्लीव्ह फिटींग व सर्व प्रकारचे हेडचे सिट फिटींग व सर्व प्रकारच्या ट्रकचे होजिंगचे डिफ्रेशनचे गुल्ले मारुन मिळतील आणि होजिंगला आटे पाडून मिळतील तसेच लेथ व वेल्डिंगची सर्व प्रकारची कामे खात्रीशीर करून मिळेल.

प्रोप्रा. **बबनराव दाजीसाहेब राजे** (शिर्के)

हार्दिक शुभेच्छा !
☎ 4023

सुदर्शन
रोलींग शटर

१०७, जिल्हा पेठ,
सिव्हील हॉस्पीटल रोड,
आठवडे बाजारासमोर, **जळगांव**

卐

* रोलींग शटर्स * कुलर्स * कोठ्या * पलंग इत्यादि सर्व साहित्याचे कारखानदार.

हार्दिक शुभेच्छा ! **दिलखुश कॅप डेपो**
१६०, भवानी पेठ, बोहरा मज्जीद जवळ, **जळगांव.**

आधुनिक रेडिमेड कपडे
व सर्व प्रकारचे
होजीअरी विक्रेता

फ्रॉक, बाबासुटस्, मनिलाज, हॉपपँटस्, मॅक्सी, स्कर्ट ब्लाऊज, बेलबॉटम, उलन होजिअरी, ब्रेसिअर्स, छत्र्या मिळतील.

उन्हाळ्याकरितां सर्व प्रकारच्या कॅप मिळतील.
प्रो. **विष्णु दौलत वाणी**

फोन - ३९६६
गंगा
अगरबत्ती
स्त्रो: गंगा अगरबत्ती सेन्टर
सर्व प्रकारच्या अगरबत्त्यांचे
होलसेल विक्रेता [दाणा बाजार - जळगांव]
एक वेळ आवश्य भेट द्या.
• नकली मालापासून सावध •

दुर्गा अगरबत्ती
व बजरंगी अगरबत्ती
होलसेल भावात मिळण्याचे
एकमेव ठिकाण-

ऊधो ! मन न भये 'एक'

सुरेश ठाकरे
एम. ए. (द्वितीय वर्ष)

आजकल पुराना त्याज्य होता जा रहा है - पुरानी धारणाएँ बदलती जा रही है - नित्य नये नये परिवर्तन हमारे गतिमय जीवन की विशेषता बन रहे हैं - यह बात उसी तरह हैं जैसे समाज में पहले 'विद्यापति' को सन्मान था, वह आज खो गया है, उसकी जगह बडे सन्मान से 'सभापति' निभा रहे है। पुरानी सभ्यतामें एक बुराई यह है कि उसे बहुत कष्ट से बदलना पडता है - अपने सीधे ढंग से वह बदलती नही, और हम ऐसे है कि आधुनिकता में देरी होना जरा भी बरदाश्त नहीं कर सकते। नवीनता हमारे जीवन का नारा बन गयी है, उसमें रुकावट पैदा करना आधुनिकता के खिलाफ माना जाता है। आधुनिकता अपनाने वालों ने एक और आधुनिक बात अपनायी, जो सभी के लिए सुखदायक बन पडी। हमें दुःख होता है कि इस बात का विचार ईतने दिनों तक इन आधुनिकता वादियोंने क्यों नहीं किया, खैर कैसे भी हो अब हमारे " मन " काफी संख्या में बट गये है, पहलेसे एक नहीं रहे।

बात स्पष्ट बतायी जाय तो यह कि पुराने शायरों, कवियों एवं लेखकोंने हमेशा 'एक मन' की समस्या का दर्दभरा गीत गाया, हमेशा इसी विचार के कारण रोते रहे - जैसे कि ये मानते हैं -

'मेरी किस्मत में गम गर इतना था,
कि दिल भी यारब कई दिये होते।'

इन्हें गम है कि अनको कष्ट, दुःख, दर्द सहने के लिए बहुत से मन अगर होते तो कितना अच्छा होता, पर वैसा न होने से हमे पीडा हो रही है। पर खुशी की बात यह कि अब दुनियाँ काफी आगे बढ चुकी है, इतनी आगे कि कभी कभी लगता है शायद हम पिछे न छूट जाये। हाँ, खुशी की बात यह की अब एक ही दिल का रोना रोने की जरुरत नहीं रही। हमारा मन अब एक नही रहा, उसे हम आसानी से अनेक कर सकते है, दस या बीस भी कर सकते है। एक मन में दुःख रखकर आसानी सें सुख का अनुभव प्राप्त हो सकता है, इतना ही नहीं एक मन में 'किसी' एक को रख-कर दूसरे मन में 'किसी' दूसरे को बैठा सकते है। दूसरे शद्बों में कहें तो मन की कार्यक्षमता दिनों-दिन बढती जा रही है और आदमी खुश होता जा रहा है।

मन की एकता को महाकवि सूरदास ने भी बडी सुन्दरता के साथ स्पष्ट किया था -

" ऊधो ! मन न भये दस बीस
एक हुतो सो गयो श्यामसंग को आराधे ईस "

बात यह है कि - गोपियाँ उध्दव सें कहती है, कि हमारे मन दस, बीस नहीं है, जो एक था उसमे हमने कृष्ण को बैठा दिया है, अब दूसरी बाते हम कहाँ और किस ढंग सें रखे। बडा दुख होता है, गोपियों की इस जटील समस्या देखने सें, मेरी दृष्टि सें तर्कपूर्ण उक्तियाँ कहनेवाली गोपियाँ अज्ञानी ही थी। बेचारियोंको यह मालूम नहीं था कि युद्धनीति के समान कृष्ण प्रेमनीति भी खेलना

जानते है । आपको बताने मे हर्ष होता है कि आज की गोपियाँ इस 'प्रेमनीति' को अच्छी तरह से जानती है, कारण आज वह अज्ञान से भरा आदिकाल, रीतिकाल एवं भक्तिकाल न रहकर गतिमान 'आधुनिक काल' आ गया है' और इस युग में गोपियाँ अज्ञानी नहीं रह सकती। अतः पहलेसी पीडा, वेदना, दुःख, विरह से मुक्ति मिल गयी है। इतनाही नहीं तो उनका एक मन सुबह किसी एक मन के साथ कॉलेज जा सकता है, दोपहर को अन्य दूसरे मन के साथ फिल्म देखने जा सकता है, तथा श्याम को किसी तिसरे मन कें साथ बाजार मे घूम सकता है।

पुराने जमाने में एक खराबी थी कि एक समस्या हल हुआी तो झट से दूसरी बात खराब बनती जाती थी, आज वैसा नही रहा – जैंसे एक मन की समस्या हल हो जाने से काफी दिनों से "आधुनिक कन्हैया" का मन बंधा हुआ था, उसे अब छुठकारा मिलां हैं, आप पूछेंगे कैसे, तो जवाब यह कि – गोपियोंकें 'एक मन' से किसी एक ही कृष्ण का समाधान होता था, पर अब 'अनेक मन' की सुविधा से एक गोपी बहुत से सांवलों को समाधान दे सकती हैं। प्रेमतत्व का व्यापकता के साथ प्रसार हुआ। और विश्व में प्रेम की दृष्टि से 'वसुदेव कुटूंब' की स्थापना हुआी है, हो रही हैं। सवाल यह रहा है कि अचानक एक मन के दसबीस मन कैसे हो गये? प्रश्न सीधा है, अतः आपको लगेगा कि उत्तर काफी जटिल होगा, साहित्य में ऐसा ही होता हैं पर यहाँ वैसा नही है, प्रश्न के समान उत्तर भी सरल है – कारण आधुनिकता वादियोंने 'सरलता में सुन्दरता' ऐसा मानदण्ड बनाया है। हाँ, तो उपर्युक्त प्रश्न का जवाब यह है कि – आज के छलिये बिल्कुल 'सीधे' है, जो गोपियों के मन में अटकते ही नहीं, बेचारी वह भी क्या करेंगी।

'उर में माखन चोर गडे।'

कृष्ण भगवान त्रिभंजी थे, गोपियोंके मन मे जा बैठे तो अटक गये, निकाले से भी नही निकलते थे। आज की बालाओंको यह शिकायत करनेका मौका छलियोंने नहीं दिया – वे पूर्णतः 'सीधे' हैं - मन में बैठे भी, निकालना चाहा तो निकल भी गये, अब गोपियों को हम भला दोष कैसे दे सकते हैं।

दूसरी बात यह कि गोपियोंको एक और शिकायत करनेका मौका आजके सॉवलोंने नहीं दिया, और वह यह कि --

'प्रीति करि दीन्ही गरे छुरी !'

बात यह है कि आज के छलियोंने 'प्रीत' ही नहीं की, तो प्रीत करके गलेपर छुरी चलाने की बात उपस्थित ही नहीं होती, हॉ - दुर्भाग्यवश 'छुरी चलाने' की बात प्रत्यक्ष कृति में आ गयी है।

तीसरी बात यह कि आज के कन्हैया 'याद करना' 'आहें भरना' आदि बातों के झंझट में नहीं पडते। प्रियतमा है तो प्रेम है, वह नहीं तो प्रेम भी नही। कृष्ण ने उद्धव से कहा था --

'उधो ! मोहि ब्रज विसरत नहीं।'

तात्पर्य कृष्ण ने ब्रज तो छोड दिया, पर उसे भुला नहीं पाये -- प्रेमपूर्ण सन्सार मन से छुट नहीं सका। पर आज यह बात नहीं हैं -- अत्याधिक मन एकही शरीरमे होने से जहाँ प्रेमी है, वहाँ ही मन है या नहीं इस बात का डर है, तो पूर्व प्रेम भूलने – भुलाने की बात उपस्थित ही नहीं होती। अतः यह हाल है आज के कृष्णों की असफलता का, इसी के कारण बहुत आसानी से 'एक मन' की जगह 'दस-बीस' ने ले ली है। इस दृष्टि से अगर आज की ललनाओंकी ओर देखें, तो इस 'दस-बीस' मन की स्थापणा में उनका भी सहयोग रहा है -- 'बचपन की मुहब्बत', 'पूर्वजन्म का प्यार' 'युग-युग की प्रेम कहानी', 'सदियोंसे होने वाली मुलाकात', को आज की गोपियाँ बिल्कुल महत्व नहीं देती ----

'लरिकाई को प्रेम कहो अली कैसे छुटे।'

उद्धव से गोपियोंने कहा था कि कृष्ण से हमारा बचपन से प्रेम है, अब कैसे छूट सकता है? किन्तु अब दस-बीस मन की उपलब्धिने इन प्रश्न की भी छुट्टी कर दी है। अब बालाएँ उद्धव से कहेंगी – "तू किस कृष्ण की बात करता है - बचपन मे मेरे साथ खेलनेवाले की, या कालेज में मैं जिसके साथ चाय पीने जाती थी उसकी, या परीक्षा के दिनों में मुझे मोटर कार से घर छोडनेवाले की, मैं आपके कृष्ण को नहीं जानती, आप जा सकते है, मुझे शाम को तैयार होकर फिल्म देखने जाना है, आज उसने मेरे साथ पक्का वादा किया है।" इस प्रकार के जवाब से उद्धव ग्लानि से गर पडता – और इस समाचार से कृष्ण मथुरा का राज्य त्यागकर वैराग्य धारण करते, पर आज न उद्धव को ग्लानि आ रही है, न कन्हैया ने वैराग धारण किया। 'असफलता से सफलता की मजिल नजदीक आती है' यह जानकर वह दूसरी जगह ढूंढता है। और इसी कारण दस-बीस मन का 'स्वर्णयुग' हम काफी आसानी से देख रहे है, यह कुछ कम नहीं।

इस प्रेममय स्वर्णयुग में 'रासनृत्य' भी अपना रुप बदल चुका है। कृष्ण सोलह हजार गोपियोंके साथ दूर रहकर नृत्य करता था, गोपियाँ कृष्ण के साथ एकरुप हो जाती थी, वह अपनी सुध-बुध खो देती थी, किन्तु आज कृष्ण एक गोपी के साथ प्रेम के आधुनिक खुलेपण के कारण नृत्यशालामें अत्यन्त नजदीक से फिल्मी नृत्य करता है, पर अफसोस है कि फिर भी गोपी अपनी सुध-बुध नहीं खोती और न एक -- दूसरेमें एकरुप होते है। कृष्ण भगवान गोपियों में एकरुप होकर आध्यात्मिकता तक पहुँच जाते थे, आपस में बात नहीं करते थे - एकाकार होकर ब्रह्म मे लीन हो जाते थे, आधुनिक श्याम - सुन्दरियाँ नृत्यमे आपस मे कपडों की, फिल्मों की एवं अपने माँ बाप की प्रतिकुलता पर धीरे -- धीरे बहस करते – और प्रेम मार्ग कीं बाधाओंपर कटु शब्दों मे टीका टिप्पणी करते है।

'मन न भये एक' से न कृष्ण छुटे, न गोपियाँ बेचारा उद्धव क्यों दूर रहे? आज का उद्धव कृष्ण की गोपियाँ देखने के लिए उनके पास जाना चाहता है, ज्ञान देने के लिए नहीं, वह बीच मे कृष्ण का सन्देश भी पढ लेता है। गोपी के पास जाकर उसकी सुन्दरता से मंत्रमुग्ध हो जाता है, कृष्ण कैसा है यह उसे बताकर 'अपनी जगह' बनाने का प्रयास करता है, और हम देखते है कि - ऐसे प्रयत्नशील उद्धव संभवतः सफल भी हो जाते है।

कुछ भी हो यह 'अवश्य मन प्रेमीयों को पहले' काफी तकलीफ दे चुका है, प्रेमीयोंका उसके साथ सिद्धों से संघर्ष रहा और प्रेमी हमेशा पराजित होकर दर्द भरे गीत गाते रहे। पता नही यह खोज किसने की और सारे प्रेमीजन उल्हासित हो उठे। 'मन एक है' की बिमारी अब छूट गयी और वह अब प्रतिष्ठा के साथ दस बीस हो गये – जिससे सारे विश्व में प्रेम की बाढ आ गयी। उसमे 'एक मन' वाले पूर्णतः ढह गये, बह गये – और सारा सन्सार प्रेममय हो गया। अतः अब मेरा भी मन एक नहीं रहा क्यों कि पहले मैं 'उधो! मन न भय दसबीस' ही कहता था, अब मेरे ओठोंपर अपने -- आप आ जाता है --- "उधो! मन न भये एक।

फोन न – ४७९६

न्यू महाराष्ट्र
टेन्ट हाऊस

साने गुरुजी दवाखान्या जवळ,
गाडगीळ वकीलांचे समोर, जळगांव.
आमचे थेथे लग्न मौंजीस व अन्य समारंभास
लागणारे खालील वस्तु भाडयाने मिळतील.
❋ मंडप ❋ कनाती ❋ गाद्या
❋ लोड ❋ सतरंजी ❋ पंखे
❋ डेकोरेशन वगैरे.

फोन नं. ३४२२

त्रिभुवनदास पुरुषोत्तमदास आणि कंपनी

जनरल मर्चन्टस, भवानी मंदिराजवळ, सुभाष चौक
जळगांव

आमच्या दुकानाची वैशिष्टये –

HMV

हिज मास्टर्स व्हाईस रेडिओ, ग्रामोफोन स्टीरीओ, केसेट रेकॉर्डर्स टेपरेकॉर्डस वगैरे.

फॉवरलुबा कंपनीची घडयाळे, टाईम पीसेस्, कॅटबरी चॉकलेटस, बोर्नव्हीटा नेसकॉफी, व सर्व प्रकारचे सेन्टस्, साबण, ब्रीलीयन्टाईन्स्, स्नो पावडर्स, टूथपेस्ट व इतर नित्योपयोगी वस्तु घाऊक किरकोळ भावात मिळतील.

गिऱ्हाईकांचे समाधान हेच आमचे ध्येय –

टेपरेकॉर्डस् व कॅसेटस्

चे जळगांव जिल्ह्यातील अद्यावत शो रुम
(होलसेल व रीटेल विक्रीची खास व्यवस्था)

स्वर विहार

फोन ४२४३

नटवर टॉकीज चौक
सरस्वती डेअरी जवळ
जळगांव

हमने पिक्चर देखी

सुरेश रामविलास माहेश्वरी
एम. ए. (सिनी.)– हिन्दी.

दोस्तों, किस्मत ही बुरी है अपनी। अब तुम खुद ही देख लो। एक दुजे के लिए फिल्म आयी है और पिताजीने इतिहास पढने को कहा। अब भला पिताजी को कौन समझाये, जो मजा फिल्म देखने में है, वह इतिहास पढने में कहाँ। सच बात तो यह है कि, हमारे पिताजी भी बडे अजीब है, वे खुद चाहे जो करेंगे लेकिन हमें मना कर देंगे। अब देखो न, हमें हमेशा फिल्म देखने के लिए मना करते रहते है, लेकिन हर रोज नाईट शो देखने को जाते है।

परंतु दोस्तो, हम भी किसीसे कम नहीं। हमने जब सोच ही लिया हैं कि आज फिल्म देखनी हैं, तो देखकर ही रहेंगे। वह तो अपने राम जरा पिताजी का लिहाज कर जाते हैं, वरना हम पिताजी के ससुरजी को भी यानी अपने पूज्यनाय नानाजी को भो उल्लू बना दें।

लेकिन क्या करें, अपनी किस्मत के सितारे ही आजकल 'रफुचक्कर' हो गये हैं। दोपहर को खाना खाकर और लंबी डकार लेकर, पिक्चर जाने की तैयारी करने के लिए जब हमने अपना सूटकेस खोला तो वह उसी तरह खाली था, जैसे महीने के आखिरी दिनों में पिताजी की जेब होती है। वैसे तो धोबी तीन दिन पहले ही कपडे लाया था, लेकिन हमने रोज नए-नए कपडे पहनकर सारे कपडे मैले कर दिए थे, कहीं दाल लग गयी थी तो कहीं अचार के धब्बे गिर गये थे। अब पिक्चर जाने के लिए कपडे कहाँ से आते ?

पर वाह रे दिमाग ! भाई-साहब को तो हम बिलकूल भुल ही गये थे, उनके रहते हुए भला हमें कपडों की चिंता करने क्या जरुरत है ! उनके पास जो ढेर सारे कपडे हैं, भला वें कब काम आयेंगे ?

बस, सीधे भाई-साहब के कमरे में जा पहँचे और उनके सामने अपनी समस्या रख दी। पर भाई-साहब तो पूरे बेशरम निकले। एकदम साफ इन्कार कर दिया। अरे भाई, कपडे नही देने तो किसी तरह टाल दो। यह क्या कि एकदम साफ 'ना' ही कह दो। जैसे पिताजी घर में होते हुए भी पिंटू के हाथों कहलवा देते हैं कि वे बाहर गये हैं। हमने बहुत मिन्नते की, गिडगिडाए और रमेश की बहन की चिठ्ठी लाने का वादा भी किया तब कहीं पत्थर दिल भैय्या पसीजे।

कपडे तो मिल गये। अब जूतों की समस्या सामने खडी हुई। वैसे जूते तो मेरे पास भी थे, लेकिन भाईसाहब के कपडों के साथ वें ऐसे लगते थे। मानो मखमल के कुर्ते में टाट का पैबंद लगा हो। रमेश के लिए पिताजी नये जूते लाये थे लेकिन रमेश तो पढाई कर रहा था, उससे बोलने का अवकाश काटा चितलाने लगता है, उसे सर्कस के लिए दो रुपये दिए और जूते प्राप्त किए।

जिस समय हम सज-धज कर घर से बाहर निकले, उस समय किसी फिल्मी हिरो से कम नजर नहीं आ रहे थे। टेरिन की नई कमीज और

एलिफॅन्टा, ३२ इंच की पॅन्ट, पैरों में चमचमाते जूते, गले में टाई और आँखोंपर पिताजी का गॉगल। बस, फिर क्या देखने।

साइकिल उठाकर ज्यों घर से बाहर कदम रखा ही था कि, दीदी की कठोर आवाज सुनाई दी– "कहाँ जा रहे हो इतनी धूप में? स्टडी छोडकर? पिताजी को कहूँ क्या?"

हमारे तो होश गायब, हमने झट् साईकिल पर सवार होकर पॅडल मारो और दीदी को अंगुठा दिखाते भाग खडे हुए। साइकिल इतनी तेजी से चलाई कि पाँच मिनीट में थिएटर पर पहुँच गये। शो शुरु होने में पूरा एक घंटा पडा था। साईकिल स्टॅंडपर लगाकर टिकट खिडकी की और गये। खिडकी के सामने बहुत लम्बी लाईन लगी थी। तथा तोबा गर्दी थी, उसे देखकर हमे दूर से ही पसीना आ गया।

पर वाह री किस्मत! अभी खिडकी की ओर दो चार कदम खिसके ही थे कि एक लडका हमारे पास आया और बोला- "टिकट चाहिए?"

नेकी और पूछ-पूछ। हमने उसके हाथ में पकडे टिकट को इस तरह अपनी और खींचा, मानो वह कहीं भागा जा रहा हो। खिडकी के आगे लगी लाइन में लगनेवाले धक्कों का हमें पूरा अनुभव था। झटसे मैंने पाँच की नोट उसके हाथों थमा दी, उस समय रोम रोम उसे आशीर्वाद दे रहा था।

लेकिन पिक्चर शुरु होने में काफी देर थी, इसलिए बाहर ही चहलकदमी शुरु कर दी। अभी जेब में दो का नोट बचा हुआ था। बाहर गर्म पकौडियों की महक बुला रही थी लेकिन मन पर काबू किया क्योंकि यदि अभी पकौडियों और मूंगफलियाँ खा ली तो इंटरवल में क्या करेंगे? पिताजी तथा मम्मी जब पिक्चर जाते हैं, हमारे बडे भाईसाहब भी जब पिक्चर जाते हैं, तो इंटरवल में ही खाते पीते हैं। शायद इंटरवल इसी लिए होता है। यह सोचकर पकौडियाँ खाने का विचार छोड बाहर पोस्टर देखने लगा।

छह बज गये और मैं बडी शान के साथ अकडता हुआ गेट पर पहुँचा और टिकट गेट-कीपर के हाथ पर रखकर सीना फुलाए आगे बढ ही रहा था कि – 'ए मिस्टर' की आवाज के साथ साथ कालर पर भी दबाव महसूस हुआ। इसपर बडी शान के साथ पीछे मुडकर देखा। पर यह क्या! वहाँ तो 'शोले' भडक रहे थे।

मोटा-तगडा गेट कीपर मेरी कमीज का कालर पकडे पीछे खींच रहा था "ब्लॅक से टिकट लेकर अंदर जा रहा था, बदमाश! रसाले पिक्चर के पीछे पागल होते है टिकट भी नही देखते- मॅटिनी का टिकट रेग्युलर में चला रहा" साथ साथ पुलिस के हवाले करने की धमकी दी। हमें तो काँटो तो खून नहो, किसी तरह बचकर भागे।

'मॅटिनी का टिकट? होश गुम हो रहे थे, लेकिन जल्दी जल्दी इतना किया कि कोई जान-पहचान वाला तो नही देख रहा है। खैरियत थी कि जान-पहचान वाला न दिखा। अब तो पिक्चर भी नही देख सकते और सबकी नजरें मेरा पीछा कर रही थी।

साइकिले चलाते अभी थोडी देर पहुँचा ही था कि क्लास के दो-चार लडके दिखाई दिए। वे पीछे बैठनेवाले और फब्तियाँ कसनेवाले थे तो मैं आगे बैठनेवाला क्लास का जिनीयस विद्यार्थी। अतः उनसे कुछ देर बातें करने में कोई हानि नही थी।

'कहिए, जिनीयस साहब, क्या हाल हैं?' उनका सरदार महेश बोला और मैं सीना फुलाकर इस तरह मुसकाया मानो कह रहा हो- हमें तुम्हारा अभिवादन स्वीकार है।

उनके पास जाते ही मैंने हाथ आगे बढाया। पर यह क्या? उनका हाथ मेरे हाथ में आने के बजाय गाल पर पडा। "हें! हें! यह क्या?" अपना गाल सहलाता हुआ मैं बोला। लेकिन तबतक दुसरा गाल भी गरम हो चुका था। मैंने कुछ कहना चाहा, पर उन्होंने बोलने का कुछ मौका ही नहीं दिया।

उसके बाद तो लातों और मुक्कों की वह 'बरसात' हुई कि अपने स्थान से हिल भी नहीं सके। कभी आगे से मुक्का पडता तो कभी पीछे से लात। आगे देखते तो पीछे से पूजा होती और पीछे मुडते तो आगे से थप्पड पडता। मैं गेंद की तरह इधर-उधर लुढक रहा था।

"बोल बेटे, अब करेगा हमारी शिकायत?" मेरी लम्बी नाक पर घूंसा लगाते हुए सरदार बोला। अबतक इस पूजा-भोग का कारण समझ में आ गया था। इन्होंने परीक्षा के समय मेरी नोट-बुक से नकल की थी, और यह बात मैंने प्रधानाचार्य से बता दी थी। मैंने उनको समझाने की भरसक कोशिश की, लेकिन वे तो मेरे एक के दो बनाने को तुले थे।

मुक्कों और लातों की वह बरसात तबतक होती रही, जबतक मैं गिर न पडा और गिरते ही वे सभी पलक झाँपते ही 'रफूचक्कर' यानी कि 'नौ दो ग्यारह' हो गये। लेकिन इतनी देरमें इतनी पूजा का चढावा आ चुका था कि मेरे पुर्जे-पुर्जे रकल गये थे। आँखो के आगे लाल-पीले तारे चमकने लगे। बहुत ही मुश्किल से गिरते-पडते साईकिल उठाई और घर की ओर चल पडे। पैर साईकिल चलाने से 'इन्कार' कर रहे थे। लेकिन मन कह रहा था 'जितनी जल्दी हो सके घर पहुँचकर अपनी चोटोंपर 'आयोडेक्स' लगायी जाय और हल्दीयुक्त मीठा-मीठा, गुनगुना दूध पीया जाय। अतः साइकिल पूरी स्पीड से चलने लगी।

लेकिन हाय री किस्मत। चौराहे पर जैसे ही साइकिल मोडना चाहा – धडाम्........ और अपने राम, साइकिल सहित सडक के किनारे बहने–वाली गटार गंगा की लहरों में डुबकियाँ लगाने लगे। नाले का गंदा पानी और कीचड कपडोंपर इस तरह चिपक गया जैसे दीदी के गालपर चिपका हुआ क्रीम तथा पाउडर। कमीज की सफेदी तो 'देवदुर्लभ' हो गयी थी।

न जाने कितनी देरतक उस पवित्र जल में गोते लगाते रहे। होश तब आया, जब उधर से गुजरनेवाले किसी 'अजनबी' ने मुझे और मेरी सहचारिणी साइकिल को नाले से पार किया।

उस समय मेरा रंग-रुप देखने योग्य था। भाई-साहब की कमीज और पॅन्ट तो कीचड के रंग में रंग हो चुकी थी। रमेश के चमचमाते जूतों की चमक भी गायब हो चुकी थी। और.. और.. पिताजी का गॉगल न जाने कहाँ चला गया था। हाँ, टाई अभीतक गले में लटक रही थी - गधे के गले में लटकते रस्से की तरह।

शरमाते, इठलाते, उसी रुप में घर की ओर चल पडा और मेरे इस अद्भुत रुप को देखकर गलीवाले कुत्ते भौंकने लगे। भौंकते भौंकते कुछ कुत्ते लिपटने भी लगे, किसी ने तो अपना पंजा का उपयोग भी कर लिया।

कुत्तों के इस आक्रमण से घबराकर साईकिल सहित भागना शुरु किया, पर, वाह री किस्मत! घर की देहरीपर चारों खाने चित्त हुए। साइकिल बरामदे में और हम घर में और आस – पास कुत्तों की आवाज .....।

और आगे का हाल ....

(क्या वह भी बताना आवश्यक है।)

रंगीन टी. वी.

रंगीन टी. वी. पर एक दृश्य चल रहा है ।
एक भूखा आदमी,
चिंदियों के रंग-बिरंगे कपडे पहने बैठा है
दिखाई दे रहा है उसका
मायूस चेहरा
पीला-पीला ।
एक लम्बी जमुंहाई ली जा रही है
और, रंगीन जबडा
किसी लहलहाते द्वीप की तरह खुलता है,
एक शिक्षित आदमी
सुनहरे रंग के कागजपर
लाल रंग की स्याही से
दरखास्त लिख रहा है ।
दृश्य अच्छा है
कि दम तोड रहा है
कोई सतरंगी रस्सियों से बनी
खटियांपर,
एक चूहा और उसके पीछे बिल्ली
दोनों दौड रहे है कॅमेरे के आगे
चूहे ने पहन रखी है
राजा की मखमली टोपी
वातावरण में है रंग
रंग में है दृश्य
दृश्य में हजारों ठूंठ खडे है
जिनका रंग हरा है ।

सुरेश रामविलास माहेश्वरी
एम्. ए. हिन्दी (सिनि.)
मु. जे. कॉलेज, जळगांव.

एम. जे कॉलेज

अकसर मेरे दिल में खयाल आता है
एम. जे कालेज बनाया गया है मेरे लिए
ईसके साये मे बीती है कितनी घडियाँ
जैसे सपनों को सजाया गया है मेरे लिए

ये किताबे, ये कापियाँ मेरी अमानत है
ये इल्म की घनी छांह है मेरी खातिर
एक नई जोत यहाँ जगमगाती है
जैसे चिरागो को जलाया गया है मेरे लिए

ज्यों ही बजती है बैल कालेज मे
हर नया सबक नित मुसकराता है
कलम से निकलते अनेक शब्दो में
जिन्दगी कों दोहराया गया है मेरे लिए

शिक्षा यह काम आयेगी उम्र भर के लिए
बढेंगे कामयाबी के कदम मेरी तरफ
मै जानता हूं यह मुश्किल है मगर फिर भी
ऐसी मंजिल को सजाया गया है मेरे लिए

मिर्झा इकबालबेग ऊस्मानबेग
टी. वाय. बी. ए.

अकेलापन

दुनियाँ का इतिहास
दो टुकडो में बटा हुआ है
इसा के जन्म से पूर्व और इसा के जन्म के बाद ।
मेरा जीवन भी
दो टुकडों मे बटा हुआँ है
तेरे मिलनेसे पहले और तेरे मिलनेकें बाद ।
तेरे मिलनेसे पहले का
अगर मुझे अपने सारे जीवनका
एक शब्द में वर्णन करना हो
तो मै कहूगा 'अकेलापन' ।
मिलने के बाद तेरे
जीवन मे मेरे
कुछ ऐसा परिवर्तन आया
जिसने जीवनका मोडही बदल दिया
मानो बीज को धूप की गर्मी मिलगयी ।
किन्तु देखा न गया
नियतिसे यह मिलन हमारा
क्रुरतासे अलग कर दियां
और कराहती रह गयी भाषा हमारी ।
आज मै राख लगाता हूँ
किन्तु इसमे आग दबी है
मैने आजतक
किसीको दुखाया नहीं और किसीको ....
एक ही अपराध किया
तुमसे प्यार किया
और इस आग को
राख में छिपायें फिरता हूँ ।
दोहरानें की नौबत आयी मुझपर
मेरे जीवन का सत्य
फिर वही 'अकेलापन'

संजय येवले
एस. वाय. बी. एस्सी (अ)

भारत मे श्रमकल्याण

अशोक एच्. खैरनार
T. Y. B. Com.

आर्थिक क्षेत्र में श्रमिक सर्वाधिक महत्वपूर्ण स्थान रखता है। आर्थिक विकास के लिए एक स्वस्थ, सजग एवं कुशल श्रमिक वर्ग की आवश्यकता होती है। श्रम कल्याण कार्य इसी आवश्यकता की पूर्ती करते है।

श्रम कल्याण से आशय– वे कार्य जो कारखाने के भीतर या निकटवर्ती स्थानों में श्रमिकों के सुख, स्वास्थ्य और समृद्धी के लिए सरकार, नियोक्ता या समाजसेवी संस्थाओ द्वारा किए जाते हैं, श्रमकल्याण के अंतर्गत आते है। सामाजिक विज्ञान का विश्वकोष के अनुसार " श्रम कल्याण से तात्पर्य कानून, औद्योगिक व्यवस्था के अंतर्गत श्रमिकों के काम करने और कभी कभी जिवन निर्वाह करने की उन्नत दशाओं को उपलब्ध कराने के लिए ऐच्छिक प्रयत्नों से है"।

श्रम कल्याण के दो महत्वपूर्ण पक्ष है (१) आर्थिक पक्ष और (२) मानवीय पक्ष। जब श्रम कल्याण कार्य उत्पादकता में वृद्धि के उद्देश्य से किए जाते है तो यह श्रम कल्याण का आथिक पक्ष कहलाता है। इससे श्रमिकों की कार्यक्षमता में वृद्धि हो जाती है। फलतः उद्योगपति को उत्पादकता में वृद्धि का लाभ मिलने लगता है। सामान्यतः ऐसे कार्य नियोक्ताद्वारा किए जाते हैं। जब श्रम कल्याण कार्य मानवता के आधारपर किए जाते है और ऊसका उद्देश जनसेवा होता है तो यह श्रम कल्याण का मानवीय पक्ष कहलाता है।

भारत मे श्रम–कल्याण कार्यो की आवश्यकता.

भारत में श्रमिक अशिक्षित एवं अज्ञानी होने के कारण उनमें संगठनका अभाव है। संगठन एवं जागरुकता के अभाव में वे अपने अधिकारों से अनभिज्ञ, अपने कल्याण के लिए नियोक्ता और सरकारपर प्रभाव डालने में असमर्थ है। भारतीय श्रमिकों का यह दुर्भाग्य रहा है कि वें निर्धनता के वातावरण में जन्म लेते है और अज्ञानता तथा अभाव के वातावरण में पलते है। अतः ऐसे वातावरण मे श्रमिको को मुक्ति दिलाकर उनकी उत्पादन क्षमता में वृद्धि करने के लिए श्रम कल्याण की योजनाओं को लागू करना आवश्यक है। श्रम-कल्याण की योजनाओं के क्रियान्वयन से ही भारतीय श्रम की उत्पादकता में वृद्धि हो सकती है और उनके जीवन - स्तर में सुधार आ सकता है। आज भारत में (१) श्रमिकों की आर्थिक दशा सुधारने, (२) औद्योगिक शाती की स्थापना कर उत्पादन बढाने, (३) श्रमिकों की नैतिक एवं बौद्धिक विकास के लिए, (४) श्रमिकों की कार्यक्षमता बढाने के लिए, (५) श्रमिकों को संगठित एवं शिक्षित करने के लिए, (६) राष्ट्र की आर्थिक समृद्धि के लिए, श्रम कल्याण की योजनाओं को लागू करना आवश्यक हो गया है। आज निर्धनता और अभाव की स्थिति में राष्ट्रीय उत्पादन के हितोंकी दुहाई देकर श्रमिकों के काम के प्रति लगन को प्रभावित नही किया जा सकता। श्रम कल्याण योजनाओं के माध्यम से श्रम एवं पूंजी के मध्य समन्वय और सहयोग द्वारा औद्योगिक शांति स्थापित कर देशके आर्थिक विकास की गति प्रदान की जा सकती है।

– भारत में श्रम कल्याण कार्य –

(अ) वैधानिक श्रम कल्याण कार्य –

इसके अंतर्गत श्रम कल्याण के वे कार्य आते है, जिनको अधिनियमों के अधीन करना अनिवार्य कर दिया जाता है। सरकार श्रमिकों के कल्याण के लिए अधिनियमोंका निर्माण करती है तथा उसमें अनेक सुविधाओं का प्रावधान किया जाता है, इन सुविधाओं की व्यवस्था नियोक्ताओं को अधिनियम के अंतर्गत करना अनिवार्य होता है।

(ब) पारस्परिक श्रम कल्याण कार्य –

इसके अंतर्गत श्रम कल्याण क वे कार्य आते है जो नियोक्ता, सरकार और श्रमिक आपस में मिलकर श्रमिकोंके कल्याण के लिए करते है। भारत में इन तीनों पक्षों के पारस्परिक सहयोग से चलाए जानेवाले श्रम कल्याण योजनाओंका अस्तित्व स्पष्ट रुपसे दिखाई नहीं पडता है। क्यों कि भारतीय श्रमिक संघो की शक्ति अभी भी अपने वेतन तथा काम करने की दशाओ में सुधार के लिए संघर्ष करने मे लगी हुई है।

भारत मे आज जो श्रम कल्याण के चिन्ह दिखायी पड रहे है, वे स्वतंत्रता प्राप्ति के बाद शासकीय प्रयासोंसे बने है। नियोक्ताओंको वैधानिक प्रावधानों के अंतर्गत श्रम कल्याण से सबंधित सुविधाओं को श्रमिकोंको उपलब्ध कराने के लिए बाध्य होना पडा है। और जब तक उद्योगपति यथार्थ को स्वीकार नहीं करेंगे तब तक शासकीय प्रयास ही श्रम कल्याण के स्त्रोत बने रहेंगे।

भारत में श्रम कल्याण कार्यों की प्रगती बहुतही मंद रही है क्यों को इनके आयोजन मे वैज्ञानिक दृष्टिकोण का अभाव रहा है तथा नियोक्ता इन्हे अपने ऊपर एक भार समझकर इसके प्रति प्रायः एक उदासीन दृष्टिकोण अपनाते रहे है और शासकीय प्रयास भी विशेष प्रशंसनीय नहीं रहे जा सकते है। अतः देशमें प्रजातान्त्रिक व्यवस्था को बनाए रखने के लिए श्रम कल्याण योजनाओं का निर्माण एवं क्रियान्वयन परमावश्यक है, अन्यथा मिश्रित अर्थव्यवस्था का सहज संचालन संभव न होगा। यथार्थ में श्रम कल्याण आयोजन एक ऐसी शर्त है जिसकी पूर्ति के बिना जन-साधारण निजी उपक्रमोंको अपना समर्थन देने के लिए तत्पर नहीं होगा।

मे. शेट अंबु रावजी कासार

सर्व प्रकारच्या भांड्याचे व्यापारी

मारलेक्स प्रेशर कुकर, सुटे भाग

मिळण्याचे विश्वासनीय ठिकाण

सराफ बाजार, जळगांव.

हार्दिक शुभेच्छा--

३२०१ - ५ लाईन्स

ग्राम :- जैन्स

टेलेक्स :- ०७५३ - २०१ जैन इन

जैन पाईप मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी

पो. बॉ. नं. २० जळगांव - ४२५ ००१ (महाराष्ट्र)

मुंबई ऑफीस :-

४१-४३ पोलीस कोर्ट लेन
नरीमन हाऊस, हॅन्डलूम हाऊसजवळ,
मुंबई - ४०० ००१.

२६२४९०, २६९६७६
ग्राम-पपेल एक्सपी
टेलेक्स- ०११-५४२१ जैन इन

-: दर्जेदार व मजबूत :-

पी. व्ही. सी. पाईपांचे उत्पादक

मंदीर

रविप्रकाश पांडे
T. Y. B. Com.

आज भगवान मंदीर से
बाहर आ गये ।
हो रहे अनर्थ से
वे स्वयम् घबरा गये ॥

अपने आप पर भगवान
शरमा रहे थे ।
बनाया हुआ कलयुग का
घीनौना रुप स्वयम् देख रहे थे ॥

उन्हे पता नही था
इतना विक्रत रुप होगा ।
भगवान चितीत हो उठे
अब अपना क्या होगा ॥

क्यों की

मंदीर की ज्योती मे
तेल हींसा का था ।
शंख की ध्वनी मे
अत्याचार का स्वर था ॥

वासना की खुशबु
फुलो से आ रही थी ।
बलात्कार की झालर
मंदीर मे झुल रही थी ॥

घंटो के नाद मे
गुंज रहा था रुदन ।
धर्म और शांतता का
हो रहा था हवन ॥

स्मशान की राख से
पंचारती की चमक थी ।
आरती मे चोरि
डकैती की झलक थी ॥

भक्त तर गया था
कलयुग के तपसे ।
भगवान झुलस गये
भक्तो के दृश्य जपसे ॥

कलयुग से जाता देख
अपना नाम ।
भगवान स्वयम् चल गये
वैकुंठ धाम ॥

तूफानी समुद्र

रजत अग्रवाल
११वी (ई) सायन्स

दूर नीले पानी के बीच,
मेरी नाँव, लहरों की ठोकर सहती,
बढती चली जा रही है

चारो ओर, एक अंधेरा, गहरा और गहरा
न कोई रोशनी, न कोई संकेत
जिस तरफ बढ सकूँ ?
एक ऐसे चक्कर में फँसा हूँ,

तूफान आता है, चला जाता है
मेरी नांव को चकनाचूर कर
न कोई सहारा, न मंजिल
नीले पानी मे लटका-सा
अनजाने मे बढता चला जा रहा हूँ

आयेगा एक दिन, एक तूफान,
जो मेरा चकना-चूर कर देगा
फिर न तो मै, न मेरी नाँव
बस ऐसे ही, एक चिरनिद्रा मे चला जाऊंगा

इंतजार

चंद्रकांत ल. गद्रे
१२ वी सायन्स (ई)

इंतजार, इंतजार हर एक को है
किसी ना किसी का इंतजार
ये मेरे दोस्त तुम न करो इन्कार
तुझे भी है प्यार का इंतजार
अब तू ना कर इन्कार

महफिल मे है दोस्तो का इंतजार
मुहब्बत को है यार का इन्तजार
गुलशन को है बहारों का इंतजार
सब को है किसी ना किसी का इन्तजार

गझल

कहानी हम अपनी सुनाने लगे
वह मुँह फेर कर मुस्कूराने लगे
वह पहलू मे है और शामे बहार
ये ख्वाब रह-रह कर आने लगे
हया से जो करते न थे हम से बात
वह अब चुटकियो मे उडाने लगे

Ajintha

English section

" The country we love is not a geographical area but a spiritual possession. Until we identify ourselves with it through mind, heart and will, wisdom, love and service, sanity. sweetness and strength, our country is bound to be in its presenct intolerable condition. The forces we have to contend against are more with in our borders. Our lack of ordinary human interest in communities other than our own, our unthinking adoption of practices and prohibitions, our social tyranny which makes cowards or automata of most of us, our religions fanaticism, are wrongs which require immediate attention "

by Dr. Radhakrishnan
From " Freedom and culture "

Their Finest Hour

Thursday, February 6, 1964. Indeed, a memorable day for me. I can still recall all the events of that day from 11 a. m. right up to the final catastrophe that occured at 10 a, m.

I had my history lecture for the B. A class at 11 a. m. Contrary to my usual N. C. C, practice of reaching the College just five minutes before time, I came that day full fifteen minutes ahead of the Schedule. Scarcely had I settled down in my chair when in came Shri. Wadekar with anxiety writ large on his face. " Sir, have you seen the condition of the wall of our Chemistry Hall ? " He said very seriously. Normally I would have hit back " Oh, Aba. You are telling me ? We have lived with that wall all these ten years, and we are going to live with it for many more, so don't you worry". But the expression on Aba's face was compelling, and I sprang up with a " Come on, let us see ".

In a minute we were at the spot. The wall stood there apparently in its normal condition. If the crack at the base had widened at all, the change was imperceptible to my untrained eye. Aba said that a mixture of sand and mortar came out of the crack at intervals, but at least I did not notice any at that time.

Just then Mankar, the departmental peon, went along the corridor, and to my utter surprise with every step that the light-weight took, a small quantity of what looked like a mixture of sand and cement came down through the crack, Suddenly, almost intuitively I sensed danger and we hurried back to the office I summoned all the lecturers present on the campus. to my office at once, and told then them that all lectures in the Chemistry wing were cancelled for the day and the Library would also be closed. Everyone was in a hurry to finish the portions for the year and would not ordinarily give up his allotted periods so easily. But when I explained the reasons for the action, they fully agreed. The peons barricaded with the desks all entrances to the Chemistry wing on both the floors. Students were naturally surprised at this action. They grumbled a bit, but later on dispersed quietly. The contractor, Shri. Varma, was called. He inspected the wall, agreed that its condition was too bad

and assured me that he would prop up the ceiling so as to reduce the load on the weak wall.

As ill luck would have it, the contractor failed to do the propping operation, and I failed to check up whether he had done it. The Marathi Vangmaya Mandal was having its Annual social that day with the reputed Kavi Kusumagraja as the Chief Guest, and in the absence of Prin. Y. S Mahajan I had to preside over the function. The function went on till late evening, and I forgot all about the wall

At night, the Mandal had its programme of Variety Entertainments. a major attraction The long-awaited one-act play started after the interval. We were watching the programme with rapt attention, when all of a sudden, there was a strange noise outside Prof Nadkarni and a few others sitting near the door ran out to establish law and order. But the noise soon grew louder and louder resembling the deep rumbling of onrushing clouds. The audience was disturbed, some of them came out, others stayed back wondering what it all could be. At this Stage the electric current went off as the wires must have snapped at many points, and the whole campus was plunged into total darkness. The next moment there was a terrific sound as of a cloud-burst without the blinding flash of lightning that always goes with it. This was followed by a series of explosions.

In that darkness although we could not exactly see what was happening, it was clear that that part of the building had collapsed underneath which Aba and I had stood only a few hours back.

Nobody could have realised as clearly as myself what had happened Standing infront of the Main Building but at a safe distance from it, we could see in that darkness relieved by the dim light of the distant street-lamps, parts of the Library Hall collapsing down to the ground floor It seemed as if every few minutes there was an explosion as in a warpicture and with it some part came down with a fantastic bang and a cloud of dust went up in the air As they watched the scene with a dazed look, everybody among the assembled Mandal members, hostel students, and others–went on giving his own diagnosis and prognosis of the disaster. Our seasoned contractor's guess was that by the next morning the grand building would be reduced to a single floor structure. We were very diffident about the real strength of the Main Building that looked so solid and imposing. It was like the Austro-Hungarian empire of the Hapsburgs : " You couldn't tell how much of it would fall when a small part gave way : "

Next morning I went to the College along with Prof. Nadkarni, and we cautiously moved in towards the centre of the Chemistry Hall. It was a ghastly scene, the morning sun adding depression to it. The central part of the slab overhead about five feet in diameter was completely torn off, and the remaining parts were hanging loosely from the walls that had partly collapsed. Through the big hole in ceiling we could see some of the cupboards of the Library that were thrown hither and thither during the devastating collapse Strangely enough, some of these had slid down the curved slab but had stopped short of falling down, Overhead the slab of the top floor had caved in like a giant cauldron with iron-bars jutting out at places,

As I stood there recalling the events of the previous day, I realised what a momentous decision I had taken in closing the Chemistry wing and the Library to students and teachers alike. The structure that collapsed all by itself at 10 p. m. would definitely have collapsed much earlier, perhaps by 12 noon under the weight of two hundred students or more moving to and from in the Library and the corridors. In that case, in the mad rush to escape disaster a couple of teachers and tens of students would certainly have met their end then and there. Their mangled bodies scattered in a pool of blood with broken bricks and mortar and iron bars around ... Oh God, what a decision– albeit taken intuitilvely, even accidentally, and not very rationally.

The next two or three days saw the entire college work like an army on the battle-front. Professors and peons, boys and girls, silent scholars and ebullient sportsmen, all worked round the clock and shifted the desks from the disturbed halls of the Main Building to the Geoqraphy Block. They also shifted more than half the Library books and cupboards to the same block I had commissioned our trusted under-officer of the N. C. C., BHM Chandu Chaudhari and what a fine job he had made of it : More than half the Library was shifted to the safety of the Geography Block in a matter of three days :

In fact we wanted to shift the Library there, but the Librarian always put down his foot saying it would take full three months to shift the Library systematically, and such a long holiday for the Library was unthinkable, Now was our opportunity and we seized it setting aside the most revered Gananathan and his decimal system.

But still a few cupboards with the books inside remained to shifted These were the cupboards that lay scattered in the most dangerous position as a result of the dance of death the previous night. The Library assistants were however bent on "Operation Rescue" for these. Such an operation involved risk to life and limb, and I told them so. But they would not listen. It seemed as if some mysterious force had possessed them, and as a result they performed acts of heroism that should have been seen to be beli-

eved. After they had removed to safty the easier cupboards, they headed for the more difficult ones. With a strong rope in hands, they moved cautionsly towards the cupboards on the borders of the collapsing slab. One wrong step and they would land themselves in the deathly trap that Fate had laid down below. Babu Wani, then a slim and agile young man, headed the rescue party and he went in for the cupboard that was most dangerously placed. We watched Babu's actions with bated breath. Balancing himself like an accomplished acrobat, Babu managed to rope in the rogue. As the team hauled up the cupboard, heavy with books to a point of safety tears welled up in our eyes – tears of joy and of relief This operation was repeated as many times as there were cupboards to be removed. And every time we shouted bravo to-them.

I always thought that it was necessary to put on record some day the saga of their performance. Let me do it now on this day of my retirement.

C. R. POTNIS
15–4–1982

Hyprocrisy

Savkhedkar B. P.
(Sr M. A.)

The Church bell rang
The pastor came
He took his seat
And began to sing
......Mercy, pity, sympathy
Should be thy guidelines
He preached human values
It was Sunday
The church was full of men
-men of high birth
-men of low birth
All listened passionately
Time slipped away
They had their usual sings
And left the church saying–
Ah ! beautiful sermon it was !
And got involved
In their daily routine
of sins and crimes !

With best compliments from:-

GANESH SOAP FACTORY

JALGAON

(A STRANGE MAN)

— Ramesh Borole,
T. Y. B. Com.

'Joe, bring a bottle of rum ! demanded Sherry, who was seated in the corner near the counter. Sherry put the third empty bottle of rum on the table.

Joe opened his month to say something. He only whispered '--- but ---Sir'

Sherry got angry and yelled at Joe - 'Get out you pig ! Don't you know how to behave with a gentleman ?'

Music was stopped. All turned to look at the young angry man, who was arrogating under the influence of rum.

The hotel manager came hurridly and asked gently 'what's wrong Sir ?

He --- that --- waiter --- refused to bring a --- bottle of rum'.

'But sir won't you stop now' ? Said the Manager. "Are you preaching abstinence ? Then Sir ---hold your --- tongue.'

The hotel manager kept quiet and went back to his work. The waiter brought a bottle of rum and put it on the table.

Three young men, speaking loudly, entered the hotel. sherry turned his grey eyes toword them.

Look ! There is sherry' Cried one of them.

'Hello' Ajay --- Sherry 'Hello Ajay said hurridly and added, 'sherry we have something for you.

Sherry's grey eyes stared at Ajay's face.

Ajay held a small bottle of liquid in his hand.

'what's that ? Sherry wispered.

'Sherry this is a new gitf for you. This is L. S. D. !

'fantastic,' words slipped from Sherry's lips.

After two hours sherry moved away from that table. His eyes were widely open when he started driving his pretty car.

Speed --- Speed --- and ---Speed It was late night. His hand's were steady on the steering wheel.

His face was completely blank ! And his eyes hardly blinked.

There was no one on the road. It seemed as if the road was fasasleep. Suddenly. on the turning a figure appeared on the road. Automatically his feet found the brake. But it was a delayed action.

A shrill cry broke the silence of the dawn.

He opened the door of his car He was calm. The sound of his boots disturbed the peace of the hour.

Flesh and blood was mixed with duston the road.

She was waiting. Her only child was dead. She raised her face and cried-

'You have ruined me. You have killed my only son,!

He stared at her face with out any feeling.

No ! God will never forgive you! oh devil, He is mightier than you ! ' She went on cursing.

'Stop this immediately' he commanded. Then he picked out a few hundred rppees notes from his pocket.

'Well ! This will do ' He threw the notes at her and turned towards his car. without uttering a word he started his car, as it nothing had happened.

And within the next few moments the car was running with the tremendous speed.

She stood there helpessly watching the car going out of her fight.

The next second there was darkness ! darkness and only darkness.

Sherry parked his car in the spacious porch. when he entered his room the wall clock struck five,

Five minutes passed. Only the noise of snoring was disturbing the peace of the room,

Sherry was gormandizing his food when his father entered the dining room. Sherry's father lit up h's pipe.

'Sherry you must attend the birthday party at Mr. Shaikh's?

'I will' Sherry replied. He picked up a news paper and fixed his eyes on the front page.

A car dashed a young Child.

Sherry glanced at the photo and whispered 'Daddy, look ! Read this news'

'Oh ! A horrible' thing Sherry' said Sherry's father,

Daddy such criminals must get punishment

His father made no reply

'Don't you agree with me ? That fellow offered a few hundred rupees notes to the poor lady ! Dam ! Could she get her child back with the money ? How could he behave like that ? He must expiate for his crime.

Sherry's father put his pipe on the table.

'You must go now. Otherwise Mr. Shaikh will scold you,

'Daddy, I can't put the thought of the poor woman who must have been wailing at the death of her only child. Such criminals must get severe punishment.

'Well my child ! Give this bouquet to Mr. Shaikh'

'We must hang these ruffians who drive cars recklessly?

Sherry left the dining room with in a few minutes he started his car. He pressed the accelerator and whispered-

'We must hang such criminals ! '

TRANSCEDENTAL MEDITATION

Upendra Brahme,
S. P. Pathak.

In the past, science had brought out the knowledge of scientific laws of nature for improving life, and man acted according to each separate law.

The quality of life in society is determined by the quality of life of individual citizens. If the citizens enjoy enrichment of body, mind, and behaviour then the whole community will be characterised by peace, harmony, and progress. The transcedental Meditation and TM-Sidhi programme as taught by Maharshi Yogi, provides the technology to develop the full potential of the individual, therby improving the quality of life and creating an ideal society.

Extensive research in the TM-programme in over 100 universities and research Institutions through out the world, has demonstrated the effectiveness of the TM technique for unfolding mental potential, improving health and creating ideal social behaviour. These benefits are expanded through the practice of TM-Sidhi programme, a set of advanced procedures which bring out into daily life the inner coherence and activity. There is an automatic development of creative abilities which in the past have seemed far beyond the capability of the ordinary individual. Such higher abilities are new seen to be part of the natural endowment of everyone. They are the normal adjuncts of enlightenment and naturally develop from the practice of TM-Sidhi programme.

The State of least excitation of consciousness experienced during the practice is a field of all possibilities, the ground state of all the laws of nature, and a field of infinite correlation. when this most fundamental level of nature is brought to the awareness and stabilised through the TM programme. the TM - Sidhi programme can then be employed to tently stir this most silent, simplest level of awareness and set it in motion through all avalable channels of mind-body co-ordination. The practice of these two aspects of the TM-programme results in a state of perfect health of mind and body the basis for the development of a perfect individual and ideal society.

One of the most exciting research discoveries on the TM programme has been that of the Maharishi Effect-the phenomenon in which about 1% of population practising the TM technique can create a spreading influence of orderliness and coherence in the collective consciousness of the whole Sciety. This effect has been demonstrated in studies showing decreased accidents ; Sickness and crime in cities with 1% or more of their population practicing TM programme.

The Maharishi Effect brings fulfilment to the great need of mankind

to have a simple means for bringing fulfilment to individual life while simultaneously eviching the society as a whole. Being a biological phenomenon the maharishi effect operates rrespective of the type of political philosophy or economic system of the govt. of the time. The TM - & TM -Sidhi programme being a validated Scientific technology provides a simple and direct means for bringing coherence to the physiology of the individual, as well as to what may be called the collectual physiology of Society. This achievement could only come about through the discovery that the simplest state of human awareness is nothing other than the ground state of all the laws of nature, the universal field that is responsible for coordinating the growth of every aspect of the physiology Psychology, sociology and ecology of a nation.

In an individual who exhibits perfect functioning in every aspect of mind and body, as indicated by perfect health, accurate perception, keen memory and problem solving ability, good emotional adjustment, and i'eal relations with others, Each research study shows how, through the TM & TM Sidhi programe the development of the fully coherent and expanded state of consiciousness known as enlightenment increases the orderliness of mind and body from within and result in a natural growth of happiness, harmony and success in daily life.

LIBAS

With Best Compliments From

LIBAS
Tailors & Out Fitters
'72 Navi Peth
JALGAON 425001

What Is What

M. V. Saraf,
Jr. M. A (English)

What is Life ?
An absurd Drama.
And its Characters ?
Great fools and clowns.
And what are husband and wife ?
Only positive negative elements.
And Who are the frirnds ?
Profit calculators.
And what about relatives ?
Only vulture like creatures.
And coming here and going hence ?
And endless routine.
And what of Waiting for salvation ?
Nothing but Waiting for God.

They March On

Rajat Agrawal
Std. XI Science (E)

Taking things to consider,
However, it's difficult
Even before my "good-bye"
learning far more ...
They march on ...
Missing them too much
Altering minds as they think
Rather than let it be on the body
Could never have a heart,
Heart of reality, not of stone,
They march on ...
On they go, vanish in to thin air,
Neither can I forget the memories,
But they march on ...

Solitude

Rajat Agrawal
Std. XI Science (E)

Stay, no more, dear and near
On, I leave, to solitude
Little wonting talks, music and dances
It dosen't matter much, I think
a little of peace
Ushering it around me and even inside
Dear, old peace, nowhere to get now
Ere one learns to seach.
Stay, peace, stay, do not go away,
or we will all end up badly,
Little are you respected, but stay,
it dosen't matter, the disrespect,
Till you win and at last we win,
your power, peace, please,
Don't leave us alone,
Ere we find ourselves lonely.

Self Help is the Best Help !

Miss Chaudhari Shobha Y.
F. Y. B. A.

" You cann't cross the sea merely by starting and standing at water. Don't let yourself indulge in vain wishes."

— Rabindranath Tagore

God helps those who help themselves. Stand on your own two strong legs. Walk with your own two firm feet, and you go a long way. Move on your own steam, depend on your own resources and fight your battle yourself. You are certain to be crowned with success. When you wish to climb a tree, those standing on the ground can lend you support and push you up only to the extent their hands could reach. Thereafter you can climb up only on your effort. For that matter, if your mind is made up, you need not even rely on others even for this initial start You can start early and soon be ahead of others on the road to success, you make a detarmined beginning on your own initiative.

Others have their problems as you have your own ! They have their own priorities and preferences. Even with the best of intentions they can come to your help only after attending to their own problems and needs. There could therefore be delays and distractions, you may becompelled to differ and postpone your start indefinitely. Never be vulnerable then and lean on others support for you will slip when the prop is withdrawn.

Self-sehlp can be acquired as a matter of habit, by strict mental and physical discipline. Learn this habit early in life, when you are young and strong. List your personal needs and attend to them yourself Have a definite timetable and strick to it with determination. Never postpone things. Once you have desired your mission and resolved on your route do not allow yourself to be swayed. Stand like a rock against all temptations.

The one big factor which often compets you to seek other's help is the need for money, People mostly need financial assistance to launch their ambitious plans. And most disappointments and delays occur where money is involved. Therefore, learn to save and make yourself financially independent. You can be sold and, take risks only when you are not haunted by the fear and poverty. Hence begin early, live within your means, start building your nest and build up a reserve for the rainy day. with financial independence you can take any risks boldly, seize the many opportunities, embrace fortune and win sure success, because you are helping yourself.

An Ideal Interview

Khare M. K.
T. Y. B. Sc.

Candidate :- Good noon Sir,

Officer :- Good noon, What's your name ?

Candidate :- You just see sir, my name is written on the application form.

Offieer :- But I want it from you.

Candidate :- I have four names sir,
1) When I was born, I was named Suresh.
2) My name at School is Mahesh.
3) My name on the application form is Ganesh.
4) But my actual name is Rajesh.

Officer :- How Old are you ?

Candidate :- According to my Collge, I am twenty.
According to my parents, I am twenty-one.
But actually I am twenty-two.

Officer :- Where do you come from ?

Candidate :- Tagore Nager,

Officer :- Where is it situated ?

Candidate :- Near Gandhi Nagar.

Officer :- Where are both these situated ?

Candidate :- Near each other.

Officer :- Do you know something about economics ?

Candidate :- Yes sir,

Officer :- What is money ?

Candidate :- Money is Paise, Rupees etc etc.
Bankers lend it.
People earn it.
Students spand it.
Officers get it

Officer :- Thank you, we will inform you about the result iater on.

Candidate :- Thank you, but if I am not selected, please return my thanks by post.

— Okay —

DAWN OF PEACE & DEATH

— Tulshiram Dhake,
T. Y. B. Sc.

Really time has wings. Or else how did all these four years have passed so rapidly? We count time in seconds, minutes and hours. But in reality it flies by days, months and years And the tragedy is that we can't recognise this. We get drawned in merriment and say : ' Ah, how we enjoy !'.

But that is only pretence. In fact, we suffer as time passes, throwing us towards the valley of death a dark, deep but still beautiful valley of forgetfulness

Really death is a boon to human beings. Or else this earth would have been overcrowed and there would have been no place for us at this moment, Emily Dickinson says :

Because I couldn't stop for Death
He kindly stopped for me.

Death, the most dreadful thing in the world, can be imagined as a friend, lower waitting for us that is what a poetess can think She couldn't stop for death; so he stopped for her, as if it was his duty to take her away from this brittle world. Really death waits for us; patiently and quietly. But we, human beings, forget it in the daily hubub of our life. We celebrate our birthdays, eventhough one year has been cut away from our total years of the life. We take it as a new beginning. But it is really a milestone suggesting how near death is. We neglet the suggestions and live as our instincts dictate.

And then when suddenly death appears before us we try to avoid it, we try to prolong our life. Life seems to be a dredful ememy bent on snatching away that precious thing we try, try and try again & again; But we fail, as death waits for us on the path of life. We aren't like that wise old woman, who singned a contract and become immortal. An old woman, living in a small hut, used to lead a peaceful and happy life. She was youthful and vigorous, though old. Because she had that ' life force ' – instinctive enthusiasm to lead life with it struggles and obstacles, temptations and sensations. On day, after her day's toil, she was enjoying a second sleep. It was twelve midnight. The void of space was full of darkness – no moon, no stars were there. All was quiet, as quiet as death. Yes, Death; Death was there knowcking at the door of that old lady. She awoke and sensed the supernatural existence. She was wise enough not to open the door She asked " Who's there ? " ' I ', answered the Death, " I the big soul, that brings to you a life-long sleep ".

The Old lady was startled and replied, " But I won't ".

' Why ' ? Death asked,

' I have to meet my sons & grandsons ".

' Okay, I'll be here tomorrow, Be prepared "

' Oh, Thank you ! ' overjoyed, the old lady celebrated the day. She was again granted the wish. But the old lady was clever enough She said, 'I'll write on the door. 'I'll come tomorrow " Death agreed, she wrote and both signed below the sentence. ' I'll come tomorrow '. No date, no time. I know death visits her house again and again. She asks him to read the line and he has to return empty handed.

We are not so clever. We have to go one day. We have to pass away So why should we not behave decently ? Why should we not give others pleasure and help ?

We must keep this in our mind and then only the dawn of peace will dawn on us.

What is Graduation?

— Rajendra N. Kulkarni,
M. Com. (Jr.)

Graduation is a milestone in life. It is an ending and beginning. It is a stepping-stone from the past with its hours of study and its marvellows moments of fun to a new and somewhat different life filled with great challenges and responsibilities Graduation is the time of life mixed with unhappiness and happiness. It is a time of life when we must say " farewell" to fellow students and faculty and took ahead to new friends and acquaintances in our chosen profession. It is the time of aughter and tears. praise and witticism, orations and reflections. It is a day to be dead-serious and lighthearted, enthusiastic and apprehensive. It is leaving behind the old well-travelled ways and setting out on new, unexplored roads, knowing

that we are equipped, through years of diligent study, work and application, with the tools necessary to make our way. Graduation is a proud and wounderful time of life, a happy and unforgettable event, sprinkled with moments of deep contentment, satisfaction and high hopes for the future. Yes, Graduation is an end and a beginning.

" Atri And Anasuya " - " A love inspired by the desire to serve"

— Lila Obri
XI ' E '

Atri a great save of Vedic times was one of the earliest progenitors of the world. He and his devoted wife, Anasuya, led lives of ascetics and taught the vedic culture. It was to Atri and Anasuya that Rama, Sita and Lakshmana oned their knowledge.

Atri and Anasuya were a study in devotion Anasuya looked after her husband's every need. Once a terible drought parched the land and dried all the streams. Atri arose from his meditation and asked his wife to bring him water. Though the land for miles around was arid, Anasuya went searching for water, but her quest was futile. She raised her eyes to heaven and prayed to Mother Ganga, the Holy River, to help her keep her vow of serving her husband. In answer to her prayer, a hundred small streams of water burst out of the barren earth's surface. With this water, Anasuya could quench her husband's thirst and keep her vow of devoting herself to his every need. Even today, these streams flow down Chitrakuta mountain and form a flowing testimany to Anasuya's devotion and abiding faith.

Even the Goddesses grew jealous Anasuya's dedication to her husband's wishes. Lakshmi, Uma and Brahmani sent their husbands, the Gods Vishnu, Shiva and Brahma to put her devotion to the test.

When Atri was away, the Gods arrived at his dwelling place in disguise and told Anasuya that they were hungry Anasuya set about pr paring food for them, but the Gods declared that they would eat only if Anasuya served them without any garments on her person. A chaste woman will only discard her garments before her own husband or children – and Anasuya was pure and chaste. She sprintiled her illustrious guests with water and prayed fervently that they would turn into innocent infants. So powerful was her prayer, the Gods that were transformed in to tiny babies When Atri returned, he learnt of the episode and was pleased to be blessed with three sons of such divinity

Alarmed by the prolonged absence of their spouses, Lakshmi, Uma and Brahmani arrived at Atri's home. Seeing the plight of their lords, they fell at the feet of Anasuya, begging her forgiveness. Ever gentle and kind, Anasuya restored the Gods to their original forms but they could not bear to leave the love and devotion She had lavished on them. They blessed the couple with a boon of three sons, possessing part of their divinity. Vishnu was born to them as Dattatraya. Shiva as Durvasa and Brahma as Soma, the moon God.

Atri was well versed in astronomy architecture and medicine. Anasuya was also very learned. Together this talented couple set up numerous institutions where students could grasp the immense knowledge contained in the Rig Veda. Their family also composed Atrismriti – one of the oldest books of social rules. With their combined brilliance, Atri and Anasuya carried the light of knowledge aloft and their sons too won great renown as mighty scholars and sages.

Indian history and mythology abounds in legends of love and devotion. Majestic and sublime, they are rich with lofty virtues of trust, faith and loving sacrifice. Ideals which continue to inspire us even today. And will do so till the end of time.

मे. पंकज ऑटो

५४, सिंधी कॉलनी, जालना रोड, औरंगाबाद फोन ४३८३

ब्रँच :- सी १ / १ एम. आय. डी. सी. एरीया, अजिंठा रोड, जळगाव.
फोन ४६६२

अधिकृत विक्रेते :-

एच. एम. टी. झेटर ट्रॅक्टर ५९११, ३५११ आणि २५११

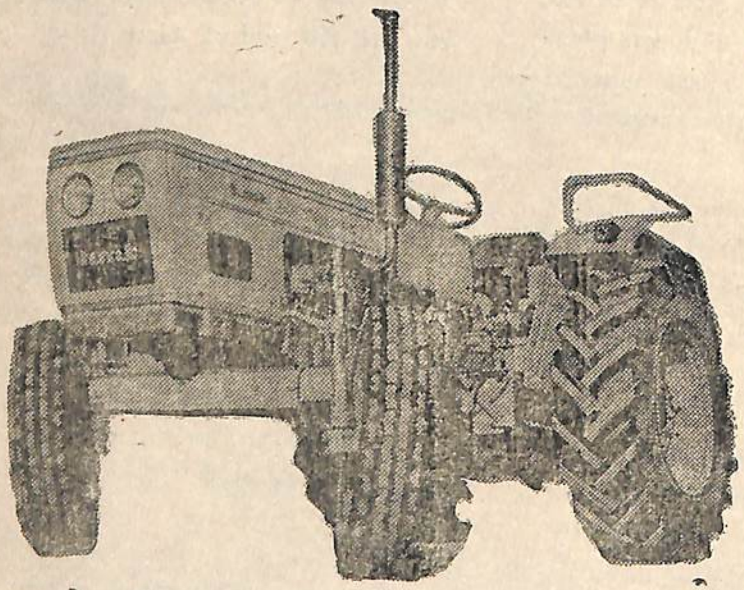

वैशिष्ठ्ये :-

- हाय ड्रॉलीक ब्रेक्स
- डयुअल क्लच
- मजबुत व आकर्षक बांधणी
- माफक किंमत

त्याचप्रमाणे :—
शेतकरी, साखर कारखाने, नगरपालीका व कॉन्ट्रॅक्टर यांचे सोयीसाठी
एच. एम. टी. ट्रॅक्टरवर
१) फ्रन्ट लो २) हायड्रो डोझर ३) हायड्रो स्क्रॅपर

पंकज ट्रेलर
व इन्डस्ट्रीज
७, पोलन पेठ, जळगांव
फोन नं. ४०७५

प्राविण ट्रेलर
विण मेटल वर्क्स
एम. आय. डी. सी., अजंठा रोड, जळगांव
फोन नं. ९१९३

Children Learn What They Live

Miss Anjali Deshpande
S. Y. B. Com. (C)

If a child lives with criticism, he
learns to condemn.

If a child lives with hostility, he learns
to fight.

If a child lives with ridicule,
he learns to be shy

If a child lives with shame, he
learns to feel guilty

If a child lives with tolerance,
he learns to be patient

If a child lives with encouragement,
he learns confidence.

If a child lives with praise,
he learns to appreciate.

If a child lives with fairness,
he learns justice.

If a child lives with security,
he learns to have faith.

If a child lives with approval,
he learns to like himself.

If a child lives with acceptance and
friendship, he learns to find love
in world.

Darling of Night

Ramdas P. Patil
T. Y. B. Sc. (Chemistry)

I must call you
My ' darling of Night '
For ; throughout the day
I toil and moil.
And tired as I am ;
You embrace me
At Night in the dark
To comfort me ; till New day starts ;

Worries and tensions
About the future
Give me headache
Beyond patience, but
You embrace me,
At night in the dark
To comfort me ; till New
day starts.

So I call you
' My darling of the Night '
For ; you are my
' sleep of the Night !

Uncompleted Circle of Lite

Shailendrakumar Gosavi
S. Y- B. A. (Eng. Spl.)

The Sun shines brightly in the sky,
After passing some days;
As in the days of winter ---
The acmosphere is cool and chilly.

The warm sun rays and cold wind
Never reach me ---
I, in the mood of meditation,
The picture of past stands before me

What happy days the same
when we met, loved married
I kissed,she blushed and covered her face,
As the full moon lost behind the cloud.

But the days fade away, soon,
She leaves me alone, with child.
As aften the winter, Summer come
My feelings become numb and mind too

My Love

Miss Hemlata Talele
XII th Arts.

My love is only for thee
Fair is thine face for me
Thy face is but the full-moon
(purnima)
Calm and quiet eyes like deer
Lips are as delicateas petals of flower
Indeed how sweet and handsome
you are
It will be amiss to miss
Such a tender hearted life
partner's kiss
My death and life is at thy will
Thy love is only mine

'The Deer'

Kulkarni C. U.
F Y B A.

Once in a thick large wood
A deer roamed in pensive mood
How thin and useless my feet!
And how pretty is horny head!
And lo! from behind large trees
A dreadful 'six feet' lion roared.
And with burning eyes and
prancing pace
Came to catch his thin, cowardly prey
The deer ran with sudden speed
Through thorny branches and bushes
His horny head entangled in
thorny web
Though his nimble fett did help
him to save.
The lion caught him from the rear
While dying the deer said
" Those I believed deceived me
in the end
Those I disliked, helped me to rescue."

The Face

Ashok D. Mali,
Sr. M. A. (Eng)

I know a face, a lovely face
Full of beauty, and heart-luring
I know a face, an innocent face
full of joy, and eversmiling
I remember it, in my distress
It sustains me, in my pain
It is a face, itself joyous
Which consoles me, every now and
then

To have it, is my luck
It is the right of, no other
Because, this lovely face
Is my only Life- Partner......
...... My Lonly Life- partner.

WHAT IS LIFE?

LIFE IS A CHALLENGE	MEET IT
LIFE IS A GIFT	ACCEPT IT
LIFE IS AN ADVENTURE	DARE IT
LIFE IS AN SORROW	OVERCOME IT
LIFE IS A TRAGEDY	FACE IT
LIFE IS A DUTY	PERFORM IT
LIFE IS A GAME	PLAY IT
LIFE IS A MYSTERY	UNFOLD IT
LIFE IS A SONG	SING IT
LIFE IS AN OPPORTUNITY	TAKE IT
LIFE IS A JOURNEY	COMPLETE IT
LIFE IS A PROMISE	FULFIL IT
LIFE IS A LOVE	ENJOY IT
LIFE IS A BEAUTY	PRAISE IT
LIFE IS A SPIRIT	REALISE IT
LIFE IS A STRUGGLE	FIGHT IT
LIFE IS A PUZZIE	SOLVE IT
LIFE IS A GOAL	ACHIEVE IT

Telegram : RUBYCOT
Telephone : 4176

FROM THE MAKERS OF LIFE
SAVING SURGICAL DRESSINGS

RUBY SURGICAL & ALLIED PRODUCTS PVT. LTD.

REGD OFFICE & FACTORY :
A 43-44 M. I. D C. INDUSTRIAL AREA, AJANTA ROAD,
JALGAON — 425001 (MAHARASHTRA)

सुमधूर गितासाठी
जळगांव शहरातील संगित क्षेत्रात अग्रेसर
व नावाजलेले संगिताचे माहेरघर
सर्व प्रकारचे जुने नवे गाण्यांसाठी व
त्यांच्या तयार कॅसेट्स
* टेपरेकॉर्डर्स * रेकॉर्डस * कॅलक्युलेटर्स
इ. साठी संपर्क साधा —
कोयल म्युझीक हाऊस
दु. नं ८२, खान्देश मिल कॉम्प्लेक्स, जळगांव.
फोन नं. ५१६३ पी. पी.
प्रोप्रा. शशिकांत बाविस्कर.

काशिनाथ लॉज ॲण्ड
रिफ्रेशमेंन्ट हाऊस ☎ ४३४३
चित्रा – राजकमल रोड, पोलनपेठ, जळगांव
आमचे पदार्थ
स्वादीष्ठ मटन, लज्जतदार मुर्गा व मच्छी, स्पेशल बिर्यानी,
रुचकर आमलेट, गरमागरम परोठा,
तसेच शाखाहारी पंजाबी डिसेस
—: आमची वैशिष्ट्ये :—
* ३० वर्षाचा पारंपारीक अनुभव व ख्याति
* चांगल्या प्रति । माल व झटपट सेवा.
* पार्टीची व फॅमिली रूमची खास सोय
[प्रो. दशरथ नथू महाजन]

زمانے کے واحد شاعر ہیں جن کے یہاں یہ اثر نہیں ملتا۔ مومن تو اپنا مخصوص انفرادی رنگ نکالنے ہی کو صحیح شاعری سمجھتے تھے۔ پُرخلوص احساس اور صحیح مشاہدے کے بغیر وہ شاعری کی تخلیص کو ناممکن سمجھتے ہیں۔ یہی سبب ہے کہ خود اُن کی شاعری میں یہ دونوں پہلو سب سے زیادہ نمایاں ہیں۔

یوں تو مومن نے تمام اصنافِ ادب میں طبع آزمائی کی ہے۔ لیکن اس میں شک نہیں کہ انہوں نے غزل میں کمال حاصل کیا ہے۔ اور اس صنف میں جس مخصوص اور اچھوتے انداز کی داغ بیل ڈالی ہے اس نے خود غزل کی صنف کو چار چاند لگا دیتے ہیں۔

جہاں تک مومن کی غزلوں کے موضوع اور مواد کا تعلق ہے۔ اُن میں کوئی خاص تنوع نہیں ہے۔ اُن میں تصوّف نہیں ملتا۔ فلسفہ سے بھی اس کا کوئی تعلق نہیں۔ عمرانی معاملات کی طرف بھی ان میں کوئی خاص توجہ نظر نہیں آتی۔ اُن کا محور تو صرف ایک موضوع ہے۔ "حسن و عشق"۔ اس کے مختلف معاملات و مسائل اور متنوع واردات و کیفیات۔ اُن کے یہاں حسن و عشق کے مختلف پہلوؤں کی ترجمانی اور عکاسی میں ایک نئی اور اچھوتی فضا کا احساس ملتا ہے۔

غزلوں کو ایک نئی اور اچھوتی فضا میں جو چیز مومن کے یہاں سب سے پہلے اپنی طرف متوجہ کرتی ہے۔ وہ مومن کا حد درجہ بڑھا ہوا لطیف احساسِ جمال ہے۔ اس لطیف احساسِ جمال نے ان گنت روپ مومن کی غزلوں میں بے نقاب کئے ہیں۔ اپنے شدید احساس اور بلند تخیل کے سہارے وہ اس سلسلہ میں ایسے مقامات پر بھی پہونچے ہیں جہاں ہر شخص کا پہونچنا آسان نہیں ہوتا۔ اس لئے اُس کی تمام جلوہ سامانیاں، مومن کے تغزل میں ایک ایسی رنگینی پیدا کرتی ہیں جس میں لطیف ذوقِ جمال رکھنے والے کا کھو جانا یقینی ہے۔ یہی وجہ ہے کہ مومن کی کھینچی ہوئی حسن کے مختلف پہلوؤں کی تصویریں منہ سے بولتی ہوئی معلوم ہوتی ہے۔

مندرجہ ذیل اشعار میں حسن کے مختلف پہلوؤں کی تصویریں منہ سے بولتی ہوئی معلوم ہوتی ہے۔

؎ کیا جلوے یاد آئے کہ اپنی خبر نہیں
بے بادہ مست ہوں میں شبِ ماہتاب میں

؎ پھر پیرہن کے ہوتے ہیں ٹکڑے بہ رنگِ گل
پھر مجھ کو یاد آگئی کسی گل پیرہن کی یاد

؎ پھر دل ہے داغ مطلعِ خورشید دیکھ کر
زبس کہ یاد جلوۂ بالائے جام ہے

؎ یادِ بہار میں ہے کچھ اور عطر بیزی
تم آج کل میں شاید سوئے چمن گئے ہو

؎ دیکھے ہے چاندنی وہ زمیں پر نہ گر پڑے
اے چرخ اپنے تو مہِ کامل کو تھامنا

؎ لگتی ہے گالیاں بھی تمہارے منہ سے کیا بھلی
قربان تیرے پھر مجھے کہہ لے اسی طرح

جسم کا کیمیائی تجزیہ

مسعود اختر۔ ٹی وائی بی ایس سی

ایک صحت مند انسان کے جسم میں ۱۲ سے ۱۵ پونڈ تک خون ہوتا ہے۔ ایک ایسا شخص جس کا وزن تقریباً ۱۲۰ پونڈ ہو۔ اس کے جسم میں مندرجہ ذیل کیمیائی اجزاء پائے جاتے ہیں۔

کاربن۔ اتنا کہ اس سے سُرمہ کی کئی ہزار پنسلیں بن سکتی ہیں۔

چربی۔ اس قدر ہوتی ہے کہ اس سے تقریباً سات صابن کے ڈنڈے تیار ہو سکتے ہیں۔

گندھک۔ اتنی ہوتی ہے کہ اس سے گندھک کی ۲۰ ٹکیاں بن سکتی ہیں۔

فاسفورس۔ اتنی مقدار میں ہوتی ہے کہ اس سے تقریباً ۲ ہزار دیاسلائی کی تیلیوں کا مصالحہ بن سکتا ہے۔

پانی۔ جسم کے وزن سے ۵۹ فیصد کا ہوتا ہے۔

اسی طرح چونا بھی کافی مقدار میں ہوتا ہے۔

مسیحا

محمد عثمان شیخ لقمان ۔ ٹی وائی بی اے

شانتی دو بچوں کی ماں تھی۔ بیوہ اور مجبور تھی۔ محنت مزدوری کر کے اپنا پیٹ پالتی تھی۔ لیکن افسوس سماج کے لیڈر جو کہ اپنا مفاد ہمیشہ دیکھتے ہیں۔ وہ شانتی کے جسم کے لئے ترسا کرتے تھے۔ ان میں دو نام پیش پیش تھے۔ سیٹھ گھنشیام داس۔ دوسرے رام موہن۔ سیٹھ گھنشیام داس کا پورے شہر میں دبدبہ تھا۔ اُن کی شہر میں کپڑے کی مل تھی۔ جو کہ لوگوں کو دکھانے کیلئے ایک بہانہ تھی۔ اُن کے کتنے ہی جوئے کے کلب، شراب کے اڈے اور غیر قانونی دھندے تھے۔ دوسرے رام موہن سیٹھ شہر کے سب سے بڑے ہوٹل کے مالک، اور سماج کے ٹھیکے دار جن کے ذمّہ سماج کو سدھارنے کا ٹھیکہ تھا۔ انکے بھی غیر قانونی اڈے تھے۔ اور یہ ان دھندوں کے بے تاج بادشاہ کہلاتے تھے۔

ان دونوں سماج کے ٹھیکے داروں نے شانتی کا ناک میں دم کر رکھا تھا۔ انکے غنڈے شانتی کو طرح طرح کی تکلیفیں دیا کرتے تھے۔ انہوں نے شانتی کے بارے میں یہ باتیں عام کر رکھی تھیں کہ شانتی ایک طوائف ہے، کال گرل ہے۔ آخر کار محلّہ والوں نے بھی رام موہن سیٹھ کی سازش کے آگے اپنی حمایت ظاہر کر دی۔ اور تنگ آکر اُس کو محلّہ چھوڑنا پڑا۔

آخر بے چاری روتی دھوتی رام موہن سیٹھ کے بنگلے پر پہونچی۔ اور اُن سے فریاد کرنے لگی کہ آپ کے آدمیوں نے میرا ناک میں دم کر رکھا ہے۔ سیٹھ نے ہولے سے مسکرا کر کہا۔ گھبرانے کی کوئی بات نہیں۔ تم کو کوئی پریشان نہیں کرے گا۔ اس کیلئے تمہیں سودا کرنا ہوگا۔ شانتی نے نہ سمجھتے ہوئے کہا "سودا، کس طرح کا سودا"۔ انہوں نے کہا۔ تمہارے جسم کا سودا۔ میں ایک رات کیلئے تم سے سودا کرنا چاہتا ہوں۔" اُن کی یہ بات سُنکر شانتی نے غصّہ سے زمین پر تھوکتے ہوئے کہا۔ "رام موہن! مجھے تم سے اس طرح کی امید نہیں تھی۔ تم پاپی انسان ہو جو لوگوں کی بہو بیٹیوں پر بُری نظر رکھتے ہو۔" یہ کہکر وہ غصّے سے جانے لگی کہ سیٹھ نے اسکو زبردستی پکڑ کر اپنے خاص کمرے میں بند کر دیا۔ شانتی کی چیخیں زور زور سے سُنائی دیں۔ لیکن اُس کی چیخ سُننے والا وہاں کوئی نہیں تھا۔

تھوڑی دیر کے بعد دروازہ کھُلا۔ لڑکھڑاتے قدموں کے ساتھ وہ اپنے گھر پہونچی۔ اور اپنے بچوں سمیت پاس والے کنوئیں میں گر کر خود کشی کر لی۔

دوسرے دن اخبارات میں رام موہن سیٹھ کی تعریف میں فوٹو چھپے اور اسی دن شہر میں ایک جلسہ ہوا جس میں سیٹھ کی طرف سے [illegible] آشرم کو ایک لاکھ روپے کا چیک آشرم کے سکریٹری کے سپرد کر دیا۔ اور جلسہ میں شہر والوں کی طرف سے انہیں "یتیموں اور بیواؤں کا مسیحا" کا اعزاز دیا گیا۔

غزل — اسلم تنویر

اپنی ہستی کا یقیں ہم جو دلانے نکلے
مثلِ یک حرفِ غلط لوگ مٹانے نکلے

جوہری ایسا ہے اس دور میں کوئی یارو
سنگریزوں کی جو توقیر بڑھانے نکلے

اُن سے دیکھے نہ گئے خواب مرے محلوں کے
بولی نیلام کی احباب لگانے نکلے

چوس کر خون غریبوں کا وہ ایوانِ ہوس
زر کی جھنکار یہ دیکھو ہیں سجانے نکلے

بیچ ڈالیں گے جو مُردوں کے کفن بھی تنویر
وقت کی لاش وہ کاندھے پہ اٹھانے نکلے

مومن اور انکا تغزّل

شیخ محمد اقبال شیخ عثمان ۔ ٹی وائی بی اے

میر اور غالب غزل گوئی میں اپنا ایک مقام رکھتے ہیں۔ انکی اہمیت سے کسی کو انکار ہو سکتا ہے۔ لیکن انکی اہمیت کو تسلیم کرنے کا یہ مطلب نہیں کہ مومن جیسے جدّت پسند اور ایک نئی آواز رکھنے والے شاعر کی اہمیت کو نظر انداز کر دیا جائے۔ میر اور غالب کی مخصوص انفرادیت نے ہر دور میں افراد کی توجہ کچھ اس طرح اپنی طرف مبذول کی ہے کہ دوسرے ان کے مقابلے میں پس منظر میں جا پڑے۔ مومن کے ساتھ بھی یہی صورتِ حال پیش آئی۔ مومن اور ان کے تغزّل کو جس طرح دیکھا جانا چاہیئے تھا۔ نہیں دیکھا گیا۔ لیکن اُن سے دلچسپی کا اظہار کیا گیا۔ اُن کی جدّت پسندی کی طرف بہت کم توجہ کی گئی ہے۔ حالانکہ حقیقت یہ ہے کہ وہ اپنے زمانے کے بہت بڑے صاحب طرز شاعر اور فنکار تھے۔ خود انکے ہمدرد غالب نے اس حقیقت کا اعتراف کیا ہے۔ وہ مومن کے اس ایک شعر پر ؎

تم میرے پاس ہوتے ہو گویا ؎ جب کوئی دوسرا نہیں ہوتا

اپنا پورا دیوان دینے کو تیار ہو گئے تھے۔ یہ ایک حقیقت ہے کہ اس کی تہہ میں مومن کے فن کی انفرادیت اور اسکی عظمت کے اعتراف کی جھلک ضرور نظر آتی ہے۔ غالب ہمیشہ مومن کی عظمت کے قائل اور اُن کے تغزّل کی اہمیت کے معترف رہے۔ لیکن غالب کے پرستاروں نے مومن کے فن کو درخورِ اعتنا نہ سمجھا۔ وہ میر اور غالب کے ناموں کی رٹ لگاتے رہے۔ جسکے نتیجہ میں اُردو غزل بڑی حد تک محدود ہو کر رہ گئی۔

انیسویں صدی کی دِلّی نے مومن اور اُن کے تغزّل کو پیدا کیا ہے اس زمانے کے جو حالات تھے وہ مختلف زاویوں سے اُن کی ذات میں اپنے آپ کو رونما کرتے ہوئے نظر آتے ہیں۔ اسی لئے اُن کی شخصیت اُس ماحول کا آئینہ ہے۔ جس میں انہوں نے آنکھ کھولی۔ اور جس کے سائے میں ان کا فن پروان چڑھا۔

مومن دِلّی میں ۱۸۰۰ء میں پیدا ہوئے۔ جب دِلّی میں عام انتشار اور افراتفری کا عالم تھا۔ ان کا خاندان طبیبوں کا ایک مشہور خاندان تھا۔ اُنکے والد حکیم غلام نبی خاں اپنے زمانے کے مشہور طبیبوں میں سے تھے۔ امارت اور سیاست مومن کو ورثے میں ملی۔ مومن بلا کے ذہین تھے۔ ان کی ابتدائی تعلیم گھر پر ہی ہوئی۔ جب سن شعور کو پہونچے تو ان کے والد نے انہیں تعلیم و تربیت کی غرض سے شاہ عبد القادر کے سپرد کیا۔ مشہور یہ ہے کہ اُستاد کی زبان سے جو الفاظ نکلتے تھے۔ وہ انہیں ازبر ہو جاتے تھے۔ غرض مومن نے اس علمی ماحول میں شاہ عبد القادر جیسے اُستادوں سے درسِ سیاست کی تکمیل کی۔ اُن کی شادی خواجہ میر درد کے نواسے خواجہ محمد نصیر کی بیٹی سے ہوئی۔ مومن کا انتقال ۱۸۵۱ء میں ہوا۔

مومن کو انسانی زندگی کی قدریں عزیز تھیں۔ وہ کبھی اپنی سطح سے نیچے نہیں گرے۔ وہ کبھی کسی کے دربار میں نہیں گئے۔ انہوں نے کبھی کسی کی خوشامد نہیں کی۔ اس کا اندازہ اس قصیدے کے چند اشعار سے ہوتا ہے۔ جو انہوں نے نواب وزیر الدولہ بہادر کو بطور معذرت لکھ کر بھیجے تھے ؎

یادِ ایّامِ عشرتِ فانی — نہ وہ ہم نہ وہ تن آسانی
پر کروں کیا کہ بن نہیں آتی — ورنہ میں اور مری مہمانی
ہے ابھی آرزوئے وصلِ صنم — ہے ابھی حسرتِ ہوس رانی

مومن کے نزدیک شاعری کا معیار بلند تھا۔ وہ اُسے زندگی کی اعلےٰ قدروں اور بلند بنیادوں کا حامل سمجھتے تھے۔ اگر ایسا نہ ہوتا تو وہ شاہ نصیر کے شاگردوں سے اتنی جلد برگشتہ نہ ہو جاتے۔ شاہ نصیر کی لفظی اور عروضی بازیگری اُن کے نزدیک شاعری نہیں تھی۔ اسی لئے وہ شاہ نصیر کے ساتھ زیادہ دن نہ چل سکے۔

اُن کے زمانے میں ناسخ کی شاعری کا بڑا شہرہ تھا۔ حالانکہ ناسخ کی شاعری، شاعری سے کہیں زیادہ پہلوانی تھی۔ لیکن ان کے اثر کا یہ عالم تھا کہ غالب جیسے شاعر تک اس کے اثر سے نہ بچ سکے۔ غالب کے دیوان میں بھی بعض شعر ایسے ملتے ہیں جن میں ناسخ کا اثر نمایاں ہے۔ لیکن مومن اس

ہمیں چاہیئے کہ ہم قرآن کی تعلیمات پر عمل کریں۔ اور ایک ایسی قوت بن جائیں کہ کوئی ہمیں ذلیل و خوار نہ کر سکے۔ ؎

وہ زمانے میں معزز تھے مسلماں ہو کر
اور تم خوار ہوئے تارکِ قرآں ہو کر

ندامت

صغیر احمد۔ ایم اے۔ جونیئر

ٹرین پلیٹ فارم چھوڑ چکی تھی۔ میں بے تحاشہ اسٹیشن کی جانب دوڑ رہا تھا۔ شکیل پہلی بار مجھ سے ملنے بمبئی آرہا تھا کہیں وہ بھٹک نہ جائے اسی خیال سے میں نے اپنی رفتار تیز کر دی۔ اسٹیشن پر صرف خاموشی اور سناٹا تھا۔ صرف دو چار لوگ بُک اسٹال پر محوِ گفتگو تھے۔ انہیں کے بیچ شکیل کتابوں کو الٹ پلٹ کرتا ہوا دکھائی دیا لیکن اس کا پورا سر اوپر ٹنگے رسالوں سے ڈھکا ہوا تھا۔ میں نے دوڑ کر اسے اپنے سینے سے لگا لیا لیکن دوسرے ہی لمحے میں بُک اسٹال کی کتابوں پر تھا۔ جیسے کسی نے بجلی کا شاک دے دیا ہو۔

لڑکی کا نرم و نازک جسم ..... ! اُف یہ کیسے ہو گیا۔ وہی لباس وہی سینڈل اور پھر کھڑے رہنے کا اسٹائل بھی تو شکیل جیسا ہے بُک اسٹال پر لوگوں کی موجودگی نے میری گھبراہٹ میں مزید اضافہ کر دیا۔ م ... م ... معاف کیجئے گا۔ م ... میں ......

لیکن یہ کیا۔ بجائے اس کے کہ وہ مجھ پر آندھی کی طرح برس پڑتی۔ پلکیں جھکائے وہ اپنے آپ میں سمٹی ہوئی۔ مارے شرم کے اس کی نظریں زمین میں دھنسی جا رہی ہیں۔ شاید اسے اس بات کا احساس ہو گیا ہو کہ مجرم میں اکیلا نہیں بلکہ اس خوبصورت سی خطا میں وہ بھی برابر کی شریک ہے۔

* * *

شگون

مسعود افتخار۔ ٹی وائے بی ایس سی

"عورتوں میں فلم بینی ایک لاعلاج مرض کی شکل اختیار کر گیا ہے۔ اسے ختم کرنا چاہیئے۔" میرے ہاتھ میں اس وقت اس ہفتہ کا اخبار تھا جس میں اس مراسلہ کے نیچے شکیلہ قمر کا نام تھا۔ میری نظر میں شکیلہ بھابی کی وہ بھولی بھالی صورت آگئی جس میں بلا کی شوخی بھی تھی۔ جس نے چند ہی دنوں میں ہمارے محلے والوں کا دل اپنی اچھی اچھی باتوں سے جیت لیا تھا۔

ان دنوں عورتوں کی فلم بینی پر پابندی کے بارے میں طرح طرح کی خبریں اخباروں میں نظروں سے گذر رہی تھی۔ اور لوگوں سے سنی جا رہی تھی۔ شکیلہ بھابی اپنا اظہار اس بارے میں اس طرح کرتی تھیں۔ ہاں نا سچ عورتوں کو تو بالکل ہی فلمیں نہیں دیکھنی چاہیئے۔ اس طرح مردوں کو بھی فلمیں دیکھنا بند کر دینا چاہیئے۔ سماج کی تمام برائیاں اسی سے پھیلتی ہیں۔ مجھے تو فلموں کے بارے میں سنکر ہی بڑا برا لگتا ہے۔ "تم بھی فلمیں دیکھتی ہو کیا بھابی؟" بازو میں بیٹھی صفیہ بیچ ہی میں پوچھ پڑی۔ "اونہہ۔ بس صرف ایکدفعہ ہم سہیلیوں نے ساتھ مل کر دیکھا تھا۔ ہماری امی سمجھیں ہم سب کسی سہیلی کے گھر جا رہے ہیں۔ مگر پھر جب سے ابتک کبھی نہیں گئی۔ تمہارے بھائی کئی دفعہ اپنے ساتھ لے جانے کو کہتے ہیں مگر میں نہیں جاتی۔" "اب دیکھو نا پچھلے دنوں ہمارے گاؤں کی پانچ چھ لڑکیاں گھر سے شب معراج پر یہ کہہ کر نکلیں کہ ہم اپنی اپنی سہیلیوں کے گھر نماز ادا کریں گے۔ مگر وہ لوگ گاؤں کی ایک لاج میں لڑکوں کے ساتھ پائی گئیں۔" دوسرے گاؤں سے آئی ہوئی صفیہ کی سہیلی نے اپنی بات جاری رکھتے ہوئے کہا۔ آخر یہ فلموں کی وجہ سے تو ہوا۔ "چھی چھی! اتنا برا کام اتنی مقدس رات میں۔ ان لوگوں کو اور کوئی بہانہ نہیں تھا کیا؟ ماں نے بھی کیسی اجازت دے دیں؟" بھابی اپنی رائے دیتے ہوئے بولیں۔ "تم لوگوں کو کیسے یہ خیال پہنچا کہ میں فلمیں دیکھتی ہوں؟" ایسے ہی بھابی

ہم نے تمہارے نئی نئی کاٹ کے سوٹ دیکھ کر یہ پوچھ لیا تھا۔ برا مت ماننا۔" صفیہ گھبرا گئی۔ کیوں کہ بھابی ایسی ویسی لڑکی تھوڑی تھی۔ کہنے کو تو وہ میٹرک پاس تھی۔ مگر ہر ٹاپک پر اپنے اچھے اچھے واقعات سنایا کرتی تھی۔ مذہبی معاملات میں تو وہ جیسے عالمہ ہی تھی۔ آجکل وہ لوگ پھر اپنے گاؤں چلے گئے تھے۔

قمر بھائی نے اپنے دو چار خطوں میں مجھے اپنے گھر بلایا تھا۔ اور ان دنوں ان کے گھر میں ساس سسر اور بہو میں کچھ رنجشیں چل رہی تھیں۔ سسر نے تو اس پر بدچلنی کا الزام بھی لگایا تھا۔ اسی سلسلے میں ان لوگوں کو ملنے یہاں ان کے گاؤں پہنچ رہا ہوں۔ میری سمجھ میں نہیں آتا۔ اتنی نیک اور اچھی بھابی پر ان کے سسر نے کیسے الزام لگا دیا۔

ایک موسل دو کر ہونے کی وجہ سے میں نے یہاں آکر سب سے پہلے اخبار کی آفس کی طرف رخ کیا۔ آفس میں دوپہر ہونے کے سبب تمام افراد کھانا کھانے اپنے اپنے گھر چلے گئے تھے۔ مگر پھر بھی میں نے سوچا کہ چلو کوئی نہ کوئی تو مل ہی جائے گا۔ ان سے مل لوں گا۔ اور ان کے اس سماج سدھار کاموں کی داد دوں گا۔ کہ وہ میرے ہم خیال جو تھے۔ آفس تو خالی پڑا تھا۔ البتہ بازو والے کمرے سے مجھے کچھ آواز سنائی دی میں کھڑکی کے قریب ہو کر سننے لگا۔ "تم تو بالکل جتیندر بن جاتے ہو رومانس میں۔" — "تو کیا ہوا۔ تمہارا جتنا ریٹ ہے اتنا دے دوں گا۔" "مجھے پیسے ویسے سے کوئی دلچسپی نہیں۔ میں تو صرف شوق کیلئے ایسا کر رہی ہوں۔ مجھے گھر جلد جانا ہے۔ امّی تو ویسے کچھ بولیں گی نہیں۔ مگر پھر بھی ذرا پریشان ہو جاتی ہیں مجھے نہیں پا کر۔" "تو کیا تم ابھی میکے میں ہی رہتی ہو؟" "جی ہاں میرے میاں تو بس سودا سلف لانے اور اپنے کام میں مصروفیت کے سبب زیادہ تر رات ہی میں مجھ سے ملا کرتے ہیں۔ بڑے پیارے ہیں۔ میری ہر خواہش کو کسی بھی طرح پورا کر دیتے ہیں۔ میری وجہ سے اپنے ماں باپ سے جھگڑ کر میرے ہی یہاں رہنے لگے ہیں۔" نسوانی آواز دیر کی جانی پہچانی لگی۔ میں نے کھڑکی کا پردہ کھینچ کر اندر جھانکا تو ایک دم سکتہ میں آگیا۔ وہاں اور کوئی نہیں شکیلہ بھابی ایک کالم نویس کے ساتھ کچھ عجیب انداز سے لپٹی تھی۔

میں دماغ میں فیثاغورث کا مسئلہ سوچ رہا تھا مثلث کے تینوں زاویوں کی کل پیمائش یکساں ہوتی ہے۔ مجھے لگا اس تکون میں اس گناہ کی ذمّہ دار وہ عورت ہے جو اپنی اولاد سے بیجا محبت کرتی ہے۔ یا وہ شخص جو اس لڑکی کا شوہر ہے۔ اور اپنی اندھی محبت سے بیوی کے اس شوق کو اور ہوا دیتا ہے۔ شکیلہ کی بھولی بھالی صورت اب بھی میرے سامنے ہے۔

مجھے ایسا لگا میں نے کسی جگہ فون کیا ہو اور ادھر سے جواب ملا ہو "رانگ نمبر"۔ اور میں واپس اسٹیشن کی طرف چل دیا کہ جانے کے لئے ریل گاڑی منتظر تھی۔ میں رانگ جگہ پر آگیا۔ میں نے سوچا اب کبھی اس قسم کا "ساس داماد اور بیٹی" والا تکون بننے نہ دوں گا۔

سہارا

عبدالرؤف عبدالغنی۔ ایم اے

اتنی بڑی دنیا میں ہر کوئی اسے سہارا دینے سے انکار کر رہا تھا۔ ہر آدمی اُس کے جسم کا محافظ بننا چاہتا تھا۔ لیکن اس کی زندگی کی حفاظت کون کرے گا۔ ہر سو انسان کے روپ میں اُسے بھیڑیئے نظر آرہے تھے۔ پولس اسٹیشن کے قریب جا کر اُس نے چین کی سانس لی عوامی خادم قانون کے محافظوں کو للچائی ہوئی نگاہیں اسے گھور رہی تھیں..... وہ دوڑتی رہی۔

انسان نما بھیڑیوں کے بے رحم پنجوں سے بچنے کے لئے.....

اپنے انمول سرمایۂ عزّت کی حفاظت کے لئے...... آخر کار ایک گہری جھیل نے اسے سہارا دے ہی دیا۔

URDU SECTION

اجنتا

سنہ ۱۹۸۲
مولجی جیٹھا آرٹس اینڈ سائنس کالج۔ جلگاؤں
(مشرقی خاندیش)

مدیر: پروفیسر افتخار احمد فخر
(ایم اے پی ایچ ڈی)
شعبہ اُردو فارسی

علامہ اقبال کا پیغام قوم کے نام

مقیم احمد شیخ (ٹی۔ وائے۔ بی اے)

دنیا کی ہر بڑی ہستی اپنے زمانے اور ماحول کی عکاسی کرتی ہے جس ماحول میں وہ پیدا ہوتا ہے، پروان چڑھتا ہے، اس سے اثر لیتا ہے۔ اور اپنے دور کی آواز بنکر رہ جاتا ہے۔ وہ اپنے زمانے کی ہر خرابیوں کا جائزہ لیتا ہے۔ اور بعد میں ماضی وحال کا تقابل کرکے آنے والے وقت اور زمانے کے لئے صحیح راستے کا تعین کرتا ہے اور اپنی قوم کو اپنے احساسات سے پوری طرح واقف کراتا ہے۔ ایسا ہی انسان مختلف ناموں سے پکارا جاتا ہے۔

علامہ اقبال کی شخصیت بھی ایک ایسی ہستی ہے۔ جس نے شاعری کے روپ میں اپنے دور کی آئینہ داری کی ہے۔ اقبال کی مخاطب وہ بدقسمت مسلم قوم ہے۔ جو موجودہ دور میں اپنے صحیح مقصد سے بھٹک کر رہ گئی ہے۔ جس نے مذہب کو ایک رسم ورواج بنا کر رکھ دیا ہے غلامی ومحکومی اس قوم کا مقدر بن کر رہ گئی ہے۔ علامہ اقبال جب اس قوم کا موازنہ اس کے ماضی سے کرتے ہیں تو تڑپ کر رہ جاتے ہیں جس کی واحد وجہ قوم کی قرآن وسنت سے دوری اور بے تعلقی تھی۔ وہ اپنی قوم سے چاہتے تھے کہ وہ قرآن کی عظمت کو پہچان لے۔ جس کا مصنف سارے کائنات کا خالق ومالک ہے۔

شاعر مشرق علامہ اقبال کی بصیرت افروز نگاہ میں قرآن کی عظمت بے پایاں تھی۔ انھوں نے ایک مرد مومن کی طرح ارشادات باری تعالےٰ کا گہرائی سے مطالعہ کیا۔ اور اسے اپنی شاعری میں سمو دیا۔ اقبال توحید ورسالت کے پروانے تھے۔ انہوں نے اپنی قوم کو پیغام دیا کہ قرآن ہی کامل زندگی کے لئے مشعل راہ ہے۔ مسلمان کو قرآن پاک کی صورت میں جو ضابطۂ حیات دیا گیا ہے۔ اس پر عمل کرنے ہی سے اللہ تعالےٰ اور اس کے رسول کی خوشنودی اور رضا حاصل ہو سکتی ہے۔ اور وہ دنیا میں امن وسلامتی، اخوت ومحبت، اتفاق اور اتحاد کی حکمرانی مسلط کر سکتی ہے۔ جب قوم نے قرآن پر عمل کیا وہ ترقی کی منزل تک پہنچ گئی۔ قرآن حکیم میں جہاد اور عمل صالح کو زندگی کیلئے کامیابی کی شرط قرار دیا گیا ہے۔ علامہ کے نزدیک مسلمانوں کی حیات کا دارومدار صرف قرآن حکیم پر ہے۔ ان کے نزدیک علم اگر ہے تو صرف علم قرآنی ہے۔ اگر بندۂ مومن دل کی گہرائی سے حقیقت قرآن اور عظمت قرآن کو پالے تو وہ ایک عالمگیر انقلاب برپا کر سکتا ہے۔ اور اس بگڑتی ہوئی قوم کو حق وصداقت کی طرف راغب کر سکتا ہے۔ قرآن حکیم ایک زندہ کتاب ہے۔ اور زندہ رہے گی۔ قرآن کریم ایک دعوت اور تحریک ہے۔ قرآن جیسی عظیم کتاب کو رکھتے ہوئے مسلمانوں کی موجودہ کمزوری اور ناکامی باعث حیرت ہے۔ قرآن انسانی زندگی کے تمام شعبوں میں رہنمائی کرتا ہے۔ قرآن کا پیغام محبت کا پیغام ہے۔ قرآن مردہ دل کو زندہ کرنے کے لئے دنیا میں آیا۔ نہ کہ قرآن خوانی کرنے کیلئے

- जिमखाना अहवाल -

(ज्युनिअर कॉलेज)

यावर्षी देखील ज्युनिअर कॉलेज जिमखान्याचे कामकाज अतिशय उत्साहाने सुरू झाले. पावसाळी सत्रातील तालुका पातळीवरील स्पर्धांमध्ये यावर्षी टेबल-टेनीस-मुले, टेबल-टेनीस-मुली व कबड्डी मुले या तीनही संघांनी विजयश्री संपादन केली.

जिल्हा पातळीवरील स्पर्धांमध्ये कबड्डी व टेबल-टेनीस मुली हे संघ विजयी झालेत. त्यात कबड्डीमध्ये सतीश शिंदे, अतुल तडवी, रमेश भोळे यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. टबल-टेनीस मुलींच्या संघात कु. स्वाती वायकोळे व कु वंदना कोल्हे यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला. खो-खो व फुटबॉल या संघामध्ये मात्र यावेळी दुर्दैवाने अपयश पत्करावे लागले. खोखोमध्ये किरण जावळे, प्रफुल्ल तळेले, संजय चौधरी, नितीन पाटील यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. मुलींच्या खोखो संघात कु. स्वाती वायकोळे, कु. वदना कोल्हे, कु. सीमा पवार. यांचा खेळ प्रक्षणीय ठरला. फुटबॉलमध्ये अतुल तडवी, अनोल चंदीवाल यांनी आपली चमक दाखविली.

टेबल-टेनीस मुलांच्या संघात अतुल वोरा, शैलेंद्र पाटील यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. बास्केट बॉल मध्ये गिरीश नेहेते, विजय राणे, जयंत पाटील यांचा खेळ उत्कृष्ठ झाला.

पोहण्याच्या स्पर्धांमध्ये अतुल तडवीने १००.मी. बटरफ्लाय, २०० मी. बॅकस्ट्रेक, २००मी.फ्रीस्टाईल व ४००मी. फ्री स्टाईल मध्यें प्रथम क्रमांक मिळवला. संजीव चौधरीने १०० मी. फ्री स्टाईल व १०० मी. बॅकस्ट्रोकमध्ये प्रथम क्रमांक मिळवला. सुभाष टिल्लू १०० मी. ब्रेस्ट स्ट्रोक - प्रथम आला, तर ४ × १०० मी. मिडले रिले प्रथम असून त्यात १)अतूल तडवी, २) संजय चौधरी, ३) सुभाष टिल्लू, ४)शशिकांतजोशी, ५)खाचणे. हे विजयीस्पर्धक आहेत. कु. स्वाती वायकोळेने १०० मी. बॅकस्ट्रोकमध्ये प्रथम क्रमांक मिळवला व कु. गौरी चिपळूणकरने १०० मी. फ्री स्टाईल्समध्ये प्रथम क्रमांक संपादन केला.

बॅडमिंटन मुलींच्या संघाने मात्र यावर्षी विजयश्री खेचून आणली. त्यात कु. मनिषा कोतवाल व कु. राजश्री राणे यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला. वैयक्तिक स्पर्धांमधील विजयी खेळाडू खालील प्रमाणेआहेत - १) संजय चौधरी- गोळा फेंक, २) किरण जावळे - ११० मी. हर्डल्स, ३) प्रफुल्ल तळेले - लांब उडी, ४) कु. संध्या बोंडे - १०० मी. हर्डल्स मध्ये प्रथम.

उपविजयी खेळाडू आहेत. - १) किरण जावळे १०० मी. धावणे, २) सुनय सारस्वत २०० मी. धावणे. ३) प्रफुल्ल तळेले १०० मीटर ज्युनिअर गट ४) संजय चौधरी - ११० मी. हर्डल्स व ४०० मी. धावणे, ५) कु संध्या बोरोले - उंच उडी - सिनीअर गट व कु. सीमा पवार उंच उडी - ज्युनिअर गट. ४ × १०० मी. रिले ज्युनिअर व सिनीअर मुले दोन्ही गट उपविजयी असून Sr. गटात १) किरण जावळे २) प्रमोद जोशी

३) गिरीश नेहेते ४) सुनय सारस्वत हे स्पर्धक आहेत.

विभागीय स्पर्धामध्ये कबड्डी संघ निश्चीतच विजयाची पताका फडकवणार अशी आशा होती पण संघाला उपविजयी पद मिळाले. त्यात अतुल तडवी, सतीश शिंदे यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. सर्व विजयी-उपविजयी खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन।

जिमखान्याचा सतत वाढता पसारा सावरतांना सहकार्यात सिंहाचा वाटा असणारे प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य नेमाडे, प्रा. अभ्यंकर, प्रा. एल्. टी. देशमुख व ज्युनिअर स्टॉफ यांनी आपला अमूल्य वेळ खर्चून वेळोवेळी जे अमोल सहकार्य केले त्याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

तसेच सर्व वर्षांच्या कार्यवाहीत कबड्डी असोसिएशन, बास्केटबॉल असोसिएशन, नगरपालिका स. टी. डेपो, टेलीफोन एक्सचेंज, जळगांव या संस्थांनी दिलेल्या सहकार्याबद्दल आभार.

बी. एम. महाजन.
क्रिडा प्रमुख
मु. जे. ज्युनिअर कॉलेज, जळगांव.

卐 卐 卐

प्लॅनींग फोरम्

प्रतिवर्षी प्रमाणे या शैक्षणिक वर्षात देखील "प्लॅनींग-फोरम" तर्फे अनेक उपयुक्त व विविधांगी कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यांत आले.

प्लॅनींग फोरमच्या कार्याची सुरवात - पुणे विद्यापीठाचे वाणिज्य शाखेचे अधिष्ठाते डॉ. एम. एल. अभ्यंकर यांचे भाषणाने झाली. आपल्या भाषणातून त्यांनी वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना "मुलाखत - तंत्राविषयी" माहिती दिली.

प्लॅनिंग फोरमच्या वतीने ज्या प्रमुख कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आलेत त्यातील उल्लेखनीय कार्यक्रम असे :-

१) पुणे येथील इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन या संस्थेचे श्री. आनंद माधव लेले यांचे "रोजगाराच्या नव्या वाटा" या विषयावरील शास्त्रीय दृष्टीकोनावर आधारीत असलेले अभ्यासपूर्ण व्याख्यान.

२) हुंडा—विरोधी चळवळीतील— "युवा पीढीचे-योगदान" या विषयावर विदर्भातील सुप्रसिद्ध पत्रकार श्री. जैमिनी कडू यांचे अध्यक्षतेखाली संपन्न झालेला विद्यार्थी परिसंवाद.

३) जळगांव शहरातील प्रथितयश — चार्टर्ड अकौंटंट व कर सल्लागार श्री. निरंजन दोषी यांचे पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी झालेले महत्वपूर्ण व्याख्यान

या वर्षातील कार्यक्रमासंबंधी विद्यार्थ्यांनी दिलेल्या प्रतिसादाबद्दल व सर्व संबंधितांच्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद !

विद्यार्थी - प्रतिनिधी :-

१) अनिल जाखेटे	- डॉ. ग.म. तव्हार, (चेअरमन)
२) परेश जुन्नरकर	प्रा. श. मु. छापेकर
३) प्रविण चौधरी	प्रा. सी. एस. गोखले
४) विजय वाविस्कर	प्रा. पी. एल्. कोल्हे
	प्रा. ए. जी. राव
	प्रा. ई. बी. माळी

वादविवाद मंडळ

यावर्षी वादविवाद मंडळाचे उद्घाटन सुप्रसिद्ध साहित्यिक, समाजवादी नेते व विचारवंत नानासाहेब ना. ग. गोरे यांच्या शुभहस्ते झाले. ब्रिटनमधील वांशिक दंगलीविषयी त्यांनी वस्तुनिष्ठ विश्लेषण करून आपले विचार प्रभावीपणे व्यक्त केले.

विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे यावर्षी वादविवाद पटूंनी गुणवत्ता व संख्या यादृष्टींनी बराच उच्चांक गाठलेला दिसून येतो. महाराष्ट्रभर गाजणाऱ्या लोकहितवादी मंडळ, जळगांव यांनी आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत कु. वसुधा जोशी यांना ५१ रुपयाचे व कु. गौरी चिपळूणकर (११ वी विज्ञान) यांना उत्तेजनार्थ पारितोषिक मिळाले.

अ. भा. वि. परिषद जळगांव यांनी आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धेतही वीस स्पर्धकांनी भाग घेतला व अनुक्रमे जयश्री गोखले (१२ वी विज्ञान) यांना प्रथम तर अभय दातार यांनी द्वितीय क्रमांक पटकावला.

नासिक, पुणे, जामनेर, साक्री, नेवासा येथील महाविद्यालयांनी व रोटरी क्लब मनमाड व जळगांव यांनी आयोजित केलेल्या स्पर्धांमध्ये आपल्या स्पर्धकांनी यशस्वीपणे भाग घेतला. साक्री येथील आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्वस्पर्धेत अभय जोशी (१२ वी विज्ञान) यांनी १०१ रुपयांचे द्वितीय पारितोषिक मिळविले तर प्रकाश कुलकर्णींनी जामनेरला उत्तेजनार्थ पारितोषिक पटकावले. रोटरॅक्ट क्लब जळगांव यांनी आयोजित केलेल्या स्पर्धेत मधुकर आत्माराम चौधरी यांना २५ रुपयांचे द्वितीय पारितोषिक मिळाले तर अध्यापिका विद्यालयाच्या आंतर महाविद्यालयीन वक्तृत्वस्पर्धेत अतुल कणीकरने दुसरे पारितोषिक मिळविले.

समाज सुरक्षा दल जळगांव यांच्या वतीने आपल्या महाविद्यालयात आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धा आयोजित केल्या. त्यात प्रथम तीन क्रमांकांना चषके देण्यात आली. कु. गौरी चिपळूणकरांनी प्रथम क्रमांकाचा चषक पटकावला तर विजय वाविस्कर, अभय जोशी यांनी ब वर्गाची पारितोषिके जिंकली. तर तृतीय वर्गाची पारितोषिके (चषक) शशांक देशमुख, कु. मुक्ता महाजन आणि सुरेश केसवाणी यांना मिळाली.

आपल्या मू. जे. महाविद्यालयातील उच्च महाविद्यालयीन कला, वाणिज्य आणि विज्ञान शाखेतील विद्यार्थिनींच्या विद्यार्थिनी मंडळाची सर्व जबाबदारी ह्या वर्षी प्रा. सौ. मंगला नाडकर्णी आणि प्रा. सौ. प्रमिला भिरूड यांनी स्विकारली होती. मुलींच्या अंगभूत गुण विकासाच्या दृष्टीने हे मंडळ स्थापन करण्यात आले. 'विद्यार्थिनी मंडळा'चे उद्घाटन खासदार भाईसाहेब वाय्. एस्. महाजन यांच्या हस्ते करण्यात आले. त्याप्रसंगी त्यांनी जगातील स्त्रियांच्या तुलनेने भारतीय स्त्रीच्या विकासाची वाटचाल या विषयावर मौलिक मार्गदर्शन केले. उद्घाटनप्रसंगी काही करमणूकीचे कार्यक्रमही आयोजित केले होते.

ह्याच मंडळाच्या वतीने नगर कॉलेजमधील मानसशास्त्राच्या प्राध्यापिका सौ. सविता चांदोरकर यांचे 'व्यक्तित्त्व - विकास' ह्या विषयावर भाषण आयोजित करण्यात आले.

या सर्व स्पर्धकांचे आम्ही अभिनंदन करतो. मात्र एवढ्या 'मुलूखगिरीवर' समाधान न मानता अद्याप 'अटकेपार' झेंडे लागायचे आहेत याची आम्हाला जाणीव आहे.

तेजपाल चौधरी
अध्यक्ष, वादविवाद मंडळ

प्रकाश कोठारी
डिबेटिंग सेक्रेटरी

प्रा. शरद छापेकर
प्रा. शा. न. पाटील
प्रा. सौ. सुजाता देशपांडे
सहाय्यक वादविवाद मंडळ.

卐 卐 卐

फिजिक्स फोरम

या वर्षी फिजिक्स फोरम्चे चौथ्या वर्षात पदार्पण झाले. प्रतिनिधी व जनरल सेक्रेटरीची निवड होऊन फोरम्च्या कार्यास सुरूवात झाली.

फोरम्च्यावतीने जळगांव आकाशवाणीचे स्टेशन इंजिनियर श्री. एच्. डी. रामलाल यांचे "Some as peats of sound broad casting" या विषयावर उद्बोधक भाषण झाले.

फोरम् तर्फे काही शास्त्रीय उपकरणे ला. ना. विद्यालयाच्या प्रदर्शनात ठेवण्यात आले होते.

कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून " Return of the dragon " हा चित्रपट दाखविण्यात आला.

फोरम्चे स्नेहसंमेलन झाले. तसेच विशेष प्राविण्याबद्दल बक्षीस वितरण मा. उपप्राचार्य डी. एस्. नेमाडे यांचे हस्ते झाले.

वरिल सर्व कार्यासाठी ज्यासर्वांचे सहकार्य लाभले त्यांचे आम्ही ऋणी आहोत.

एन्. पी पाटील.
जनरल सेक्रेटरी

प्रा. आर. बी. पाटील.
चेअरमन

卐 卐 卐 卐

"जीवशास्त्र मंडळ"

या वर्षी जीवशास्त्र मंडळाचे उद्घाटन दि. २३-९-८१ रोजी डॉ. चिकोडी, सिव्हील सर्जन, सिव्हील हॉस्पिटल, जळगांव यांच्या हस्ते झाले. उद्घाटनाच्या आधीच नेहमी प्रमाणे मंडळाच्या कार्यात सुरूवात झाली. सभासद नोंदणी होऊन प्रत्येक वर्गातून प्रतिनिधी निवडण्यात आले. सर्व प्रतिनिधीनी श्री. पी. जें. चौधरी याची एकमताने जनरल सेक्रेटरी म्हणून निवड केली. सालाबादाप्रमाणे प्रा. अरविन्द कर्णिक व प्रा. डॉ. पी. आय. चौधरी यांनी (Fragrance) ह्या भित्ती पत्रिकेचे संचालन केले. त्याचप्रमाणे दर आठवड्यास एक वनस्पती व एक प्राणी (Museum Specimens) यांची ओळख करुन देणारी exhibition window प्रा. पी. व्ही. वाणी व डॉ. एकनाथ वाढ यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आली.

गेल्या दोन वर्षापासून सुरू असलेला Nature's club यंदा देखील श्री. अभय उजागरी व त्याच्या इतर सहकारी मित्रांनी सांभाळला. त्यांनी विद्यार्थ्यांना पक्षांचे निरीक्षण (Bird watching) करण्यासाठी निरनिराळ्या ठिकाणी सहली आयोजित केल्या.

मंडळातर्फे डॉ. रमणिक लाड (Anesthesist) यांचे शस्त्रक्रिया करतांना माणसाला द्याव्या लागणाऱ्या भूल बद्दलच्या शंका व इतर महत्त्वाच्या जबाबदाऱ्या ह्या विषयावर व्याख्यान दिले.

शेवटी थोडेसे खेदपूर्वक लिहावेसे वाटते ते म्हणजे काही अपरीहार्य कारणामुळे स्नेहसंमेलन होऊ शकले नाही. परंतु जीवशास्त्र विभागाचे प्राध्यापक व एम. एस. सी. व बी. एस. सी च्या वनस्पति व प्राणिशास्त्र यांचे स्नेहसंमेलन झाले तसेच मंडळातर्फे सर्व सभासदांना शास्त्रीय इंग्रजी चित्रपट THE HUME NOIDS दाखविण्यात आले.

पी. जे. चौधरी.
जनरल सेक्रेटरी
जीवशास्त्र मंडळ

प्रा. वि. भ. शाह
चेअरमन,
जीवशास्त्र मंडळ

साहित्य मंडळ १९८१--८२

मागील वर्षापासून पुनःश्च सुरू झालेल्या साहित्यमंडळाचे यावर्षीही भरगच्च कार्यक्रम झाले. विद्यार्थीत सांस्कृतिक समृद्धी करून त्यांच्यात साहित्यिक जाणिव निर्माण करण्याचे उद्दिष्ट मंडळाने प्रथमपासूनच ठवले आहे. त्यादृष्टीने खालील कार्यक्रम आयाजित करण्यात आले.

१) यावर्षीच्या साहित्य मंडळाचे उद्घाटन प्रा. डॉ. भालचंद्र फडके यांच्या विद्वत्तापूर्ण भाषणाने झाले. 'दलित साहित्य' या विषयावरील भाषणात त्यांनी दलितांच्या दाहक अनुभूतींचा व प्रखर वास्तवाचा परिचय करून दिला.

२) प्रा. डॉ. म. पु. केंदूरकर (कला व वाणिज्य महाविद्यालय ठाणे) याचे 'साहित्यिकांचे स्वातंत्र्य' या विषयावर अभ्यासपूर्ण भाषण झाले.

३) ॲडव्होकेट श्री. के. यु. कुळकर्णी यांचे 'समर्थांचा मनोबोध' याविषयावर डॉ. इंदुमती लिमये यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेले भाषण प्रा. डॉ लिमये यांना पी. एच. डी च्या गाईड म्हणून मान्यता मिळाल्याबद्दल सत्कार.

४) प्रा. डॉ. रामदेव शुक्ल (हिंदी विभाग गोरखपूर विद्यापीठ) यांचे डॉ. पुणतांबेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली 'हिंदी कविता नवीन संदर्भ' या विषयावर हिंदीतून भाषण झाले.

५) प्राचार्य पोतनीस यांच्या अध्यक्षतेखाली कवीवर्य प्रा. विठ्ठल वाघ (अकोला महाविद्यालय) यांच्या काव्य गायनाचा बहारदार कार्यक्रम झाला.

६) सुप्रसिद्ध साहित्यिक व समीक्षक कै. नरहर कुरूंदकर यांच्या श्रद्धांजली निमित्त प्रा. शरद्चंद्र छापेकर (एम जे कॉलेज) यांचे त्यांच्या जीवन व कार्य यांचा परिचय करून देणारे व्याख्यान.

७) कै फिराक गोरखपुरी, रघुपती सहाय व कै जोश मलिहाबादी या दिवंगत उर्दू साहित्य रत्नांच्या जीवन व साहित्याचा परिचय करून देणारे डॉ इफ्तिकार अहमद यांचे प्रा. मालती जावळेकर अध्यक्षतेखाली भाषण.

८) कथाकथन स्पर्धा —
अध्यक्ष – डॉ तेजपाल चौधरी.
परीक्षक – १) प्रा. सौ. मालती जावळे.
२) प्रा. एम. एल्. पाटील.

प्रथम पारितोषिक –
१) कु. वसुधा जोशी } विभागून
१) पाटील बी. एन् } विभागून

द्वितीय पारितोषिक –
शशांक देशमुख.

तृतीय पारितोषिक –
किरण गंगापूरकर.

९) काव्यवाचन स्पर्धा — परिक्षक
१) प्रा. शा. न. पाटील.
२) प्रा. डॉ. तेजपाल चौधरी.
३) प्रा. एन्. डी. चौधरी.

प्रथम क्रमांक – १) विजय बाविस्कर.
द्वितीय क्रमांक – २) वसुधा जोशी.
तृतीय क्रमांक – ३) किरण गंगापूरकर

१०) निबंधस्पर्धा –
प्रथम पारितोषिक – कु. सुनंदा झोपे.
परीक्षक – प्रा. शा. न. पाटील.

कैलास सार्वेकर.
कु. अलका चौधरी.
कार्यवाह

प्रा. सु. का. जोशी.
कार्याध्यक्ष

卐 卐 卐

बज्मे उर्दू

वरील मंडळाच्या विद्यमाने गुरुवार दिनांक २५-३-८२ रोजी सकाळी ठीक ९-३० वाजता प्रसिद्ध उर्दू लेखक, वक्ते व कवी श्री. शब्बीर अहमद, 'राही' अन्सारी (भिवंडी) यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. उर्दू भाषा ही फक्त मुस्लीमांचीच भाषा नसून ती सर्वांचीच आहे असे विचार त्यांनी व्यक्त केले. उर्दू भाषेतील गोडी त्यांनी वेगवेगळी उदाहरणे देऊन पटवून दिली.

याच कार्यक्रमात नुकतेच दिवंगत झालेले प्रसिद्ध उर्दू कवी जोश मलिहाबादी, रघुपति सहाय फिराक गोरखपुरी आणि एहसान दानिश यांना श्रद्धांजली अर्पण करण्यात आली.

'शबे गझल'

त्याच प्रमाणे गुरूवार दि. २८ मार्चला रात्री १० वाजता 'शबे गझल' चा कार्यक्रम अत्यंत यशस्वीरित्या पार पडला. ह्या गझल कार्यक्रमात मालेगावच्या 'फेमस म्युझिक क्लब' 'तन्वीर म्युझिक क्लब' च्या यशस्वी व लोकप्रिय कलाकारांनी गझलांचा अत्यंत बहारदार कार्यक्रम सादर केला. श्री. शाहिद अख्तर, के. बी. मल्लू, हमजा साहब या नवोदित गायकही या कार्यक्रमात सामील झाले होते. त्यांनी आपल्या गोड गळ्याने श्रोत्यांवर प्रचंड छाप पाडली. वरील कलाकारां-व्यतिरिक्त श्री. महंमद आलम, याकूब हसरत, इकबाल भाई आणि जुम्मन अन्सारी यांनीही आपले बहारदार शेर सादर केले. श्रोत्यांनी प्रचंड प्रतिसाद दिला.

ज्युनिअर कॉलेज कला मंडळ
वार्षिक अहवाल

सालाबाद प्रमाणे वर्षाच्या सुरवातीलाच कला मंडळाच्या निवडणुका अत्यंत चुरशीने पण शांततामय वातावरणात पार पडल्या. या निवडणूकीत पुढील प्रमाणे विद्यार्थी प्रतिनिधी निवडून आलेत. गणेश दोधू बोरसे हे जनरल सेक्रेटरी म्हणून निवडून आले. तर कु. खैरून्निसा पटेल ही विद्यार्थिनी प्रतिनिधी म्हणून निवडून आल्या. तसेच वर्ग प्रतिनिधी म्हणून अनुक्रमे दिलीप अट्रावलकर, कु. कांता रडे, व शरद सोनार हे विद्यार्थी निवडून आलेत.

कला मंडळाचे उद्घाटन उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांच्या अध्यक्षतेखाली संस्कृतचे जेष्ठ प्राध्यापक श्री. म. मो. केळकर यांनी केले.

कला मंडळाच्यावतीने पुढील प्रमाणे कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

प्रसिद्ध नाटककार आणि कवि श्री. अशोक परांजपे यांचे 'लोकनाट्याचे संशोधन' या विषयावर भाषण आयोजित करण्यात आले.

२३ सप्टें रोजी कला मंडळातील विद्यार्थी / विद्यार्थीनींचा गायनाचा कार्यक्रम झाला. हा कार्यक्रम मनोरंजक ठरला कारण प्रामुख्याने विद्यार्थीनींनी त्यात उत्साहाने भाग घेतला.

२२ डिसें. या दिवशी श्री स. सो. सुतार आणि ना. चि. सिरसाळे यांनी स्वतःच्या कविता वाचून दाखविल्या. या प्रसंगी अध्यक्षस्थानी सुप्रसिद्ध कवि प्रा. राजा महाजन हे होते आणि नैसर्गिक सृष्टीसौंदर्य असलेली ठिकाणे पहावयास मिळाली.

वर्षाच्या शेवटी विद्यार्थी आतुरतेने वाट पाहातात ते स्नेह संम्मेलन दि. २३-१-१९८२ व २५-१-१९८२ रोजी मोठ्या उत्साहात पार पडले.

२३-१-१९८२ रोजी कॉलेजच्या जिमखाना हॉल मध्ये मिनाबाजार विविध स्टॉल्स् टाकण्यात आले होते.

स्नेहसंमेलनाच्या दुसऱ्या दिवशी २५-१-१९८२ रोजी सकाळी विविध क्रिडा स्पर्धा घेण्यात आल्या. मध्यला वेळेत अल्पोपहाराचा कार्यक्रम होवून दुपारी विविध करमणुकींचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला त्यानतर उपप्राचार्य डी. एस नेमाडे यांच्या हस्ते पारितोषिक वितरणाचा कार्यक्रम झाला. शेवटी शला पागोट्यांचा कार्यक्रम होऊन स्नेहसमेलनाच्या गोड कार्यक्रमाची शांततेत आणि आनंदात सांगता झाली. सर्व सहकारी प्राध्यापकांचे सहकार्याबद्दल आभार.

जी. डी. बोरसे
विद्यार्थी प्रतिनिधी
खैरुन्नीसा पटेल
विद्यार्थीनी प्रतिनिधी

प्रा. एस. एम. रडे
चेअरमन
ज्यु. कला मंडळ

卐 卐 卐 卐

एन. सी. सी. अहवाल
१९८१-८२

जिल्ह्यातील सर्वाधिक संख्या असलेले या महाविद्यालयात एन्. सी. सी. विद्यार्थ्यांचे ५ प्लटून व विद्यार्थिनीचे २ प्लटून आहेत. एकूण एन्. सी. सी. विद्यार्थी – विद्यार्थिनींची संख्या ३७६ आहे महाविद्यालयातील एन्. सी. सी विभागातर्फे यावर्षी वृक्षारोपण, स्नेहसंमेलन, रक्तदान व प्रशिक्षण शिबीरे आयोजित करण्यात आलीत. रक्तदान करणाऱ्यात महाविद्यालय नेहमीप्रमाणे यावर्षीसुद्धा आघाडीवर आहे. विशेषतः रक्तदान करणाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनीत विद्यार्थिनींची संख्या वाढलेली आहे. नलगगा शिबोरात महाविद्यालयात रक्तदानात प्रथम क्रमांक मिळविला.

महाविद्यालयास महाराष्ट्र एन. सी. सी. डायरेक्टर ब्रिग्रेडीयर श्री दांडेकर यांनी डिसेंबर महिन्यात भेट दिली. तसेच गृप कमांडर कर्नल रघुबीरसिंग, मेजर घुगे, मेजर काळे व कॅप्टन मेहरा यांनी भेट दिली.

अखिल भारतीय पातळीवर आयोजित प्रशिक्षण शिबीरात अंडर ऑफीसर विनोद कोळहकर माऊंटनेरिंग मनाली येथे अंडर ऑफिसर अरुण पाटील, सार्जंट सुभाष मराठे आईस अॅन्ड कंडस कोर्स मनाली येथे आणि अंडर ऑफीसर सुभाष वाणी बेसिक माऊंट नेरिंग मनाली येथें प्रशिक्षणात सहभागी झालेत आर्मी अॅटॅचमेंट, पुणे प्रशिक्षण शिबीरात संजय भावसार, मिलींद वाणी, अरविंद भोळे, प्रकाश झोपे, रमाकात भादलीकर, सलीम पटेल, हेमंत ठोंबरे, खुशाल सपकाळे यांनी प्राविण्य दाखविले. सायकल एक्स्पीडीशन महाबळेश्वरला मधुकर बोंड, अनिल चौधरी यांनी प्रभूत्व प्राप्त केले. महाराष्ट्र सरकारतर्फे आयोजित सिव्हील डिफेन्स स्टॉफ कॉलेजमध्ये प्रा. चौधरी व अंडर ऑफोसर शशिकांत भारंबे यांनो फायर फायटिंगच्या कोर्समध्ये प्राविण्य मिळविले महाविद्यालयाचे वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर नलगंगा (मलकापूर) येथे सेकंड लेफ्टनंट रडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण झाले. विद्यार्थिनीचे वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर लेफ्टनंट सौ. मालती जावळे याच्या मार्गदर्शनाखाली अजिंठा येथें संपन्न झाले. सार्जंट कु. शशीकला वाणी हीने भूवाली येथे बेसिक लिडरशिप प्रशिक्षण शिबीरात भाग घेतला तर प्री. आर. डी कॅम्पमध्ये अलका बजाज, शशिकला वाणी व सुनंदा वाणी सहभागी झाल्यात.

नांदेड येथे बास्केटबॉल स्पर्धेत लान्स कारपोरल कु. सुनिता तिवारी होने भाग घेतला तर हॉकी व फुटबॉलमध्ये फारुख शख, इकबाल मिर्झा आणि नरेखा तडवी यांनी प्राविण्य मिळविले

महाविद्यालयात प्रजासत्ताक दिनी उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांनी मानवंदना स्विकारून ध्वज फडकविला. परेडचे संचालन अंडर ऑफीसर विनोद कोळपकर यांनी केले. याप्रसंगी विविध स्पर्धांत प्रथम येणाऱ्या सर्वश्री गोरख महाजन, प्रमोद पाटील एम. ए पटेल, प्रकाश झोपे, विनोद कोळपकर, सुभाष वाणी, अरूण पाटील, शशिकांत भारंबे, मिलींद वाणी, यसवंत नारखेडे, कु. निलिमा चौधरी, कु. मीनाक्षी चौधरी, कु. सुनंदा वाणी, कु सुनिता चौधरी याना उपप्राचार्यांच्या हस्ते पारितोषिके देण्यात आलीत.

महाविद्यालयात एन्. सी. सी. तर्फे प्रथमतःच आयोजित स्नेहसंमेलनात कु. खैरूनीसा पटेल हीने नृत्यात प्राविण्य मिळविले. एन. सी. सी. विभागात महाविद्यालयातील प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले त्याबद्दल आभार !

लेफ्टनंट ए. पी. चौधरी
,, सौ. मालती जावळे
,, एस. एम. राणे
व सर्व अंडर ऑफिसर्स

卐 卐 卐

ग्रंथालय - वार्ता

ग्रंथ आणि ग्रंथालय ही ज्ञानसाधनेतील एक महत्त्वाची अपरिहार्यता आहे. त्यादृष्टीने आपल्या महाविद्यालयाचे ग्रंथालय अतिशय समृद्ध आणि संपन्न आहे. दरवर्षी ग्रंथालयात विविध विषयावरील पुस्तके घेतली जातात त्यामुळे ग्रंथालयाच्या समृद्धतेत दरवर्षी भर पडत आहे. १९८१-८२ या वर्षात विविध विषयावरील १८९४ ग्रंथ विकत घेतले. त्यामुळ ग्रंथालयातील ग्रंथसंख्या आता ६४२२५ झालेली आहे ग्रंथालयातील अभ्यासिका सकाळी ७-३० ते सध्याकाळी ५ पर्यंत व संध्याकाळी ७ ते रात्री १०-०० पर्यंत अशी सतत उघडी असते. त्यामुळे विद्यार्थी बहुसंख्येने दीर्घकाळपर्यंत अभ्यासिकेचा लाभ घेतात. गावातील विद्यार्थीनाही अभ्यासाच्या सोयीसाठी रात्री ७ ते १०-०० या काळात ला. ना. सार्वजनिक विद्यालयात अभ्यासिकेची सोय उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. यावर्षी ग्रंथालयाच्या वतीने पुढील योजना कार्यान्वित करण्यात आल्या :-

१) पुस्तक पेढी योजनेतून ~~५५~~ १५० विद्यार्थीना पुस्तके देण्यात आली.

२) एस वाय. बी. ए. आणि टी. वाय बी.ए. मराठी स्पेशल आणि संस्कृत स्पेशल घेतलेल्या विद्यार्थांना वर्षभर अभ्यासण्यासाठी पुस्तके देण्यात आली.

३) विद्यार्थीना अभ्यासास उपयुक्त अशी नियतकालिके अभ्यासिकेत ठेवण्यात आली.

४) मराठी स्पेशल घेऊन जे बहिस्थ विद्यार्थी एस. वाय. आणि टी. वाय. बी. ए. परीक्षेला बसू इच्छितात त्यांच्यासाठी योग्य ती अनामत रक्कम व शुल्क घेऊन त्यांना नियुक्त व संदर्भाची पुस्तके अभ्यासास द्यावीत अशी योजना कार्यान्वित करण्यात आली.

ग्रंथ आणि वाचक, अभ्यासक यांचा सतत संपर्क रहावा यासाठी आपले ग्रंथालय सतत प्रयत्नशील असते. या कार्यांत प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य, प्रा. नेमाडे, लायब्ररी-इन-चार्ज प्रा. भावे आणि ग्रंथालय समितीतील सदस्य व ग्रंथालयातील सर्व कर्मचारी वर्ग या सर्वांचे हार्दिक सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

प्र. द. बऱ्हाटे,
ग्रंथपाल
मु जे. महाविद्यालय, जळगांव.

卐 卐 卐

रसायनशास्त्र मंडळ

गेल्या वर्षी प्रमाणे ह्या वर्षी देखील रसायनशास्त्र मंडळाची स्थापना सप्टेंबर महिन्यात झाली. सभासदांची संख्या जवळ जवळ ३०० होती. रसायनशास्त्र मंडळाच्या निवडणूका दिनांक १४-९-८१ रोजी झाल्या. त्यात खालील पदाधिकारी निवडून आले.

रसायनशास्त्र मंडळाच्या कार्यकारणीवर खालील पदाधिकारी निवडून आले.

श्री. भंगाळे अशोक	जनरल सेक्रेटरी	
,, नेमाडे के. एच.	विद्यार्थी प्रतिनिधी	(तृ. व.)
,, गाजरे एस. वी.	,,	(द्वि. व अ)
,, भिरूड व्ही. व्ही.	,,	(द्वि. व. ब)
" सिकबाल डी. एन्.	,,	(प्र. व. अ)
,, भारबे एस्. एन्.	,,	(प्र. व. ब)

कुमारी अरुंधति वसंत जावळे हिचे नांव विद्यार्थीनी प्रतिनिधी म्हणून निश्चित करण्यात आले.

दिनांक २२-९-१९८१ रोजी जळगांव येथील सुप्रसिद्ध डॉ. मार्तंड राणे यांचे शुभहस्ते मंडळाचे उद्घाटन झाले.

दिनांक ३०-१-१९८१ व ३१-१-१९८२ रोजी स्नेहसंमेलन आयोजित करण्यात आले. ३० तारखेस मीना बाजार कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. त्यात विद्यार्थीचा अमाप उत्साह दिसून आला दुपारच्या करमणूकीच्या कार्यांत विविधता होती. आर्केस्ट्रा, डॉन्स इ. सारेकाही होते.

मंडळातर्फे 'आळी मिळी गुप चिळी' ही मराठी एकांकिका सादर करण्यात आली. दि ३१ ला केमेस्ट्रीस्टॉफ विरूद्ध विद्यार्थी अशी व्हॉलीबॉलची मॅचपण झाली. स्लो सायकलिंग, फास्ट सायकलिंग, संगीत खुर्ची इ. कार्यक्रम उत्साहाने पार पडले. दुपारी अल्पोपहार होऊन कार्यक्रम संपला.

रसायनशास्त्र मंडळाचे सर्व कार्यक्रम यशस्वी करण्यात विभागातील सर्व प्राध्यापक व लॅबोरेटरी स्टॉफचे आम्ही आभारी आहोत. टी वाय्. बी एस् सी. तील विद्यार्थी - गोपाळ चौधरी, अनिल चौधरी, किशोर कोल्हे यांनी असोसिएशनला चांगले सहकार्य केले.

अशोक भंगाळे.
जनरल सेक्रेटरी

प्रा. एल. एन्. पाटील.
चेअरमन

卐 卐 卐

कनिष्ठ महाविद्यालय वाणिज्य मंडळ

दर वर्षी प्रमाणे यावर्षीसुद्धा कनिष्ठ महाविद्यालयातील वाणिज्य मंडळाच्या निवडणूका अतिशय उत्साहात आणि शांततेत पार पडल्या वाणिज्य मंडळाच्या झालेल्या निवडणूकीत श्री. राजेंद्र मनसुटे हे जनरल सेक्रेटरी म्हणून निवडून आले तर सर्वश्री दिवाकर महाजन, अनिल कोल्हे, राजेंद्र तायडे, हरिश शर्मा, संजीव भोळे, जगन्नाथ वसईकर हे विद्यार्थी आपापल्या वर्गातून वर्ग प्रतिनिधी म्हणून निवडून आले. तर कु चित्रा जोशी व कु. सरला महाजन ह्या एल आर म्हणून निवडून आल्यात.

यावर्षी वाणिज्य मंडळाचे उद्घाटन उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांच्या अध्यक्षतेखाली चोपड्याचे प्रसिद्ध उद्योगपती, चोपडा नगरपरिषदेचे माजी नगराध्यक्ष आणि चार्टर्ड अकौंटन्ट प्रा. अरूणभाई गुजराथी यांच्या शुभहस्ते झाले. मंडळाच्या उद्घाटन-पर भाषणात प्रा. गुजराथी यांनी "वाणिज्याचे अध्यात्म" (फिलॉसॉफी ऑफ बिझीनेस) या

महाविद्यालयात प्रजासत्ताक दिनी उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांनी मानवंदना स्विकारून ध्वज फडकविला. परेडचे संचालन अंडर ऑफीसर विनोद कोळपकर यांनी केले. याप्रसंगी विविध स्पर्धांत प्रथम येणाऱ्या सर्वश्री गोरख महाजन, प्रमोद पाटील एम. ए पटेल, प्रकाश झोपे, विनोद कोळपकर, सुभाष वाणी, अरूण पाटील, शशिकांत भारंबे, मिलींद वाणी, यशवंत नारखेडे, कु. निलिमा चौधरी, कु. मीनाक्षी चौधरी, कु. सुनंदा वाणी, कु सुनिता चौधरी यांना उपप्राचार्यांच्या हस्ते पारितोषिके देण्यात आलीत.

महाविद्यालयात एन्. सी. सी. तर्फे प्रथमतःच आयोजित स्नेहसंमेलनात कु. खैरूनीसा पटेल हीने नृत्यात प्राविण्य मिळविले. एन. सी. सी. विभागात महाविद्यालयातील प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले त्याबद्दल आभार !

लेफ्टनंट ए. पी. चौधरी
,, सौ. मालती जावळे
,, एस. एम. राणे
व सर्व अंडर ऑफिसर्स

卐 卐 卐

ग्रंथालय - वार्ता

ग्रंथ आणि ग्रंथालय ही ज्ञानसाधनेतील एक महत्त्वाची अपरिहार्यता आहे. त्यादृष्टीने आपल्या महाविद्यालयाचे ग्रंथालय अतिशय समृद्ध आणि संपन्न आहे. दरवर्षी ग्रंथालयात विविध विषयावरील पुस्तके घेतली जातात त्यामुळे ग्रंथालयाच्या समृद्धतेत दरवर्षी भर पडत आहे. १९८१–८२ या वर्षात विविध विषयावरील १८९४ ग्रंथ विकत घेतले. त्यामुळ ग्रंथालयातील ग्रंथसंख्या आता ६४२२५ झालेली आहे ग्रंथालयातील अभ्यासिका सकाळी ७–३० ते सध्याकाळी ५ पर्यंत व संध्याकाळी ७ ते रात्री १०–०० पर्यंत अशी सतत उघडी असते. त्यामुळे विद्यार्थी बहुसंख्येने दीर्घकाळपर्यंत अभ्यासिकेचा लाभ घेतात. गावातील विद्यार्थ्यांनाही अभ्यासाच्या सोयीसाठी रात्री ७ ते १०–०० या काळात ला. ना. सार्वजनिक विद्यालयात अभ्यासिकेची सोय उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. यावर्षी ग्रंथालयाच्या वतीने पुढील योजना कार्यान्वित करण्यात आल्या :–

१) पुस्तक पेढी योजनेतून ~~१८~~ १५० विद्यार्थ्यांना पुस्तके देण्यात आली.

२) एस वाय. बी. ए. आणि टी. वाय बी.ए. मराठी स्पेशल आणि संस्कृत स्पेशल घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना वर्षभर अभ्यासण्यासाठी पुस्तके देण्यात आली.

३) विद्यार्थ्यांना अभ्यासास उपयुक्त अशी नियतकालिके अभ्यासिकेत ठेवण्यात आली.

४) मराठी स्पेशल घेऊन जे बहिस्थ विद्यार्थी एस. वाय. आणि टी. वाय. बी. ए. परीक्षेला बसू इच्छितात त्यांच्यासाठी योग्य ती अनामत रक्कम व शुल्क घेऊन त्यांना नियुक्त व संदर्भाची पुस्तके अभ्यासास द्यावीत अशी योजना कार्यान्वित करण्यात आली.

ग्रंथ आणि वाचक, अभ्यासक यांचा सतत संपर्क रहावा यासाठी आपले ग्रंथालय सतत प्रयत्नशील असते. या कार्यात प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य, प्रा. नेमाडे, लायब्ररी–इन–चार्ज प्रा. भावे आणि ग्रंथालय समितीतील सदस्य व ग्रंथालयातील सर्व कर्मचारी वर्ग या सर्वांचे हार्दिक सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

प्र. द. बऱ्हाटे,
ग्रंथपाल
मु. जे. महाविद्यालय, जळगांव.

卐 卐 卐

रसायनशास्त्र मंडळ

गेल्या वर्षी प्रमाणे ह्या वर्षी देखील रसायनशास्त्र मंडळाची स्थापना सप्टेंबर महिन्यात झाली. सभासदांची संख्या जवळ जवळ ३०० होती. रसायनशास्त्र मंडळाच्या निवडणूका दिनांक १४–९–८१ रोजी झाल्या. त्यात खालील पदाधिकारी निवडून आले.

रसायनशास्त्र मंडळाच्या कार्यकारणीवर खालील पदाधिकारी निवडून आले.

श्री. भंगाळे अशोक	जनरल सेक्रेटरी	
,, नेमाडे के. एच.	विद्यार्थी प्रतिनिधी	(तृ. व.)
,, गाजरे एस. बी.	,,	(द्वि. व अ)
,, भिरूड व्ही. व्ही.	,,	(द्वि. व. ब)
" सिकवाल डी. एन्.	,,	(प्र. व. अ)
,, भारंबे एस्. एन्.	,,	(प्र. व. ब)

कुमारी अरुंधति वसंत जावळे हिचे नांव विद्यार्थीनी प्रतिनिधी म्हणून निश्चित करण्यात आले.

दिनांक २२–९–१९८१ रोजी जळगांव येथील सुप्रसिद्ध डॉ. मार्तंड राणे यांचे शुभहस्ते मंडळाचे उद्घाटन झाले.

दिनांक ३०–१–१९८१ व ३१–१–१९८२ रोजी स्नेहसंमेलन आयोजित करण्यात आले. ३० तारखेस मीना बाजार कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. त्यात विद्यार्थ्यांचा अमाप उत्साह दिसून आला दुपारच्या करमणूकीच्या कार्यांत विविधता होती. आर्केस्ट्रा, डॉन्स इ. सारेकाही होते.

मंडळातर्फे 'आळी मिळी गुप चिळी' ही मराठी एकांकिका सादर करण्यात आली. दि ३१ ला केमेस्ट्रीस्टॉफ विरूद्ध विद्यार्थी अशी व्हॉलीबॉलची मॅचपण झाली. स्लो सायकलिंग, फास्ट सायकलिंग, संगीत खुर्ची इ. कार्यक्रम उत्साहाने पार पडले. दुपारी अल्पोपहार होऊन कार्यक्रम संपला.

रसायनशास्त्र मंडळाचे सर्व कार्यक्रम यशस्वी करण्यात विभागातील सर्व प्राध्यापक व लॅबोरेटरी स्टॉफचे आम्ही आभारी आहोत. टी वाय्. बी एस् सी. तील विद्यार्थी – गोपाळ चौधरी, अनिल चौधरी, किशोर कोल्हे यांनी असोसिएशनला चांगले सहकार्य केले.

अशोक भंगाळे. — प्रा. एल. एन्. पाटील.
जनरल सेक्रेटरी — चेअरमन

卐 卐 卐

कनिष्ठ महाविद्यालय वाणिज्य मंडळ

दर वर्षी प्रमाणे यावर्षीसुद्धा कनिष्ठ महाविद्यालयातील वाणिज्य मंडळाच्या निवडणूका अतिशय उत्साहात आणि शांततेत पार पडल्या वाणिज्य मंडळाच्या झालेल्या निवडणूकीत श्री. राजेंद्र मनसुटे हे जनरल सेक्रेटरी म्हणून निवडून आले तर सर्वश्री दिवाकर महाजन, अनिल कोल्हे, राजेंद्र तायडे, हरिश शर्मा, संजीव भोळे, जगन्नाथ वसईकर हे विद्यार्थी आपापल्या वर्गातून वर्ग प्रतिनिधी म्हणून निवडून आले. तर कु चित्रा जोशी व कु. सरला महाजन ह्या एल आर म्हणून निवडून आल्यात.

यावर्षी वाणिज्य मंडळाचे उद्घाटन उपप्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांच्या अध्यक्षतेखाली चोपडयाचे प्रसिद्ध उद्योगपती, चोपडा नगरपरिषदेचे माजी नगराध्यक्ष आणि चार्टर्ड अकौंटन्ट प्रा. अरूणभाई गुजराथी यांच्या शुभहस्ते झाले. मंडळाच्या उद्घाटन-पर भाषणात प्रा. गुजराथी यांनी "वाणिज्याचे अध्यात्म" (फिलॉसॉफी ऑफ बिझीनेस) या

विषयावर विस्तृतपणे त्यांचे विचार मांडून विद्यार्थीना व्यावसायिक क्षेत्रात प्रवेश करण्यासंबंधीचे आवाहन केले.

त्याचप्रमाणे मंडळातर्फे ४ ऑगस्ट रोजी प्रसिद्ध नाटककार, आणि गीतकार श्री. अशोक जी. परांजपे यांचे लोकनाटयातील संशोधन या विषयावर भाषण झाले. नंतर त्यांच्या नाटकाची निर्मिती कशी झाली ? उत्फूर्त काव्य निर्मिती कशी होते ? इ. विषय त्यांनी त्यांच्या काव्यरचनेच्या आणि नाटयरचनेच्या आधारे स्पष्ट करुन दाखविले.

परदेशातील शिक्षण पद्धतीची विद्यार्थीना थोडी कल्पना यावी म्हणून २ ऑक्टोंबर रोजी कॅनडातील ओटावा विद्यापिठाचे, बेस्ट स्टुडंट म्हणून सन्मान मिळालेले आणि आपल्याच महाविद्यालयातील विद्यमान प्रा. डॉ. के. बी. पाटील. यांचे 'कॅनडातील शिक्षणपद्धती' या विषयावर अभ्यासपूर्ण भाषण झाले. वरील दोन्ही कार्यक्रम कलामंडळाच्या सहकार्याने पार पडले.

दरवर्षीप्रमाणे यावर्षीसुद्धा एक लांबची बारा दिवसांची सहल आयोजित करण्यात आली होती. ही सहल तुळजापूर - सोलापूर - पंढरपूर - कोल्हापूर गोवा - महाबळेश्वर - पुणें - आळंदी - देहू - शिर्डी अशी आयोजित केली होती. या सहलीमध्ये विद्यार्थीना ऐतिहासीक, धार्मिक, आणि नैसर्गीक सृष्टीसौंदर्य असलेली स्थळे पाहाण्यास मिळाली.

मंडळातर्फे 'आजच्या युवकांपुढील आव्हाने' या विषयावर निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. स्पर्धेत श्री. राजेंद्र बेहेरे यांनी प्रथम क्रमांक पटकविला तर उत्तेजनार्थ दुसऱ्या क्रमांकाचे बक्षीस श्री. मनोहर महाजन यांना मिळाले.

वर्षभरात सर्व विद्यार्थीची उत्सुकता वाढविणारा स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम २३—२५ जानेवारी रोजी झाला. २३ जानेवारी रोजी कॉलेजच्या असेंब्ली हॉलमध्ये आनंदबाजार मोठया थाटात मांडण्यात आला होता. संमेलनाच्या दुसऱ्या दिवशीच्या कार्यक्रमात विविध क्रिडास्पर्धा घेण्यात आल्या. आणि दुपारी अल्पोपहाराचा कार्यक्रम झाला. स्नेहसंमेलनाच्या तिसऱ्या दिवशी चार तासाचा विविध कलागुणांनी संपन्न असलेला करमणूकीचा कार्यक्रम झाला. या कार्यक्रमात एकांकिका, नाटयछटा, विविध विलोभनिय नृत्ये विद्यार्थीनी पाहिली तर ऑर्केस्ट्रा मध्ये मराठी गीते, फिल्मी हिंदी गीते विद्यार्थीना ऐकायला मिळाली.

यावर्षभराच्या कार्यक्रमास ज्या प्राध्यापकांनी आणि शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षरित्या सहकार्य केले. त्याबद्दल वाणिज्य मंडळ त्या सर्वांचे आभारी आहे.

कु. सरला महाजन
कु. चित्रा जोशी (एल. आर.)

श्री. राजेंद्र मनसुटे.	प्रा. एस. बी. लोहार
जनरल सेक्रेटरी	चेअरमन
क. म. वाणिज्य मंडळ.	क. म. वाणिज्य मंडळ

卐 卐 卐

ब्राईट इलेक्ट्रोप्लेटींग

आमचे येथे गॅसची शेगडी,
ट्रक, कार, व
मोटर सायकल्सचे
ॲक्सेसरीज, यांना
प्लेटींग (क्रोमीयम प्लेटींग)
योग्य भावात करुन मिळेल.

पत्ता:—
ब्राईट इलेक्ट्रोप्लेटींग
९, हिरापन्ना अपार्टमेंट,
सरकारी दवाखान्याजवळ,
जळगांव ४२५ ००१

जिमखाना अहवाल, १९८१-८२

(सिनीअर कॉलेज)

या वर्षी जिमखाना निवडणूका न घेता नवीन पद्धतीने जिमखाना कार्यकारी मंडळ नियुक्त करण्यात आले. पदव्युत्तर शिक्षण घेत असलेल्या नावाजलेल्या खेळाडूंनाच जिमखान्याच्या निरनिराळ्या पदावर नियुक्त करण्यात आले व त्यांच्या सहकार्याने जिमखान्याचा कारभार वर्षभर चालविण्यात आला व हा प्रयोग चांगल्या रितीने यशस्वी झाला. अशा नव्या प्रयोगातूनच खालीलप्रमाणे जिमखाना कार्यकारी मंडळ तयार झाले.—

१) प्राचार्य पोतनीस – अध्यक्ष
२) उप-प्राचार्य नेमाडे – उपाध्यक्ष
३) श्री. एल्. टी. देशमुख – क्रीडा प्रमुख
४) ,, बी एस्. पाटील – ऑफिस प्रमुख
५) ,, सुभाष पाटील – जनरल सेक्रेटरी व फुटबॉल विभाग
६) ,, किशोर कोल्हे – हॉकी विभाग सेक्रेटरी
७) ,, दिलीप चौधरी – ॲथलेटिक्स सेक्रेटरी
८) ,, जयेंद्र देवमुरारी – इंडिअन गेम्स सेक्रेटरी
९) ,, विनोद बियाणी – मायनॉर गेम्स सेक्रेटरी
१०) ,, आर. ए. लढ्ढा – क्रिकेट सेक्रेटरी
११) ,, प्रवीण चौधरी – व्हॉली बॉल सेक्रेटरी
१२) ,, गिरीधर शिंपी – बास्केट बॉल सेक्रेटरी
१३) ,, नीतीन देशमुख – विद्यापीठ प्रतिनिधी
१४) कु. निलिमा कुळकर्णी – विद्यार्थिनी प्रतिनिधी

या वर्षी आपल्या महाविद्यालयातील खेळाडूंनी न भुतो न भविष्यती असा पराक्रम करून महाविद्यालयाची क्रीडा प्रतिष्ठा विद्यापीठात बऱ्याच उच्च स्थानावर नेऊन पोहचविली. त्यातील तीन गोष्टी या ठिकाणी नमुद करतांना मला आनंद व अभिमान वाटतो. त्यातील पहिली आनंदाची गोष्ट ही की मुलींमध्ये ज्या ज्या खेळात भाग घेतला त्या त्या सर्व खेळात जळगाव विभागाचे प्रतिनिधीत्व कु. सुरेखा पाटील हिनें केले.

परंतु यावर्षी कु. सुनंदा राणे हिने एकाच वर्षी हँडबॉल व हॉकी या दोन निरनिराळ्या खेळात पुणे विद्यापिठाच्या संघातून प्रतिनिधीत्व करण्याचा मान मिळविला.

तिसरी बाब तर अतिशय गौरवाची आहे. विद्यापीठाच्या एकाच वर्षी तीन निरनिराळ्या संघात खेळून श्री. सुभाष पाटील यांनी वेगळाच विक्रम केला. श्री. सुभाष पाटील यांना अनुक्रमे फुटबॉल, हॉकी व हँडबॉल या पुणे विद्यापीठाच्या संघातून खेळून विद्यापीठाचे 'सुवर्णपदक' मिळविले. हे सुवर्णपदक मिळविण्याचा पुणे शहराबाहेरील हा बहुमान प्रथमच सुभाष पाटील यांनी मिळविला.

पुणे विद्यापीठाच्या निरनिराळ्या संघात निवड झालेल्या खेळाडूंची संख्या यावर्षी सर्वात जास्त आहे. यावर्षी एकूण आठ खेळाडूंची पुणे विद्यापीठाच्या अकरा संघातून निवड झाली. एवढी मोठी संख्या आतापर्यंत आपल्या महाविद्यालयाची कधीच नव्हती श्री. सुभाष पाटील यांची हँडबॉल, हॉकी व फुटबॉलसाठी, श्री. शाम कोगटा व श्री शरद बियाणी यांची निवड कबड्डीसाठी, श्री. गिरधर शिंपी बास्केटबॉलसाठी श्री योगेंद्र सोळंकी याची निवड हँडबॉलसाठी, कु. मंदा मंडोरे हॉकीसाठी

कु. निलिमा कुळकर्णी हिची बॅडमिंटनसाठी तर कु. सुनंदा राणे हिची निवड हॅंडबॉल व हॉकी साठी झाली.

आंतर महाविद्यालयीन बॅडमिंटन सामन्यात आपल्या मुलींचा संघ जळगांव विभागात विजयी झाला. तर मुलांचा संघ उपविजयी झाला. कु. निलीमा कुळकर्णी, कु. आरशीवाला व श्री. व्होरा याचा खेळ चांगला होऊन या तीघांची निवड विभागीय संघात झाली. कु. निलिमा कुळकर्णी हिची तर पुणे विद्यापीठ बॅडमिंटन संघाची संघ नायिका म्हणून निवड झाली.

आंतरमहाविद्यालयीन टेबल-टेनीस सामन्यात मुलींचा संघ सहजच विजयी झाला. कु. छाया चौधरी व कु. नंदा कुळकर्णी या दोघींच्या माऱ्यापुढे विरोधी नामोहरण झाला. या दोघींची व श्री. अजय सराफ यांची निवड विभागीय संघात झाली.

जळगांव विभागाच्या फुटबॉल संघातून सर्वश्री सुभाष पाटील, इकबाल मिर्झा, नयन व चकोर, मॅथ्यु व योगेंद्र सोळंकी यांची निवड झाली. श्री. सुभाष पाटील यांची पुणे विद्यापीठाच्या संघातून निवड झाली.

आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात आपल्या मुलांचा व कबड्डी संघ गेल्या तीन वर्षांपासून विजयी आहे. आपल्या बलाढ्य संघापुढे इतर संघाचा डाळच शिजली नाही. श्री. शाम कोगटा याचा अष्टपैलु हे खेळ तर श्री. शरद बियाणी याची चतु:रस्त्र चढाओ व श्री. अजीत तडवींची पकड यामुळे शत्रुपक्षावर आपल्या संघानें बनियनला धुळ न लागता सहजच विजय मिळविला. सर्वश्री शाम कोगटा, शरद बियाणी, अजीत तडवी, विनोद बियाणी व एकनाथ चौधरी या पांच खेळाडूंची जळगांव विभागाच्या संघातून निवड झाली. पुढे विभागीय पातळीवर आपला उत्कृष्ट खेळ करुन श्री शाम कोगटा व शरद बियाणी या दोघांची विद्यापीठाच्या संघातून निवड झाली.

आपल्या कबड्डी संघाला आपल्या महाविद्यालयाचे माजी उत्कृष्ट खेळाडू व नामांकित कबड्डी संघटक ॲडव्होकेट सिताराम बाहेती व श्री नारायण खडके यांनी मार्गदर्शन केले.

आंतरमहाविद्यालयीन बास्केट बॉल स्पर्धेत मुलांचा बास्केट बॉल संघ विजयी झाला. तर मुलींच्या संघाने उपविजेते पदावरच समाधान मानले. सर्वश्री गिरधर शिंपी, नारखेडे, पाटील व्ही. डी., देसले व शिनकर व कु. सुरेखा पाटील, शुभांगी भोसेकर, मिरजगांवकर रूपा निता वेद, व मोहिनी चव्हाण या दहा खेळाडूंची विभागीय संघात निवड झाली. श्री. गिरधर शिंपी यांची पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड झाली. श्री. मिलवाणी व्ही. एस. यांनी मार्गदर्शन केले.

आंतरमहाविद्यालयीन मल्लखांब स्पर्धेत आपला संघ विजयी झाला. श्री. विभांडीक व श्री. आर. एन. पाटील यांची विभागीय संघात निवड झाली. आपल्या महाविद्यालयाचे सर्वच पहिलवानांनी सुर्यकडेच नजर केल्यामुळे त्यांना इतर महाविद्यालयातील पहिलवानांच्या छातीवर बसता आले नाही. मात्र श्री, भंगाळे यांनी भिम पराक्रम करुन त्यांच्या गटात उप-विजेते पद तेवढें आणले, श्री. भंगाळे यांची विभागीय कुस्तीच्या संघात निवड तेवढी झाली.

आपल्या महाविद्यालयातील वेट लिफ्-टर्स नी मात्र चॅम्पीअनशिप मिळविण्याची शान गेल्या तीन वर्षांपासून कायम राखली. सर्वश्री किशोर कोल्हे, खानोरे, दिलीप चौधरी व अजित तडवी हे त्यांच्या गटात पहिले आले तर नेमाडे व तडवी हे तीसरे आले. आपल्या वेट लिफ-टर्संना श्री. जमनालाल व्यास यांचे उत्कृष्ठ मार्गदर्शन लाभले. श्री. खानोरे यांची जळगांव विभागाच्या संघात निवड झाली.

यावर्षी आपल्या महाविद्यालयाने नव्यानेच हॅंडबॉल सुरू केला व पुणे विद्यापीठाच्या संघात श्री सुभाष पाटील व योगेंद्र सोळुंकी व कु. सुनंदा राणे हिची निवळ झाली.

सर्वश्री लढ्ढा आर. ए., बढे, अशोक कुळकर्णी व संजय थोरात यांची क्रिकेटसाठी तर सर्वश्री बंगले, शिनकर व विक्रम पाटील, कु. वाणी, कु. मराठे कु. मीना जोग व कु. तिलोत्तमा वारके यांची खो-खो साठी विभागीय संघात निवड झाली.

आंतर महाविद्यालयीन हॉकी सामन्यात आपले दोन्ही संघ उपविजयी झाले. सर्वश्री सुभाष पाटील इकबाल मिर्झा, फारूख शेख, हेडन, सिद्दीक मेनन, योगेंद्र सोळंकी, व कु. सुनंदा राणे. सुचीत्रा कर्णीक, शर्मीला जगताप, माधुरी निराळे, अलका कुळकर्णी, मेघा खंडाळकर, सुरेखा पाटील, मंदा मंडोरे, कु. रुपा मिरजगावकर यांची निवड विभागीय संघात झाली. पुणे विद्यापीठाच्या संघात श्री. सुभाष पाटील व कु. सुनंदा राणे व कु. मंदा मंडोरे यांची निवड झाली

वैयक्तिक स्पर्धेत श्री. इकबाल मिर्झा हे ४०० मिटर धांवण्याच्या शर्यतीत प्रथम आले तर कु. मेघा खंडाळकर ही थाळी फेंकेत प्रथम आली कु सुरेखा पाटील ही १५०० मिटर धावण्याच्या स्पर्धेत २ री आली श्री.इकबाल व फारूक शेख कु.मेघा खांडाळकर, सुचीता कर्णीक व सुरेखा पाटील यांची जळगांव विभागाच्या संघात निवड झाली. विभागीय पातळीवर श्री.इकबाल मिर्झा हे ४०० मीटर धांवण्याच्या शर्यतीत दुसरे आले

यावर्षी आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात आपल्या महाविद्यालयाने ५ विजेतेपद, ४ उपविजेते पद, व १ चॅम्पीअनशिप मिळविली. जळगांव विभागाच्या निरनिराळ्या संघातून एकूण ३२ मुलींची व ४२ मुलांची अशी एकूण ७४ खेळाडूंची निवड झाली. विद्यापीठाच्या अकरा संघातून एकूण आठ खेळाडूंची निवड झाली.

फेब्रुवारीच्या ३ तारखेस जिमखाना पारितोषिक वितरण समारंभ पुण्याचे श्री. प्रल्हाद सावंत यांचे शुभहस्ते व जळगांवचे नामांकित वकील व बार असोसिएशनचे अध्यक्ष श्री. एल्. एल्. बेंडाळे यांचे अध्यक्षतेखाली पार पडला.

जिमखान्याचा अवाढव्य पसारा सावरण्याकरिता प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य नेमाडे, सर्व खेळाडू सर्व जिमखाना सेक्रेटरी व विद्यार्थी व सहकारी प्राध्यापक यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद.

सुभाष पाटील.	एल. टी. देशमुख.
जनरल सेक्रेटरी.	क्रिडा प्रमुख
	मु. जे. महाविद्यालय जळगांव.

卐 卐 卐 卐

पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड झालेले खेळाडू

१) श्री. सुभाष पाटील :- फुटबॉल, हॉकी, व हॅंड-बॉल.
२) कु. सुनंदा राणे :- हॉकी व हॅंड-बॉल.
३) श्री. शाम कोगटा :- कबड्डी.
४) श्री. शरद बियाणी :- कबड्डी
५) श्री. योगेंद्र सोलंकी :- हॅंड-बॉल
६) श्री. गिरधर शिंपी :- बास्केट बॉल.
७) कु. मंदा मंडोरे :- हॉकी.
८) कु. निलिमा कुळकर्णी :- बॅडमिंटन.

बेस्ट स्पोर्टसूमन ऑफ दी इयर, १९८१-८२ कै. शेट शामलाल मिलवाणी कप विजेती कु. सुनंदा राणे.

卐 卐 卐

जळगांव विभागाच्या निरनिराळ्या संघात निवड झालेले खेळाडू

१) टेबल टेनीस :- कु. नंदा कुळकर्णी, कु. उषा चौधरी, श्री. अजय सराफ.
२) बॅड मिंटन :- कु. निलिमा कुळकर्णी, कु. रोझवाना आरसीवाला, श्री. व्होरा
३) फुटबॉल :- सर्वश्री सुभाष पाटील, श्री. इकबाल मिर्झा, नयन व चकोर मॅथ्यू, योगेंद्र सोलंकी.
४) कबड्डी :- श्री. शाम कोगटा, श्री शरद बियाणी, अजित तडवी, विनोद बियाणी, एकनाथ चौधरी, कु. सुरेखा पाटील.
५) बास्केट बॉल :- सर्वश्री गिरधर शिपी, नारखेडे, व्ही. डी. पाटील, देसले, सिनकर व कु. सुरेखा पाटील, शुभांगी भोसेकर, रुपा मिरजगावकर, निता वेद, मोहनी चव्हाण
६) मल्लखांब :- सर्वश्री. विभांडीक व आर एन पाटील.
७) कुस्ती :- श्री. भंगाळे.
८) वजन उचलणे :- श्री. ईश्वर खानोरे.
९) क्रिकेट :- सर्वश्री. लढ्ढा आर. ए., अशोक कुळकर्णी, संजय थोरात, वढे.
१०) हॉकी :- सर्वश्री सुभाष पाटील, इकबाल मिर्झा, फारूख शेख, हेडन सिद्दिक मेनन, योगेंद्र सोलंकी. कु. सुनंदा राणे, सुचिता कर्णिक, मंदा मंडोरे, शर्मिला जगताप, माधुरी निराळे, अलका कुळकर्णी, मेघा खंडाळकर, सुरेखा पाटील, रुपा मिरजगावकर.
११) वैयक्तिक स्पर्धा :- सर्वश्री. इकबाल मिर्झा, फारुख शेख, कु. मेघा खंडाळकर, सुचिता कर्णिक, सुरेखा पाटील.
१२) खो-खो सर्वश्री. अनिल बंगले, विक्रम पाटील, सिनकर, कु. वाणी, कु. मराठे, कु. मिना जोग, व तिलोत्तमा वारके

कलामंडळ वार्षिक अहवाल १९८१-८२

कला मंडळाची १९८१-८२ साठीची कार्यकारिणी पुढील प्रमाणे निवडण्यांत आली.

चेअरमन म्हणून प्रा. सी. एस् गोखले. यांची नेमणूक झाली. तर सभासद म्हणून सर्वश्री प्रा. डॉ. तेजपाल चौधरी, प्रा सुरेश जावळे, प्रा. श्यामकांत कुलकर्णी, प्रा पंडित, प्रा. जीवन अत्तरदे व प्रा. एन्. डी. चौधरी यांची नेमणूक झाली. तर विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून श्री. राजेंद्र गांगुर्डे, कुमारी भारती पाठक, श्री. प्रमोद चौधरी व कुमारी स्वाती प्रधान यांच्या नेमणूका करण्यात आल्या.

सप्टेंबरच्या तिसऱ्या आठवड्यात अहमदनगरच्या पेमराज सारडा कॉलेज तर्फे एकपात्री एकांकी अभिनय स्पर्धा झाल्या. त्यासाठी आपल्या महाविद्यालयातून दोन मुलींचा एक संघ पाठविण्यात आला. सप्टेंबरच्याच शेवटच्या आठवड्यात अहमदनगरच्या लायन्स क्लबतर्फे झालेल्या सुगम संगीत स्पर्धेतही आपल्या संघाने भाग घेतला. श्री. राजन भावसार व कुमारी वीणा जोशी यांची कामगिरी चांगली झाली.

चाळीसगांवच्या शिक्षक पालक संघातर्फे राज्यस्तरावर विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. त्यादेकी कथाकथन, काव्य वाचन, गीत गायन, एकपात्री अभिनय व वक्तृत्व स्पर्धा यांत आपल्या संघांनी भाग घेतला व चांगली कामगिरी केली. कुमारी रूपश्री मिरजगांवकर हिने बक्षिस पटकाविले.

कलामंडळातर्फे यंदा 'दस्तक' हा राष्ट्रपति - पदक विजेता चित्रपट महाविद्यालयांत दाखविण्यात आला. त्याला चांगला प्रतिसाद मिळाला. जळगांव आकाशवाणीतील लोकप्रिय कलाकार श्री. भैय्या उपासनी यांच्या कथाकथनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यांत आला होता. श्री. उपासनी यांनी 'माझ्या गावचा पाऊस' ही स्वरचित कथा सांगून विद्यार्थ्यांची मने जिंकली.

पुण्याच्या बी जे. मेडिकल कॉलेजच्या आर्टस सर्कल तर्फे सुगम गायन, शास्त्रीय व उपशास्त्रीय गायन आणि शास्त्रीय वादन स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या होत्या. त्यांत आपल्या संघांनी भाग घेतला. संघाची निवड करण्यासाठी सौ. सुवर्णा दातार व सौ. शैलजा जोशी यांचे सहकार्य लाभले.

यंदाचा युवक महोत्सव पुणें येथे पार पडला. त्यांत आपल्या कॉलेजचे साठ विद्यार्थी सहभागी झाले. आपल्या कॉलेजने सादर केलेले कोळी नृत्य चांगले झाले. कोळी नृत्य बसवून घेण्यासाठी श्री. डी बी परदेशी सर, मोहन तायडे, नेवे, जाधव व प्रविण चौधरी यांनी विशेष परिश्रम घेतले. श्री. सतीश खडके, अरूण देशमुख, सोपान नेमाडे व सुरेश चोपडे यांच्यामुळें कोळी नृत्य बहारदार झाले. युवक महोत्सवासाठी एकांकिकांची पात्रता फेरी यंदा एरंडोल येथें पार पडली. त्यांत आपल्या महाविद्यालयाची एकांकिका पहिली आली म्हणूनच एकांकिका पुण्याला सादर करता आली. 'कालचक्र' ही आपल्या महाविद्यालयानें सादर केलेली हिंदी एकांकिका प्रा. डॉ. तेजपाल चौधरी यांनी लिहीलेली होती, दुर्दैवानें पुण्यांतील स्पर्धेत आपली एकांकिका टिकून राहू शकली नाही. व या अपयशामुळें कलाकार नाराज झाले. पण त्यांचे अपयश नासिक येथील स्पर्धेत धुवून निघाले.

नाशिकला झालेल्या राज्यस्तरीय खुल्या एकांकिका स्पर्धेत 'कालचक्र' एकांकिकेला प्रथम क्रमांक व रु २०१ रोख मिळाले. तसेच फिरती ढालही मिळाली लिखाणासाठी असलेले रू. ५१ चे बक्षीसही प्रा. तेजपाल चौधरी यांना मिळाले. श्री. सुनील मेहता व कुमारी शुभांगी भोसेकर यांना वैयक्तिक बक्षिसे मिळाली. श्री. रवि पांडें, गोविंद मनसुटे व कुमारी रश्मी माने यांचीही कामे चांगली झाली.

युवक महोत्सवासाठी विविध संघ निवडण्याचे काम अत्यंत जिकिरीचे असते पण प्रा. म. मो. केळकर, प्रा मो. स. भावे, प्रा टी. आर. चिरमाडे व प्रा. शरच्चंद्र छापेकर यांच्या सुयोग्य मार्गदर्शनामुळे ते काम अत्यंत सुलभ झाले. युवक महोत्सवाहुन परतल्यानंतर कालेजच्या जिमखान्यात प्राध्यापक व त्यांच्या कुटुंबियासाठी एक विविध करमणुकीचा कार्यक्रम ठेवण्यात आला होता. त्यात सुगम संगीत व 'कालचक्र' एकांकिकेचा प्रयोग झाला व काही पाहुण्या कलाकारांनो जादूचे प्रयोग सादर केले.

प्राचार्य सी. आर. पोतनीस व उपप्राचार्य नेमाडे यानी वेळोवेळी प्रोत्साहन दिले व मार्गदर्शन केले त्याबद्दल मंडळ त्यांचे आभारी आहे. मंडळाच्या सर्व समासदांचेही आम्हाला सहकार्य मिळाले. याशिवाय प्रा पी. जी. अभ्यंकर, प्रा. सौ. प्रमिला भिरूड, प्रा अनिलराव, प्रा. एल टी. देशमुख व प्रा. बी. एम. महाजन यांचेही वेळोवेळी सहकार्य मिळाले. सर्व ऑफिस कर्मचाऱ्यांचेही सहकार्य लाभले युवक महोत्सवासाठी श्री. उत्तम कोळगांवकर, श्री. शशिकांत राजदेरकर व श्री. अरविंद पुराणिक यांचीही खूपच मदत झाली. कला मंडळाचे यू. आर. म्हणून श्री. राजन भावसार व श्री. किरण गंगापूरकर यांची नेमणूक झाली होती. पुन्हा एकदा कलामंडळ सर्वांचे आभारी आहे.

प्रा. सी. एस. गोखले
चेअरमन

श्री. राजेन्द्र गांगुर्डे व कु. भारती पाठक
सेक्रेटरी

श्री. प्रमोद चौधरी व कु. स्वाती प्रधान
जाईन्ट सेक्रेटरी

वसतिगृह १९८१-८२

यावर्षी सुद्धा एस्. एस्. सी. ला प्राणीशास्त्र हा विषय शिकविण्याची परवानगी मिळाल्याने वसति–गृहात नव्याने येऊ घातलेल्या विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींची सोय वसतिगृहात करण्याची मागणी झाली. परिणामतः आहे त्याच व्यवस्थेत अधीकांची सोय करावी लागली. याबाबत विद्यार्थीनीची अधिक गैरसोय झाली. विद्यार्थींनी वसतिगृहाबाबत त्वरित काहीतरी पर्यायी व्यवस्था करण्याची निवड यामधून स्पष्ट झाली आहे. संस्थेचे पदाधिकारी या दृष्टीने प्रयत्नशी लआहेत ही अभिनंदनाची बाब आहे.

यावर्षी वसतिगृहात एकूण २२५ विद्यार्थी आणि ५३ विद्यार्थीनींना प्रवेश देण्यात आला होता.

अभ्यास मंडळ :–

यावर्षी अभ्यास मंडळाचे कार्य अनेक अडचणी–मुळे फारसें समाधानकारक पणे पार पडू शकले नाही पुढील वर्षी याबाबत निश्चित असा कार्यक्रम आखून पार पाडण्याचा प्रयत्न करणार आहोत. मात्र तरीही दोन महत्वाच्या कार्यक्रमाचा उल्लेख या ठिकाणी करता येईल.

१) प्रा. नवलगुंदकर पुणें विद्यापीठ कार्यकारिणी सदस्य यांचे विद्यार्थांना मार्गदर्शनपर उत्तम विनोद-प्रचुर भाषण झाले.

२) टी. एम्. तंत्र :–

महेश योगी यांच्या शिष्यगणानी वसतिगृहाला भेंट देऊन विद्यार्थी, प्राध्यापक आणि इतर पदाधिकारी यांना या तंत्राची माहिती देऊन मनःस्वाथ्यावर भर देणारे तंत्र म्हणून सगळ्यांनी स्वीकारले पाहिजे असा युक्तिवाद केला, अनेंकानी त्यांच्या प्रात्यक्षिकाचा फायदा घेतला.

सहल :–

वार्षिक स्नेहसंमेलनाऐवजी या वर्षी विद्यार्थ्यांनी सहल आयोजित करुन त्याठिकाणीच काही सांस्कृतीक कार्यक्रम सादर केले. ही सहल या वर्षी पाल या थंड हवेच्या ठिकाणी नेंण्यात आली होती. एकूण १०० विद्यार्थी आणि विद्यार्थीनींनी यात भाग घेतला होता. या सहलीचाच एक भाग म्हणून हिंगोणे या गांवी श्री. सतीश महाजन आणि चंद्रकांत महाजन या बंधू द्वयांच्या मळ्यात भरीत पार्टीचा सहभोजनाचा कार्यक्रमही उरकण्यात आला. अत्यंत खेळीमेळीच्या वातावरणात ही सहल आणि हा सहभोजनाचा कार्यक्रम व्यवस्थितरित्या पार पडला उपप्राचार्य नेमाडे स्वतः या सहलीत सहभागी झालेले होते महाजन बन्धू पालकांनी या बाबत आम्हास सहभोजन देऊन उपकृत केले आहे. त्यांचे आम्ही आभारी आहोत.

मेस :–

विद्यार्थीनी यावर्षीही मेसक्लबची जबाबदारी फार व्यवस्थित पार पाडली, त्यामुळे वर्षभरातील मेसचे कामकाज समाधानकारक रित्या पार पाडता आले. या कार्यात व्यवस्थापक श्री. कमलाकर कोपरकर याच्या सुस्वभावाने अतिमेहनतीवृत्तीने फार मोलाचा हातभार लावलेला आहे. परतु मुलांच्या वाढत्या संख्येमुळे मेसक्लबवर पडणारा ताणही जाणवत आहे. दोन मेसक्लब असावेत असा विचार मांडला जातो परंतु व्यवस्थापकीय खर्च वाढेल आणि मेस बीलावर त्याचा विपरित परिणाम होईल यास्तव हा विचार सोडून द्यावा लागतो.

दरवर्षी काही मागास आणि गरीब होतकरू विद्यार्थ्यांची वसतिगृहात विनामुल्य व्यवस्था केली जाते यावर्षी सुद्धा एकूण ५ विद्यार्थांची जेवणाची आणि राहाण्याची विनामुल्य सोय करण्यात आली. यातील श्री. नरेंद्र पाटील यांनी मेसकार्यात फारच उल्लेखनीय कामगिरी पार पाडली आहे. ही अभिनंदनीय गोष्ट आहे.

कमवा – शिका योजना :-

गेल्या वर्षापासून ही योजना प्राचार्य पोतनी-सांच्या मार्गदर्शनाखाली सुरु करण्यात आली. या योजनेखाली गरजू विद्यार्थांना काही आर्थिक सहाय्य व्हावे या हेतूनें काम पुरविण्यात येते. ही जबाबदारी प्राचार्यांनी वसतिगृहाकडे सोपविलेली आहे. यासाठी मेस जवळील पटागणात लिंबाची ५० झाडे लावलेली आहेत. त्यांची देखरेख या योजनेंत भाग घेणारे विद्यार्थी करीत आहेत तसेच सायकल स्टॅंड, ऑफिसवर्क इत्यादि कामे या विद्यार्थांकडून करुन घतली जातात. या वर्षी या योजनेंचा लाभ ८ विद्यार्थी आणि १ विद्यार्थीनींचा झालेला आहे. त्यांना महिन्याकाठी साधारणतः १०० ते १५० रुपयापर्यन्त मोबदला प्राप्त होऊ शकतो.

श्री. वैद्य, पी. टी. चौधरी आणि प्रा. भार्लसिंग यांनी या वर्षी वसतिगृहाचे वार्डन्स म्हणून काम पाहिले. प्रा. भार्लसिंग यांनी आपल्या स्नहशील स्वभावाने वार्डन म्हणून उत्कृष्ट कामगिरी केली. वसतिगृहाच्या दैनंदिन कार्यांत वेळोवेळी आम्हास प्राचार्य पोतनीस, उपप्राचार्य डी. एच्. नेमाडे आणि इतर प्राध्यापक सहकारी यांचे बहुमोल मार्गदर्शन आणि सहकार्य लाभले. याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

प्रा. आर. डी. राणे.	प्रा. दि. ह. महाजन
रेक्टर	रेक्टर
मुलींचे वसतिगृह	मुलांचे वसतिगृह

राष्ट्रीय सेवा योजना १९८१-८२

यावर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या कार्याची सुरुवात जून महिन्यापासून झालेली आहे. जून महिन्यात १ ते १० जून १९८१ या काळात डॉ. बाबासाहेब आमटे यांच्या कार्यक्षेत्रातील सोमनाथ (आनंदवन) या ठिकाणी राज्य पातळीवरील आंतर विद्यापीठ श्रमदान शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबीरातील आपल्या महाविद्यालयातून प्रा. एम्. डी. बोंडे यांची पुणे विद्यापीठ पथकाचे प्रमुख म्हणून निवड झाली होती. आपल्या महाविद्या-लयातील दोन विद्यार्थी श्री. अशोक भंगाळे आणि लक्ष्मण काळे हे विद्यार्थी या शिबीरात सहभागी झालेले होते. प्रत्यक्षात हे शिबीर आंतरभारतीय स्तरावर झाले, कारण त्यात रेंजर कोर्सला आलेले विविध भारतीय प्रशिक्षणार्थी समाविष्ट झालेले होते. आपल्या शिबीरार्थिनी या शिबीरात उत्कृष्ट कामगिरी केली आणि प्रथम क्रमांकाचे बक्षीसही मिळविले. या शिबीरात प्रामुख्याने वृक्षारोपणासाठी खड्डे खोदण्याचे कार्य झाले. आपल्या विद्यार्थीनी सर्व शिबीरार्थीमध्ये जास्तीत जास्त खड्डे खोदून एक विक्रम प्रस्थापित केला. या सगळ्यांचे अभिनंदन या दृष्टीनें कर्मवीर महाविद्यालय, येथील प्राचार्यांचे प्रशस्तिपत्र बोलके आहे ते पुढील प्रमाणें.

To,

The Principal,

M. J. College, Jalgaon.

sir,

I write this to extend my heartiest congratulations to you and your college students who have participated in the 20 days Inter University state level NSS camp at Somnoth from lst june to 20th june, 1981. your students have done excellent work and rendered service to the social cause. This will prove an ideal example for others to follow.

Kindly convey my heartiest thanks to all. Hoping same co-operation from you in future.

with regards,

yours faithfully

Sd/- (V. N. Dhote)

Convenor & Principal, Karmavir Mahavidyalaya, ' Mul '.

नेहमीचे कार्यक्रम पुढील प्रमाणे :–

१) प्रबोधन :-

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्याच्या उद्दिष्टांची ओळख नवागतांना करून देण्यात आली. हा कार्यक्रम ४ दिवस राबविण्यात आला. यात राष्ट्रीय सेवा योजना उद्दिष्टे, वृक्षारोपण, शोषखड्डे, निर्धुरचुली, क्रीडाकेंद्रे व इतर ग्रामीण प्रकल्पाबाबतचे विद्यार्थींना प्रबोधन देण्यात आले.

२) शहरातील क्रीडाकेंद्र आणि बालवाड्या -

गेल्या दोन वर्षांपासून सुरु करण्यात आलेली क्रीडाकेन्द्र तसेच बालवाड्या याही वर्षी चालविण्यात आल्या त्यासाठी विद्यार्थ्यांचा नोंदणी करणें, क्रीडांगणे साफसफाई इत्यादि कार्यक्रम राबविले गेले. गरीब विद्यार्थी विद्यार्थिनींना ही क्रीडाकेन्द्रे चालविण्यास देण्यात आली. गेल्यावर्षी सुरू करण्यात आलेल्या ३ बालवाड्यांपैकी दोन बालवाड्या यावर्षी सुरू राहिल्या. या बालवाड्यांचा आणि क्रीडाकेंद्राचा लाभ विविध विभागातील बालकांना घेता आला.

३) दत्तकग्राम - मोहाडी आणि हरिविठ्ठलवाडी–

मोहाडी हे गाव यावर्षी नव्याने योजनेने दत्तक घेतले. म्हणून प्रथमतः या गावाचे सर्वेक्षण करुन वर्षभराचे कार्यक्रम निश्चित करण्यात आले. यापैकी उल्लेखनीय कार्यक्रम म्हणजे निर्धुर चुली आणि शोषखड्डे होय वर्षभरात विद्यार्थीनी अनेक भेटी देऊन या गावातील रस्ते, प्राथमिक शाळा, क्रीडांगण निर्धुरचुली, शोषखड्डे, सकस आहार योजना इत्यादि कार्यक्रम राबविले.

हरिविठ्ठलवाडी–

यावाडीत गेल्या वर्षी तयार केलेल्या रस्त्याची दुरूस्तीचे कार्य करण्यात आले. तसेच या खेड्यातच सकस आहार योजना प्रात्यक्षिक दाखवून स्त्रियांना (त्यांना उपलब्ध असलेल्या स्वस्त भाज्या आणि कडधान्ये वापर करुन) पोषक आहार कसा राबवता येईल याबाबत तज्ञांनी मार्गदर्शन केले.

४) वृक्षारोपण–

महाविद्यालयाजवळील शहरी भागात यावर्षी-सुद्धा राबविण्यात आला. जवळजवळ १०० झाडे लावण्यात आली असून ती व्यवस्थित वाढत आहेत.

५) मोहाडी येथील विशेष शिबीर–

यावर्षीचे विशेष शिबीर डिसेंबर महिन्यात मोहाडी येथे घेण्यात आले या शिबीरात विविध कार्यक्रम राबविण्यात आले. ग्रामीण विकास योजना म्हणून खेड्यातील सांडपाण्याची व्यवस्था, धूरविरहीत चुली, प्राथमिक शाळा, क्रीडांगण भराव इत्यादि उपयुक्त कार्यक्रम या शिबीरात पूर्ण करण्यात आले. परंतू या शिबीराचे वैशिष्टय म्हणून सांगायचे झाले तर हे शिबीर पुर्णपणे शिबीरार्थी विद्यार्थ्यांनी राबविले हे होय. त्यासाठी शिबीरार्थींची पांच व्यवस्थापकीय समित्यांमध्ये विभागणी करण्यात आलेली होती आणि या समित्याच्या कांर्यात सुसुत्रता राहावी म्हणून समन्वय समिति तयार करण्यात आली होती. तसेच आणखी उल्लेखनीय अशी या शिबीरातील बाब म्हणजें चर्चामंडळाचा कार्यक्रम होय.

या चर्चा विद्यार्थ्यांना त्याच्या विचारांना चालना देणाऱ्या, त्याच्या ठिकाणी विचार प्रगट करायला लावणाऱ्या आणि देशातील सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय प्रवाहाची ओळख करुन देणाऱ्या अशा तऱ्हेने आखलेल्या होत्या. या दहा दिवसांत या विद्यार्थ्यांमधून अनेक वक्ते आम्हाला प्राप्त झाले. तसेच सर्व विद्यार्थ्यांना शिबीराच्या कार्याबाबत आपलेपणा निर्माण झाला नेहमीच्या अभ्यासक्रमातही असाच प्रयोग करण्यात यावा म्हणजे विद्यार्थी आणि प्राध्यापक यांमधील अंतर कमी होईल आणि अभ्यास अधिक परिणामकरित्या करण्याचे प्रोत्साहन विद्यार्थीवर्गास लाभेल अशी शिबीरार्थी विद्यार्थ्यांची या शिबीरातील चर्चा समूहाच्या कार्यक्रमाबाबतची प्रतिक्रीया व्यक्त होत होती यातच या शिबीराच्या यशाची पावती आम्हाला मिळाली.

या वर्षीच्या आमच्या कार्यक्रमांची कार्यवाही करण्यासाठी खासदार भाईसाहेब महाजन, डॉ. अण्णा साहेब बेंडाळे, श्री. अण्णासाहेब छापेकर, अॅडव्होकेट प्रभुदेसाई, प्राचार्य पोतनीस, उपप्राचार्य नेमाडे या संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांचे तसेच प्रा. भावे, डॉ. चिरमाडे, प्रा. आर. डी. राणे, प्रा. अत्तरदे टी. के., प्रा. रा. वा. पाटील, प्रा. आर. डी. चौधरी, प्रा. कर्णिक, प्रा शामकांत कुळकर्णी, प्रा. सिरसीकर, प्रा. केळकर, प्रा लता पाटणकर, डॉ के. बी. पाटील, प्रा. बऱ्हाटे, प्रा. एल्. एन्. पाटील, प्रा. एस. एस. सावळे, या सर्व सहकाऱ्यांचे तसेच श्री. आबासाहेब के. डी पाटील, श्री. सभापति प्रल्हादभाऊ, चौधरी, श्री. विजय टेंभेकर श्री. मेजर टिल्लू, डॉ. उल्हास कडूसकर, डॉ. उल्हास बेंडाळे, डॉ. बी. बी. राणे. डॉ. महाजन झेड पी. या शहरातील मान्यवरांचे आणि सरपंच श्री. भिलाभाऊ. बळीराम भाऊ इत्यादि मोहाडी ग्रामस्थांचे बहुमोल मार्गदर्शन आणि सहकार्य लाभले या सगळयांचे तसेच पुणे विद्यापीठ पदाधिकाऱ्यांचे आणि अशाच अनेक ज्ञान, अज्ञान मित्रांचे आम्ही आभारीं आहोत.

प्रा. व्ही. जे. चौधरी.
प्रा. एम्. डी. बोंडे.
प्रा. ग. नी. पंडीत
सहाय्यक कार्यक्रमाधिकारी,
राष्ट्रीय सेवा योजना,
मु. जं. महाविद्यालय, जळगांव.

प्रा. दि. ह. महाजन
कार्यक्रमाधिकारी,
राष्ट्रीय सेंवा योजना,
मु जे. महाविद्यालय,
जळगांव.

Evening " Diploma Courses "

Our College has been conducting post-graduate diplomas of one year duration (i) Diplomo in Office Management and (ii) Diploma in Company Secretaryship since 977. The academic activities of these diplomas commenced from 1st August, 1981 and the activities stopped with a farewell function organised on 22nd March, 1982.

It gives me great pleasure to state that most of the students who have successfully completed these courses are already absorbed in private organisations as will as in government offices As these courses are a possport to employment. I am sure that more and more students will be inspired to join these courses.

I am thankful to our Principal and Vice–Principal for giving full co-operation in the conduction of these courses and I also thank the teachers who have actively participated in conducting these courses. I am also thankful to the Principal, Law college, Jalgaon for his kind Permission to accommodate the courses in his college premises,

Prof : D. V. Patil
(Professor-In-Charge.)

Career Advising and Vocational Guidance Unit

Career Advising and Vocational Guidance Unit in our college has been set up to guide the students in choosing their further courses and career. The unit is trying to give the maximum possible information to the students in their career building The information and the advertisements about the different courses, competative examinations I. I. T. examinations, Talent Search examination, the different competative examinations of Maharashtra Public Service Commission, Union public Service Commission were placed from time to time on the Notice Board of the Unit. The unit includes the following staff members. i) Prof. N. L, Saoji. ii) Prof R. D. Rane. iii) Prof. S, D. Bhole (Com) iv) Prof. N.D. Chudhari v) Prof B. S. Barhate.

(N. L. Saoji.)
Chairman

Career Advising & Vocational Guidance Unit, M. J. College, Jalgaon

ENDOWMENT & PRIZES 1981-82

1) Kher Gambhirmal Prize for the best student in the College	Brahme Upendra S, T. Y. B, Sc.
2) P. V Ratnaparkhi prize for standing first at the FYBA & FYBSc Sem. Examination, 1981.	Miss Joshi Sunanda Manohar
3) D, U Wani Prize for obtaining highest number of marks in mathematics at the XII Sc. Examination, 1981	Vaid Navneet Raghuvirprasad
4) V, V. Gandhe & Satyabhama Gandhe Prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi Special at T. Y. B. A. Examination, 1981.	Dani Chhaya Moreshwar
5) Dr. K. V. Paradkar Prize for the student who stands first at the XII Sc. Exam. in Biology.	Equally divided amongst : 1) Birla Vivek Kedarnath 2) Chandanwale Shirish Sahebrao
6) Prof M. N. Advant Endowment Prize for the student for obtaining highest no. of marks in Marathi (Spl.) at the T, Y. B. A. Exam, 1981.	Dani Chhaya Moreshwar
7) Narmadabai Navalram Patil prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi (Spl.) at the T,Y,B A Exam, 1981.	Dani Chhaya Moreshwar
8) Manubhai Desai prize for the student from Khandesh who has highest no. of marks at the Xth Examination amongst those joining this College.	Joshi, Chandrashekher Sharadchandra
9) Barjibhe Endowment prize for obtaining highest no. of marks in English at XII Arts Examination 1981.	Miss Wani Sunanda Shantaram
10) D. R. Nadkarni Science prize for the student who stands first at the XII Sc. Exam. 1981.	Birla Vivek Kedarnath
11) Tapiram Bhagwan Chaudhari and Ramabai Chaudhari (Thorgavan) prize for	
a) The student who stands Ist in XII Sc. 1981.	Birla Vivek Kedarnath
b) For standing first amongst lady students in XII Arts Examination, 1981.	Miss Jagtap Sharmila Narayan

12) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the students obtaining highest marks in SSC (Xth & joining this College in XI. 1) Arts, 2) Science 3) Commerce.

1) Jawale Subhash Dattatraya
2) Miss Chiplunkar Gauri Ramkrishna
3] Chaudhari Pradip Janardan

13) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the students obtaining highest no. of marks in HSC (XIIth) in 1) Science 2) Arts & 3) Commerce & joining this College in 1) F. Y. B. Sc, 2) F. Y. B. A & 3) F. Y. B. Com. respectively.

1) Miss Bhirud Anjali Ghanashyam
2) ,, Jagtap Sharmila Narayan
3) ,, Gulve Suchitra Vasant

14) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student standing 1st at the TYBCom Examination, 1981.

Shri Gagadani Sunil Hiralal

CHALLENGE CLASSES.

Goind to complete the prosperous and glorious decade in 1982

Our Classes for- HIGHSCHOOL English & Mathematics.

12th F. Y. B. A. / Com. English, Basic Grammar & Conversation

* Expert guidence * Limited seats, * Personal attention.

Constant record- in eng. 85%, in Maths 95% Come Personally, enter your name & have experience.

CHALLENGE CLASSES
NAVI PETH, **JALGAON.**

आमच्या हार्दिक शुभेच्छा

विजय मेडीकल्स

देशी व विदेशी औषधी योग्य भावात
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

स्टेट बँक शॉपिंग सेंटर
कॉटन मार्केट जवळ
नवीपेठ, जळगांव

प्रकाश ऑटो क्राफ्ट ❖ प्रकाश मेटल फाऊंड्री

एम. आय. डी. सी. एरिआ
प्लॉट नं, डी. १७
फोन नं. ४७३२

एम. आय. डी. सी. एरिआ
प्लॉट नं. डी. १५
फोन नं. ४७३३

जळगांव ४२५००१

आमचेकडे सर्व प्रकारची फेरस नॉन फेरस कॉस्टिंग्ज व मशिनरीची कामे होतात.

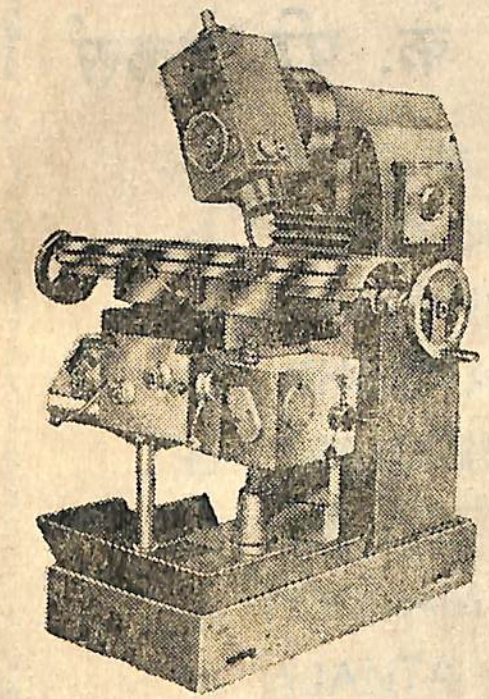

१) १२ फुटी प्लॅनींग मशिन
२) गेअर कटिंग व मिलींग मशिन
३) शेपर
४) लेथस
५) क्रॅंक शाफ्ट् ग्राँईडर
६) सिलेंड्रीकल ग्राईडर
७) हाड्रोलीक प्रेस ६० टन
८) बोअरींग मशिन
९) सरफ्रेस ग्राईडर तसेच
१०) कास्टिंग करितां २½ टन कपॅसीटीचा क्युपोला इ. मशिनस व प्रशिक्षीत अनुभवी कारागिर.

प्रोप्रायटर:-
प्रकाश जी. नंदनवार

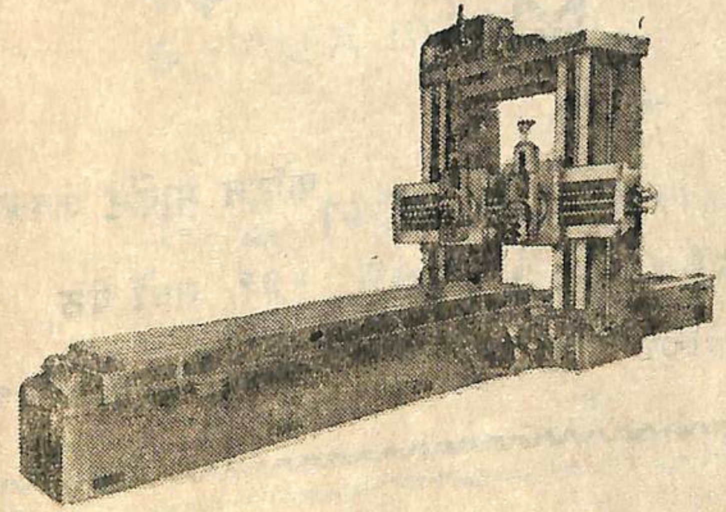

ऑफिसचा पत्ता—
फोनं नं. ४७७७
प्रकाश ऑटो क्राफ्ट
२६८०, ए जिल्हा पेठ,
आठवडे बाजार
जळगांव ४२५००१

हार्दिक शुभेच्छा !

With
Best
Compliments
From—

K. P. TAILORS

के. पी. टेलर्स

K, P. Tailors
Near Cotton Market
131, Navi Peth
JALGAON 425 001

कॉटन मार्केट जवळ,
१३१, नवी पेठ,
जळगांव ४२५००१

With best
compliments from

HR GROUP

- M/S. G. H. RAISONI
- GOLD CIRCLE
- RAISONI MOTORS
- SHEKHAR MOTORS
- MAHENDRA TRACTORS
- LIBERTY MACHINERY STORES
- POONAM FABRICATORS
- AJANTA FOUNDRY
- RAISONI ENGINEERING WORKS
- ALFA BETA

P. B. NO. 88, JALGAON
PHONE :- 3087
GRAM - 'RAISONICO'

With Best Compliments From :

BEN-HUR TAILOR

Bel Bottom Deziner, Shirt & Suit Specialist

JALGAON

With Best Compliments From :

Near Chitra Talkies— **Chhaya Restarant**

" **Kamal Koldrinks**

Near Session Court— **Hotel Morako**

JALGAON

JALGAON

FAMOUS
JALGAON

☎ 3811

FAMOUS
Soda Shop
Near Chitra Talkies

卐

☎ 3020

FAMOUS
Cold Drinks
Near Natwar Talkies

卐

☎ 3811 P.P.

FAMOUS
Ice Depot
Near Chitra Talkies

卐

☎ 3811 P. P.

FAMOUS
Ice Factory
M. I. D. C. Jalgaon

* हार्दिक शुभेच्छा *

शरद सायकल मार्ट

नवी पेठ, जळगांव

पॅसो सप्लायर्स जळगांव

८, स्टेडियम शॉपिंग सेंटर, स्टेट बँकेसमोर जळगांव

अनुभव हीच खात्री

आमचे येथे प्रिंटींग प्रेससाठी लागणारा सर्व प्रकारचा कागद व शाळा, कॉलेजेस, सस्था, ऑफिसेस, ग्रामपंचायती यांना लागणारा सर्व प्रकारचा कागद व सर्व प्रकारची स्टेशनरी किरकोळ व होलसेल भावात मिळेल.

---

* हार्दिक शुभेच्छा *

Phone- 3412

-0 श्री दत्त डेअरी 0-

स्टेशन रोड, जळगांव

आमचे येथे उत्तम दूध, तूप व दही योग्य भावात मिळेल.

---

* नविन बॅचेस सुरु आहेत *

त्वरीत संपर्क साधा

सर्व प्रकारचे टायपिंग –सायक्लोस्टाईल व झेरॉक्सचे काम सुबक व योग्य दरात केले जाते. तसेच सर्टिफिकेटच्या तयार नकला मिळतील.

शालीमार साडी सेंटर

❋ सूटींग

❋ शर्टींग

❋ साडीयाँ

❋ ड्रेसमटेरीयल

बस्त्याची स्वतंत्र व्यवस्था

६४, खान्देश शॉपींग कॉम्प्लेक्स, जळगांव

---

* सर्व प्रकारचे सूटींग व शर्टींग तसेच फॅन्सी साड्या व पातळे *

योग्य भावात मिळण्याचे एकमेव ठिकाण–

दिपक क्लॉथ स्टोअर्स

चित्रा टॉकीज समोर, जळगांव.

१९, जे. एस. पी. मार्केट

卐

प्रोप्रायटर– मोहन चांगो भोळे ॲन्ड सन्स

सेंच्युरी मिलचे अधिकृत किरकोळ कापड विक्रेते.

- इंग्लीश मिडियमची पुस्तके
- शालेय व महाविद्यालयीन उपयोगी पुस्तके, गाईडस्
- सत्रपद्धतीच्या सर्व विषयांच्या " प्रश्नमंजूषा " Question (Bank)
- शालेय व ऑफीसोपयोगी (ठोक व किरकोळ) स्टेशनरी.
- कोर्टकामासाठी लागणारी कागदपत्रे
- एल. एल. बी. ची पुस्तके व गाईडस् Solutions.

योग्य व माफक दरात मिळण्याचे एकमेव विश्वसनीय ठिकाण.

कांती बुक डेपो

दु. नं. ९७–अ, बिल्डींग नं. ६, खान्देश मिल शॉपींग कॉम्प्लेक्स, जळगांव
फोन– पी. पी. ५२२६
प्रोप्रा.– अशोक खिवसरा (तोंडापूरकर)

जळगांव जिल्ह्यात स्वादिष्ट व रुचकर पानाचे
... माहेरघर ...

आमच्या नवीन शोरूमला आजच भेट द्या

राजकमल
पान मंदीर

आमच्या येथे नेहमी कलकत्ता, बनारसी, मघई, व बंगला आणि कपूरी पान नेहमी मिळतील,

टिप– लग्न समारंभासाठी व इतर कार्यक्रमासाठी तयार पानाचे विडे घरपोच ऑर्डरीप्रमाणे मिळतील.

मालक– देवरामशेठ सडावणकर

WITH BEST COMPLIMENTS FROM

METRO TAILORS

Opp. TOWER
JALGAON
GENTS SPECIALIST

सुप्रभा कंपनी

खान्देश मिल शॉपिंग कॉम्प्लेक्स, शॉप नं. ११०, नेहरु चौक, जळगांव.
पेन्टस, सॅनेटरी, ग्लाजेक टाईल्स, हार्डवेअर, चिनी पाईप, सिमेंटपाईप.

With Best Compliments From–

Manufacturer's of

NAMASTE
Black Tooth-Powder

NAMASTE
Special Agarbatti

PRABHAT INDUSTRIAL WORKS, JALGAON

सर्वोत्कृष्ट
नवीन
गॅरेंटेड
घड्याळे

प्रफुल्ल वॉच कंपनी

पंजाब नॅशनल बँके शेजारी
जळगांव
अवश्य भेट द्या !

मुबलक व्हरायटी व नवीन फॅशनच्या मिडी, मॅक्सी, फ्रॉक्स, बाबासुट, बनीयन, अंडरवेअर व वूलन होजिअरी मिळण्याचे एकमेव विश्वसनीय ठिकाण—

दत्त कंपनी

११४, फुले मार्केट जळगांव

सिल्व्हर शाईन डिपार्टमेंटल स्टोअर्स

स्टील, कॉस्ट मॅटीक,, इन्हिटेशन ज्युलरी इ.
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण -

पत्ता- खान्देश मिल शॉपींग कॉम्प्लेक्स,
दुकान नं. ४२, ४३

माफक दरात
टायपिंग डुप्लिकेटींग व झेरॉक्स् फोटो कॉपीज् तसेंच डुप्लिकेटींग-पेपर, कागद कार्बन-पेपर, स्टेनशील पेपर, फाईल्स्, योग्य दरात विकत मिळतील.

* त्वरीत सपर्क साधा *

झारे-झेरॉक्स्

द्वारा उदय टाईपरायटिंग इन्स्टिट्यूट महाराणा प्रताप हॉल-समोर म. गांधी रोड, जळगांव- ४२५००१

संचालक- सुरेश का. झारे

Gram- Jugaljodi   ☎ 3911 Office 5311 Resi.

Vyas Trading Co.

Merchant & Commi, Agent

Dana Bazar,
JALGAON (C. Rly.)

Phone : Off 5259 Resi. 5286
Tele. : HYCALCIUM

DEALER

Calcium Hydro Cement, Super Sagol, Neeroo, Construction Lime, Red Oxide Soap Stone Powder, Dry Distemper and other minerals

Calcium Lime Company

Bohara Bazar Road,
(Near Rath Chowk) JALGAON-425001

WITH BEST COMPLIMENTS FROM

卐
卐卐
卐卐

Anand Printers

115/5 Jilha Peth JALGAON *425001*

COMMERCIAL PRINTERS

खान्देशात नावाजलेले एकमेव ठिकाण

卐卐卐卐卐卐卐

अग्रवाल स्वीट कॉर्नर

आमच्या येथे खारा व मिठा माल

नेहमी ताजा मिळेल.

* आमची वैशिष्ट्ये– गुलाब जामुन, श्रीखंड

ठिकाण– चित्रा टॉकीज समोर, जळगांव

प्रो. सुरेश अग्रवाल

* एच. एम. टी. घड्याळे *

खात्रीशीर मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

विजय टाइम

शार्मेंद्र स्टुडीओ शेजारी, ११०, नवीपेठ, जळगांव

WITH BEST COMPLIMENTS FROM

GENTS SPECIALIST

PARADISE TAILORS

162, Navi Peth, JALGAON

मे. देवराम रामचंद्र चौधरी

(असोदेकर)

हार्डवेअर अ‍ॅण्ड पेन्टस मर्चन्टस्

आमचे येथे सर्व प्रकारचे रंग, डिस्टेंपर, आईलपेन्टस् योग्य भावात मिळेल.

अधिकृत विक्रेते–

गुडलॅस नेरोलॅक पेन्टस्

४९/२ पोलन पेठ

जळगांव

फोन नं. ३३१८

卐卐卐

आमचेकडे H. M. T., जयको, टाईमस्टार, फावरलुवा अलाराम आणि सर्व प्रकारचे मनगटी व भिंतीवरची घडयाळे विकत मिळतील.

तसेच सर्व प्रकारची घडयाळे किफायतशीर किंमतीत रिपेअर करून मिळतील.

न्यु वर्षा वॉच कं.

१७७ नवी पेठ,

माहिजी बाजार

मद्रास आनंद भुवन समोर

जळगांव

टेक्समो (कोईमतूर)

फोन ३४५३, घर ३२१४

मोनोब्लॉक, कपल्ड, डोमेस्टीक व सबमर्सील पंपस्

हेड ऑफीस

रुरल सप्लायर्स

३४, पोलन पेठ, जळगांव

ब्रँच

नया मोटर स्टँड

बुऱ्हानपूर (म. प्र.)

फोन ८५९

पंपसेटचे प्रत्यक्ष वर्कींग पहावे व खात्री झाल्यावरच खरेदी करा

" यांत्रिक युगातील धावपळीच्या जीवनात
सप्तस्वरांच्या सुमधुर शब्दांनी विरंगुळा
मिळण्यासाठी

सरगम म्युझिक कलेक्शन

कॅसेट, रेकॉर्डस्, टेपरेकॉर्डसचे अधिकृत विक्रेते
९७, खान्देशमिल शॉपिंग कॉम्पलेक्स
नेहरू चौक, जळगांव.

मुख्य प्रतिष्ठान– १) मे. विजयकुमार रजनीकांत
दाणाबाजार, जळगांव.
२) विशाल एन्टरप्राईजेस
कमिशन एजंट पोलनपेठ, जळगांव.

फोन :– दुकान ३०३५ घर ३४८१, ४६२२

कॉलेज कुमार व कुमारीसाठी
एकमेव हेअर ड्रेसर

चंद्रविलास
हेअर कटींग सलून

नवीपेठ, १७०, महात्मागांधी रोड, जळगांव.

टीप :– बिटलकट व बॉबकट स्पेशलिस्ट
भगीनीसाठी घरपोच सेवा
नेहमी ताजी अंडी मिळतील
होलसेल व रिटेल
बॅच :– प्रभात कॉलनी जवळ,

मे. इंगळे ट्रेडर्स जळगांव ☎ ४६५१

❖ पटेल गॅस क्रॅफ्टर्स (मुंबई) चे अधिकृत विक्रेते ❖
गोबर गॅस शेगडी, बत्ती व स्पेअर पार्टस् मिळण्याचे एकमेव ठिकाण
:— गोबर गॅस प्लँट बांधणे, देखरेख व सल्ला दिला जाईल :—
द. तो. इंगळे
नवीन एस. टी. स्टँडचे पूर्वेस, पारेख पार्कजवळ, ओंकार नगर, जिल्हा पेठ. जळगांव

☎ ४६५१

इंगळे लाईम अँन्ड हार्डवेअर डेपो

आमचेकडे चुनासागोल, कल्हई, हाड्रोलीक सिमेंट,
बांधकामाचा चुना, सिमेंट पाईप मिळतील.

पत्ता :- प्रभात कॉलनी, कॉलेज रोड, जळगांव ४२५००१

ANIL ZEROX

Typing & Duplicating

for Quick, Cheap & nice service

Prop. Anil Akole

Add. Lokmanya Shopping Centre
Shop No. 27,
Near Cotton Market, Jalgaon

सर्व प्रकारचे आधुनिक पद्धतीचे
नंबरचे चष्मे
तसेच
उत्तम प्रतीचे गॉगल्स मिळण्याचे
खान्देशातील एकमेव ठिकाण

खान्देश
ऑप्टिकल कंपनी

चष्म्याचे व्यापारी
१०५, नवी पेठ, जळगांव
प्रोप्रा– जी. आर. देशपांडे

जळगांव जिल्ह्यात स्वादिष्ट व मसालेदार
मांसाहारी आणि शाकाहारी जेवणासाठी
नावाजलेले जळगांवातील एकमेव

☎ ४१९३

हॉटेल युवराज

१३, पोलन पेठ, शिवाजी रोड, जळगांव

- अत्याधुनिक फर्निचर-अन्य सुखसोयींनी युक्त असे प्रसन्न वातावरण
- खात्रीशीर व रूचकर जेवण, जलद सेवा यासाठी ख्यातनाम.
- आगाऊ सूचना दिल्यास लहानमोठया पार्टीज्ची खास व्यवस्था
- ग्राहकाची भोजन-तृप्ती हाच आमचा नफा

प्रोप्रायटर

श्री. रतनशेठ मंगा निकुम
श्री. किसनशेठ मंगा निकुम

कलात्मक आणि उत्कृष्ट छपाईसाठी

तसेच

बुक बाईंडिंग करितां

द्वारका प्रिंटींग प्रेस

नेरी नाका, जळगांव ४२५००१

येथे संपर्क साधा आणि

खात्री करा.

प्रोप्रा.- भगवान दौलत काळे

फेगडे ॲन्ड सन्स

रबर स्टॅम्प मेकर

चित्रा टॉकीज समोर,

जळगांव- ४२५००१

Best Compliments From :

RANE ZEROX

INSTANT COPYING CENTRE

(*Reputed Name in Zerox Copies*)

" Krishnendu "

Jilha Peth, State Bank Road,

JALGAON